

Țărani, boli și vindecători în perioada comunistă
Mărturii orale

Volumul II

Constantin Bărbulescu (coord.)

Elena Bărbulescu, Mihai Croitor, Ciprian Pavel
Moldovan, Alexandru Onojescu

Țărani, boli și vindecători în perioada comunistă
Mărturii orale

Volumul II

EDITURA MEGA Cluj-Napoca 2011

Volum finanțat din Grantul CNCISIS, tip ID, cod 1647
cu titlul: „Receptarea modernizării sistemului sanitar în
România comunistă de către lumea rurală (1948 - 1989)”.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Țărani, boli și vindecători în perioada comunistă:
mărturii orale /

Constantin Bărbulescu (coord.), Elena Bărbulescu,
Mihai Croitor...

— Cluj-Napoca: Mega, 2010

vol.

ISBN 978 - 606 - 543 - 118 - 8

Vol. 2. - 2011.

— Bibliogr...

— ISBN 978 - 606 - 543 - 200-0

I. Bărbulescu, Constantin

II. Bărbulescu, Elena

III. Croitor, Mihai

39 (498)

© Autorii, 2011

ISBN GENERAL - 978 - 606 - 543 - 118 - 8

ISBN VOL. II - 978 - 606 - 543 - 200-0

Editura MEGA Cluj-Napoca www.editura mega.ro

Introducere

Volumul de față reprezintă continuarea altuia,
publicat în 2010, și are aceleași ambiții ca și primul:
publicarea de material de teren cules prin ancheta orală.
Ambele volume sunt parte integrantă dintr-un proiect de

cercetare finanțat de CNCSIS în perioada 2009 - 2011¹². Subiectul cercetării îl constituie surprinderea atitudinilor populației rurale față de boală, vindecare și moarte în câteva comunități contemporane din județul Cluj.

Textele publicate în acest volum sunt culese³ în vara anului 2010 din două comune ale județului Cluj. Din motive deontologice, ca și pentru volumul trecut, numele de persoane și de localități nu au fost prezentate, ci au fost înlocuite printr-o simplă majusculă ceea ce, suntem conștienți, a impietat asupra cursivității textului. La momentul respectiv nu am găsit însă o soluție mai bună. Ca regulă generală, textele interviurilor sunt reproduse integral, fiind eliminate doar părțile neinteligibile sau cele care din diverse motive, pur și simplu nu puteau fi reproduse. În locul pasajelor eliminate am folosit (...).

Când am pornit la drum cu acest subiect, sincer, nu eram conștient până unde o să ne conducă demersul acesta. Altfel spus, obiectul de cercetare, prin intermediul informatorilor noștri, s-a dovedit mai ofertant decât mi-am putut inițial închipui. Pe parcursul celor doi ani cât am cules materialul, ni s-au perindat prin fața ochilor toate grozăviile condiției umane muritoare, dar mai ales am descoperit că boala, vindecarea și moartea erau și sunt încă interpretate într-o altă grilă decât cea a științei medicale moderne. În comunitățile studiate, boala și moartea mai sunt interpretate în cheia pedepsei divine iar deseori, foarte adeseori din câte am putut să îmi dau seama, boala este văzută ca rezultatul acțiunii unui agent magic: femei „făcute” de rivale care le vor soțul sunt prezențe cotidiene în comunitățile studiate; bărbați care

1 Elena Bărbulescu (coord...), Constantin Bărbulescu, Mihai Croitor, Ciprian Pavel Mol- dovan, Alexandru Onojescu, Alina Ioana Suta, Țărani, boli și vindecători în perioada comunistă. Mărturii orale, vol. I, Edotura Mega, Cluj-Napoca, 2010, 502 p.

2 Este vorba despre Grantul CNCSIS, tip ID, cod 1647 cu titlul „Receptarea modernizării sistemului sanitar în România comunistă de către lumea rurală (1948-1989)”.

3 Interviurile au fost realizate de Elena și Constantin Bărbulescu.

„se usucă pe picioare” în urma unor acte magice apar adeseori de asemenea. Iar între specialiștii vindecării alături de mai noii medici, preotul și vrăjitoarea sunt omniprezenți. Preotul mai ales, pare atotputernic. Totuși, secolele de medicalizare au erodat puternic sistemul, tradițional să-i spunem, prin care comunitățile premoderne, gestionau problemele bolii și vindecării, astfel că astăzi, pare că suspiciunea de agresiune magică apare doar după eșecul actului medical modern. Modernul și tradiționalul se amestecă astfel și în acest domeniu, oglindind fidel imaginea unei lumi rurale în continuă transformare. Lume rurală pe care etnologia românească contemporană nu se sinchisește să o studieze și din această perspectivă. Viziunea magică asupra lumii și vieții, și din care problematica bolii și vindecării sunt doar cazuri particulare, nu a constituit un pol de interes, este doar o altă pată albă pe harta etnologiei românești. Căci mă întreb: ce știm astăzi despre vrăjitoria specializată din satele românești contemporane? Sau despre adevăratul statut magic al preotului? Ori despre acești extraordinari specialiști ai vindecării care sunt călugării? În afară de cartea de început a Aurorei Liiceanu⁴, după știința mea, și ar fi bine să mă înșel, aproape nimic. Până astăzi, în etnologia românească cercetarea magiei s-a restrâns doar la fenomenul descântatului și a secvențelor cu valoare magică din riturile agrare, calendaristice și cele ale ciclului vieții. Nimic mai mult. Ori, e suficient să mergi pe teren, astăzi, și vei culege, cu relativă ușurință mărturisesc, povestea vieții acelor oameni în care magicul este omniprezent. Întreaga lor existență îți este narată într-o cheie pe care noi, modernii, o interpretăm drept magică. Acolo, în satele românești, femeile refuză avortul în urma unor vise apocaliptice premonitorii, copiii mor ca urmare a voințe divine, femeile tinere sunt îmbolnăvite de rivalele lor sau de soacre rău-voitoare, iar apoi petrec ani de zile prin spitale, pe la preoți, călugări și vrăjitoare pentru a „întoarce făcuta” iar bărbații patriarhali apar

4 Aurora Liiceanu, Povestea unei vrăjitoare, Ed. All, București, 1996.

doar ca bände victime colaterale. Și tot în aceleași sate, alți țărani îți vor prezenta suferințele lor fizice, apelul la medic și spital, binefacerile medicinei moderne și neîncrederea lor funciară în practicile vindecătoare „băbești”. Ei sunt acolo și ne așteaptă. Textele publicate în aceste două volume dovedesc că mai au încă multe să ne spună.

Constantin Bărbulescu

Interviul nr. 1

Bărbat născut în 1940 Femeie (soția) născută în 1943

Ceea ce spune soția în text apare subliniat

În ce an sunteți născut dumneavoastră?

Patruzeci.

Mulți înainte! Sunteți de-acî din sat?

Da.

Ați lucrat pe la Cluj?

Păi io din cincizeci și șase pînă-n nouăzeci și cinci, pînă am venit...

Ați lucrat la Cluj.

În nouăsdoi m-am pensionat.

No, frumos. Când ați fost dumneavoastră copil, ați fost bolnav vreodată?

N-am fost. Bolnav n-am fost cînd am fost copil. Io n-am avut, io n-am fost bolnav pînă acuma de vo' doi-trii ani.

Deloc, deloc? Niciun mic accident, ceva...?

No, că operat de apendicită, aia nu-i problemă.

Îi drept, da! ia povestiți-ne cum... asta a fost înainte de Revoluție? Pe vremea CAP-ului a fost apendicita?

Asta-i din șaizeci și... șaizeci și cinci.

No, păi ziceți-ne cum v-ați simțit. V-ați simțit rău? Ce v-o durut?

Stomacu'.

Stomacul

M-o început o durere de stomac de am stat grămadă. Și am mers la medicu' de întreprindere, că io am lucrat la IRTA, la transport, și i-am spus: „Uite, așa s-așa”. Și era unu' așa ca dumneavoastră, solid. Zice: „Întinde-te pe pat!” M-am întins și m-o apăsă. Zăce: „Ține picioru'

drept!" O pus mâna aci, o apăsă și zice: „Ridică picioru' drept!" Am ridicat și l-am scăpat jos. M-o împuns aicea. Zice: „I., apendicita. Tre' să te măcelărim". El așa o vorbit cu mine. Ne cunoșteam. No bine, am marș înapoi acasă ta, unde-am stat în chirie și i-am spus la doamna; zice: „Hai să mergi la Spitalu' Militar că am io acol' pe nașu' meu, unu' G. și te rezolvă". Mi-o dat bilet de trimitere și-am mers acolo cu proprietaru'. Mergem, se întâlnește acol', vorbește, se uită la mine: „Mâine te măcelărim". Chiar așe o zis și ăla. Așe glumeț el, așe. Gata! M-o pregătit și mi-o dat o injecție mână, după vo' cînșpe minute parcă am băut ceva, așe curaj aveam. Am mers pe hol și i-am zis: „No, nu mă tăiați odată?" No, m-o pregătit și m-o dus în sala de operație. Io în stînga și altu' în dreapta. No, anestezierea o fost numai doar locală. M-o împuns aicea cu acu', m-o pregătit și zice căta colegu', o început să lucreze, zice: „Mă, ești gata?" Zice: „Imediat". N-o durat, cam șase-sapte minute s-am fost terminat.

A, atâta?

Atâta.

S-ați simțit ceva?

Nimic.

Nu?

Nu m-o cusut, o pus niște cleme aicea. Am avut cinci cleme așa. Și zice: „Poți pleca". Am marș pe picioare, m-am pus în pat; în ceea zi am făcut cincizeci de flotări. Spitalu' Militar, acolo toți tineri. Doară ce-aveam? Douăzeci și...

Douăzeci și cinci de ani.

Douăș' cinci-douăș' șase, cam așe. Și n-o durat mult și am mers acasă s-am fost bine. De-atuncea gata, nimic.

Și nu

Am avut eu între timp ceva cu șto... cu fiara ceva. O fo' leneșă fiara. Am luat puțin regim și am terminat.

Da?

Da, sigur.

Da' nu v-o cusut, până la urmă, acolo?

Unde?

La apendicită.

Nu, mi-o pus niște cleme.

Și cât le-ați ținut acolo?

Aia nu pot să spun. Nu mult timp.

Și cum? S-o prins așa fără să fie cusut?

Sigur, fără să fie cusut. Așa era sistemul atuncea.

Da, da, da.

Și când s-o uitat zice: „No, luăm jos”. O apăsă decăt, s-o deschis ș-o luat-o. S-o luat o... niște vată cu tinctură de iod și m-o uns, atuncea am strigat, că m-o pișcat, atuncea am strigat o dată: „Ce, ești nebun?” făcea... că era, ce știu, asistent era, ce era. S-o trecut. Atât. O fost foarte simplu.

Sii...

O zis că, o dată o zis că am gastrită la stomac și nu știu ce. *V-o mai durut iară stomacu?*

Acuma, acuma mă doare. Că io am probleme cu prostata. Da' o zis doctoru': „Te doare stomacu'?” „Nu mă doare. Numa' când îs flămând”. „Ulceru' doare când ești sătul”, atuncea o zis. *Și* mănânc ardei iute, mănânc ceapă, am acid câteodată și la lapte, că am o văcuță cu lapte și-mi place laptele. *Și* de multe ori numa' așa acid am de... da' iau Dicarbocalm și-mi trece. În cinci minute-i trecut. Altceva... și accidente cu...

Ce-ați pățit la deget?

Chiar acuma, am tăiat acuma lemne cu frate-meu și o mișcat și m-o atins cu drujba. Da' numa' pielea. Trece.

Da' când ați fost mic n-ați pățit să vă scrântiți piciorul, mâna, ceva?

Ooo, păi mi-am tăiat pl, degetu', uitați, ș-acuma se vede, cu coasa. Numa' pielea, numa' pielea o ținut aicea jos. Păi eram de vreo cinci-șase ani.

Așa mic?

Da. *Și* taică-meu, Dumnezeu să-l ierte, o bătut coasa, știți cum îi aia, ș-o terminat, l-o pus la o parte și zice cătă mine, c-aveam acolo un izvor, în spate, zice: „Du-te adă cu cana asta apă să pun”. Punea gresia, știi, la umezală și am, picioru' stâng am trecut peste ea *și* când am tras picioru' drept direct în coasă. Bătută atunci, odată o tăiat. *Și* s-o

desfăcut așa. Și no, am plâns că, ca copiii.

Și ce v-o pus acolo?

Și o venit maică-mea, zice: „Ce-ai pățit, mă?” No: „Uite ce-am pățit!” O marș la sobă, o luat niște cărbune di-ăla stins, l-o sfărâmat și l-o pus acolo, m-o legat și atât. S-o prins și n-am fost la medic. Astea-s tratamente băbești. Da-s bune.

Păi de-astea am vrut să vă întreb, că și de-astea.

Îs multe, îs bune, nu-i problemă. Iarăsi cu, zice că, înainte, străbunicii, bunicii noști adunau prune, pere pădurețe și când scotea pâinea băga în tăvi acolo și le cocea fructele alea. Și să usca. Și era foarte bune. Făcea-n posturi, vinerea fierbea ca un fel de ciorbă. Și mi-o spus, chiar un medic mi-o spus că pentru ficat cel mai bun îi aia.

Da' cum îi zăce? Cum îi zicea la mâncarea aia?

Păi așa...

Chisălița, sau...?

Nu, nu, nu, nu. Prune uscate sau... Să fierbeau și era dulce-acrisor, era bune. Da' noi mâncam așa cum erau ele, uscate. Le spălam puțin și băgam să meargă!

Și ce zicea medicul? Că alea-s cele mai bune la?

Nu este medicament ca ăla la ficat. Cel mai bun. Ziceau că uleiul de măsline nu știu ce; și ăla-i foarte bun, da' ca, ca fructele alea, ca poamele alea uscate, așa nimic.

Da' ce uscați? Prune.

Prune, pere pădurețe; nu știți cum?

Ba, ba da.

Pe, aici pe pășune era pomi, da' acum s-o tăiat cu colectivele astea. Era așe mărunte, ca nucile. Să adunau, că așa nu era, ies acre tare ele. Le adunam și le băgam acolo. Făceau așe lese mici, lungi așa, așa, să încapă pe gura la cuptorul de pită. Și-l băga acolo după ce scotea pâinea și-n căldura aia le ținea acolo o săptămână-două că n-avea ce. Și le țineau acolo, și se uscau, și era foarte bune.

Și perele pădurețe când se uscau, ele sunt acre, da' se îndulceau?

Dulce, ca zahăru'. Da, interesant.

Da, interesant că nu ne-am... dacă ea-i acră ne-am gândit că nu.

Nu. Știam și, eram încă copil mai mare, am aicea-n capu' satului o mătușă și nu erau mere. Și acolo sus în pădure avea un măr pădureț. Ca oțetu' erau de acre. Și unchiu' ăla le aduna și-n podu' casei într-o ladă le punea iarna și înghețau. Așa sunau ca nuca. Și mergeau acolo femeile seara cu lucru' și mergeam și io cu ele, cu maică-mea. Aducea, punea într-o oală pe sobă apă caldă, se dezghețau. Zahăr, așa era de dulci. Ce făcea? Nu știu. Ș-apăi toate femeile ziceau: „No hai să mergem la A. că acolo avem ce mânca mere”; că nu erau mere pe aici atunci. „Hai să mâncăm, mergem acol' că mâncăm mere de-alea bune; că I. ne dă”.

Da' erau în pădure mere pădurețe de-astea?

Sigur. Amu' erau acolo, chiar acolo în pădurea aia de-acolo un măr mare. Când le scuturai direct în curte veneau, că chiar casa lipită de dealu' ăla.

Și, altfel, când răceați ce vă dădea?

Ceai.

Din ce? Nu mai știți?

Mai era menta atuncea, era menta, fierbea ceapă, ceapă.

Am auzit de ceapă.

Ceapă, câteva nuci, și uscate, să fierbea bine...

Cu totu'?

Da, cu totu'. Câteva nuci, patru-cinci, pentru o oliță de un litru jumate, cam așa, și vo' două cepe, nucă și punea zahăr; ș-acuma, ș-acuma se face. Când îs răcit zic către nevastă-mea: „Te rog să-mi faci”. Și două-trei zile și trece.

Nucă cu ceapă.

Cu ceapă și cu zahăr pus acol' să fiarbă toate laolaltă, toate într-un loc, să scadă nu știu cât și cu ălea tratamentu' bătrânesc, da' îi mai sănătos că acuma văd și pe medici spunând că plantele, planta cutare îi bună pentru aceea, planta dincolo așași și plante, plante, plante. Că nu-i mai otrava aia, chimicalele alea.

Vă mai amintiți când ați făcut prima injecție?

Nu mai tiu minte când, da'...

Prima care v-o amintiți.

La școală? Cred că la școală. S-acuma fac. Pentru prostată fac una.

Faceți injecții?

Fac una la trei luni.

Una la trei luni?

Douăș' patru de milioane face.

Uau! Aia da injecție!

Din engleză, engleza, îi foarte bună. Da' n-o plătesc.

V-ajută. Bine, că sunteți asigurat și o plătește, o plătesc ei.

Nu, că-s asigurat, da' io-s la Oncologie dus cu tratamentu' prin cineva ca să nu plătesc că mi-o spus: „Că te costă mult, da' te trimit la cutare, cutare și te aranjează”. Altfel...

Da' ați fost operat? Nu v-ați operat.

Nu, nu-i nevoie. Nu-i nevoie.

A, bun.

Numa' ca să fac tratamentu', injecția să tiu trei ani de zile și mai am până anu' viitor în august și am terminat. Dar nu, nu m-am simțit niciodată rău să zic că, numa', să mă iertați, că noaptea urinam de patru-cinci ori, de șase ori. Da, și erau aicea doi vecini cu prostata și am discutat acolo ca între bărbați, zâc: „Bă, și io mă duc noaptea de multe ori. O fost c-am marș și de zece ori”. Zice: „Măine mergem, mă, la spital la Cluj și hai cu noi la V. și te rezolvă”.

Da' ei au fost operați?

Nu. Unu' e operat, da' unu' nu trebuia. S-am mers acolo și zice domnu' doctor: „Uite, și vecinu'! O, voi sunteți trei crai de la răsărit!” Eram trei. O glumit, era așa glumeț. No, mă pune la ecograf, să uită, zice: „Ai o tumoră malignă la prostată. Da' nu-i problemă că îi izolată, nu se poate extinde. Io te operez, da' îi grea operația și... da' te trimit unde te tratează și n-ai probleme”. Imediat face o hârtie, un bilet la Oncologie, la doamna doctor C. Mă

prezint, s-o citit, no, gata! **Și** de-atuncea am luat un an de zile niște tablete, Zoladex, Casodex, că injecția-i Zoladex; **și** până la urmă o zis, no, după, după analize zice: „Nu mai ai nevoie de tablete, facem numai injecția”. **Și** fac injecția. Mi-o dat prima dată una în fiecare lună, da’ la data exactă, o zi înainte sau după numa’ se permitea toleranța aia. Ș-apăi mi-o dat, ș-apăi după aceea zice: „Domnu’ C., ce să vii în fiecare lună? Îți dau la trei luni una” „Doamna doctor, foarte bine”. Ș-apăi **așa**.

***Și** tre’ să vă duceți acolo să o facă?*

Da, nu. Injecția...

V-o dă și doctorița de familie?

Doctorița de familie, aci.

A, deci v-o face intramuscular.

Aci, stai numa’.

***Și** lui doctorița de familie.*

Că are casă, părinții, da’ ea stă în Cluj. Da’ ea tot aicea-i cu copiii. **Și** sub piele, ia uită **așa**; lângă buric. Acolea mă împunge, da’ un ac atâta, ca la animale. Nu doare deloc.

Nu doare, cred că nu doare.

Absolut, că io nu-s fricos. Pe mine nu mă intimidază că gata, injecție! **Și**-mi face la trei luni o dată **și** nu, nu-i rău. Obosesc puțin, da’ șaptezeci de ani trecut, acuma ce să mai aștept?

Mulți înainte!

Că anu’ trecut n-am simțit oboseala, n-am simțit.

Da? Numai anul ăsta?

Da’ acuma nu știu. Da’ nici nu mă mir pentru că io am lucrat foarte mult, s-acuma. Da’ acuma-i sărbătoare, că românii au sărbători mai multe, **și** n-am răbdare, as face.

Sunt de lucru. Numa’ să nu vrei să nu lucrezi.

Nevastă-mea zice: „Du-te **așe**, s-**așe**”. „Tu, azi îi sărbătoare. Hai să fim creștini!”... Astăzi, c-apăi mâine îmi vine tractoru’ să duc îngrășămintele, gunoiu’ la câmp. Că tre’ să ar, acasă tre’ să șaman. Nu mai pot lucra nimica cu degetu’, dacă-l forțez curge sângele.

No, lăsați-l în pace să se vindece. Ce ați pus acolo?

Betadină.

Beta-dină? A, medicament.

Da, Betadine. E un fel de lichid. Doctorița asta mi-o dat, dar asta se folosește la operație că imediat usucă. Pun **și** într-o jumăt' de minut îi uscat. **Și** mi-o spus că se usucă și cade jos de acolo, da' nu mi-am dat seama atuncea că era pielea zdrențuită pe aicea, trebuia s-o trag jos cu mâna atuncea; că n-am simțit, că am fost amorțit, că nu mi-am dat seama și mai încet, mai încet se vindecă.

Bine că nu-i mai rău.

Măcar oi mai odihni și io puțin.

Bine, că putea să vă dea jos degetul.

Da, i-am spus: „Mă L., că-i frate-meu, mai frumos, nu așe”. Așe dur o lucrat. **Și** când o scăpat de lemn, era-n mână bucata, când o scăpat el o ridicat dintr-odată sus, o făcut așa, m-o atins acolo. Ce să-i faci?

N-aveți ce să faceți. Ați avut noroc.

Noroc.

Și alt accident n-ați mai avut? *Pe la lucru.*

La lucru nu.

Nu, că zic să te lovești, să tee...

No bine, c-așe lovituri acuma...

Nu, day mai rău, să trebuiască să...

Nu, n-am avut, alte probleme n-am avut.

Soția dumneavoastră?

Ea-i operată la fiară din optzeci și unu. Cu aia o fost problemă. Șaptezeci și șase de pietre o avut prin fiară. Exact, io când am văzut că le-o pus în tifon toate medicu', toate alea mari, alea mărunte nu le-o pus, exact am crezut că-i porumb; exact formatu' porumbului ș-așe galbene erau pietrele.

Așa mari cât bobu' de porumb?

Exact ca bobu' de porumb, șaptezeci și patru sau șase. Ș-acuma-s acol' prin sertar.

Le-au adus să vi le arate sau v-o lăsat să stați acolo?

Le-o dat la nevastă-mea. Când o ieșit din spital le-o dat. Zice: „Doamnă, aci-i cadou'!”

Și cum s-o simțit? *Care o fost problema?*

O durut-o. Tot o durut. S-o adunat, o avut... că cică din supărare. **Și** ea o avut și ea supărare că ea o mai fost căsătorită o dată și în accident de mașină cu cumnatu', cu frate-so, chiar în G. la intrare, acolo o intrat într-un pom: ăla o murit și ea picioare amândouă rupte, nevastă-mea... o scăpat și o fetiță de patru ani în brațe nici zgâriată n-o fost... la nevastă.

Fetița dumneavoastră.

Nu, a lu' vecina.

A, mergeau toți la oraș.

Mergeau la G. La... cu fra... cu cumnatu-meu, atuncea trebuia să se căsătorească cu una din D., să o vadă ăștia. Așa, să o vadă că nu știu ce.

El trebuia să se căsătorească?

Cumnatu-meu.

A, și el o făcut accident și o murit?

Nu o murit, el nimica n-o avut. Soțu' lu' nevastă-mea, fost. Cumnatu' lui cumnatu-meu.

A, deci soțu' soției dumneavoastră a murit atunci, de fapt, în accident.

Da. Știți că era cu Buceagă și avea mâneru' ăla, cum zăcea, volanu' prostului, care să te ții acol' la cabină și nu s-o ținut că era, era cu fetița, el era cu fetița-n brațe și când o dat în pom, o dat cu capu-n fieru' ăla și o început să-i curgă sânge pe gură, pe urechi, nevastă-mea în spital, nici n-o știut că o murit, când l-o înmormântat. Necazu'! Ș-apoi s-o necăjit mult. **Și** așa o zis că din cauza necazului primești, faci piatră la fiară.

Da' s-o manifestat după mult. Erați căsătoriți dumneavoastră.

Și înainte simțea așa câteodată că avea dureri. **Și** până la urmă trebuia să meargă să se opereze că n-o mai putut răbda.

Cât o stat în spital? Vă amintiți?

O stat mult că i-o fost rupte picioarele și-i lua de pe aicea piele și îi făcu plastie. I-o pus pe acolo pe unde o fost... să stea mai mult până...

Da' poate să meargă, nu? Deci nu merge cu bâte

sau... N-are nimic. **Și** lucrează foarte mult. Firea. Dacă **și** operată, zăce că dacă te operezi nu mai ești mai sănătos, nu mai poți face nimic. Acuma io văd pe nevastă-mea că numa' **așa**-i micuță, atâta lucrează de ferească Dumnezeu! **Și** io **și** zic către ea: „Stai tu într-un loc, numa' lasă că avem imediat șaptezeci **și**”, șaizeci **și** șapte are **și** ea.

Mulți înainte!

Zic: „Mai stai!” „D-apoi io pot?” C-**așa** era **și** socru' ăla, tata lui nevastă-mea. La optzeci **și** cinci de ani o murit, da' lucra, avea cai **și** vaci; s-atunci singur. Numa' că o murit din prostia lui. O mers, o fost o înmormântare acolo în comună, în ianuarie, în februarie. Acolo cum o făcut masă după înmormântări în Cămin frig, s-o îmbătat, îi plăcea să bea, o venit acasă, nu și-o făcut foc **și** noaptea o înghețat. S-o murit nu c-o fost bolnav. *Păi așa tare o putut îngheța?*

Păi nu atunci o murit.

O răcit.

O răcit tare, ș-apăi o făcut hemoragie... **și** l-am dus în spital, vo' două săptămâni o stat **și** el după aceea. Am văzut că îi problemă s-am zis către medic: „Domnu' doctor, mai e rost să stea aici?”. Zice: „Nu-i speranță”. No, ș-apăi imediat zice: „Dacă vreți să-l duceți să nu mai cheltuiți, scoate-l de aici că costă”. Ș-apăi l-am adus acasă **și** după două zile o fost gata.

Dumnezeu să-l ierte!

D-apoi să-l ierte că numai bine mi-o făcut (...)

Deci ne interesează cum vorbiți de obicei, nu...

Din tinerețe până la treizeci de ani

În ce an sunteți născută?

O mie nouă sute patruzeci **și** trei.

Mulți înainte!

Deci până la treizeci de ani n-am avut sarcină, n-am avut copii, n-am avut nimic. La treizeci de ani am născut o fetiță.

Deci treizeci am împlinit în noiembrie **și** în ianuarie am născut fetița.

Să vă trăiască!

Deci nu știu dacă are rost, am avut un accident, asta are rost?

*Da. Da, da' acumă haideți că am început cu fetița. Lăsați că vorbim noi **și** de accident.*

Fetița o crescut, îi bine, slavă Tatălui Ceresc, mergem înainte. După naștere la șase săptămâni am avut o criză de fiere de-am crezut că și mor. Noaptea m-o apucat nu știam ce, că n-am avut, n-am fost bolnavă până atunci. După naștere parcă s-o mișcat ceva, am avut pietre: șaptezeci și șase care le-o scos și mi le-o arătat în tifon. Niciuna mai mică decât o boabă de

— Y porumb. **Și** așa mi-o spus medicu' chiar care m-o operat, zăce:

„Doamnă, alea mărunte le-o dus pe canal că n-am mai avut timp să le adunăm”. No, cu aia o trecut și aia, m-am dus la serviciu după șase săptămâni că atâta mi-o fost concediu medical, c-atuncea așa o fost. La vreo... la patruș' cinci de ani, prostia mea, cum avem noi ciclu', cum toate timpurile trec, la patruș'

cinci de ani numa' nu îmi mai vine ciclu': „Doamne, nu-s gravidă?!” Pe vremea aceea, fata mare, io bătrână: „Ce să mă fac? Să rămân gravidă iar? Ce să fac?” **Și** încerc, era la întreprindere, o femeie care ziceau femeile că face ceva să omoare sarcina. Io nu eram gravidă, da' frica aia mare. Măi, și vine femeia aceea la mine și: „Că sigur ești gravidă, că dacă n-ai fi doar ai avea ciclu', că doar așe”, îmi dă niște medicamente. Le beau, tat nu-mi vine, tat nu-mi vine. Atunci „Ce să mă fac?!” Amu nu știu că oare-i voie să spun ce-am făcut sau nu?

Da. E voie că nu vă apare numele nicăieri.

Am avut gândul ăla „Ce să mă fac?” Vorbeam cu fata: „Dragu mamii, dacă vine un frățior, o surioară, tu ce faci?”

„Mămică, o dau jos de pe balcon. Mie nu-mi trebuie copii, frați și surori”.

Fata zicea?

Da, da. Io necăjită, tului săracu' de mine ce să mă știu face?!

Și-mi vine femeia asta acasă, io așe cred că alea o

fost două ace de jersey, dacă știți cum se croșetează. No, și cu unu' de-ăla m-o împuns pe mine în uter să vie.

Da, da, da.

O dată, de două ori, de trei ori până mi-o spart uterul. La vreo lună tat nu mi-o venit, că doar dacă n-am mai avut ciclu, n-am avut. După o lună îmi sângerează, sângerează **și așa** urât îmi mirosea secreția aceea, mirosea. Mă duceam la serviciu cu chilot curat **și** cum transpiram, no, opt ore stai pe scaun, **și** foarte mirosea. Asta nu-i lucru bun. Da' când îmi sângera?

Numai când mă duceam la veceu **și** cum urinam vedeam pe veceu **asa** o mică scurgere **ase**.

În urină era un pic de...?

Da, da. S-atunci, aveam o vecină, că nu îndrăzneam să mă duc nicăieri că dacă îs gravidă, gata, mă înregistrează, ce mai fac?! No, s-atunci mă duc cu vecina aceea, mă duc la ea **și** mă plâng la ea: „L., nu știu care-i baiu' că ia: cum mă duc la veceu, cum văd tot câte-o picătură de sânge. Pe chilot nu-mi vine nimica, numai când urinam”. **Și** zice: „Lasă că mergem la doamna doctor. Te duc io”. Avea cunoștințe la ginecologie **și** mă duce. Vorbind ele acolo, zice: „N-am văzut în viața mea **asa** o rană”. Zice: „Parcă-i o tăietură”. Io cum să-i spui: „Doamnă, io ce-am făcut, tăietura-i sigur?!” „N-am văzut în viața mea **ase** o rană, parcă-i o tăietură. Da' vă trimit la Oncologie, acolo au aparate mai speciale”, ca să nu mă înfrice, „au aparate mai speciale, să vă consulte ei mai bine. **Și** mi-aduceți rezultatu'”. No, mă duc acolo imediat după-masă, îmi ia autopsi... biopsie **și**, amu' io n-am îndrăznit să le spui: „Domnu' doctor, din cauza asta îi că ia ce-am făcut, ia cum”. O băga **și** pe ceea în pușcărie, poate mă băga **și** pe mine. Am lăsat după voia lor, ce-o zis ei, **asa** am lăsat-o. Mi-o ieșit deci un fel de nu știu cum i-o zis ei, în orice caz, ca un fel de început de cancer, da' la prima fază. **Și** mi-o făcut, mi-o scris douăzeci de raze să le fac. **Și** n-am rezis tat. Numa' trei raze am făcut. N-am mai putut face, mi-o mers burta șase săptămâni că am crezut că mor. Deci, n-am putut să fac raze. No, m-o mai chemat la control, doar

zece ani am fost la el la control, dar între timp am auzit, aveam o verișoară la

București, s-am auzit că este un om, nu medic, deci un om, care tratează cu tratamente din astea naturiste: ceaiuri. Și mă duc acolo.

V-ați dus la București.

M-am dus la București cu vară-mea aia și mi-o dat prima dată o sticlă de un kil cu ceai.

Să-l beți.

Și să-l bem ceaiu', să beau ceaiu' ăla. L-am băut ceaiu' ăla, între timp, probabil am avut ceva la rinichi, nu știu ce-o fost, dar mă duc la control și când mă duc la control zice: „Are probleme. De-acuma apar problemele. Are tumoare la vezica biliară”. No, mă duc la P, nu știu de unde, din Cluj sunteți?

Da, din Cluj suntem. Am auzit de el.

No, acolo, la Urologie lucrează, la spitale; „Doamnă dragă, în termen de două săptămâni te gândești, după două săptămâni n-ai ce mai veni la mine. Ai tumoare pe vezica urinară”. Bun, mi se termină ceaiu'... nu, mă duc la Târgu Mureș, zâc: „Măi, mai încercăm, nu numai: hai, gata la tăiat!” Mă duc la Târgu

Mureș și zice: „Nu-i sigur, eu nu...”, acum era, nu știu ce era, se grăbea medicu', n-avea timp, pleca undeva, zice: „Da' veniți săptămâna viitoare și vă internez câteva zile și vă fac io film și vă fac io totul și pe ceea ce constat io, vă dau tratament. Da'

nu-i sigur că vă trebuie operație”. Mi se termină ceaiu', ceaiul foloseam, mi se termină ceaiu' și trebuie să mă mai duc după o sticlă. Și mă duc după o sticlă și-i spun la bărbatu' ăla ce-o fost că ia care-i treaba și că ce mi-o zis, zice: „Continuați dumneavoastră cu ceaiu' ăsta”. Probabil el o știut că mi-o fi stârnit oarece piatră, numa' de la rinichi s-o putut, nu știu, că nu m-o durut până atunci nimica, n-am putut să zic, încât după ce-am terminat, încă nici n-am fost terminat a doua sticlă, n-am terminat a doua sticlă până când așa mi-o venit într-o pungă ca un, nu știu, o peliță subțirică, piatră mărunță; da' așe ca nisipu'. Zic:

„Doamne, nu mă lăsa!” Când m-am șters, acum scuzăți expresiile, când mă șterg: „Da’ ce Dumnezeu acolo-i?” Prind cu mâna și văd, vă spun, așa era într-o bășicuță subțirică, când am dat așe s-o rupt bășicuța și nisip cum trebe, nu piatră, deci nisip.

No, o dau aceea afară și vreo patru luni într-una am eliminat nisip. C-apoi după ce am văzut că ce-i, în oliță făceam să văd ce îi. Tot timpu’ mi-am urmărit. Vreo patru luni nisip din ăla am eliminat. Mă duc la control înapoi, că, vă spun, zece ani am făcut controlu’, și nu mi-o fost rău că m-o pensionat de boală, drept vă spun, poate c-am greșit înaintea lui Dumnezeu, da’ io spun ce-o fost: m-o pensionat de boală, trebuia să mă duc în fiecare an o dată să mai prelungească aia de pensionare. Când mă duc o dată, mă duc la doctoru’ și îi spun: „Domnu’ doct...”, „Nu”, zice domnu’ doctoru’ către mine: „N-are nimic”, zice „o lichidăm. Ce s-o tat purtăm și avem aici bolnavi, avem aici bolnavi care îs grav s-o purtăm pe dumneaei care n-are nimica?!” Zice:

„Nu mai”. Și mi-o și dat atuncea hârtiile, deci gata, că nu mai am nimica la ei. S-atunci io am început să-i spun. Până atunci nu le-am spus nimica. Am zis, până când merge așe, meargă așe, ș-apăi după aia le arăt prostia lor cea mare. Zic: „Domnu’ doctor, uitați ce-am făcut după ce mi-am făcut tratamentu’ dumneavoastră: cineva m-o lămurit să mă duc la București că sunt, este ceva tratament naturist și să mă duc să încerc acolo și zic, mi-ați dat că am tumoare urinară... am dat așe, am explicat și lor cum o fost, s-am avut nisip în ea”. S-atuncea zice: „No uite, uite ce facem noi când nu suntem hotărâți pe tratament”, pe pe un pe tratament, deci pe hotărârea lor, ce decid ei. Zicea: „No, acumă încă dacă femeia nu era sinceră să ne spună, puteam peste un an s-o chemăm înapoi la control, sau mai repede, sau așa... Câți bani am pierdut noi? câți bani am cheltuit noi?”

Asta o fost, atuncea am avut patrus’ cinci de ani, s-acuma am șaizeci și șase împliniți.

Mulți înainte!

Mulțumesc! N-am mai fost în veci la medic, nu m-o mai durut acuma... Nu, nu, stați c-am fost operată la fiară, oho!

După nașterea fetei la șapte ani. Până atuncea am îndurat s-am dus, da' după aia gata! Mă duceam la serviciu, apăi cum stam pe scaun mi se rupea peste mijloc, gata. Ș-apoi o fost musai să mă duc. Cu chiu cu vai m-am dus, că asta v-am spus, că șaptezeci și șase de pietre am avut și asta o fost adevărat, și mă mai sâcâie câteodată că no, dar lucru neîncetat s-atâta s-acuma, Doamne

Dumnezeule, numa' fân, numa'... pfuai de capu' nost! Nici nu-i bine să vorbim. Să fie Dumnezeu Alduitu', Lăudat, Mărit și

Glorificat în veci! El, prin Mâna Lui am trecut și El m-o salvat.

Dar, dar totuși medicamentu' ăla m-o ajutat.

La ceai vă referiți, nu? Sau la ce?

Da, da. Păi altceva nimica, că ăștia mi-o dat ca să fac douăzeci de de raze, n-am rezistat. Am făcut trei și n-am mai putut.

Mi-o mers burta în șase săptămâni, și cum mi-o trecut și aia? Că vă spun câte am băut! Coajă de de gorun, de stejar, no; frunză de acăț, ce mai am încercat, măi?! Ce-am mai încercat?!

Nu știu, multe.

Atâtea feluri.

Ceaiuri?

Ceaiuri. Tat mai rău mi-o fost, tat mai rău mi-o fost. S-o adus Dumnezeu o colegă, c-amu' io eram în concediu medical, pensionată de boală, și mai venea la mine că n-am fost chiar așa o femeie să mă urască toată lumea, dar venea, o venit la mine și, unguroaică era, da' o femeie foarte sufletistă: „Ce faci, doamna C? Ce faci?” Zic: „Rău fac, că ia am șase săptămâni de când îmi merge burta. Orice mănânc, apoi ou fiert, apoi Furazolidon”.

apoi de-astea medicamente ce n-o existat numa' n-am luat. Și zice către mine: „Știi ce? Io am o cunoștință la farmacie”, nu la farmacie...

La depozit?

Nu la depozit, la astea cu, cu...

Naturiste?

Naturiste.

La Plafar?

La Plafar, zice: „**Și** io vorbesc cu femeia aceea **și** da' dacă-ți o face rost de ceva!” **Și** mi-o făcut rost de-o sticlă de apă, da' nu știu cum îl cheamă, am uitat, după jumătate sticla după ce-am folosit-o deja mi s-o oprit burta, am continuat cu ea, că numa' oarece de mâncam ce nu-i plăcea, imediat iară-mi pornea burta, am terminat-o aceea, s-am rugat-o să-mi mai facă rost de una. **Și** mi-o mai făcut. S-aceea o foloseam no, dacă cumva-mi merge burta să am să mă închid. **Și așa** am pățit! **Și** uitați-vă-s aci în viață, șazezi **și** șase de ani **și** atunci am avut patruș' cinci;

asa că o durat tratamentu' meu mult. No, **și** apoi acuma altceva?

Stați! Stați un pic să mai revenim. Ați zis că ați fost la ăla la Târgu Mureș, nu v-ați mai întors la el?

Nu. Nu. Nu, că...

Ce-o zis ăștia la Cluj?

Da' nu le-am zis la ăștia la Cluj că mă duc la Târgu Mureș.

Nu, ăsta mi-o propus dacă nu mă operez în termen de două săptămâni, n-am ce să mai caut la el. El nu mai răspunde de mine.

Și nu v-ați dus.

Și nu m-am dus! Am zis: „Nuu mă duc!” **Și** o venit, o adus Dumnezeu pe vară-mea aia de la București și mi-o spus că este un om cu naturiste, cu plante, cu ceaiuri de plante și să încercăm acolo. Tu i-ai spus că și tu ai folosit de-acolo?

Nu, n-a apucat. N-a apucat domnu' să ne zică.

Io pentru că io am glaucom la dreptu'... pentru aia.

Și deodată ne-am dus. Și lui i-o spus așa, prin telefon am vorbit: „Fumează?” „Fumează”. „Bea?” „Bea”. „Dacă își ia angajamentu' că nu bea și nu fumează, are ce să vină la mine.

Dacă nu, nu". Atâta i-o dat: o sticlă de picături. **Și** o fost propus și el la operație.

La ochi?

Da, la glaucom. **Și** după două sticlute de-aiestea nici astăzi nu-i operat. No, și vede și lucră lucru de mână ca și mine, muierotcă.

Și asta, când ați fost la București era înainte de optzeci și nouă sau după?

Înainte, înainte. Păi când am avut io patruș' cinci de ani, în ce an o fost?

Păi dacă sunteți din patruș' trei...

No stați că vă spun.

Opte' trei, optzeci și opt - optzeci și nouă, p-acolo pe undeva. C-aș sigur, înainte, înainte. **Și** o murit vară-mea și-mi pare foarte rău, și omu' ăsta era un om vechi. Vechi, așa, cel puțin șazeci de ani avea când am fost io la el. Da' avea doi tineri lângă el care numa' el scria și te duci și-i aduci sticla cutare, sticla cutare și pentru ochi la soțu' și pentru mine. No, și încă a doua oară soțu' s-o dus de-o adus ceea sticlă.

Ș-apăi gata cu țigara **și** băutu'.

Foarte bine!

Ș-apăi de-atuncea o...

V-ați lăsat!

Da, păi frica îi mare.

Nu frica, ambiția.

*Păi da, **asa** e, că dacă vrei să te lași, te lași.*

Și no, acumă dacă mai aveți să mai întrebați ceva...

Ce să vă-ntreb?! Când v-ați operat de fiere, n-ați refuzat prima dată, n-ați zis că nu vă operați? Cum vi s-o părut când v-o zis?

N-am zis nimic că nu mai puteam suporta. Până când am putut, nu m-am dus. **Și** când m-am dus, mi-o spus **asa** medicu'.

Doamne iartă-l, că o murit, nici cinci săptămâni n-o trăit după ce m-am operat. L-o pensionat obligatoriu **și** de necaz o făcut un infarct **și** s-o dus. La șase săptămâni, mi-o dat pe hârtie, să mă duc la control. În veci n-am fost la

control că n-am avut la cine merge la el.

P., așa-i?

Poftim?

P.

Nuuu, da P! P. O fost la Oncologie. Țsta o fost F.

Nu!

Nu da! Sută la sută. No, și cum m-am dus la consultație și mi-o găsit pietrele, o zis că-i foarte periculos pentru că-s pie trele mărunte și pot să meargă pe canal și cu atâta îmi agravez durerea și operația. Și într-adevăr că am văzut io cu ochii mei, deodată ne-o operat, încă pe femeia aia o operat-o înaintea mea cu vreo două ore și p-ormă...

M., tu.

M? No, poate! Da' un medic chiar de milioane. Vai ce mână o avut omu' ăla! și, vă spun, pe femeia aia o operat-o tat el, dar o avut piatră pe canal. Și ea avea trei-patru tuburi și io aveam două. Și io la a doua zi deja o venit, m-o prins de mână:

„Sus capu', plimbare prin salon". Eee, da' biata ea, nici la patru zile, nici la șase zile n-o putut să umble, așa o fost de rău. Deci o fost mai grea operația, deci am văzut și eu. No, și ce să zic?!

Nu m-am dus bucuroasă, că așa am urlat când m-am dus, și fetița avea șapte ani, „Mai viu? Nu mai viu în veci? Dumnezeu știe!” S-atunci nu eram nici la credință și, drept să vă spun, nu te gândești până nu cunoști cuvântu' lui Dumnezeu și lucrarea

Lui cea minunată, nu-ți dai seama și nu te gândești: „Măi, să-mi ajute Dumnezeu!” Ziceam un *Tatăl Nost*, de ziceam, și mă cul cam obosită și nervoasă de-atâtea ori, s-așa cum o fost. Dar, dar mă gândeam: „Până-i lumea nu mai viu!”, așa am zis, că cu soră-mea m-am dus și cu soțu'. „Până-i lumea nu mai viu acasă, în veci! Aveți grijă de fătura mea!” No, și la două zile, a doua zi m-o ridicat din pat. No, m-am burgățit un pic. Vai, și de comedie am fost, doară m-am dus la baie, dup-aia, la două zile, m-am dus singură la baie. D-apăi cât eram de rău, și slăbită, m-am

gândit io că-mi dau chilotu-n jos, da' pâi l-am dat cât am putut, că nu m-am putut apleca. M-am pisat pe chilot. Mă duc, mă duc în salon la femei și le spun, și plâng, nuuu, că ce-am ajuns! Deci uită-te tu, om mare, cu toată mintea, să ajungi în așa hal, știind, să te pisi pe tine! Aia cu patru tuburi acolo: „Vai doamna C., vai doamna C., nu mă mai faceți să râd! Nu mă mai faceți să râd!

Mor acuma, mor!”

O durea.

O durea dară, da' ea și...

O durea operația dacă râzi.

Și io și plângeam, și râdeam că ce ajunge omu'. No, și lasă, fie Dumnezeu Lăudat și Mărit, dar am îndurat, ș-apoi unde am avut tubu' cam greu mi s-o vindecat. M-am dus, nu cred că nu de zece ori la pansat. Dar, Doamne-ți mulțam, și cum zic io: atuncea am ținut regim, șase luni am ținut sever regimu'. După șase luni, așa încetucu-încetucu, mai cu supă, mai cu carne de pui, mai, no. Acuma mânc ce dă Dumnezo Alduitu', ce am, merge înainte.

Nu vă deranjează.

Nu. Nu, nu. Apăi, cum zic, ce-o ajutat mai mult ca Dumnezo Alduitu', nu știu, da' le-am folosit pe țâțe. Nu știu!

Da' atunci cu fierea, când vă durea fierea, când aveți crize, ați fost și la preot, pe laaa, ați încercat ceva?

Nu. Io nu cred în preoți și n-am crezut niciodată. A, hopa, hopa, c-am fost la preot! Hop, c-am fost. Unde-am fost?! Am fost! Am fost. No stați să vă spun ce mi-o spus preotu' și de-aia nu cred.

Da.

Da' până atunci... Așa! M-am dus la preot și zice către mine: „Doamnă dragă, „, no, m-am dus două duminici la slujbă, no, la slujbă-i frumos și îi bine, nu poți să bagi de vină că din

Cuvântu' Domnului se vorbește. „Da'”, zice, „te duci acasă, dacă pocnesc geamurile, ușile, atunci de făcătură ești”. No Doamne, acuma, no, Arghil cre' că vine la noi.

Vine pe pod. Viu acasă, poate că **și** până atunci o pocnit ușile **și** geamurile că doar de la caloriferele alea...

*De lemn, aaa, erau de lemn; la Cluj. Ba nu, **și** numai ați început să auziți cum pocnește.*

Ș-apoi să vedeți cum o pocnit! Până atunci nu le-am auzit, da' atunci: „No gata, mi-o făcut cineva ceva, d-apăi cine mi-o făcu? Cine mi-o vrut rău'? Cine... valuri?” **Și** odată Dumnezeu Alduitu' **așa** o lucrat, **și** am zis: „Știi ce? Nu mă mai duc în veci!” Ș-apăi numa' nu m-am mai dus că dă-i pace preot!

Deci v-ați dus o singură dată la el? Când v-o zis să fiți atentă dacă pocnește și nu v-ați mai dus?

M-am dus, m-am dus **și** i-am spus că pocnesc geamurile **și** mi-o dat ațe... achetismu ce știu io ce.

Acatist, sau ce?

Acatist, da. Să citesc *Psalmu' cincizeci*, no, **și** să le citesc.

Amu' alea bine mi-o prins că le-am citit, că batăr mi-am adus aminte de Dumnezeu Alduitu', da' restu' nu mi-o făcut nimica.

Și am venit de-acolo, no zic: „No du-te omule...”, **așa** am **și** zis când am venit: „No, io nu mă mai duc altu-n veci!” Nici nu m-am dus.

Da' v-ați dus când ați fost bolnavă cu fierea?

Nu cu fierea.

No, care o fost problema?

Atunci când am avut de m-am dus la Oncologie, atunci m-am dus. Că totuși când ajungi să te duci la Oncologie îi ceva durere. Ee, da' amu' io n-am avut Oncologie, ci, ci neputând spune ce-am făcut și din ce m-am infectat, că asta o fost o infec ție, că doar scurgerea aceea ce o venit, aia o fost infecție. Da, d-apăi gândește-te: c-un fier di-ăla să te străpungă oarecine pe tine, no. Câtă minte judecă un om! Dacă, dacă era, no, dacă eram gravidă, eram gravidă, și mai făceam un copil, și ia uită că ș-ăla trăia. E, da' dacă n-am fost, și puteam să nu mă duc la tratament atunci și ce...

Vă curățați.

Da, da. S-atunci? Nu-i mintea proastă a omului care nu judecă? Da' ş-atunci o fost prostie. Ş-asta o fost prostie cu interdicţiile alea grozave, ş-aceea o fost o prostie. C-o fost părinţi destui, nu a noastră c-o fost o fată singură, da' sunt care, am vecină care are şaisprezece copii. **Şi** dacă putea să meargă să facă ceva şi să nu aibă atâta greutate pe cap, şi chiar acuma-s copiii mari. No!

Şi ce-o zis, la al câtelea copil să nu mai facă că moare?

De la optulea, de la şaptelea.

I-o zis că moare dacă mai face?

I-o zis medicu', da. Să nu mai facă, să nu mai rămână gravidă.

Şi ea tot o făcut.

Şi da. No, aşa că asta e.

Câţi dă Domnu'.

Asta-i viaţa! Amu', Domnu' îţi dă câţi vrei amu'. Da' atuncea n-o fost aşa.

Da', de fapt dumneavoastră nu v-o mai venit ciclu dup-aia. În veci! Nu, nu, deci am ajuns...

Cum se zice aicea popular când la o femeie nu-i mai vine? Cum? Stai, stai, că nu ştiu.

Iertat, nu?

M-o o, o iertat. O iertat.

Da? Deci aşa se zice pe-aicea.

Ooo, doară de douăzeci de ani m-o iertat. Deci **asa**-i, căă nu, n-am mai avut, **şi**-n veci. Păi m-o putut ea tat surcăli pe mine **şi** să mă chinuiască că nu, nu o fost ce veni. O fost gata. Da'

zicea **şi** mama, Dumnezo s-o ierte, ştiam, no, din dumneaei, da'

atunci pe moment nu m-am gândit: „Măi, doară **şi** mama o zis că **asa** o fost **şi** fetele cam seamănă la...” No, da'...

Şi pe mama dumneavoastră tot aşa o iertat-o, cam devreme? Da, da, da. La patrus' cinci de ani. Da' proasta de mine nu m-am gândit atunci, no.

Da' vă trăia mama?

Nuu, a, nu trăia. Dacă trăia altfel era că doar îi spuneam:

„No, ce să fac?” No, **și**-am venit la oraș, aicea am avut, am o cumnată acolo, s-avea **și** ea o doctoriță ginecolog că no, că femeile săracile tot trebuie să mai meri. **Și** m-o dus **și** ea. No, m-o consultat: „Nu se vede nimic să fie gravida”. Zice: „Să vie peste două săptămâni că în caz dacă îi ceva trebuie să se vadă ceva, să observ”. Mă duc peste două săptămâni: „Absolut, deci sută la sută nu-i gravidă”. No, cea da' prostia mea deja am isprăvit-o.

A, făcuseți între timp treaba asta.

Da' sigur, da' sigur!

Nu v-ați dus înainte să?

Nu dară, nu dară, că m-am dus acuma.

Păi nu, că era fie c-o lua în evidență **și** nu mai putea face nimic dacă, trebuia să nu se știe.

Da, da.

Da' până la urmă, la doctorii ăștia de la Cluj nu le-ați zis niciodată că de la ce.

Nu, nu, da' cum? Doară imediat mă aresta. Doamne aiii!

Păi după Revoluție puteați să le ziceți că nu.

Păi da' dacă io n-am ajuns să mă mai duc la ei după Revoluție. Nici să nu mă ajungă Dumnezeu să mă mai duc în mâna lor. Veci! No, s-acuma de no, mă mai sâcâie, să știți, aci ni rinichi'

ăsta, mă cam sâcâie, da' nu mă duc la medic până poci. Tat mai fac iarna ceai de cozi de cireșe, de vișine.

? - *?

Așteptați iară să iasă nisipu!

Nu știu ce iese, ce nu iese.

Da' *atuncea ați avut ceaiu*”.

Da, da, da, da.

Și *acuma? N-a, nu mai a, nu știți dacă mai e ăla la București.*

C-o murit, ați zis, da' erau băieții ăia.

Nu știu, nu mai știu nimica, că dacă trăia verișoară-mea, deci una-două aflu, da' s-aceea o nimerit foarte rău,

săraca. O avut o fată **și** un băiat, fata, cu fata eram tare bine că doar rar ne vedem, apoi eram numai verișoare al doilea, dacă o murit ea, copiii nu te mai știu de rudă **și**... **Și** într-o noapte le-o explodat butelia s-acolo o murit copilu' cu nevastă cu tat, țoc-poc.

O explodat butelia noaptea?

Da, noaptea. Da, da. Nu știu, o zis c-o venit din oraș, vruto să-**și** facă ceva de mâncare, nu știm, mamă-sa nu, n-o știut numa' că i-o aflat. Ș-apăi de pe scară, că doară când o explodat

O bubuit.

Daa. Ș-apăi nu mai știu nimica, da' are frați, că o fost șaptenouă frați de toți. Dar dacă nu-i ea la București, apoi copiii ce mai știu ei? Nu-i interesează.

A, ea era la București, ziceți.

Da, da.

Ce-am vrut să vă întreb?! Când ați fost mică, ați fost vreodată bolnavă?

Nu prea, nu prea. Nu, vă spun, am avut treizeci de ani **și** nici capu' nu mă durea. Când am avut ciclu' atunci un pic, no, mă durea burta **așe**, da' nu, n-am fost bolnăvicioasă. Nu, nici răcită, ori să tușesc, io n-am tușit, am tușit odată, am mâncat înghețată, o cană de înghețată. Într-o vară, aici eram pe bancă, s-am tușit, am tușit, m-o dus soțu' meu, că io-s recăsătorită cu soțu' ăsta, am avut un accident cu mașina, cu frate-meu, **și** atunci soțu' mi-o murit pe mașină. **Și** io am rămas de chin, ce să facem?! Asta o fost! **Și**, no, la ce am ajuns, la accident?

Cu înghețata.

Am mâncat înghețată ș-apăi m-o dus soțu' **și** la TBC mi-o făcut, că atâta m-o purtat pe la tati medicii să n-am ceva la plă mână, că tușeam de gândeam, până vomam, atâta tușeam. Ca până la urmă îmi spune, am fost la Izvoru Crisului, aici la un medic, zicea, tare zicea că îi specialist. Și-o zis că n-am absolut nimica decât îs răcită-n gât **și** până nu-mi trece răceala din gât, pe canalele gâtului. Bun! Am venit mi-o dat tratament, nu știu ce mi-o dat oarece tablete, lămâie să iau, s-am venit. Șase săptămâni am tușit

și c-am luat medicamentele și că nu le-am luat.

Și până la urmă o zis c-am avut tuse măgărească, dac-o trecut peste șase săptămâni.

S-o trecut!

S-o trecut. Și n-am mai tușit în veci până în acuma de două săptămâni. Numa' bine mă, ce, de-o săptămână. Am lucrat aici ni la otavă, tare m-am obosit, urcă sus, coboară, am transpirat, și apă am avut minerală, rece, acolo la umbră, numa' bine am băut o cană de apă rece și seara am simțit că mă pișcă gâtul. No, m-o piscat, m-o piscat, tat așe două-trei zile până de alaltăieri am început tusea. Amu' am luat azi dimineață un medicament, apai să vedem.

Așteptați șase săptămâni să treacă.

Nu, nu. Da' atuncea am fost la medicamente, la tratament și la doctor, ooo! Da' amu' nu m-am dus nicăria; măcar ia aci îi doctorița, da' nici nu i-am zis măcar. Amu' mi-o curs nasu', am strănutat, amu' ce? Pentru țâțe, nu-s așa sensibilă.

Da' ați luat ceva: sare, ceai, înainte să luați medicamentu?

Sare am luat, nu sare am luat, mi-o adus fata oarece tabletă să sug.

Strepsils.

Nu, nu, nu, altceva-i asta, nu știu ce-i. Da' mai am vreo patru, zece mi-o adus; mai am vreo patru. O zis că numai dimineața și seara să iau.

Deci n-ați luat antibiotic sau...?

Nu, nu, nu. Nu, da' amu-s mai bine, da' așa-mi curgea nasu'

că nu joiam să-mi suflu nasu'.

Antibioticele, chimicalele astea nu-s bune.

Nu prea, io nu fug la medicamente, vă spun. Poate nici de no așe, știți ce încă, încă mă atacă repede? Amigdalele. Cum beau, d-apai ia în vara asta atâta înghețată am mâncat și nu m-am răcit deloc, s-acuma n-am luat înghețată...

De înghețată nu te răcești.

E nu, ba te răcește, da' n-am mâncat-o așe repede,

da' amigdalele, cu amigdalele una-două s-atuncea musai să iau antibiotic când simt că mă dor amigdalele. Da' acum nu amigdalele m-o durut că am simțit că mă ustură gâtul. No, păi trece.

Sarea-i bună. Io, și pe mine m-o usturat. Noaptea m-am trezit și-am luat un pic de sare-n gât, am ținut în gură și trece. No, păi oasele astea uitați-le ce faine mi-s. Asta, ce știu?!

Reumatismul' îi asta, știe...

Asta-i mai nouă, acum, nu? Sau îi demult? Le aveți așa.

Da, am și de să nu exagerez, da' de zece ani.

Și nu vă deranjează.

Mă dor când ajung în apă rece. Aia doare! Așe nu mă doare, acum mă, da' când ajunge la apă rece atuncea.

Și când vă doare, puneți ceva?

Nu.

Frunze de varză sau? c-am auzit ceva.

Nimic, d-apăi unde să pui? Că doară ești tat cu mâna-n apă, unde-i tratamentul'? Nu pui nimica.

Dacă face tratament nu mai lucrează nimic apoi.

Ați zis că la treizeci de ani ați născut. No, povestiți-ne și nouă cum o fost în ziua aia când v-o luat durerile. Ce făceați atuncea? Unde-ați fost și ce-ați făcut?

În spital am fost.

No, păi cum așa?

Păi să mă duc să nasc că...

Deci v-ați dus înainte?

M-am dus înainte, că știți care o fost treaba? Locuiam atunci aici și trebuia să naștem la centru' de comună, aici nu era sală de naștere, nu era nimic. Acolo, în ianuarie am născut, în douăzeci ianuarie. Frig, iarnă, o sală de nașteri era mare cât o zi de vară, fără foc, fără nimica. Și nașa stătea în Cluj. Și zice către mine: „Tu fină, ar trebui să te duci să te internezi că tu de te apucă durerile și te duci aici la C.”, zice, „tu îngheți; și tu și ce-i face. Până s-a încălzi săloaca aceea ce faci tu cu copilu', ce-a fi?” Măi, tat mă gândeam ce să fac. „Mai bine zice nănașa”. Într-o bună zi

mă pornesc și mă duc la Cluj. „Da’ dacă te-a întreba”, o zis nănașa către mine și ea o venit cu mine, „zici că ai dureri”. No, zic că am dureri.

De la poartă o zbierat.

Mă duc, că mă doare burta, că mă doare, că mă doare.

Ați fost cu dânsa?

Nu, daaa, nu-i adevărat, numa’ el zice! zice nașa: „Dacă te întreabă ceva, îi spui că ai dureri”. Și nașa o și zis către por tar: „Lăsați, nu ne țineți aci că nu vreau să o văd aci că naște!” No, repede îmi face internare automat, mă duce în salonu’

unde așteaptă să nască. Io fără dureri, nu mă durea nimica.

Amu’ greu îmi era că și, no, sarcina n-o fost așa mare că n-o avut numa’ două kile jumate, da’ totuși, după înălțimea mea, o fost destul. Și tare chinuită am fost atunci. Pfuai de capu’ meu!

Atunci am făcut casa asta. Ș-apăi în mâinile mele țate cărămi zile, și la șapte luni am făcut hornu’ ăsta dublu; până-n vârful scării cu moaltă, cu cărămidă, sus-jos, sus-jos. Singură, numai eu cu zidaru’. Soțu’ era la lucru la Cluj, când venea era cinci ceas, noapte, gata! Cinci jumate încă, o cât? Patru jumate.

Așe, la patru și un sfert aveam mașină, la cinci jumate. Așe, și nu mă puteam baza pe el. No, aveam bai să gătam că unde am stat acolo în spate era o cameră foarte mică, n-aveam unde-mi pune un pătuț, nimica. Uăi de capu’ meu! V-am spus că peste mine multe o trecut, așe o fost. Și no, tat mi-am dat silința să pot face să putem termina, să ne putem așeza. Ș-apăi așa ne-o și ajutat Dumnezeu. C-apăi pe când, pe toamnă mi-am gătat tat s-am avut unde stă. Și măi, o săptămână fără dureri, fără valuri, fără nimica. Numa’ tat venea doctoru’: „Hai pe masă! Nu se dilată, n-are contracții, n-are...” mama dohanului, ce știu io ce tat o vorovit ei. Cum să am?! Că doar eu simțeam că nu mă doare nimic. Măi, o săptămână: una-n sus pe dunga patului, una pe cealaltă în jos: „Ioi! Vai!” Nici tu

mâncare, apă îmi dădea mâncare nesărată, că acolo așa le dă în saloanele alea. Vai de mine, am gândit că acolo oi muri. Eram în stare să vin acasă. „Da’ dacă mă apucă durerile, ce fac? Iar mă duc? Nu”. Am suportat o săptămână. Amu’ după o săptămână și doctorii s-o urât de mine că tat: „Nu se dilată, nu se dilată”. Mi-o făcut o injecție să-mi grăbească nașterea și zic, da’ înainte tat îmi spunea: „Coboară scările cât poți într-o zi: sus-jos, sus-jos”. Mă tat duc, cobor, n-o fost destul tata vara cu gălețile în mânuri, el: „Hai, mai coboară și amu’!” Coboream, coboream. Da’ când mi-o făcut injecția, io ca omu’, să știu țațe cele, zic: „Domnu’ doctor, da’ să mai cobor scările?” „Nu, nu”, zice, „stai liniștită!”, că o știut că nu mai pot. Da’ ați știut ce face injecția asta?

Nu, nu, da’ de unde să știu? Nu, numai după aceea am aflat.

Nu o făcut medicina să știe.

Nu, daa zic că cine știe ce-o fi zis.

N-am știut, n-am știut. Numa’ io l-am întrebat: „No, să mai cobor scările?” Zice: „Nu, nu, stați liniștită acuma”. Da’ n-o mers el bine în cabinet că n-am mai putut, uai, m-o apu cât durerile. Apăi dă-i, șalele, burta; ea, aveam o consăteană acolo, săraca, care născuse. Atâta am zis să mă frece pe șale.

Păi gândeam că numai să joacă, na, „Da’ apasă, tu! Nu te juca, tu, apasă!” „Da’ nu pot mai tare”. Cum am născut, cum o fost născută doară slabă era, n-avea putere nici ea așe, și tânărucă era și io eram destul de îmbătrânită, da’ ea nu. Da’ n-o avut putere și io cum mă durea nu simțeam, gândeai că numa’ mă adie. „Freacă-mă, tu! Freacă!” D-apăi n-am putut mânca, mi-o fost rău cu sarcina. Apă cu oțet și cu zahăr am mâncat nouă luni de zile.

Vai de mine!

Nouă luni de zile: apă, oțet, zahăr.

Și moaltăru’.

Și pâine. Și moaltă cât o biruit oasele mele. Ș-apăi zice:

„Amu’ se sperie de-un ghibol și pierde sarcina. Gata!”
Uuu, bătutu-mo! Nu ți teme că n-am pierdut. Cât de greu am dus și după putere, nu după putere am dus, că peste puterile mele am dus. Că aveam aici trei zidari, și eram io și cumnată-mea: cărămidă, moaltăr, sus! „N-am cărămidă, n-am moaltăr, n-am, n-am!” No, tat fuga. Fă moaltăr, acuma sunt betoniere, una-două faci moaltăru’, atunci noi făceam cu mânurile; cu lopată, cu sapă, cu greblă, dă-i să sune! Amu-s domni. Ce să facem?!

No, și v-o luat durerile.

Ș-apăi m-o luat durerile, m-o dus pe masă, m-am dus cu douăzeci de lei în buzunar, amu’ de-o săptămână am vorbit cu soțu’ meu, c-am avut o scumpă de soacră, să-i fie țărâna ușoară, după cum o făcut-o. Altceva nu zic. Trei ani de zile am stat cu ea la masă, cu porcu’ meu, cu tat ce-am avut și o trebuit să stau să-mi dea ea în farfurie, să-mi pună. Când mi-o pus să mănânc, am mâncat și când nu, nu. Banii, venea soțu’ cu banii, io, dacă i-ați văzut dumneavoastră banii în trei ani, și io i-am văzut. Ea

>→

era cocoașa. Până să acopere casa punem banii de laolaltă. Și m-am dus cu douăzeci de lei în buzunar să nasc și io, ca tata lumea. M-am dus la o asistentă, la o moașă, să-i dau douăzeci de lei să mă aibă și pe mine în evidență, să mă ajute cu ceva.

Și probabil, când m-o văzut, o gândit săraca: „Vai s-amar și de asta!” Pe care așa o fost. Zice: „Știi ce, doamnă? Nu iau banii de la dumneata că poate nu naști cu mine că îi naște mai târziu și să-i dai la aceea cu care-i naște”. Pe când așa o și fost, că n-am născut cu ea că am născut cu cealaltă. Da’ gândiți-vă cu ce obraz, s-auzeam în salon, doară cum nu vorbesc femeile, că așe îi „Dacă o născut atâta am dat: o mie, o mie cinci sute”, c-atuncea așa era. Și io mă duc cu douăzeci de lei. Păi ce-a lua de la mine femeia aceea? Măi, și i-o luat până la urmă, săraca, să nu mă aflu jignită o ce știu io ce; i-o luat, douăzeci de lei. Da. Asta o fost viața. N-o fost ușor, vă spun, prin câte am trecut io în viața mea, nu știu dacă mai există pe fața

pământului.

ăla de pe front.

Da, un fel de front. S-o fost bine.

Da, am născut, no, două kilograme jumate o avut și după naștere scad copiii, că așa îs toți copiii, și l-o bă... mi-o băgat fătuța la prematur. No, s-atunci nu mi-o aducea la supt că trebuia să mă duc io. No, da' mă duceam în sală unde alăptam și... da' nu sugea după cum aș fi vrut. Lapte aveam, pfuai de capu'

meu, că nu m-am putut descărca de lapte, da' n-o fost bun. Să știți că n-o fost bun, că șase luni i-am dat, așe mă chinuiam, da'

nu-l înghițea, curgea de măgan, da' nu-l înghițea, nu-l înghițea.

Nu-i plăcea.

Nu, nu. Și m-am dus la doctor și i-am spus. Și i-am ară tat, s-am fost internată cu ea; i-o mers burta, m-am dus, m-am internat cu ea și acolo o zis să nu arunc cumva laptele, că mă mulgeam în ghivetă că aveam mult și nu știam ce să fac cu el.

Când m-o văzut doctoru': „Vai!”, doctoriță aveam în salon „Să nu cumva să aruncați! Copiii mor de foame și dumneata arunci laptele în ghivetă?” Și am și hooo, s-am vândut vreo două săptămâni, atâta lapte am avut acolo în salon.

Mult lapte ați avut! Chiar că ați avut.

Da. Venea și mi-l ducea, mi-o făcut analizele, no.

Da' alții voiau; copii.

Da, alții da, da.

Îl beau.

Da' cum să nu? Că doar vă spun că îl ducea la, ce știu io unde?! La ce creșă, no. Și, păi i-am dat șase luni, după șase luni am văzut că nu mănâncă, am încercat cu de vacă, ăla l-o băut, da' nu tare lapte o băut, niciodată. Am încercat după șase luni, după șapte luni, i-am mai făcut câte un ou moale, mai câte un picuț de pireuț, atunci nu erau banane să-i dau banană, sau știu io. Ce am avut. Și Doamne-ți mulțam, da' și ea are piatră la fiară. Deci, totuși

moștenești. Are și ea.

Da' mama dumneavoastră a avut piatră la fiară?

Nu, nu; adică n-o descoperit nimeni, apăi ști-o Dumnezeu!

Da. Așa că o fost cam durere, da' o trecut, Doamne-ți mulțam de țate!

No, și ziceți că ați născut, cât v-o ținut acolo?

Da. Cinci zile. Cinci zile că o fost prematură fata și până o urcat la greutatea ei, de-aia nu mi-o dat.

Păi o fost prematură că v-ați dus mai devreme și v-o scos-o ei mai devreme.

Am fost io, am fost io la medic și mi-o spus, cu două-trei zile m-am dus numa' înainte. Trei-patru zile, cam așe. Zice nănașa, bine-o zis, vă spun, că dacă mergeam, no, cum m-o apucat durerile într-o noapte, pe la miezu' nopții, no du-te tu acolo, foc nu, nimica nu, până a face foc, apoi cum îi la țară? Nu-i ca la gaz că-i dai drumu'și una-două-i cald. Până s-aprinde focu-i un ceas, până dă flacăra, până dă-l în trudă! Așe îi! No, și bine mi-o spus biata, Doamne dă-i sănătate, că trăiește încă, da' ce, ce chin am tras io în săptămâna aceea... una-n sus: Vai! una: Ioi!

una...

Toate erau cu dureri acolo.

Da, în salonu' ăla, că doar tat astăzi-măine na, mintenată nasc. C-apăi tat mintenată până o săptămână.

Și doctorii ce ziceu când v-o văzut așa că nuu?

No, păi: „Mai așteptăm. Mai așteptăm”. Păi da' n-am zis că nu mă doare burta niciodată, n-am zis, într-adevăr. Cum să zic? Dacă m-am internat cu dureri... Păi o zis o dată un doctor:

„Da”, zice, „tat, chiar așe te doare cum ai venit prima dată?” Zic: „Nu chiar, parcă m-o mai alinat”, da' nu mă durea nici un pic, ce să mint? Da' io n-am zis că nu mă doare.

I-ați fentat.

Doamne ajută-ți!

Frica, frica o cedat.

No, așe că s-acolo am mințit; în multe locuri am

mințit. **Și** dacă Dumnezeu mi-a lua în considerare țățe păcatele, multe am.

E, acuma lăsați că ați mințit că o trebuit.

Da, da' acuma mărturisesc ori la cine mă întreabă.

*Avem **și** noi noroc că ne-ați spus, că altfel nu ne ziceați. Nu, dă-i oo, ne-ați spus o poveste frumoasă. Adică exact ce-ați pățit **și** asta nu se întâmplă la toată lumea, știți?*

Da, da, da. La alții într-un fel, al alții într-altu', c-**așe** îi viața asta.

***Și** fata o fost bine.*

Slavă Domnului! Da, da. Da, **și** cuminte, știi da' un an de zile, să nu vă spun, că n-am închis ochii.

De ce?

Nu dormea, ziua-noapte, știi cât dormea? Zece minute dacă dormea un somn era mult.

Plângea?

Așe de agitată era, ioi, ioi, ioi! Un an de zile, vă spun, io n-am pus ochii polaltă. Când am ajuns să dorm o noapte, nu știu ce-am gândit că am câștigat. Numa' că nouă luni n-am putut mânca nimica, vă spun, după ce-am născut; aveam acolo mân care, **și**-mi aducea soțu', da' **așe** mâncare pregătită nu, da' îmi cumpăra salam, îmi cumpăra no, cee, brânzeturi; da' vă spun, după ce-am născut, dimineața i-am spus la soțu' să-mi aducă, aveam o soră în Cluj, o murit s-aceea săraca, fie iertată!

Dumnezeu s-o ierte!

S-o ierte Dumnezeu! I-am spus: „Du-te **și**-mi adă un borcan de miere de albină” **și** io nu mai poci de foame ce-mi era. Eram uscată de foame cum tat n-am putut mânca. Nu, nu vorbesc bolunzii, da' cred că șase felii de franzelă am mâncat unse cu unt, proaspătă, **și** cu miere de albină. Nu mă vedeam sătulă.

Una nu joia să-mi ungă **și** io să mănânc. Da' nici nu uit mâncarea aceea în viața-vieții mele. **Așa** am mâncat de cu poftă **și** mi-o trebuit, ioioi! Miere de albină, cu franzelă proaspătă, era **și** bună franzela atunci când era, numa' că dup-aia s-o schimbat țățe.

O murit ăia care-o fac.

Da, o murit, așa e. Asta era în șaptes' șase, ziceți, în pa... în cât?

În șaptes' patru.

În șaptes' patru era, da, da, da. În șaptes' patru era asta. Șaptes' patru ianuarie, atunci o am născut pe fetiță.

Da, cum ați fost, cum în timpul gravidității ați cărat moltăr, ați lucrat, cât ați lucrat și cum?

Vă spun că **așe** o, deci nu mint nimica.

Trăia soacra dumneavoastră atuncea.

Soacra? Trăia. Trăia soacra **și** măcar atâta: să ne facă o mâncare, o mâncare să avem la amiaz'; lăsam zidaru', zidaru'

mergea acasă **și** mânca că era de-aci din sat, **și** io dacă apu cam să mănânc ceva, mâncam, v-am spus că ce mâncam: apă, oțet, zahăr, s-o felie de pâine, una-două dam pesteolaltă, numa'

vedeam că vine zidaru': „N-ai moaltăr, n-ai cărămidă dusă”, c-atuncea lucram chiar numa' pentru mine să gătăm casa. Vai de capu' meu. **Și așe** vinea, aveam o spileră de soacră: „No, puteți fără mine?” „Apăi dacă nu poți veni încoace că să putem, n-avem ce face”. **Și** se ducea. Trăiește zidaru' s-acuma **și** de-ați

— J???

tea ori îmi spune, zice: „Tu, ai fost proastă”, măcar era pocăit, eu nu eram pocăită atunci, „doară asta te teme de mine, de-aceea tat vine”. Că nu spui, venea până-n casă: „No, puteți fără mine?” Deci te teme, deci că țâu cu el sau... Doamne! Numa'

asta mai lipsea

A, asta? Am înțeles.

Da.

Că nu pricepeam.

„Doar asta te teme, tu, de mine, de-aceea tat vine”. Da, era spileră rău **și** nu-i plăcea să lucre. Păi decât să dea cinci lei, c-atâta era, cinci lei șaizeci un kil de cuie, aduna țate vechiturile **și** sta câte o zi întreagă pe scaun, cu perină sub cur **și** cu ciocanu' **și** cu menghina **și** îndrepta un cui.

Gândește: dacă, dacă îndrepta, nici în trei zile, un kilogram de cuie. Adică să cumpere cu cinci lei șaizeci un kil de cuie, nu, da' să piardă vremea, **și** un meșter dacă-ți băgai, adică un om care să te ajute la un făcut moltăr, era cam cincizeci de lei. **Și** ea îndrepta cuie. De da', îți spui, da' nu îndrepta un kil într-o zi, nu, nici vorbă! Că cuiele se îndreaptă greu. **Și** io am îndreptat, să nu credeți că nu.

Știu, știu, că și eu am îndreptat cuie.

Da' se îndreaptă greu, s-atuncea ca o femeie sâc-sâc-sâc acolo, ce făcea?! Da' tata ziua lucra, nu putea să o iei de la lucru că ea avea de lucru. Păi da. No, ș-apăi **așa**.

Dacă avea cine da moaltăr.

D-apoi!

Și erați gravidă atuncea.

Da, da, da, da.

Părinții dumneavoastră au fost bolnavi?

Mama o fost bolnavă. Da' știți cum o fost bolnavă? Dumnezo o ști, că cu ce-o murit nu știu. S-o dus la moară cu tata **și** venind de la moară, cu căruța o fost; ducea **așa** mai mult, saci mai mulți, că părinții mei o fost din D., că eu din D. îs din părinți. **Și** noi unde locuim îi **așe** o pantă, **și** când o coborât cu calu' cu greutatea-n în jos, era la mai pantă ca aci, da' mai lungă panta, s-o rupt de acolo de la cal opritorile alea **și** o scăpat calu'.

Și tata o strigat, că de nu striga poate că oarecum îl trăgea-ntr-un gard, într-un sunt oarecum **și** scăpa, da' o strigat: „Ioi A., aci murim! S-o rupt forhamul la cal”, c-**așe**-i zicea. No, biata maica să scape o sărit **și** tata chiar în momentul ăla o tras către răzor căruța să se oprească calu' să nu mai fugă căruța. **Și** numa' bine o lovit cu roata, s-atunci nu erau cauciucuri de-astea, că era roți de-alea. S-o lovit aci ni în coaste **și** i-o rupt trei coaste. S-o dus atunci la medic **și** nu i-o făcut nimeni film, nu i-o făcut nimeni nimic, o legat numa' cu fașa **și** i-o apucat coastele **așe**. Deci.

Una peste alta.

Da. **Și așe** i-o apucat. Nu știu câtă distanță că doar eram

?? U? 5

mică, nu știu exact cum, numa' când o venit acasă s-o așezat pe pat și plângea de durere: „A., dragu' maichii, hai dezleagă-mă um-pic că io ia aci mor, nu mai am aer!” Tata: să n-o dezlege, că doar o dus cu căruța până-n G. s-amu' s-o dezlegăm că nu-i bine. De da Dumnezo s-o dezlegăm, da' păi cine o știut? Un pic am desfăcut, s-o mai cedat un pic-umpic, da' nu de tat. Și s-o prins coastele așe. Când era de ploaie, când lucra, când...

O durea de sta să moară. Mergea, se interna. No, c-o operează, că-i trebuie operație, că nu-s prinse coastele cum trebe. După ce-i făcea calmante îi trecea durerea, nu se mai lăsa la operație.

Și asta o durat zeci de ani. Că io m-am măritat și dumneaei așă o rămas, ș-apăi am venit aicea și n-o am mai putut ajuta așe, că mergeam o dată într-o săptămână, sau la două săptămâni, când - cum puteam, că și cu primu' soț aicea am stat. Și așe că într-o...

la Anu' Nou am fost la dumneaei, eram cu soțu' ăsta atuncea deja și ne-am dus de Anu' Nou acolo și cu cumnatu' ăsta care merse cu mașina și no, ne-o servit, nimic de zis că-i bolnavă, că... amu' așe slabă, nu era grasă, că totuși avea durerile, avea durere. Și când lucra zicea că tat de-acolo-și mișca mâna și no, da' făcea ce-i trebuia. Și odată, nu mai țin exact în ce an, așă o fost o gripă de rea. Atunci vecinii noștri de-acasă, doi o murit, o fost mai bătrâni, într-o noapte, într-o ziua... pe la cinci o murit bătrâna, pe la șapte o murit bătrânu'. Deci înt-aia zi. Și noră-sa tat o zis cătă mama: „Tu A., bagă de seamă, nu tat vini la bătrâni, nu că-mi pare rău”, că mama le tat făcea ceai, le ducea la bătrâni, no, ca să-i trateze; „nu de răutate, tu, da' de se pune gripa asta pe tine tu și mori cât ești de slabă”. „Ooo, de i-ar fi la

Dumnezo milă să mă ia așe”. La Anu' Nou am fost la dumneaei și la Bobotează o murit. O prins gripa, o avut febra aceea, n-o avut medicament nimică, și m-am dus, că mi-o poruncit să mă duc că-i bolnavă. O am dus oarice tablete, trei-patru tablete, ce știu ce-am avut aci-n casă, că lucram și io, lucram la Avicola și da... multe o fost. Și când

am venit numa' mi-o spus soacră-mea:

„Ț-o poruncit tată-to să te duci că-i beteagă mă-ta”. No, am luat ce-am avut, oarice Paracetamol, ce știi io ce-am avut de febră, și m-am dus. Printr-o zăpădoaie, pe jos până-n D! Când m-am dus, bunica trăia, mama lu' mama, o pieptăna. Și când m-am băgat în casă nici nu s-o bucurat de mine, așe deja, din febra aia, nu mai... no, i-am dat una-două medicament de febră, știi că după-masă s-o s-o trezit um-pic și o fost mai liniștită, dar totuși s-o gândit la moarte că o zis către mine: „Știi ce, dragu' mamii? Caută hainele în dulap, să-ți arăt cu ce să mă îngropi dacă mor”.

Zic: „Da, vorovești prostii, îi muri! Vezi cu cât ești mai trează ca și când am venit”. „Oare n-oi muri?” Zic: „Nu te teme, că nu”. Măi, noaptea, m-am culcat acolo, atâta s-o întors... cât cu capu-n jos, cât cu capu-n sus în pat, nicicum nu era bine. Dimineața pe la cinci ceas, zice către mine: „A, as mânca um-pic de mămăligă cu lapte”. „No, nu-i bai, doar mă scol și-ți fac”. Pui oale, fierbe, pui făina, da' acolo fac mămăligă nu așe slobozâtă;

deci pune făina să fiarbă, ș-apăi o taie, ș-apăi iar mai fierbe un ceas, dă-o-ncolo de mămăligă! Da' așe făcea acolo. Și zice odată către mine: „Da' nu-i gata mămăliga aceea?” Da' zice tata: „No stai, dragă, că doară abia o tăiat”, că o tăiam așe, o împărțeam făina-n două cu sucitoru' să fiarbă și în mijloc. Io i-am făcut semn la tata că dacă vrea tomna atunci să o fac, o zolesc, că doară... Și m-am dus și o am zolit. Nu, până nu am zolit, zice:

„No, mâncați voi atunci. Mie nu îmi mai trebe dacă n-o faceți acuma”. Am făcut-o, am zolit-o, i-am făcut semn la tata să zică că-i bine, să nu mai zică nimica, m-am dus și o am zolit și i-am dat să mănce. I-am pus mămăligă, i-am pus lapte. Am văzut că nu-i bine că lua mămăliga în lingură, da' când ținea lingura curgea pe la coada lingurii laptele. Zic: „Adă să-ți dau io”. I-am dat de două ori, nu, o luat lingura încă smucită din mâna mea.

Zice: „Lasă că mănăc io!” O mai luat de două ori lapte și-o fost gata. Și, atunci era lumea mai cu rușine și mai cu frică de Dumnezeu Alduitu', că o zis că vrea să se pișe; și

era iarnă, **și** îi ducea tata o găleată să nu se coboare, să nu iasă afară. Io, să nu-i fie rușine de mine, c-atunci nu știa mama de fată **și** fata de mamă ca s-acuma țațe prostiile, io am ieșit afară până să pișe **și** numa’

am auzit pe tata zicând: „No nu te lăsa **așe** tare că ești grea, fātu’ meu!” Mama era o muiere înaltă, **așe**, solidă. Atuncea ea, doară io numa’ afară am fost, lângă ușă, în târnațu’ ăla, am **și** deschis ușa **și** m-am băgat înluntru. O ținea **așa** ni ia de sub braț tata **și** voia s-o pună pe pat, da’ nu putea că era grea. M-am dus s-o am prins de la picioare s-o am pus în pat **și** numa’ am văzut că se uită odată către geam **și** gata. Zice tata: „Tulai, du-te la badea I. **și** adă lumânări că asta moare, ia aci”. **Așa** o **și** fost. Am fost la vecini că numa’ în ceea zi i-o fost îngropat. No, s-am adus lumânare s-o fost gata. La cincizeci **și** unu de ani.

Tânără o murit. Dumnezeu s-o ierte!

Da, cincizeci **și** unu de ani. Tata, o murit la optzeci **și** șase.

No, acuma-s paispe ani. **Și** dumnealui, io nu știu ce să vă spun ce-o făcut, vara, cum îi acuma vara, o secerat săracu’ singur, tăia cu coasa **și** lua după coasă, că io eram aici, eram la Cluj la lucru, nu puteam tat ajunge în fiecare la țațe lucruri. **Și** o secerat săracu’ singur, avea optzeci **și** patru?! Oare la optzeci **și** patru o murit? Nu-s sigură. În orice caz, vara o secerat **și** în căldura aia puternică **și** i-o curs sânge pe nas, o făcut hemoragie. Tare mult sânge o pierdut atunci. **Și** după aia l-o cam durut capu’. Acuma când, c-apoi vara când o pățit, o avut hemoragia asta, iarna s-o dus la o înmormântare. S-acolo la Cămin le-o dat suc. Dumnealui nu prea avea obiceiul să bea, da’ când bea, se îmbăta. Că nu bea **așa** des **și** bea un pahar-două **și** era gata. **Și**, zice: „Nu beau că-i iarnă, îs singur acasă, n-am foc, să mă îmbăt, dar beu un pahar de suc”. O fo’ iarnă, o fo’ frig, în Cămin i-o dus de-o făcut masa la mort, s-o băut o sticlă de suc. D-apăi amu’ ce sticlă de suc era aceea că pare-mi-se două sute de grame avea, o ce știu io cât?! S-o băut sticla aceea de suc tat, o fo’ rece, marș acasă, s-o culcat, o făcut diaree din sucu’ ăla **și** ce-o mâncat, ce știu

io ce-o mâncat?! Nu s-o putut dimineța scula. Așe diaree o avut că o trecut prin țațe hainele, nu-i nimeni acasă, în ziua aceea nu s-o sculat nime, nu s-o sculat, nu l-o văzut, „Ce Doamne-i cu I?“, o zis vecina, „Ce-i cu I. că nu se scoală?“ Când s-o dus a doua zi la dumnealui, tremura acolo în pat, ud tat, cum i-o marș burta, s-o deshidratat tat. Când m-am dus dimineța, c-apăi mi-o dat telefon femeia asta, zice: „A. să vii, da' cât poți de repede că ia, tată-to îi beteag rău“. No, am luat pe ginere-meu, avea mașină și ne-am urcat în mașină s-am fugit la dumnealui. Să nu vă spun, până l-am ridicat din pat și l-am schimbat, l-am spălat, de șapte ori l-am schimbat întruna. Numa-l gătam de spălat, îi dădeam izmene, pantaloni, era gata. No, repede l-am pus, no ce să fac?! M-am dus la asistenta să-i facă bilet de trimitere, că era asistentă acolo. Zice: „Io îți fac bilet de trimitere, da' nu-l internează. Mai bine dă telefon după Salvare, să vină Salvarea“. „No, cum crezi“. Făcut. O dat telefon după Salvare încă ea, o venit

Salvarea, ginere-meu s-o dus cu mașina de-acolea să nu-l vadă, c-apăi a zice că de ce nu l-o dus cu mașina, să nu mai poarte Salvarea că era iarnă și drumu' rău și no. Și s-o pus, s-o așezat în Salvare și frate-meu și noi, și drumu'! Și ginere-meu tat după noi, să vadă unde-l internează. No, ne-o dus la Medicala II și ni l-o i-o făcut internarea. Zice: „Așa-i facem internarea, dacă stai cu dumnealui“. Zic: „No, da' cum să nu stau? Numa' să-mi dați voie“. Zice: „Altfel nu-l internăm, că-i complet deshidratat“. No, m-o internat, tot mai rău o fost, tot mai rău. Într-a patra noapte sau într-a cincea noapte numa' am văzut că face niște frisoane și l-o pus la aparate și cu inima, deci o avut problemă și o zis că-l duce, nu, o făcut așe niște figuri așe, din cap ceva, tremurături așe, nu știu, și l-o dus la Neuro și i-o făcut s-acolo tomograf și ce-știu-io-ce. Zice: „Să știți că-i...“, c-apăi n-o mai vorbit; de când o făcut o făcut figurile astea așe, scuturările astea, n-o mai vorbit. Numa' am văzut că nu mai vorbește. Până atunci am vorbit doar bine cu dumnealui cinci zile, și numa'

ceva a primit la cap. C-apăi m-am dus acolo, i-o făcut

tomografu' ăla și mi-o spus, zice: „Îi cam gata”. No, ș-apăi am venit s-am vorbit cu doctoru' de salon. Zic: „Domnu' doctor, dacă văd că nu-i speranță de bine, vă rog să mi-l dați acasă, să nu moară aici”. Zice: „Chiar bine v-ați gândit”. I-o făcut biletu' de ieșire și mi-o dat Salvare, da' urgent. N-o vorbit, asta o fost sâmbăta, nimică sâmbătă la ziuă, sâmbătă noaptea pe la doi ceas o murit.

No! Și o fost gata. Dumnezeu înaltu' să-i ierte și să-i odihnească!

Asta-i viața.

Interviul nr. 2

Femeie născută în 1948

Când ați fost copilă, bolnavă ați fost?

No, ca copii, răciți, burta să-mi meargă, treburi de-astea. Operată nu, nimic.

Și când vă mergea burta, ce vă făcea mama dumneavoastră? V-amintiți ce leacuri vă dădea?

D-apăi băbești.

Ziceți ce.

Io nu știu. Ceaiuri făcea.

Din ce, ceai?

Te durea stomacu' sunătoare. Sunătoare, sunătoare.

Da, și cum îi ziceți în sat? Că nu-i ziceți sunătoare. Cum îi ziceți? Numele de-aicea, cum îi...?

Așa-i zicem.

Sunătoare-i ziceți?

Da.

Da? Am crezut că-i ziceți altfel în sat.

Nu, sunătoare.

Și dacă erați răcită ce vă dădea?

D-apăi nu știu.

Sare, zmeură, ceaiuri...

E, de zmeură ne făcea sirop că ești răcit, no, și treburi de-alea.

Dacă v-ați v-ați scrântit vreodată mâna, picioru? Și ce-ați făcut? Câte, câți ani aveți? Vă amintiți vreodată vreoo... cum ați pățit?

Stai, cam când mi-o fost rupt picioru' am stat două

luni în ghips, am stat cam, bărbatu-meu o murit de douăzeci de ani, eram de patruș' doi de ani, cam înainte de aia cu patru ani.

Dumnezeu să-l ierte!

Lucram la CAP, și cum am mers cu mașina la vaci de mulș, carosata aceea s-o dus și care-o zburat pe partea de jos, că ne-am înfricat, aia io am pățit, și care o zburat de partea de sus, aceea n-o pățit nimic. Și când am lucrat la casă, îi demult de-atunci, nu știu în ce an, am căzut de pe fundație cum am cărat apă, mâna; aicea o fost ruptă de două ori.

Și ați pus-o în ghips?

Da!

Cât ați stat la spital când v-o pus-o în ghips, vă mai amintiți?

Cu mâna nu. Numa' o pus în ghips. Și nici cu picioru'. N-o trebuit operat, numai am stat o dată șase săptămâni și după aia mi l-o m-am dus și mi-o mai pus două, că n-am stat cu el liniștită.

Da' ați stat acasă?

Da.

Și ce trebuia să faceți? Ce înseamnă să stați liniștită?

Cu picioru' nu trebuia să umblu mult, știi? Și i-o pus de-ăla cu picior, ș-apăi am mai umblat. C-așa o fost și cu mâna. O fost de cu toamnă, n-am avut cine să-mi taie lemne, să-mi facă, am tăiat și după aia nu s-o tămădit. Și iară mi-o rupt din nou ș-o pus. No.

Unde-ați fost, la Cluj sau la Huedin, unde-ați fost la spital?

La Cluj, la Cluj, la Cluj. La Cluj la Ortopedie.

Părinții dumneavoastră au fost bolnavi vreodată?

Da, paralizați o murit.

Amândoi?

Da.

Vă amintiți dacă au stat mult pe pat sau cine a îngrijit de ei?

Nu, mama vreo trei luni o stat. O umblat, da' era paralizată. Vreo trei luni cred c-o stat. Tata nu mult o stat,

c-o murit; nu știu cât o stat, nu mai țin minte.

Dumneavoastră ați avut grijă de ei cât au fost paralizați sau...?

Soră-mea. De tata, l-o grijit mama, da' pe mama ea o grijit.

Și soțu' dumneavoastră la ce vârstă a murit?

Patruș' opt de ani.

Foarte tânăr. Dumnezeu să-l ierte. Da' ce s-o întâmplat?

Infarct, infarct. Și-o tat băut, o fumat, i-o spus doctoru' că nu trăiește dacă, n-o ascultat. No.

Și cum adică? O și făcut infarct și gata, s-o știți?

Nu, seara o mers ș-o adus un miel de la câmp, o zis că s-o obosit rău. Și după ce s-o culcat pe la ora unșpe, numa' i s-o făcut rău. Și io am zis că ce să-i dau, ce să fac? Unde-l doare? O zis că pieptu'. Am zis că să dau telefon să vină Salvarea, o zis că el nu merge la Salvare el. În Cluj lucra la Armătura. Și după-aia și-o revenit. Ce știu?! I-am dat vreun Alvocalmin și o zis că s-o revenit. Dimineța, trebuia el la patru autobusu' până aci, s-o sculat să meargă la lucru, s-o dus până afară, când o venit de afară o zis că i-i rău tare. Că o făcut infarct iară. Că poate nu trebuia să miște, n-am știut seara că ce are. Că seara o făcut el atunci um-pic de infarct. Și io am zis să dau telefon după Salvare și nu m-o lăsat. Și dimineța când, cum am zis o mers afară, când mi-o venit în casă, m-am speriat de el. Așe era de galben ca cum era mortu'. Și s-o întins pe pat și-am zis că unde să-l frec? O zis că pe piept. S-o fost gata. Frațiune de secundă! M-am dus aci la vecinu' aiesta la care ați fost, c-avea mașină și am zis că „Hai vezi, că ia V-i rău și ia cum îi și ia cum îi și ia cum îi”. O venit, i-o căutat pulsu', zice: „Ăsta-i gata!” No, așa o fost!

Și i-ați mai chemat Salvarea sau nu?

Nu. Nu, da' nu ne-o lăsat să-l îngropăm.

Nu?

Nu, până o venit medicu' legist din Cluj. Că cum o vorbit ei, ce știu, că-i tânăr și nu după aia să... poliția o venit, că să zică că l-o omorât cineva așe tânăr și nu știu

ce, trebuie neapărat să vină medicu' legist. Ş-apăi medicu' legist o zis c-o făcut infarct total, rău, no. C-o zis că ăla infarct o avut că i-o sucit inima, nu ştiu cum o zis. Atâta țin minte.

Da' înainte de asta, de infarctu' ăsta așa, mai făcuse altă dată infarct?

Altă dată, în vara aceea o fost mă... la oi împreunarea, că poate așa știți.

Măsurisu', sau cum?

Măsurisu', c-așa am vrut să zic, da' am zis că împreunare că poate...

Nu, nu, ziceți cum se zice.

Nu ştiu de pe unde sunteți, cum vorbiți. Şi când am fost pe la jumătatea drumului p-aci încă c-o fată, numa' o făcut o hemoragie. Şi pe gură i-o venit sânge şi pe nas. Ce-o fost, nu ştiu. S-am zis dimineața că să meargă la doctorița lor de unde lucrează. No, s-acolo i-o spus, zice: „Să nu fumezi”, fuma două pachete pe zi, bea enorm de mult, că zice: „De mai bei”, zice, „în trei luni-patru nu mai trăiești”. Așa o şi fost. Că asta o fost în prin mai o fost măsurisu', april spre mai, şi-n treizeci august o murit. No.

Lua şi medicamente în timpu' ăsta?

Nu lua. N-o luat niciodată. Numa' avea așa de la ficat, i se făcea pe față așeni, nu crescute, așe pată, pată. Zice: „Asta m-a omorî pe mine”. Așe zicea când era beat.

Da' îl durea ficatu'?

Nu ştiu, că o fo' el așe prăpădit, no, într-un fel, da' nu se căia când îl durea oarece, o că-l doare: în veci nu spunea. Io mai ziceam, da' ăla oricât l-o durut, ăla așa o știut să tacă, no.

Şi ce-ați zis, că n-ați fost operată niciodată?

Cine?

Dumneavoastră.

Nu. Adică așe numa' amu-s, tat atuncea în... de la democrație încoace, am fost internată la Clujana. Şi atuncea, ce ştiu io ce cusătură din naștere apărută; şi mi-o făcut. Şi după aia, o zis că am fibron şi tre' să mă opereze. Şi n-am mai mers că mi-o fost frică. S-acuma, nu ştiu, de

aşe amu-s cinci ani am fost internată în Cluj, am făcut diaree rău şi m-o durut stomacu' şi m-o internat acol' la Contagioase. S-acolo printr-o doamnă, o zis că merge la ecograf şi avea doctoriţa acolo fată şi am zis că nu-mi poate face şi mie rost să mă duc şi io că ia ce mi-o spus cândva şi nu m-am dus şi... no, ş-apăi zice: „Ba da”, zice, „vorbec cu doctoriţa”, zice, „cu fata mea doctoriţă, la altă doctoriţă” zice, „şi să-ţi facă o programare că o mers la spitalul CFR-ului”, acolo o zis că-s cele mai bune ecograf. Poc! Când m-o căutat, n-am zis către doctor, numa' după aia. N-am zis, că am zis c-aş face un ecograf să vedem ce-a zice el. Şi pe urmă după ce, când mi-o spus no, c-am întrebat că ce am şi cum am, atuncea am zis: „N-am asta, n-am ceea?” Nici atunci n-am spus că ce. Zice: „Nu”. Că atuncea mi-o fost spusă cineva că poate după menopauză, s-ar putea să scadă. No, apăi nu ştiu.

Şi deci nu a mai fost.

Da.

Câţi copii aveţi?

Patru fete.

O, să vă trăiască!

Mulţumim! Patru.

Unde le-aţi născut? Acasă?

Atunci era dispensaru' în centru de comună, nu în Cluj.

Şi acolo le-aţi născut?

Şi acolo naşteam. Aveam doctoriţă şi gata.

Pe toate patru le-aţi născut acolo?

Da. Nu, atunci aicea, numa' amu-ncoace merg în Cluj, da' atuncea când am fost noi, amu' şaizeci şi ceva de ani acolo era dispensar, ş-acolo era numa' doctor era şi doctori... moaşă, moaşă, c-aşe-i zicea atunci.

Da' cu doctoru' aţi născut sau cu moaşa?

Da! cu moaşa, că era moaşă, c-aşe-i zicea. Ca un fel de asis tentă, o ce ştiu io ce-o fost? No, ţaţe patru acolo.

Aţi născut uşor?

D-apăi amu' nu bine, c-atuncea nu-i bine la nimeni, că-i greu. Da' nu, foarte greu tătdeauna.

Da' ce-ați făcut? Cu prima.

Că știi ce? N-aveam apă. S-atunci pe uscat când vine copilu' așa-i de rău de numa', no.

Da' de ce n-aveați apă, se rupea înainte? A, nu aveți deloc?

Nici înainte, nici după. Tat rău le-am născut că nu știu de ce nu aveam apă.

Vă amintiți la prima naștere, de exemplu, în câte ore ați născut?

Nu mai știu.

Când au început durerile și când ați ajuns la...

Nu mai știu.

Da' ce-ați făcut în ziua aia când ați născut, când v-o luat durerile? Ce-ați lucrat în ziua aia, vă amintiți?

Da' pe la țară ce lucru?! Ce este pe câmp, pe tat locu'.

Când ați născut-o pe cea mai mare, în ce an? Vă amintiți?

Da, în șais' șapte.

A, de-o seamă cu mine.

Sais' șapte. Am una din sais' șapte, sais' nouă, șaptezeci și șaptes' doi.

Oho, așa la doi ani.

Da.

I-ați programat să vină la doi ani.

Le-o programat truda! Că când am văzut că am patru așe m-am necăjit că o aș fi omorât-o pe aceea mică. Zic: „Îs aranjată cu patru fete!”

A, ați vrut băieți!

E, tare am vrut.

Așa-î? De-aia ați încercat atâta.

N-am încercat, c-așa o venit, c-o fost bețiv și cum o fost. S-atuncia nu era pilule, nu era, când am născut asta în șepșes' doi nu mai făcea nici ei chiuretajuri și d-estea, gata o fost! Și mai erau care făceau cu burienile și te puteai infecta. N-am făcut, că mie mi-o fost frică de-alea lucruri. No, atunci era mai rău că o fost oprite țate cele, nu puteai face. Că nu cred c-o făceam să am patru fete, da' n-

am avut ce face.

Și pe urmă n-ați mai avut, totuși.

D-apăi am mai avut după aceea încă vreo două pierderi ș-apăi tat m-am ferit să nu mă culc și țâțe bolunzâniile. No, tat m-am ferit să...

Și nu s-o mai întâmplat. V-ați ferit bine.

Nu. Nu, două pierderi am mai avut după patru, no, ș-apăi dup-aia n-am mai, n-am mai fost, n-am.

Da' se zicea aicea ceva că ce să faci ca să faci băiat? Că văd că dumneavoastră ați vrut să faceți, totuși, un băiat. Vă ziceau mama dumneavoastră, bunica, femeile din sat să faceți ceva anume, să mâncați ceva anume sau altceva?

No bine, era un om care, da' numa' glumea, ca să vă spui să nu luați în serios, zicea: „Io am doi băieți”, zice, „io pui firezu' sub cap, sub cap și pui săcure” și d-estea, mai glumeț, da' estea o fost glume, nu adevărate.

Că am mai auzit noi ceva cu, că să-și pună clopuz sau ceva de genu' ăsta. Ș-asta ați auzit-o, cu clopu?

Eee. Du-te vezi de... estea-s glume, estea-s glume! S-ala glumea, că zicea: „Io am tat doi ficiori”, zice, „că io am pus firezu' sub pat și”, știți ce, fierăstrău.

Da, da. Atunci când se culcă cu nevasta?

E. Și săcurea, și ce-știu-io-mai-ce, da' estea o fost glume că prin ce zice dumneaiei că ce se auzea.

Păi nu, credeam că se făcea ceva, se putea face.

Acolo nu poți porunci, ce dă Dumnezo. Nu poți porunci.

Cât de mult ați alăptat?

Zice, d-apăi cât, că n-aveam să dau. Până pe la vreo două luni, n-am avut. Și și-atunci așe sclabă era țâța că numa' ca apa, de nu se săturau. N-am avut țâță. Nu că n-am vrut să le dau, că le dădeam, da' n-am avut, n-am avut. Mai ales cu a patra, poi nu știu, cred că numa' nici două-trei zile, da' era una, aci vecină de sus, o născut și ea după două zile, aceea atâta țâță avea și mai puneam fata, zicea moașa că, așa zicea atunci la... nu știu, asistentă, o doctoriță, da' moașa îi zicea.

Da, moașă.

Moașa-i zice pe țărănește atunci. Zicea: „Dă-i”, zicea, „la fata asta”, că tat plângea, zice: „dă-i să sugă și asta”. No!

Da' atuncea dacă ziceți c-ați născut foarte greu, io am auzit că moașa se suia pe burtă și apăsa. A făcut așa? V-a apăsât pe burtă să nașteți?

Se mai întâmpla, se întâmpla, da. Da, da, da, da, da, apăsa, da, da. Că asta care-o venit după mine mai rău o născut, apăi chiar așe, îi apăsa burta.

Da' la dumneavoastră nu v-o apăsât, nu s-o...? Am înțeles că pune cumva, nu știu cum, genunchii și apasă ca să nu?

Nu. Nu știu, că nu mai țin minte; că-i demult.

Ați avut vreo problemă de sănătate cufetele dumneavoastră?

Cu fetele așee... n-am avut încă.

Să fie bolnavă vreuna dintre ele când era mică.

Asta mai mică o avut o depresie, cum au acuma, no, da' așe să fie bolnave de ceva, încă nu. Amu' te mai doare, că te doare câte ceva așeni, da' nu, n-au încă, să zici că au ceva boală ori să ia de tensiune, o de inimă; niciuna încă.

Dumneavoastră vă luați de tensiune?

Ioi, iau, de țâțe iau.

Da?

Da. Am diabet, am, acuma am făcut analize, no las că vi le-aduc să vi le arăt. Că amu' nu mi-a face la diabet la Cluj, ș-o trebuit să mergem le facem la Cluj, noi. Și fata cea mare m-o programat, cinci n-am plătit și numa' una am plătit, că n-aveam de unde din trei milioane, că numa' pensie de urmaș. C-am lucrat la Colectiv, da' o venit un decret când am, să ies io la pensie și nu am dreptu'. No, ș-apăi acum mai puțină. No, da' am diabet, am colesterol, am tensiune, am cu inima, am, amu' nu știu, multe. Țâțe, țâțe bolile.

Da' cum, de la ce aveți diabet? De când aveți diabetu' ăsta?

Păi diabetu' nu știu cam de când, da' de doi-

triisprăzece o cincisprezece îl am; de mult.

Da și cum ați aflat că aveți diabet?

Cum am, am aflat.

Adică ce vi s-o întâmplat de v-ați...?

Eram odată am mers până în centru de comună, că pe-acolo ați venit, știți unde e, așe mi s-o făcut un rău și gândeai că mi se întepenesc picioarele și ameteșc și să cad jos. S-un rău că gândeai că gata, mori. No, asta o trecut. Nu zilnic era, da' o zi trecea, da' ceea zi când mă culcam în pat simțeam slăbit aicea și gândeai că în pat așe mă duc ca într-o groapă și mi-era rău. Ș-apăi nu știu ce-am ajuns la Cluj, nu știu ce analize, o ce-am avut atuncea c-am fost internată, nu mai țin minte, de nu cu inima. Ș-apăi acolo mi-o găsit diabetu', acolo mi-o găsit diabetu'.

Și v-o dat, faceți și injecții sau numai medicamente luați pentru diabet?

Medicamente. Ia chiar acuma o fost cam mare, 180, că mai mergi la câmp să lucru și când mergi la altu' lucră cu tine și carne multă nu că bani nu, să mai mănânci pâine, am mâncat pâine. 180 o fost acuma. Că-n paișpe octombrie să mă duc cu analizele la Cluj. Vă aduc io să vi le arăt.

Da\ ce-am vrut să vă zic, și cu inima? De când aveți cu inima?

Apăi cu inima am, nici nu, după treizeci de ani.

Da?

După treizeci de ani. Am fost internată la Institutu' Inimii și de-atuncea tat iau pilule.

Da' foarte tânără, cum de așa?

Apăi nu știu. Păi tat cu greutate: el bețiv, n-o vrut copii, n-am avut unde să șed, ajutor de la nimeni, am lucrat la grajd la CAP șaișpe ani, veneam de la CAP aveam vacă acasă, porci, fete, foarte mult am lucrat. No, ș-apăi stresuri d-estea. Zic io, ori oboseli, ori...

Da' vi s-o da' cum ați aflat, cum de v-ați dus la Institutu' Inimii? Vi s-o făcut rău sau cum?

Mă oboseam, mă oboseam rău. Și pe drum, și și-acuma mă obolesc; și mergeam la deal și atunci am mers la doctor și mi-o spus că no, am cu inima. Da' și am angină

pectorală, o cum îi zice? Nu știu, aceea-i rea, că ia de-acî ni de multe ori n-am aer, *așe* m-apasă pe piept, de-acî ni.

Ce credeți, erau mai sănătoși oamenii înainte decât astăzi?

Da, mai.

Da? Oare de ce?

De pui io de ce. Atunci nu mâncai grăsimi, nu mâncai nimica, atunci erau prunele, coceai în ler, le uscai iarna, vinerea fierbeai mere, le tăiai, le uscai, mâncai, c-*așe* zicea, ca tăiteii, da' făceai din ou razalăi, ulei nici n-aveai să pui peste ei, cine mânca?! Tăiai câte un porc de șaizeci de kilograme, trebuia să-ți ție un an.

Așa-i, așa-i, toată lumea zice.

Acuma, la noi, grăsimile, traiu-i, traiu-i. Că nici io n-am avut atâtea mai demult, tulai să cumpăr, da' țineam oi, țineam porci, îmi plăcea grăsimea. Veneam de la CAP de la grajd, puneam *și* său în tocană, sau ăla gras, grăsimea. Până fierbea tocana luam, mâncam cu pâine de numa'.

A, sau' ăla fi mâncați cu pâine.

Său' ăla *așa*-mi plăcea, era de dulce. No, mai demult n-o mâncat oamenii atâta grăsime, atâta pită, mânca multă mămăligă *și* alte treburi. Io zic că de-acolo aduc bolile. Sau din aer? Că câte se aud, nu știu. C-amu' că-i tânăr, că-i bătrân, numa' vezi: are tensiune, are cu iasta, are ceea, câți nu mor de cancer, de... no.

Atuncea nu se auzea atâta de oameni?

Nu, nu, nu, nu, nu, nu. Atâtea paralizat, atâta cancer de sân cum spune *și* la televizor, câte sunt femeii.

Atuncea n-aveau femeile cancer la sân?

N-auzeam *așe*. No. Sau atâția oameni paralizați. Era un șofer când o venit, în două mii nu venea autobus aicea, apăi era doi bătrâni acoleani, apoi amu' bătrâni nu știau nici mâncare să facă. *Și* varza când o curățau, cu cocean cu tătu' o tăia-n mâncare. Păi zicea șoferu' pe autobuz, zicea: „Aiestea oameni or trăi către nouăzeci de ani”, zice, „că aiestea nu mănă grăsimi”, că n-aveau; nu mai tăiau porc *și* n-avea atâția bani să cumperi ca amu', cum cumpără oamenii *și* mănă ce vreau. Zice: „Aiestea or trăi

la nouăzeci de ani că aiestea nu mîncă grăsimе, ăştia nu mîncă, n-are defel". Io: „Aşe!"

Şi-au trăit nouăzeci de ani?

O trăit peste. Şi el şi muierea. Apăi amu' le-o dat Dumnezeu zile, numa' oamenii, noi vorbim.

A! Da' de unde credeţi că vine boala, până la urmă? Credeţi că e vreo, nu ştiu, de ce se îmbolnăvesc oamenii, până la urmă? Numa' de la mîncarea asta?

Da' nu vedeţi cum spune la televizor că stresurile ce fac cu oamenii? Stresurile alea mari băga-n boli amu'.

Înainte nu erau, înainte nu erau stresăţi.

Nu erau chiar aşe ca acuma. Aşe vorbim noi apoi şi-i auzi la televizor vorbeşte că câte nu pătesc din stresuri; c-au oamenii stresuri mari.

Îi drept.

No, păi Dumnezeu ştie!

Deci mai demult credeţi că trăiau mai mult oamenii ca acuma.

Trăiau. Da' ş-amu' bătrânii sunt, c-amu' bătrână-s io, da' sunt bătrâni care o rămas aşe ni câţiva, păi tat până către optzeci de ani şi optzeci-şi şi este de nouăzeci, este unu' de nouăş' doi de ani şi că nu ia niciun medicament. Tati bătrânii de-aicea, amu' aicea câţi o murit, tati numa', tati trecuţi de optzeci de ani. Îs mai vecoşi. O fost una, ş-aci o bătrână, numa' acuma mai, napole ş-o pierdut memoria, că mergea aşe, ieşea din ogradă şi mergea de... no.

A, ce voiam io să vă mai întreb?! Io am auzit p-aicea, d-apăi io ştiu?! zicea că, femeile mai ales, da' mai ales femeile, da' nu numa'femeile, pot să se îmbolnăvească. Te îmbolnăveşti, poţi să şi mori şi doctoru' nu-ţi găseşte leac, că nu-i de doctor făcută, că e făcătură.

Da. Chiar aci este un om, îi vădov, şi are la picior aşe ni ca un varici ar fi şi se face gaură. Şi o doctoriţă, stă-n Cluj, da' ea-i, părinţii, de-aci ni; într-o zi io lucram în grădină, mi-o venit şi să râd, şi zice: „No, la... domnu' I.", o zis doctoriţa, „cum sunteţi acuma?" Zice: „Aţi dat de leac, de medicamente?" Zice: „Da acuma iară mi se uscă", zice,

„popii mi-o dat leac”. Zice așe, încă mi-o venit să râd, da’ n-am răs că-i așe un om mai sucit, să nu mă vadă. Zice: „Da”, zice, „la tati doctorii am fost, orice medicamente am pus” zice, „și-am aflat” zice, „că-s de făcătură” zice, „ș-acuma am dat de leac popii”. E, da’ ăla iară să-nchie și iară să face, și iară să face. Atâta o umblat la popi. O zis că la doctori o fost, nimeni nu i-o găsit. No, păi cine știe poate ce-are, care nu se mai vindecă, mai ales dacă ești bătrân, că și medicamentele astea le luăm. Ce facem? Se vindecă boala? Se ameliorează numa’.

Da’ mata ai fost făcută vreodată? Mata n-ai pățit? N-o vrut vreuna să-ți ia bărbatu’?

Nu, nu. N-am pățit de-alea, n-am pățit.

De-aia râzi matale.

N-am pățit de-alea, n-am pățit, n-am pățit.

Așa, nu vrei să-mi spui. Aste e! Ce să-i faci? Da’ ai auzit de cineva, o poveste?

Amu’ dacă zici, aci stă aicea pe colț, femeia l-o prins cu... să zic să vă fie femeie, o poate fi femeie?

Ba mi-e femeie.

Da, da, suntem căsătoriți.

Zice, l-o prins pe bărbat la una. Cum dumneata amu’, mă pui cu dumneata bătrână. Și asta pe care o prins, că i-o fost drag el, o zis că i-o făcut vraciuri și fata la ai bunică era, ca să înțelegeți, era mică și-o lăsat-o o vecină de mai încolo să grijească, c-o zis că merge să-i facă să moară; să moară. Și o zis că nu i-o fă... vrăjitoarea nu i-o făcut să moară. Zice: „Îți fac pe boală sau pe ceva, da’ să moară nu fac”. Când s-o certat ele, care i-o grijit fata atunci pe tat satu’ o spus că cum o mers la vrăjitor și cum bătrănu’ o mers s-o tăiat din surț, cum să zic, din zăde, zice înalt loc, nu știu.

Surt.

Surț. No, o zis că i-o tăiat bătrănu’ ăla de la ceea și o adus vase să facă vraciuri. No, pe multe s-aude că de făcături și dealea. Și să știi că și sunt; și sunt.

Știu că sunt, că mata ai pățit, mata ai pățit.

Nu! O arătat la televizor de-aicea de pe R.

Lasă-mă cu televizorul

De pe R. Că... cum o arătat că cum fac vraciuri pe-acolo pe la un, nu, M., la M.

Apăi peste tot s-o făcut vraciuri, ș-aci.

No, să spui, nu știu că io în treburi de-alea n-am vrut să știu că cine face de-alea n-are pe Dumnezeu **și** nici n-am făcut. Este, zice, că știu că cum când se căsătoresc să se găsească, să se căsătorească bine **și**...

A nu, da' noi nu v-am întrebat dacă ați făcut dumneavoastră.

Nu dacă ați făcut, dacă v-o făcut dumneavoastră alta.

Nu.

Dacă v-o făcut dumneavoastră alta să vă îmbolnăviți.

Nu, nu, n-am pățit, n-am pățit.

Nu l-o vrut pe soțu' mata nimeni?

Nuuu, nu. N-am fost la popi, la treburi de-alea n-am fost.

*Așa o fi cum zici matale că no, se întâmplă, da' nu ea face, că am vorbit cu femeii care o zis: „Că m-am îmbolnăvit, ș-am avut și slăbeam pe picioare”. **Și** pe urmă s-o dus la doctor, nu i-o găsit nimic.*

Amu' poate că mai vorbesc dacă-s bătrâne **și** că n-au destul în cap. Dă-i pace!

Așa, așa. Da, n-au, n-au... sigur!

Mai redus omu' după ce bătrânește, mai vorbește **și** ce nu trebe. Dă-i pace!

Io le dau pace.

Văz io de multe ori că zic și dup-aia îmi dau seama că „Măi, am zis și n-o fost bine, trebuia să tac”. D-apăi te scapi și zici. Vai, c-**așe** mă doare de două zile stomacu' aiestă, că de douăzeci de ani n-am dinți. **Și** cred că mai merge mestecat, iau atâtea medicamente de colesterol o ce știu?! O slăbit amu', **așe** mă doare.

Iarna asta mult m-o durut în vara asta. Tat n-am mai...

Soțu' mata o murit înainte de Revoluție?

Atunci la Revoluție, în nouăzeci.

Chiar atunci o murit. A, în nouăzeci.

Da, atuncea, chiar atuncea o murit, în august, la Revoluție. Că-s bolile multe, ala-i baiu'.

No, bolile le duce omu'.

Atâta, acuma-s de doi ani, anu' aiesta nu, de la degetu' ăla mare la picioru' drept atâta mi-o tat copt și tat m-am dus să mă curețe, așe pe viu; doi ani de zile în tata luna.

Da' ce-ați pățit la picior acolo?

De bun senin. S-amu', n-o mai copt să mă duc la doctor să mă curețe, da' acolo tat... s-amu' simțesc la aiesta mare, la aiestalalt. Da' io cred că-i de la diabet.

De la diabet, da, da, da. Cred că de la diabet să fie de-astea.

Da, posibil.

De la diabet. No, ș-apăi nu mă mir, că atâtea o trecut peste mine de numa'. Numa' bine, după ce-o murit el în nouăzeci am avut o fată măritată la G. O venit acasă c-un copil de două luni, până și astăzi tat io-l țin și-i optspe ani.

Necazu'

No, ș-apăi multe.

S-o despărțit de bărbat?

Da. Multe o fost, multe. Și s-acuma am, s-acuma am. Că tinerii nu vreau să lucre ș-apăi tat io în tot locu'. Că i-am zis că nu mai am, nu știu, spor amu', că tat lucru, da' nu văd mult spor. *No bun. Noi vă mulțumim mult. Vă mulțumim mult și no!*

Medicamente și pe-alta te strică.

Medicamentele?

Da' nu?

Nu știu.

De-aia te doare stomacu'.

Păi înainte nu vă durea stomacu', înainte să luați medicamentele. Sau vă durea și înainte?

Amu', acuma mă doare.

A, și ziceți că de la medicamente vă doare, de fapt.

Că io nu știu, io așe cred că o slăbit stomacu' că de mult îs, n-am dinți. Da' nu știu ce boală am avut că n-o trebuit să mă duc să-i trag. Și măselele numa' s-o stricat și

așe vinea, de nu le luam, le înghițeam. Nu știu, din cauza diabetului? Că la alții zice căderea dinții, ori ceva boală?! Apăi tat că...

A, deci de când, v-o căzut după ce ați aflat de diabet, așa-i? Sau cum?

Înainte. Și după aceea am aflat boala.

Ați găsit diabetui

Da, no. Ș-apăi tat că nu, n-am, astăzi m-am necăjit și am plâns singură acoloa că nu mi-am neglijat viața. Și fata cea mare din Cluj tat o zis: „Du-te, mamă, fă-ți dinții! Du-te, mamă!” Zice: „Noi punem tati laolaltă și mergem”. „Că nu mă duc că amu’ am de lucru, că nu mă duc îndată că așe” și ia că am rămas și amu’ am rămas cu durere de stomac și poate s-a face un cancer și gata.

Nu, nu se face cancer. Nu se face cancer.

No, nu știu. Nu știu, no. Ce-a fi, a fi, că viața-i înaintată, îi sais’ trei de ani.

O, sunteți tânără încă.

No, și bolile-s multe.

Și înainte o fost boli multe. Da’ luați medicamente pentru boli.

Da, iau, iau.

Luați și ceaiuri și tratamente de-astea naturale sau numai medicamente luați?

Acuma mai iau, numa’ nu mă țin așe. Mai fac ceai de diabet, mai fac din afinele zice că scade, din boabele alea de fasole, da’ numa’ albă, no.

Deci le combinați cu medicamentele.

Da, da.

No, vă mulțumim!

Ce să vă servesc? Mâncare n-am.

Nu trebuie să ne serviți cu nimica.

Să vă dau niște prune.

Interviul nr. 3

Femeie născută în 1940

Tatăl meu io nu l-am cunoscut. O murit în război. Io m-am născut în patruzeci, tata o fost dus la concentrare în patruș’ unu, o mai venit o dată acasă și s-o dus iarăși

înapoi în patruș' doi **și** nu l-am mai văzut altu', eram de doi ani. Io nu l-am cunoscut decât după poză. Am rămas patru copii mici, orfani, viața ne-o fost grea de tat. Mai trăim doi din patru. Viața ne-o fost foarte grea, foarte grea, nu ușoară, așa că bolnavă îs mai ales cu reumatismu', ăsta-l am în oase, oasele mi-s bolnave de osteoporoză, medicamente folosesc, leacuri băbești: am mai băut ceaiuri din astea de cozi de cireșe pentru rinichi, d-estea așe, altceva... mai la o bubă unsoare, nu-știu-cum, cum le ziceați.

Ce unsoare luați?

Da' mai mult dacă mi se făcea un furuncul puneam slănină cu minciună, știți care-i minciuna?

Nu.

Nu? O frunză așe mai rotundă, mai mare, lată, zicea că-i tare bună pentru furuncul. Cu, de lângă slănina de lângă sorb să pui și frunză din aia, cu aia ne-am... că mai demult aveam furuncul, fest ni se făcea când eram mici. Păi de fapt am umblat desculță, nu cu încălțăminte, și pe brumă am umblat destul, de aia vă spun, că n-am avut o viață fericită și ușoară. Soțu' mi-o murit de douăzeci de ani.

Dumnezo să-l ierte!

Să-l ierte Dumnezo, putea să trăiască ș-acuma. O murit sănătos.

Povestiți-ne care a fost povestea cu soțu' dumneavoastră?

Cu soțu' meu o fost așe că el o fost paznic la Mineră, de aia zic că putea să trăiască ș-acum, c-o murit perfect sănătos, mi-o spus doctorii când i-o făcut autopsia că putea să trăiască **și** nouăzeci de ani după cum o fost de sănătos. O fost paznic la întreprindere aici la arhivă, era sus aici sub pădure, arhiva întreprinderii. **Și** după ce s-o întâmplat cu Revoluția, l-o pus acolo paznic singur; am avut io un cumnat, o murit săracu', frate cu soțu' meu, el în Cluj lucra, era vicepreședinte la drumuri. Țăla săracu', el n-o fost bolnav, de necaz, cred că-n anu' ăla o murit și el. Că dacă nu murea, n-am avut cine să umble, știi? Nu știam

unde să mă duc, ce să fac ca să-i iau la rost cine i-o făcut treaba asta lui, că n-o fost vinovat cu nimic, da' absolut cu nimic. L-o pus paznic singur, vă-nchipuiți? Era vinovat, în primu' rând, polițistu' aici de la noi din sat care-o fost și cu R., că n-aveți de unde, poate știți - poate nu știți, era directoru' întreprinderii, da' o fost, o plecat, o vrut să-și astupe ce-o făcut la întreprindere, directoru', să nu-l mai afle cu neregulile care le-o făcut. **Și** l-o pus pe soțu' meu singur pază acolo, da' cine și-o închipuit el tat ziua și noaptea, el în continuu, fără curent, fără telefon, fără nimic. Nu trebe să vie acas' să se spele, să mănânce? **Și...** da' așa o fost pregătit.

Imediat după Revoluție?

Rolu' așe o fost făcut asta, c-așe să se întâmple. L-o pus pe el singur acolo și vine acasă că nu putea să stea tat timpu' să mănânce, să se spele, nu știu ce acolo, da' o fost, cum vă spui, un lucru pregătit. **Și**, o zis că... io îi aminteam că vine a... or venit ș-or mutat arhiva de-acolo. El când s-o dus într-o duminică de-acasă înapoi, o găsit acolo o mașină care încărca. Încărca arhiva: cărțile de-acolo, ce era acolo, încărcau pe mașină. Ș-odată ș-o dat seama că o zis că (...) **Și** când se ducea el, s-o dus el acolo, încă chiar cu vecinu' ăsta s-o dus, o zis că se duce, nu duminica era, într-altă zi, se duce acolo după pari de fasole sus la pădure. **Și** soțu' meu s-o dus acolo la arhivă, la depozit, și vede că încarcă acolo mașina, el cum i-o spus că le mută, el o crezut că, da' asta așa o fost pregătit, că le duce și le mută; nu și-o dat seama că ăștia, de fapt, n-o fost hoți că o fost hoți trimiși de directoru', știi? S-o dus. **Și** când se duce el a doua zi iar, asta era pe la întâi mai; când se duce el iară a doua zi înapoi, ăia ca să nu-l, să șteargă urmele, l-o aprins. O venit noaptea s-o dat foc, s-o ars acolo tat. El când s-o dus, vedea că iese fum acolo. Asta **așe** o fost, s-o dus la întreprindere să spuie că ia ce se întâmplă acolo, că sigur că n-o știut ei dacă o fost lucru pregătit de ei! No, soțu' meu s-o speriat, că el o fost pază acolo, amu' ce-or face? Că o fost care l-o și înfricat mai mult, știți? Da' de la întreprindere, că nu era directoru', era altu', nu ăla R. care

o vrut să prăpădească, ăla o știut și i-o spus să nu se înfrice că știe că el nu-i vinovat cu nimic; și degeaba, că era care-l înfrica. Îl speriau, mai băgau în el frică, știți? Și o venit, a doua zi după ce s-o întâmplat asta, o venit poliție. De fapt nu o venit aci, că i-o dat să meargă jos la întreprindere. El așa era de înfricat că nu, nu voia să se ducă, era complet speriat, complet. M-am dus, zic, o venit o rudenie de-a lui cu mașina să meargă jos și m-am dus și io că l-am văzut că-i, s-o speriat așe și-i îngrozit că acuma ce s-a întâmpla. S-o ars și el o fost pază acolo și degeaba n-o fost el vinovat. Și m-am dus și eu la întreprindere, și acolo o fost, io nu i-am cunoscut, doi care l-o luat, o altă mașină să-l ducă că să vadă că-i cunoaște, că i-o aflat pe ăia cu mașina; că-i cunoaște? Că aceea o fost? L-o dus la Cluj. Păi acuma... S-am vrut să mă duc și io cu el, că l-am văzut că-i speriat și nu-i bine din spaimă. Nu m-o lăsat. Pe mine nu m-o lăsat să mă duc cu el. Apăi pe urmă lumea o povestit, dacă nu era adevărat, nu vorbea, că ș-amu' îmi spunea cine, îmi spune cine-o știut din G. că venind, după ce-o venit de la Cluj înapoi, în G. s-o oprit, că era din G. un polițist, c-acuma mi-o spus mie unu' că ăla din G., că ăla o făcut așa, ș-așe. Că în G., acolo iar o stat ș-o zis că l-o bătut ca să vorbească nu știu ce, să le spuie ce nu-i, știți? O zis că l-o bătut cu talpa picioarele, ce știu io ce metode au ei? El, de spaimă, n-o mai ajuns acasă, soțu' meu. S-o dus, o fugit și s-o spânzurat...

Dumnezeu să-l ierte!

Cătă pădurea G.

L-o speriat.

L-o speriat. L-o speriat, l-o bătut și l-o speriat și acolo o ajuns. Da' vă spun, că nu rămâneau lucrurile astea așe dacă nu se întâmpla cu fratele lui, că îi rezolva. O venit a treia zi iarăși, aceea care-o fost cu mașina, da' io nu i-am cunoscut. Am aparat auditiv că acuma cu reumatismu' aiesta îmi pierd și auzu'. N-am fost așe, am auzit bine. Da' îmi pierd auzu' cu reumatismu' . Și mai știu io ce pot fi?! Nu știu. Și o venit doi care l-o dus atunci cu mașina că era unu' din sat care o venit cu ei, cu aceia doi cu mașina aicea

că să facă percheziție. Da' io nu i-am știut că aceia l-o dus pe el, că io dacă, vă spui că dacă știam că aceia l-o dus pe el, și ei ce-o făcut cu el, l-o bătut, ce n-o făcut, nu știu ce făceam cu ei. După ce s-o dus, o ieșit, s-o dus, mi-o spus ăla, șoferu' că-l cunosc doară bine, zice: „Da' aieștia l-o dus pe V. atunci cu mașina la Cluj și l-o adus”. Ce-o făcut cu el de s-o prăpădit? Ei știu ce-o făcut cu el. Că vă spun că dacă nu i se întâmpla la cumnatu' meu, la fratele lui n-ajungeau; că s-o dus cumnatu-meu, până n-o murit, la ăia. O zis că o fost ca peretele când i-o luat la rost. Numa' că n-o trăit mult el, că el le făcea afacere, n-o trăit mult, o murit, și așe o rămas lucrurile dacă io n-am...

El ce-o pățit?

Păi nu știu ce-o avut la stomac. Și l-o operat. O zis doctoru' că să se opereze, el garantează că se face bine, că dacă nu se opera mai trăia. Și la operație, după ce l-o operat, atunci o murit; i s-o dus la inimă cheag de sânge și atunci, nu s-o mai trezit după anestezie. O murit atunci când l-o operat.

Dumnezeu să-l ierte!

Era așa un bărbat ca dumneavoastră. Exact ca dumneavoastră, exact așe; și soțu' meu. Așa o fost.

Dumnezeu să-i ierte!

Și vă zic că n-am avut o viață, foarte grea am avut viața; foarte, foarte grea. Am muncit de mică c-am rămas orfani patru ș-o trebuit să tat muncim și muncesc ș-astăzi, și dacă-s bolnavă muncesc.

Ați fost cea mai mare?

Nu, io am fost cea mai mică. Io am fost de doi ani când s-o dus tata și ceilalți tat doi ani, un an jumate era între noi. Un frate mai mare, ăla încă trăiește care-i mai mare ca mine cu un an jumate, o fost primar la Consiliu pe vremea lui Ceaușescu. Și ăilalți o murit; o soră mai mare, un frate iară mai mare o murit.

D-apăi n-o murit nici unu', n-o bătrânit. Soru-mea o murit la șaizeci și doi de ani și frate-meu la șaizeci și șase de ani.

De foarte tineri. Au fost bolnavi, sau cum?

Păi soru-mea s-o îmbolnăvit că cu sărăciile astea de coloranți, știți, trebuia... îi *strokești*.

Strokeam, îi mai culegeam, mai nu știu ce, ea nu și-o dat seama să se îngrijească *așe*. Și de-acolo i s-o tras. O umblat cu soluțiile alea, s-o căpătat la pancreasu' o fo' intrat s-o fo' gata într-o jumătat' de an o fost gata, o murit. Frate-meu iară, i-o căzut în cap, c-o lucrat de frate-meu aiesta de vă spui c-o fost primar, care trăiește, s-o lucrat ceva la sură. Și frate-meu era jos în sură și de-acolo de sus i-o scăpat exact în capu' lui o grindă de-aia, un lemn de-acolo. Da' n-o murit atunci, el o mai trăit câțiva ani. Și o venit acasă și n-o spus că el ce-o pățit, i-o curs, o zis că *așa* i-o curs sângele acolo. Nu, n-o spus. Tat că-l doare capu', că-l doare capu', păi pe urmă o spus că ce s-o întâmplat, da' nu atunci momentan, în ziua aia. Îl durea capu', s-o dus apoi la doctor, dar prea târziu. Prea târziu. De-acolo i s-o ales moartea și lui; că i s-o făcut acolo oarece cheag de sânge, i-o rămas acolo și i s-o ales moartea și lui. Tat nenorociri.

Da' asta înainte de Revoluție.

Nu, nu, după, după.

După.

După, că frate-meu aiesta de opt ani a fi murit la vară.

Dumnezeu să-l ierte!

Soru-mea de pais', din nouăș' patru, de șaișpe.

Dumnezeu s-o ierte!

Când ați fost mică, ați fost vreodată bolnavă?

Păi am fost cu gâtu', cu d-estea, cu amigdalele, cu d-estea, altceva *așe* nu știu, d-estea le știu c-am fost. Răcită *așe* da, oarice boală care s-o știu, astea le știu c-am fost; alte cele nu știu.

Vă amintiți cum vă trata mama dumneavoastră? Dacă vă dădea ceva anume ca să vă treacă răceala sau?

Da, păi numa' ceaiuri și, știți, dacă imeam și nu, ne făcea pe piept cu unsoare de găscă. Asta era leacu' care ni-l făcea pă piept; să moaie, că moaie și nu mai tușim, da' asta mi-amintesc, da' alte leacuri, ceaiuri și de-aiestea nuu,

alte nu știu.

Deci vă făcea un fel de frecție cu untura aia de găscă.

Da, da, ca și cum facem acum cu din astea de la farmacie. Că ne facem pe picioare pentru reumatismu' aiesta. Ne făcea, că atunci, atunci, știți, când io am fost mică, de multe ori vorbim, erau oamenii cred că mai sănătoși ca acum. Că acum cred că toată lumea-i bolnavă. Io așe cred io; că văd că nu era, acum nu te duci nici la o casă ca să nu trăiască cu tablete. La tata casă trăiesc cu tablete, cu medicamente, atunci era, nu prea auzeai că doar îi trebe, merge la farmacie după medicamente; nu prea. Atuncea era, io așe cred, că era mai sănătoși. De fapt, nu era infectat, c-amu' tat îi infectat; și aeru' și pământu', țate le stropim cu țate le stropim cu țate chimicalele și cred că de la asta ni se trage boala la lume. De la asta se trage. Că tata lumea-i la rând la farmacie, la medicamente, nu-i nimeni să zici că, că nu folosește medicamente. Nu-i nime. Io zic că de la așa, nu numa' io zic că ș-alții zic. Categorie de la țate, tratamente la pământ, la țate cele, le stropesc cu țate chimicale, alea nu-s sănătoase, alea nu ne fac bine. Dacă nu le stropim dispar, se distrug și nu mai...

Se fac.

Se fac. Asta e, așa am ajuns.

Mama dumneavoastră lua medicamente?

Lua, că mama o fost bolnavă, că de necaz o murit tata așe tânăr, s-o necăjit, s-o îmbolnăvit, o trebuit s-o opereze de tumoare, de fiară oare?! De piatră la vezică, o fost piatră, și lua medicamente, lua. Așa o fost, astea le lua. De necaz s-o îmbolnăvit. O rămas aici cu noi mici și greu, într-o casă, casa asta bătrână era a părinților mei, și aceea din față nici nu era gata încă, numa' ceea din spate, acolo eram tati, vai de capu' nost, nu ca acum, că era pământ pe jos și așe erau mai demult. Că chiar și ieri am vorbit cu nepoata, am aici cu care ați mai vorbit cu femeia aceea, ați fost? C-o mai fost una cu una mai jos.

A nu. Am venit la dumneavoastră întâi.

De-aceia ați venit?

Nu, din colo am venit, da' n-am vorbit încă cu dânsa. Din colo, da! am venit întâi la dumneavoastră.

Ieri i-am spus că-i acasă fata, îi la Cluj, ea lucră la Finanțe, fata lu' cumnată-mea, că ea are trei fete: una-i în A., una-i în B. măritată și una-i la Cluj la Finanțe. S-acuma-i acasă. O venit să-i ajute um-pic la treabă că-i în conced. După ce-am stat, am cules la cartofi în grădină la ei, ne-ajutăm unu' pe altu', apăi i-am spus cum era când eram noi mici, că n-aveam pahar, că fiecare să bea din paharu' lui, ba din sticlă, și când veneau colindătorii puneam sticla cu băutura pe masă, o da unu' de la altu', așa-i! Așa o fost viața. Așa o fost viața noastră atunci, așa o fost. Noi am fost, nu numa' noi, să zic, în general, în general era așa. În general era așa, general. Și cu pământ pe jos, și frig în casă, și făceam lemne, da' n-aveam nici sobe ca acuma'; că erau niște sobe de tablă care nu țineau căldură, o fost condiții grele, grele. Grele, condiții grele de trăit aici. Ș-apoi ne-am îmbolnăvit de reumatism în os, nu pot dormi noaptea de durere de picioare, că genunchii, spatele, umerii.

Da' cam de câți ani vă dor? De câți ani vă dor de la reumatism? De câți știți?

D-apăi de mult mă doare, da' tat mai rău, tat mai rău. Mă mai lecuiesc așa ani, mai fac niște injecții de reumatism, că nepoata care-i la B., fata lui cumnată-mea, ea când vine acasă vara în concediu, vine aici că ne face injecții de-astea de reumatism că-i acasă, ca să nu mă mai duc.

Da, ca să nu mai umblați.

Și mai niște vitamine și... mai luăm tablete. Acuma de reumatism.

Voiam să vă întreb de mama dumneavoastră, ați zis că lua medicamente că s-o operat la vezică, o scos o piatră, s-așa, pentru asta lua medicamente sau pentru altceva?

Ca să zic, nu lua medicamente așa ca acuma, cum luăm noi zi la zi, rar, că o mai durea capu', că cred că i se trăgea durerea de cap, și pe mine mă doare de reumatismu' ăsta mai ales iarna, că mă supără reumatismu' ăsta. Da' nu lua atâtea medicamente ca noi.

Mai lua c-o durea capu' **așeni**, da' nu, nu, nu lua. Nici n-avea, ca să zic, cum avem noi, cum îs acuma că aproape la fiecare casă îs cu diabet, cu nu știu ce, nu, nu. N-o avut de-astea. Deci n-o băut atâtea câte bem noi zilnic; zilnic, zilnic. Acum asta o beau o dată pe lună; îmi trebe, timp de-un an de zile, atâta mi-o recomandat pentru oase, osteoporoză. **Și** mai am și vitamine, calciu, mai am pentru circulația sângelui și pentru colesterol, acuma de-un an încoace, și de-ăla mi-o mai apărut. Acuma-s bătrână, ș-apăi la bătrânețe se adună. Ce să facem? De trudă și de muncă de când eram micuță fest, ș-acuma tat singură lucru mai mult că băieții se duc la lucru' lor ș-apăi io dau. Tat îmi spun că să mai las mai încet, să nu lucru atâta. Da' cum, dragă, cine să-mi lucre? Că niciunu' nu-s căsătoriți și-i de patruș' trei de ani cel mai mare; cel mai mic de treizeci și nouă, azi-măine.

Mulți înainte! Băieții dumneavoastră, copiii dumneavoastră, nu? Doi băieți aveți.

Da, da, da. Ș-apăi se duc la lucru și io singură. Tat îmi spun că să nu lucru, d-apăi zic: „Cine să-mi lucre? Că și geamurile aci, curățenia de n-oi face, cine o a face? Trebe să mă urc”. Am spălat covoare, preșuri, c-am zis că trebe să mă apuc să-mi fac curățenie, da' nu pot până nu termin cu adunatu' cartofilor ș-astea. Ș-apoi să mă apuc de curățenie să fac curat.

Unde ați născut băieții, acasă sau la spital?

Cel mai mare la Cluj și cel mai mic la centru de comună la dispensar.

Cam câte kilograme au avut?

Că nu era, unu' trei patru sute și unu' trei șapte sute.

Mărișori.

Nu era, când l-am avut pe primu' băiat, nu era aicea moașă la dispensar și m-o trimis la Cluj cu el, să-l nasc acolo că nu era nimeni la dispensar. Am avut pe ăsta mai mic, aicea l-am născut, la dispensar.

Și cât o durat? Vă amintiți ce-ați făcut în ziua aia în care ați născut? Dacă ați lucrat ceva sau

Păi am lucrat, da' cum să nu lucru?! Am, când l-am

născut pe primu' n-am lucrat așa că l-am născut iarna, nu era perioada lucrurilor **ase**, nu, numa-n casă, **ase** mai... Da' pe ăsta al doilea l-am născut în luna asta, în septembrie l-am născut; atunci am lucrat că era perioada de cules, de țâțe, am lucrat! Am lucrat!

Da' vă amintiți așa la ce anume, ce-ați făcut în ziua aia, așa mai în detaliu?

Păi chiar nu știu io ce-am făcut chiar în ziua aia, da' de lucrat am lucrat cu amândoi, numa' că, vă spun, pe ăla mare l-am avut iarna, da' **și** toamna când era pe timpu' ăsta, că era CAP-u', mergeam la CAP, coșuri cu porumb sus pe pod, acolo pe grajd le căram, lucruri grele din viața mea.

Da' nu vă menajau dacă erați gravidă?

Daaa, ba menajat! Cine ne-o menajat?! Ne-o dat de lucru până n-am putut!

Vă puneă să cărați coșurile alea?

Da' sigur, da' sigur, da' sigur. Nu ne-o menajat nimeni, nu ne-o. N-am avut de-aceea viață să fiu menajată de la nimeni. Nici de la părinți, că vă spui că tata o murit, mama o rămas necăjită **și** s-o îmbolnăvit, nu ne-o putut menaja, o trebuit să muncim. Să muncim **și** să muncim **și** iar să muncim.

Ați muncit și la alții? Cum se zicea atuncea... nu servitoare, sclugă, ați fost și sclugă?

Am fost servitoare la Cluj trei ani de zile; am fost servitoare.

Vă amintiți câți ani aveți?

Și după ce m-am căsătorit, la paispe' ani m-am dus servitoare, încă nici nu-i aveam împliniți paispe' ani, că-i îplineam iarna **și** io m-am dus toamna. După ce... n-ajungeam, că puteam să am o viață mai ușoară c-am învățat bine la școală. Am avut premiu' unu' pe școală. Am făcut șase clase, atunci se făceau șapte, s-am avut premiu' unu' pe școală. **Și** când am fost într-a șasea clasă, o venit profesorii, ea era de la centru de comună, el nu știu de unde era, soțu' ei, era profesor de matematică **și** de algebră, d-estea era. **Și** ea era de română, de biologie, avea

rudenii. S-o crezut că dacă io-s orfană **și** n-am tată să se ciufulească cu mine, să-mi dea dreptu' meu la neamu' lor, știți? C-atunci se făceau serbare de sfârșit de an, c-acuma nu se mai fac; la cămin, se dau diplomele **și** se făcea serbare, **și** când am fost la serbare acolo la Cămin, tat că ea nu-mi dă, că-i dă la neam de-a ei, una care i-o fost rudenie. Vă spui că **așe** m-am supărat **și** mi-o căzut de rău, s-am venit acasă plângând. **Și** mama era acolo, s-o venit, dar, ce să vă zic, o luat-o la rost profesorii care m-o învățat înaintea ei: că cum s-o întâmplat treaba asta? **Și și** mama i-o zis, că doară tătdeauna am învățat bine **și** eram prima pe școală **și** eram pusă, când era profesoru', să ducea, ca să fiu supraveghetoare peste ceilalți copii **și** o venit, c-apăi o luat-o tati cam la rost, care m-o învățat. O știut că ce minte-am avut **și** cum am învățat, o luat-o la rost. S-atunci io, de necaz **și** de supărare, m-am dus servitoare după ce-am gătat șase clase. Deci n-a, n-aveam paispe' ani, numa' treispe. **Și** m-am dus servitoare. O venit la mama ea s-o întreat-o că unde îs, o venit la mine acolo la Cluj că s-o iert, **și** la mama că s-o iert **și** să vin înapoi la școală, că doară unde-oi merge io mai departe, acolo io oi răspunde la întrebări **și așe**, n-am mai putut să viu, **așe** m-am supărat. Să mai viu io să mă învețe ea, să o văd io în fața mea când mi-o făcut ea...? N-am venit. N-am venit. S-am rămas ca să lucru la pământ cu tata mintea care o am avut. Dacă și-o bătut joc de mine, **așe, așe** amu'! Într-adevăr, cum o zis ea, io răspundeam, da' n-am putut să viu s-o văd; nici pe ea, nici pe soțu' ei că mi-o făcut treaba asta. S-**așe** am ajuns că am rămas la pământ să lucru. Că la minte n-am fost proastă. Dar dacă am avut ura asta că o am văzut nu mai puteam s-o văd, nu mai puteam, cred că nici nu mai puteam învăța când o vedeam în fața mea. N-am mai pu... n-am mai vrut. **Așe** m-am o am urât de n-am mai vrut să o văd în fața mea. S-**așe** mi-o mâncat norocu'.

Și câți ani ați spus c-ați fost servitoare?

Am fost servitoare la doctori; la doctori am fost. **Și** o vrut să mă ducă, că s-ăia o văzut, **și** era doctor, ginere la bătrănu' care era profesor la liceu, bătrănu', **și** era **și**

preot. **Și** ginerele lui era doctor **și** fata lui doctoriță. **Și** m-o văzut, că-i veneau la profesorii elevi ca să le dea ore **și**-i întreba acolo **și** nu știa să răspundă. **Și** io de-acolo, cum făceam lucrurile, auzeam **și** io, io ziceam. **Și** zicea profesorul: „Da’ nu știi? Uită fată-ți răspunde de-acolo, ea răspunde **și** tu nu știi?” Era la liceu, că io am făcut șase clase; **și** era la liceu băiatu’. S-o vrut ei, c-o văzut că am minte s-asi putea să învăț, să mă ducă la școala de surori. Să mă duc la surori. Io am zis că decît să mă duc la surori, mai bine mă duc la ciurdă, că mie nu-mi place, îs miloasă, știți, să văd de oameni bolnavi, ori sânge, ori oameni morți, io să mă duc să văd oameni morți?! Mi-era frică de oameni morți mie. Până când am început să să-i văd. Pe urmă, acuma nici nu-mi pasă, habar n-am de ei. Da’ atunci no, dacă mă duceam poate atunci mă... îmi reveneam, da’ io, atunci mai tânără, îmi era frică. **Și** nu m-am dus. Că o vrut să mă ducă ei să mă învețe. Dacă n-o fost noroc, n-o fost! Asta e! Dacă omu’ n-ai noroc, n-ai.

Cu copiii ați avut vreodată probleme de sănătate?

Păi am avut cu ăl mai mare, săracu’, s-amu-l doare destul capu’. Că știți ce s-o întîmplat? **Și** nu-mi spunea copilul’ când era mic. Nu-mi spunea că ce s-o întîmplat, ce-o făcut. L-o întors băiatu’ unui vecin de-o venit aci acuma de mi-o adus astea, acolo afară se jucau **și** l-o dat **așe**, știți, peste cap. **Și** l-o scăpat pe asfalt. L-o scăpat. Nu mi-o spus niciodată copilul’ că ce s-o întîmplat cu el; că el l-o scăpat altu’. **Și** odată iară când mergeau la fotbal aici peste vale, încolo mergeau la fotbal, iar l-o lovit un vecin de l-am văzut că-i lovit aici la gură **și** o zis că o picat **și** s-o lovit. N-o vrut să-mi spună că l-o lovit până tat am auzit că l-o lovit vecinu’ pe el. Nu spunea. **Și** când l-o întors peste cap, că o gândit că poate să nu mă sfădesc io cu ei, nu știu ce, nu-mi spunea. No. **Și** mergea la școală, mergea la școală **și** avea minte **și** el, avea minte bună ca **și** mine; da’ l-o durut capu’ de la cum l-o întors ăla **și** l-o lovit, tat l-o durut capu’. **Și** m-am dus cu el aici la doctor, o zis că apoi crește **și** de-aceea îl doare în cap. Că-i în creștere **și** de-aceea îl doare capu’. Până când am ajuns că l-o dus la Cluj, tat îl dorea capu’. M-

am dus acolo, la doctoru' de scoală și i-am spus că el cum îl tat doare capu', mult îl tat doare capu'. Doctoru' de la școală mi-o dat trimitere să mă duc la Policlinică cu el la un doctor bun era, doctoru'; când m-am dus acolo, îl întreabă doctoru' că ce lovitură o avut și ce-o...? Atunci o spus copilu' la doctor că ce-o pățit. Io până atunci n-am știut; până atunci n-am știut. Și i s-o oasele astea de-aici o făcut deviere de sept, cum i se zice.

L-o dat bine.

No. Și acuma nu știu dacă-l puteau ajuta atuncea când... poate mă gândesc că-l putea ajuta atunci mic când l-o întors peste cap, nu știu. Numa' atuncea, păi da era într-al șaptespelea an când o fost la Cluj și m-am dus cu el acolo. O zis că trebuie să-l opereze ca să-i îndrepte oasele, ce știu io ce-o fost cu ele?! Și nu circula bine aeru' aici la cap și-l durea capu', de-acolo i se trăgea durerea de cap. Ș-apăi o zis că trebuie să-l opereze, dar n-au voie până nu împlinește șaptespe ani nu-i voie să-l opereze. El împlinea șaptespe ani în ianuarie și l-o operat, totuși, în august, înainte de a împlini. Doctoru', nu știu dacă știți, că poate nu știți, era un doctor bun, mare, L. era, la sportivi, M.L. era. S-ăla l-o operat. Da' când s-o apucat să-l opereze i s-o făcut rău, că-i o operație cred că dureroasă și nu l-o putut anestezia. Și l-o adus înapoi în salon, că io eram acolo pe el tot timpu' și o zis că or încercat cu alt medicament; în ziua următoare or încercat cu alt medicament și l-o operat. Da' tătuși io cred că nu-i bine acolo oasele alea și-l mai doare capu'. Nu tat timpu', da-l doare destul de des. Îl doare destul de des; îl doare destul de des. Că el avea minte bună să învețe, da' din cauza durerilor de cap. Asta mai mic n-o fost, o fost mai, nu i-o plăcut așe să învețe nu știu cum. Și așe o fost nenorocu', nenorocu'. Asta mi-o fost viața.

Da' ce voiam să vă-ntreb?! Nu știu dacă ați pățit vreodată, da" pe-aici prin sat am auzit că, mai ales la femei, că te poți simți rău, femeile: „No, că s-o îmbolnăvit, s-o simțit rău, s-o dus la doctor nu i-o găsit nimic” și p-ormă s-o dus la popi și i-o zis popa, sau pe la călugări, că i-

o făcut una să-i ia bărbatu\ Ați auzit povești de-astea?

De auzit, am auzit. La popi am fost și io cu copiii că vă spuî că nu s-o însurat.

Da. A, exact, că nu s-au însurat.

Cu asta am fost la popi, dar cu d-estea c-o făcut, că m-am că mi-o și spus, îi drept, îmi zicea dumneavoastră (...). C-o zis, noi cu vecina asta nu voi... că mulți... și strada asta nimeni nu discută cu ea.

De-acî? Da, mă rog.

De-acî. Exact vecina mea de-acî. Da' asta fest trebuie să se certe cu cineva, fest trebuie să se certe cu cineva, așa-i de natura ceea. Nici nu se duce la biserică nici unu', are și ea un băiat; aceea nu se duc niciunu' la biserică. Niciodată! Niciodată nu se duc. Numa' mi-o spus un popă, că mi-o venit acasă și mi-o spus că am o vecină bună; mi-o spus, fără să știe că ce-i. Mi-o spus! Și asta o țin, și de-asta mă țin, că de la ea mi se trage că copii nu se-nsoară. Parcă-i un... când îi una, are nu știu ce, nu că n-o fost, nu le-ar fi trebuit la la oricare fată din sat. Aici îi problema! Oricine i-ar fi vrut pe copii, că-s copii buni, nu umblă, nu-s bețivani, nu stau în birt, ca să zic așe, nu-i vede nimeni băuți, nu fumează; ăla mai mic o mai fumat când o fost mai... da' s-o lăsat și el de fumat. ăla mare n-o fumat niciodată. Și oricine i-ar fi vrut aici în sat pe copii, oricine i-ar fi vrut. Și s neînsurați. Și ce fată frumoasă aiesta mai mic, mmm, apăi că nu-i, că îs mai gazde, nu ne potrivim, nuu, că i-o făcut, că doară l-o vrut și părinții, și mai ales fata l-o vrut. No, oarece sigur că, la asta mă țin că numa' de-aici li se trage. Că n-o fost nete copii prosti și prăpădiți. Oricine i-o vrut aicea-n sat. Și p-aci pe unde-i cunosc.

Și deci băiatul mai mic o vorbit totuși cu o fată, da' o zis că nu.

Tare o vrut fata, tat s-o interesat de el.

El n-o vrut.

El n-o vrut. De-aia zic că asta așe o făcut, așe o făcut. Și părinții fetei, și fata. Și fată frumoasă, nu să zici c-o fost o fată urâtă. Că noi, drept vă spun, nici nu ne-am gândit, că mi-o zis băiatu': „Se țin mai de rang, se țin mai nu știu

ce, noi suntem mai săraci", c-am fost așa cum v-am spus, n-am avut cine să ne ajute cu nimic. Amu' asta o fost! Că a ei acolo-i, neînsurat ș-al ei. Neînsurat și s-a ei îi de patruzeci de ani. Și-i neînsurat. Da' o auzit și când o zis, și cumnată-mea că o zis că nu mi-oi însura io copiii.

A, o zis ea către cineva. Și ați fost la preot să...?

S-am fost la preot, s-am făcut sclujbe, am făcut, am făcut.

Ați ținut ceva posturi? Se țin posturi.

Da, da, da, da. Nu, nu ni se arată, nu știu.

Cu cel mic n-ați avut probleme de sănătate.

Păi așe, răceli d-estate, da' nu, nu. N-am avut așe probleme. Numa' dacă s-o răcit, d-estate.

Dacă aicea, când erați dumneavoastră mai mică, mai copilă, dacă cineva își scrânteia mâna sau piciorul, era cineva în sat care vindeca? Sau se mergea la doctor?

Probabil că era și-n sat, da' bunica mea, că-i din A., ea ne știa unge cu, puneă unsoare și puneă, și freca și trăgea la loc și era bine; bunica mea.

Deci bunica dumneavoastră?

Bunica, da, da.

Da' nu vă amintiți ce unsoare puneă?

Unsoare de porc.

A, unsoare de porc?

Unsoare de porc.

Zicea și ceva, descânta ceva când vă ungea sau numai vă ungea?

Poate că zicea ceva și când de deocheat ne căuta, ne tapă cărbuni în apă și zicea acolo ce-știu-io-ce vorbe zicea, no, da' asta nu numa' bunica, că aproape asta în general asta cu deocheatu'; că era rău și-i căuta de deocheat că l-o deocheat.

A, că asta am vrut să vă întreb, de unde știa că sunteți deocheată?

Că așa presupunea că-i deocheat, că doar nu te simțeai bine oarecum, că n-ai avut niciun bai, nu te simțeai, venea așa o mai slăbăciune, „L-o deocheat oarecine, te-o deocheat oarecine”, așa presupuneam. Da'

așa păi, că apa aia cu cărbune-i bună în general dacă o bei pentru nu... îți revii. Apăi că o fost deocheat, ori n-o fost deocheat...

Acuma nu se mai face. Dumneavoastră ați mai descântat la copii, sau o învățat să descânte?

Mai țâpai, mai tapam cum am auzit, da' nu știam **așe** să...

Interviul nr. 4

Femeie născută în 1943

*Vă întrebăm noi, nu-i problemă, vă întrebăm noi ce să ziceți **și** unde, dumneavoastră numai ne ziceți povestea. Deci dumneavoastră din ce an sunteți?*

Patrus' trei, o mie nouă sute patrus' trei.

Mulți înainte!

Mulțumim!

Și de-aci din sat? Sau nu, s-o măritat.

Nu, io-s de la R. Da.

Acuma, când ați fost copilă, dumneavoastră v-ați îmbolnăvit vreodată?

Nu.

N-ați avut?

Nu. Nu. Nu știu să mă fi îmbolnăvită niciodată.

Răceli, ceva?

Păi **așe**, cine-o luat-o în seamă atunci o răceală? No, da' nu **așa** să zic cu febră sau cu nu știu ce. Păi ne-am tratat cu...

Doamne iartă-l pe tata, se ducea **și** aducea de zmeurus, crengi din alea de zmeurus **și** făceam ceai **și așe** beam ceai **și** stăteam cu picioarele-n apă caldă, ș-asta ne era leacu'. **Așe** o fost. Da' **așe** să mergem la doctor, să...

Când ați mers prima dată la doctor? Când ați...?

Păi la doctor am fost după ce-am venit aicea io, da, într-adevăr, **și** nu, să zic **așe**, îs operată de fiară, îs operată de... cu stomacu', mi s-o mi-o tăiat o părticică din stomac, un sfert.

Ați avut ulcer?

Ulcer, da. **Și** nici n-o fost **așe** grav ulceru', da' **așa** mă puteam trata.

Da' asta când o fost?

Da' bine c-o fost **așe**. În nouăzeci **și**... în două mii cinci.

Și fiara?

Fiara? No, să videm. Tat în...

Înainte de Revoluție?

În nouăzeci **și**... înainte de Revoluție, da.

Fiara.

Da. Nu, nu, nu înainte de Revoluție, după, după, în nouăzeci **și** cinci; în nouăzeci **și** cinci.

Fiara?

Da. **Și**, să zic **așe**, de băut nu. Cu tensiunea, nu să zic că hipertensiune, da' am tensiune. Deci nu am **așe**, acumai reglată, da' iau medicamentele.

Ceva accidente? Mâini, picioare, probleme?

Nu.

N-ați pățit.

Nu. Acuma picioarele mă mai dor, că...

Da' nu, zic de accidente, să fie rupt, să fie scrântit.

Nu, nu, nu.

Aveți copii?

Da.

Să vă trăiască!

Trei copii am, trei fetițe. Mulțumim frumos!

Unde le-ați născut, acasă sau la spital?

A, la centru' de comună două **și** una la Cluj, aia mai micuța, la Cluj. **Și**-n rest, alea două la centru de comună.

Vă amintiți la prima naștere cum a fost?

Da, perfect.

Ce făceați în ziua aia?

În ziua aia știi ce făceam? Seara am fugit prin ocol, c-aveam bivoli, s-**așa** am tras o fugă prin ocol de numa'. **Și** dimineața spre, pe la șapte am avut-o, înspre dimineață, n-am știut io ce-s alea, m-o apucat durerile **și** am zis la soțu' că „Mă, io nu știu, că nu mi-i bine, că uită”. No, zice: „Imediat mă duc să scol pe mama, pe cumnata **și**”, zice, „să mergem la Centru”. **Așe** o fost și la o asta o fost înspre ziuă, la șapte o fost gata fata. Imediat. **Așe** ușor. Doamne,

așe repede! Io tat așe repede. Pe asta mica, la Cluj am fost, și dimineața am mâncat, n-o fost nicio problemă, am avut, așe când mă durea și i-am zis la domnu' doctor când o vinit la vizita pe la nouă și i-am zis că uită, că nu mă prea simt bine, s-așe. Mmm, s-o dus și n-o mai, n-o zis nimica. Am ieșit afară pe hol: „Nu mai pot! Nu mai pot!”, m-am dus, m-am plimbat, m-am dus la asistentă și-am zis că io aicea nasc, pe hol. Zice: „Du-te la veceu”. „Păi”, io zic, „de la veceu viu și era la p-acolo să nasc”.

Nu v-o crezut.

Nu. Și m-am dus la domnu' doctor, era în cabinet, și zice: „Du-te, urcă iute pe masă”. Și doctoru' m-o trimis la veceu. Zic: „Domnu' doctor, de-acolo vin. Acolo nasc în veceu dacă mai mă faceți să merg, să mă duc în veceu, la veceu”. Și m-am dus, zice: „Urcă iute pe masă!” Am urcat iute pe masă și strigă: „Adă foarfeca, adă asta, asta!” la soră, zice: „Ei, fetelor, fetelor!” Că i-am spus că uită am fost la asistentă și-o zis că să mai aștept că mâncau. No, stați, da' asta fetița mea n-o așteptat. S-o strigat că să nu împing, o strigat asistenta că „Nu împinge!” Cum să nu împingi când, no, asta o fost. Și cu al doilea, Doamne-ți mulțam, tat așe ușor, la Centru am născut-o. Ușor, Doamne fii lăudat, io așe ușor! N-am urlat, n-am...

Deci n-ați dus, n-a, n-o durat multe ore...?

N-o durat, cât o fost, o fost, da' n-o durat mult; n-o durat.

Și, la Cluj după ce, ați născut atunci imediat.

Imediat. Imediat, zice: „Ai o fetiță”, no, Doamne-ți mulțam. No amu' oricum, orice tată aștepta și-un băiat, da', da' n-o zis săracu', n-o zis că ăsta. Îi fetiță și n-o am da pentru nimic. S-așa o fost.

Cât ați stat în spital după ce-ați născut?

O săptămână. O săptămână am stat. Fu' c-o fo'... n-am avut probleme, am avut sân, am... n-am avut probleme.

Cum vi s-o părut mai bine să nașteți, la Cluj sau la aicea la Centru? Unde vi s-o părut că o fost mai bine?

La Cluj, mai în siguranță, aicea era o moașa-i zicea atuncea, săraca, una M., micuță săraca și ea, da' no, am

născut ușor, da', părerea mea, mai bine-i la spital. N-o fost condiții, n-o fost, da' pentru noi atuncea o fost bine așa cum o fost. Nu era, era doctor, da' n-o fost doctoru' acolo că era dimineață; n-o fost acolo doctoru'.

Da' aci nu era să nașteți, aci nu era să nașteți o oră cum ați pățit la spital.

Păi nu, o fost, nu, nu, nu. Nu, totuși altfel, no, să zic.

Da' aicea la Centru ați născut în pat sau lângă pat?

În pat.

Da?

În pat, da, da.

Că am auzit că multe femei au născut lângă pat.

Da, da, da, în genunchi. Eram odată: o născut una, noi eram copile așa mai mici, eram mai multe, și no, erau, ziceau că uită-te că naște Mărioara, ș-așe, și ne-am dus pe la geamuri și ne-am uitat. **Și** am văzut, atunci am văzut în viața mea, în genunchi era.

Da' ați auzit de...

Am auzit și ne-am uitat și noi pe geam să vedem că ce-i.

Nu v-ați înfricat?

N-am știut noi atunci ce-i asta, n-am știut. Decât am râs noi pe-acolo pe-afară, știi?! No, și asta o fost tata problema.

Părinții dumneavoastră? Au fost sănătoși?

Părinții mei o fost sănătoși până la un moment dat. Maică-mea o avut cu reumatismu' cronic, reumatism cronic o avut. Foarte urât! I s-o făcut așa mâinile, foarte urât!

Și lua ceva tratament pentru asta sau?

Mai lua și nu lua. Atunci nu era așa. Mai să... cu frunze de mesteacăn ș-o făcut săraca mult așa, ceva ceai și să învelea cu frunza și așa se trata. O fost și ea în spital de multe ori, o fost.

Ați fost la ea în spital, când era în spital?

Cum să nu, cum să nu? Tot timpu'.

Și cum vi s-o părut în spital atuncea? Cum vi se părea că era în spital când ați dus-o pe mama dumneavoastră?

Păi, ce să zic, se ocupa, se ocupa. Nu știu, părerea mea era că ăștia de la țară nu așe tare, da' de ocupat se ocupa, i-o dat medicamente ș-așe.

Da' cum vi s-o părut în spital, adică în sensul de: era curat sau mâncarea cum era?

Știți cum îi? N-am avut niciun fel de probleme. Noi n-am fost niciodată pretențioși pentru că n-am fost învățați cu cinestie-ce, știi? **Și** n-am avut pretenții și o fost bine așa cum o fost. Nu pot să zic că n-o fost mâncare, o fost, o fost mâncare.

Da' căldură, sau așa?

Căldură o fost, căldură o fost. Căldură nu să nu, o fost căldură.

Asistentele, doctorii, vi se pare că se purtau mai frumos atuncea sau mai rău?

Atuncea?

Fată de acuma.

Ș-atuncea ș-acuma, depinde de la om și om. Cum îi sufletu' **și** cum îl trage, io așe zic... ș-acuma și ș-atuncea.

Da' ce-am vrut să vă întreb, ați zis că a tot fost în spital cu reumatism mama dumneavoastră, da' nu... a vrut să meargă la spital? N-a zis că nu vrea să meargă?

Numa' când o fost musai, că n-o mai putut.

Da?

Numa' atunci când n-o mai putut mergea. Da' așe de plăcere, așe să zici că merge să se trateze, sau la recuperare, sau undeva să facă ceva la băi, c-atuncea n-o fost o posibilitate, n-o fost, nu s-o putut.

Și tatăl dumneavoastră cum, sănătos?

Taică-meu?

Da.

Îi sănătos acuma, de douăzeci și patru de ani!

Trăiește?

Nu.

Dumnezo să-l... A murit de douăș' patru de ani?

Da.

Dumnezeu să-l ierte!

Să-l ierte Dumnezeu.

Da' el cum, cum o fost cu dânsu'?

No taică-meu, adevăru' îi că o fumat. O fumat la viața lui, până s-o îmbolnăvit odată de plămâni, o fumat un pachet de țigări, Naționale era atunci. Așe bine-mi aduc aminte că era, stătea pe-un scăunel și când se scula dimineața asta era primu' lucru. N-o băut, n-o făcut altceva, da' de fumat o fumat. Așe după ăsta, de plămâni o murit taică-meu. Șaptes' doi de ani.

Da' o stat la pat?

Nu. Trei zile, n-o stat la pat.

Lua medicamente sau din astea?

N-o luat niciun medicament. N-o luat. Tusea urât, da' de luat medicamente nu.

Da. Și o trebuit să meargă și dânsul în spital?

Puțin o fost în spital. Nu prea mult o fost în spital.

N-o vrut sau...?

Nu era așe, să zic așe de rău să meargă-n spital. Nu prea. Nici medicamente n-o luat; nu lua medicamente.

Și nu i-o zis doctoru' că trebuie să se lase de țigară că altfel...?

S-o lăsat, s-o lăsat, oi-oi-oi, s-o lăsat cu mulți ani în urmă de-a fi bolnav așe rău. S-o lăsat că o fost răcit odată, da' taică-meu cu ce se trata? Cu pânză, Doamne iartă și ne ferești, învârtea așa o pânză de-aia de băgat în apă. Așa bine țin minte, alea țate le țin minte ce-o fost atunci, da' de ieri poate că nu mai știu. Și învârtea așe o pânză și punea acolo în mijloc făină de mălai; s-o punea pe un fideu din ăsta și o aprindea și se aburea așa. Ce să facă?

Deci stătea deasupra la pânda aia?

La pânda aia că ieșea, știi, ardea și ieșea ăsta și zicea că...

De răceală.

De răceală, da.

N-am mai auzit, nu știu.

Da.

Pânza era de cânepă.

De cânepă, da.

Și cu țigările s-o lăsat de mult.

S-o lăsat cu ti... de mult, că odată o fost tare bolnav
și s-o lăsat. Nu i-o mai trebuit. Da' o fumat mult, mult,
foarte mult o fumat.

*Și stați un pic, doctorii i-o zis că de-aia s-o îmbolnăvit
de plămâni că o fumat sau...?*

Asta nu mai știu. Nici nu mai știu; nu mai știu.

A, deci nu vă mai amintiți ce-o zis?

Da' cu siguranță de-asta o trnit tat timpu', numa' că
n-o zis. Trei zile o stat la pat, acasă. După trei zile o murit.

Ați fost a... erați acasă atunci?

Chiar acasă am fost, da, chiar acasă. Amu' într-
adevăr io mă duceam mai rar să atunci nu erau nici
autobuze, drumurile cum erau așe erau și o fost mai... da'
mergeam când puteam până-n M. de-acolo pe jos și uite
așa. Cum se putea (...).

Trei fete, ați zis.

Da.

*Cu ele ați avut pro...? N-a, v-am întrebat, n-ați avut
probleme de sănătate. Ați zis că nu ați avut.*

Nu.

*Acuma haideți să vă întreb altceva. Am auzit că, da'
mai ales femeile, am auzit că te poți îmbolnăvi; și poți să și
mori.*

Da' sigur că poți, aia-i clar.

*Așa, te poți îmbolnăvi și poți să și mori și doctoru' „te
duci la doctor și nu-ți găsește leac că zice că nu e de la
doctor, că zice că sunt făcături, vrăji.*

Nu știu ce. Da.

Ați auzit de de-astea?

De auzit, am auzit, da' io sinceră, nu cred așa ceva.
Să zic, nu știu, Doamne ferește, nu știu; da' părerea mea îi
asta. Mai asta pe doctoru'.

Mai mult credeți în doctor decât...

Da, mai mult în doctor, io așe zic.

N-ați pățit.

N-am pățit.

Nu v-o vrut niciuna bărbatu!

Nu, nu, io nu știu, n-a fost situația.

Așa se zice.

N-am fost geloasă, n-am fost nimic, dacă cumva, Dumnezeu cu ei! Ce să zic?!

Că așa se zice, că de obicei face cineva la femeia cealaltă ca s-o omoare să-i ia bărbatu:) *asa se zice.*

Nu știu, la noi nu s-o... la noi în familie de-astea nu s-o întâmplat.

De fapt e bine că nu s-o întâmplat.

Nu s-o întâmplat. Bărbatu-meu nici n-o fost omu' ăla și noi n-am avut probleme din astea de gelozie sau de nu știu ce, mi-am crescut copiii fără un jurământ, fără un înjur în familie, fără absolut nimic. Nici astăzi nu vorbesc cum aud. Doamne ferește cum vorbesc, mai rău ca ș-astea de pe vale.

Țigani sunt de pe vale?

Doamne ferește ce-auzi în familie, copii cu părinții, după așe ceva se poate? Noi în vecii vecilor, niciodată! Dacă noi am avut ceva, că nu că n-am avut să zic că... da' ne-am rezolvat noi și după ce s-o dus sau o ieșit am povestit, ne-am dus în baie, poate că, și-am înjurat încet sau nu știu ce și o trecut. Nu? Nu, în față unu' la altu' niciodată să înjurăm, niciodată. Nici io pe el, nici el pe mine. Amu' mai gândeai așe, Doamne iartă-mă, asta nu zic că n-o am făcut-o, nu zic că n-am făcut-o; da' așe să audă copiii înjurături și urât, nu, nu.

Credeți că erau mai sănătoși oamenii înainte ca astăzi?

Erau.

Oare de ce?

Știți de ce? De ce nu se mânca atâta carne, nu se mânca atâtea, cine-o știut de azotaturi și de prostii și de câte de erbiciduri pe toate? Mâncam curat ce mâncam. Dacă mâncam ulei de in că, și posteam, că părinții no, nu tat postul ș-a' Paștelor, ș-a' Crăciunului, da' miercurea și vinerea era sfânt; și făceam ulei de in Mergeam acolo într-o vale, la R., așei zice și făcea ulei de in și pune așani, întorcea farfuria într-o parte ș-acelea un picuț de ulei, știi, ș-așe ăsta, nu până nu mai știi ce să... Io zic că alea îs, țațe

o fost foarte bune: pituță de mălai cu secară, un porc pe an, ș-ala de vreo șapte-optzeci de kilograme și uită așe o fost.

N-o fost; noi n-am avut, cel puțin, n-am avut rând de... așa am crescut, așa am fost. Și io zic că mult mai sănătos o fost, mult mai sănătos. Și-am crescut sănătoși bine, n-am murit de foame, am mâncat. Într-adevăr, un cuptor de pită făcea mama, într-o săptămână era gata că eram șase. Eram patru copii și părinții doi, șase. Așa o fost, asta nu mi-e rușine s-o spun oricând. Le spun și la fete, zice: „Mică, mai spune aventuri!” Zic: „Io vă spun aventuri care-s așe”. „Da”, zice, „credem”. „No așe”, io zic, „astea o fost adevărate”.

Păi știu, că nu era, nu era, c-am cules povesti de-acolo din R. că puneă pâinea sus pe grindă.

La grindă, și nu ne părinții noștri nu ne certau că să nu mâncăm sau să nu, da' știam că tre' s-ajungă, știam. Veneam de la șezătoare cu soră-mea mai mare, veneam de la șezătoare ș-așe ne era de foame, „Ioi, tu, cum am mânca um-pic de slănină”. Da' cine mergea-n pod? Numa' pitit veneam să nu știe când am venit, c-atunci era tare...

Nu v-auzea?

Ba, crezi că nu ne-auzea? Credeți? Da, ne auzea numa', da' nu mergeam să tăiem slăninuță să mâncăm.

Da' cum făceați?

Nu! Nu, nu făceam nicicum, ne culcam așe.

A, nu mergeați.

Nu.

A, numa' vă gândeați că v-ar trebui un pic de slănină.

Gândeam numa' ce bună ar fi um-pic de slănină, da' aia era-n pod. Și așa o fost.

No, că io am mai cules de-astea cu porcu' și zicea că urca, băiat, nu fată, îi drept, băiat urca, urcă-n pod că-i era foame și voia să mănânce slănină și ta-so de jos îl auzea și lua coada de la mătură și începea să-l bată că-l auzea.

Să bată, „Jos de-acolo!” Da ș-așa, s-o putut ș-asta. Ș-asta, da' io vă spun că părinții noștri nu ne nu zicea nu mânca sau nu ăsta, n-o fost din ăștia părinți, da' știam noi

că trebe să ajungă până la anu'. Până la anu' um-picuț de untură din aia, făcea untură de-aia, untura asta haios, asta care-i de la porc ș-o făcea s-o săra, pfuai ce de sare pune! S-o pune să se râncezească. Și de-acolo numa' câte-um-picut tăia și făcea rântaș și făcea mâncare. Câte-un pic și de-aceea, zicea că numa' să miroasă. Păi carne, amu' de unde atâta carne?

Păi nu era, că și mie mi-a explicat cineva că pune nu știu cum în slănină...

Da, și carne pune, da' o săra ocnă, era albă de sare. Și carne pune cine, care cum, și carne și cârnat. Apăi Doamne ce căutai după ăla acolo. Sarmale - câte-o bucătică de slănină.

Da, să dea gust.

Să dea gust. Da' nu uit niciodată sarmalele alea bune.

Erau bune.

Vai ce bune erau, vai! Am zis la nevasta lui frate-meo, zic: „Tu, zi-i la maică-ta să facă niște sarmale așa cum făceau demult”. Păi zice: „Măicuța mai face din ălea”.

Cu păsat sau ce?

Cu păsat nu, cu razalăi, făceau razalăi, nu era, mai puneau și păsat, da' obișnuia să facă razalăi și-i prăjea bine într-o tupsie pe sobă, și-i făcea așe ca orezu'. Da' ce bunătate era, ioi, ioi, ioi! Foarte buni. Buni că...

Da' n-am mai auzit de razalăi, am auzit de păsat, că făcea din porumb păsat.

Și de păsat, și de păsat, de-ăla mai mare, da, păsat, și pune și cu razalăi, s-așe. Orez unde? Că nu era orez.

Era, da' era scump, era pe bani.

Păi la Cluj era, da' noi când mergeam la Cluj?

Nu știu.

Când mergeam la Cluj, mergeam pe jos de-acolo și până la Cluj. De câte ori am fost la sapă la Ostezeni, ioi, că le zic la fete, apăi te miră că mai țin picioarele și că te doare și una și cealaltă. Așa o fost viața noastră. Degeaba, foarte grea o fost, foarte grea. S-acuma ce se plâng: „Vai! Vai! Ce rău îi vai, că murim de foame! Vai!” Da?! Dar

acuma-i rău când are tata lumea mașina, tati ar vrea să aibă mașina **și** n-ar lucra numa' ar sta **și**-ar mânca bine **și** de lucrat, de lucrat mai puțin. Asta așes tinerii de astăzi.

Da, da. Păi ei n-au prins vremuri de-alea.

Știți, e rău?

Nu știu ce e rău, da' n-au trecut prin aia.

Îi rău, nu știu ce să zic. Îi rău, c-amu' **și** la serviciu dacă nu le dă cine șticât, n-o să se mulțumească și cu-atâta că poate fi și mai rău.

Am vrut să vă întreb, credeți că boala se moștenește?

Io aicea mă-ntreb, nu știu dacă se moștenește că io nu știu.

Să cred? Să nu cred? Nu știu, da' nu cre' că se moștenește.

Deci nu credeți că dacă un părinte are o anume boală se transmite și la copii.

Nu știu, da' io, părerea mea, nu știu, da'...

Sau dacă cineva-i sănătos, înseamnă că și copilul lui o să fie tot așa foarte sănătos și n-o să se atingă boala de el.

Asta nu se știe, asta, io zic că nu se știe, asta nu-i sigur. Nu-i sigur, că cine ști cum și ce se poate întâmpla, nu, nu, nu cred. Să zic așe: că zic că și soră-mea și ea are cu reumatismu', că așe o fost și mama și nu știu ce. Așe o fost și mama, io i-am spus, așa

O fost și mama că s-o măritat la șaispe ani ș-o dus apă cine ști de unde și prin zăpadă, și prin țațe ăsta, alea o fost moștenirea de la mama. **Și** mama la fel, și uită așe. Io asta cred; asta cred. Văd io ș-aici la noi că sunt care nu lucrează, nu lucrează așe, nu lucrează, noi am lucrat la viața noastră până ne-am săturat; și nu-s mai sănătoși. Tat se plâng că nu știu ce, să zic așe. Da' nu știu, din ce stai așe, din ce nu te lași așe, io zic că îi tat mai rău, tat mai rău, tat mai rău, că tre' să faci um-pic de plimbare, să ai um-pic de energie-n tine și dacă te doare și una și alta. **Și** dimineața când te scoli gândești că astăzi nu m-oi putea duce. Da' pornești și te duci și... mai departe. Ce să zic?! Asta-i adevăru'. Io nu știu ce să cred, nu, nu știu. Că mai

seamănă așe și mai ăsta, hai să zic să cred, da' nu știu. Doamne-ți mulțam, fetele, da' bărbatu-meu săracu', el n-o fost bolnăvicios, da' lui i-o picat o grindă-n cap. S-o dus aici la frate-so de i-o ajutat și i-o picat o grindă-n cap și nici nu mi-o spus seara că ce-o pățit. **Și** tat l-o durut capu', o început să-l doară rău capu'. **Și** dacă mergea atuncea îl salva, și nu s-o dus. Ne-am dus noi apăi dup-aia după ce n-o mai știut ce să facă de durere de cap pe la tot loc, pe la țațe spitalele. **Și** ne-am dus la Spitalu' Militar s-acolo o zis că să mergem la chirurgie, la neurologie. L-o programat, că să-l opereze că îi trebe neapărat să-l opereze că s-o cedat sânge la creier. **Și** ne-am dus **și** i-o dat hârtia, trimiterea aia cu care ne-o trimis H., poate c-ați auzit, foarte bun doctor la Spitalu' Militar o fost oftalmolog.

N-am auzit.

Și i-am dat hârtia **și** o zis doctoru': „Da”, zice, „te operez când moare cineva. Când moare cineva te... că n-am loc. **Și** te operez”.

S-o speriat.

S-o speriat de niciodată n-o mai, nu l-am putut duce, niciodată! Gata! S-așa o răbdat **și** până la urmă i-o pierit vederea pe partea dreaptă, amândoi ochii. **Așe** opt ani, opt ani o trăit **așe**. **Și** dup-aia la urmă, o paralizat. Da' s-agita, foarte agitat era, da' asta din cauză la lovitura aia, nu c-o avut alte boli. Niciodată-n viața lui să zici c-o avut ceva. No, atunci io nu știu ce să zic. Fetele, Doamne-ți mulțam, că n-au nicio treabă, nu știu nicio boală.

Foarte bine.

*Păi **și** cum, cum i-o picat în cap?*

Șțiți cum? Unu' o fost sus, s-ăla o țâpat grinda **și** el era jos, aplecat **așe**, știți?! **Și** tocmai aci i-o venit.

Grindă de-aia mare?

Grindă mare, grindă mare. No, **și** nu s-o dus atunci la doctor **și**...

***Și** la cât timp v-ați dus atunci de i-o zis doctoru'?*

Păi la câteva luni ne-am dus, l-o apucat durerea de cap. Da' nu mi-o spus până când am fost la doctor **și**...

Da' nu se vedea?

S-o văzut, da' nu mi-o spus nici seara, s-o văzut **așe** i-o curs sânge, i-o curs sânge, da' cumnata mea unde-o fost la lucru o zis că să dea după Salvare, da' o zis că nu. **Și** nu mi-o spus, nu mi-o spus că ce-o pătit. I-o curs sânge și-o zis că trece. S-atuncea la câteva luni l-o apucat durere de cap **și** de-acolo o început.

Și l-o tot durut capuy; rău?

Foarte rău l-o durut; foarte rău, săracu'.

Și l-o speriat așa tare chestia aia.

Așe l-o speriat, că o zic că: „Io în spitalu' ăsta cât trăiesc nu mai pun picioru'!” Știți cum plângea? Când să mergem, că trebuia să mergem **și** știa că trebuie să mergem. O fost internat **și** știa că trebe să mergem; s-**așe** plângea: „fără vrei să mă duci? fără vrei să mă duci”. „Da'", io zic, „ce să fac dacă **așe** te doare? Ce să facem? Altceva nu știu, ce-aș putea io să fac?” No, **așe** că până...

Ați încercat să dați slujbe la biserică atunci în perioada asta când era?

În perioada asta? Mă, să zic c-am fost pe la catedrală, că de la spital am venit de câteva ori, am fost. Nu, că era săracu' credincios, **așe** să zic, n-o fost să ăsta, da' **așe** să zic că...

Să țineți posturi sau așa special pentru problema asta, c-avea dânsul problema asta.

Nu, n-am ținut post, **așe** să... nu, nu, n-am ținut.

S-atuncea, practic dânsu' din cauza asta a murit, de la lovitura de la cap.

Da, din cauza asta, da. I s-o făcut, **așe** i-o fost **și** rezultat', o leziune uscată. S-o uscat sângele acolo **și** i-o că i-o făcut tomografie de două ori cât o stat în spital două luni jumate.

Și nici când o fost mai rău n-o vrut să se ducă?

Vai cum plângea! O fost internat, o fost.

Să facă operație, zic, s-o facă.

Nu, niciodată.

Niciodată.

Niciodată, o zis că nu merge. Și io zic că-l salva dacă mergea. No, **așa** o fost doctoru' ăsta un' l-o trântit că nu, n-

o mai vrut să meargă. Ca **și** cum i-ai fi dat în cap din nou.

Da' el tot acolo se interna. Sau se interna de fapt la alt spital și nu la...

Se interna la Oftalmologie că avea probleme cu vederea. Mare lucru nu-i făcea. Nu se putea, da' se interna.

Deci acolo accepta să stea.

Acolo da, acolo da. Acolo dacă o doctoriță **așe** frumos vorbea cu el, **și** zicea că numa' acolo la doctorița asta să mă duc cu el. No!

Și cât a durat așa boala asta? De când s-a a început să meargă la doctor și la medici ăsta, de când i-a zis să se opereze și până a murit?

Păi după Revoluție s-o întâmplat, după Revoluție, că era-n pensie **și** murit în 2002 în perioada asta.

Deci cam douăzeci ani, zece - douăzeci ani, cam așa.

Da. **Așe** cu vederea scăzută **și**...

Da-l mai lăsa durerea de cap?

Îl mai lăsa, mai tat **așe** tablete, nu știu ce, nu prea, mai bea aspirină că zicea că circulație, să aibă circulația mai bună **și**, da' l-o mai durut **și** stomacu' de la medicamente. O băut **și** de tensiune că avea hipertensiune la ultima vreme. Își făcea, s-agita tare; foarte tare s-agita. Era agitat tat timpu'.

Da' a stat pe pat în ultima parte sau nu?

Două luni jumate parcă, la pat o stat, la Recuperări; trei luni cât o stat numai noi l-am...

Ați fost cu dânsul acolo sau?

Tat timpu', zi **și** noapte.

Ați stat cu el acolo?

Zi **și** noapte că-**și** scotea sonda; că-i scotea perfuzia, că-n perfuzie o stat numa' cât o stat acolo. Tot timpu' asta era: să-**și** scoată sonda **și** să perfuzia.

A, deci nu voia să le accepte.

Nu, nu. Mi-am băgat **și** femeie că eram distruse **și** fetele **și** io, **și** o venit **și** fiică-mea de la B. și neam, frate-meo **și** soru s-a, no, o venit **și** ne-o ajutat că zi **și** noapte o trebuit să stăm, da' o fost foarte greu.

Refuza, de fapt, să fieee, nu? Că de-aia voia să și le scoată. Sau de ce voia să le scoată?

Era agitat cred că imagina, sau nu știu, că nu știam, că n-am știut niciodată că o știut; avea momente că vorbea bine, avea momente că no, da' n-am știut că când, cum se manifestă, numa' veneam sâmbăta acasă că am avut o văcuță *și* rămâneau fetele, *și* când mă duceam ziceau din salon: „No, o venit L”. „Ț-o fost dor de mine?” io zic, „Ț-o fost dor de mine ca de Dumnezeu”. *Așe* dorea să fiu tat timpu' lângă el, tat timpu'. No, asta-i grea.

No, păi Dumnezeu să-l ierte!

Să-l ierte Dumnezeu.

No, noi vă mulțumim de poveste și de...

Interviul nr. 5

Bărbat născut în 1947

Acum, în ce an sunteți născut? în 1947.

Mulți înainte! Și ați zis că nu sunteți de loc de aicea.

y y

Nu...

Dar de unde sunteți?

Dintr-un sat de lângă orașul M., i se spune I. acum, de mult i se spunea P., îi de lângă V., pe acolo...

Am înțeles.

Zona T...

Doamna e de aici?

Da... doamna e de aici... că am lucrat la exploatarea minieră. *Da? De când sunteți veniți aicea?*

Din '73.

Ei... sunteți de a locului deja!

Apoi am trăit mai mult aici ca acasă.

Da, știu de asta zic. Acuma, ce vreau să vă zic: în copilărie, ceva probleme de sănătate ați avut?

Nu, niciodată, până acum în 2000, eu nu am avut nicio problemă.

Nu v-ați rupt un picior, o mână...?

Nu, nu, nu... nimic. Eu la spital nu am fost sau la medic. *Nu ați fost la medic până în 2000?*

Nu...

Serios?

Da... și acolo mi-o depistat diabet, tensiune mare. Tensiune știam că am... că îl măsuram aici acasă, îl controlam așa din când în când. Și... nu m-am gândit niciodată că o să apară problema asta.

No și cum v-ați dat seama că sunteți bolnav? Prima dată, cum... v-ați simțit rău?

Da... aveam încă o grădină aici în sat și acolo am avut zarzavaturi. Și roșii, ardei, m-am dus să cosesc locul, adică buruienile... și cotoarele de roșii și într-un... nu am avut nimic, și la o vreme după ce am lucrat am simțit că slăbesc și m-am așezat puțin și pe urmă am vrut să mă scol să mă duc să fac mai departe, numai am văzut că nu pot. Nu am mai avut putere și am început să vin acasă, să fiu acasă, nu pe câmp, cum s-ar zice, acolo în grădină. Și venind, deja aici la capătul străzii nu am mai putut să îmi țin echilibru. Tot trăgeam ori într-o parte, ori în... da' drept nu puteam să merg. Când am ajuns acasă și vorbirea mi s-a stricat puțin și mă întrebă nevasta: „Da' ce ai făcut? Ai fost să bei o bere, sau...? Parcă nu ești...”. Zic „Nu, nu știu care e problema, nu am băut nicio bere... n-am”. că de fapt eu nu prea beau, nu am băut nici înainte și zic „Nu am băut, nu știu ce-i cu mine, da' îs... nu-s bine”. O venit copilul de la lucru, am avut mașina noi și zice „No, hai tată să mergem, să te duc la Cluj”. Zic „Nu mă duc că revin eu, îs obosit puțin probabil și o să revin”. Nu m-am dus. Și, mai târziu, spre seară, am simțit că îs mai rău, zic: „Hai să fugim până la centru de comună să vedem, îi acolo medicul?” că atunci începuse să fie medic de familie. Și nu o fost doctorița acolo, numai asistenta, și asistenta mi-o făcut un nitroglicerină cred că, că nu am întrebat eu că ce mi-o făcut în venă și mi-o dat o pilulă sub limbă și zice „Dimineată să veniți că îi aici doamna doctor și să vedem care e problema”. Mi-o luat tensiunea, 220 cu 110 o fost tensiunea. No, am venit acasă și după ce mi-o făcut injecția aia în venă mi-o spus că trebuie să mă duc mai des la veceu și cum avem în casă veceul m-am dus noaptea și nu m-am simțit că dau cu piciorul, mergând, în prag.

Nu l-ați ridicat.

Da... **și** hopa! Atunci am simțit că îi problemă. **Și** nici nu am mai dormit de atunci nimic. Dimineată, repede ne-am dus la Centru la dispensar **și** zice „Îi problemă, da' vă trimit” zice... Ne-am dus la Centru, mi-o făcut o trimitere, o chemat Salvarea **și** m-am dus la Cluj, dar eu tot timpul zic că nu m-o trimis în locul unde trebuia să mă trimită, că m-o trimis la Medical, la II, la interne, **și** eu normal, mi-o spus pe urmă profesorul de acolo, un domn profesor R., zice „Domnule, nu ai venit bine, trebuia să te duci la Neurologie”. Zic „Că aicea am hârtiile, aicea m-o adus”. Zice că „Ai o paralizie, nu știm cât e de complicată până facem tomograf”. **Și** domnule, în cee zi dimineată am paralizat complet partea stângă în pat cu perfuzia în mână.

În spital, acolo...?

În spital, pe patul de spital... **și** atunci nu am putut să mișc deloc, nici mâna; mâna **și** acum merge foarte prost, nu pot să prind numai dacă prind aicea **așa** la ea **și** m-o trimis la tomograf. Zice „Nu-i **așa** de periculos numai doi centimetri pătrați din creier îi mort”. Deci am făcut o hemipareză, deci nu am făcut sângerare la cap cum s-ar zice, ci mi s-a înfundat o venă **și** atunci acolo nu a primit oxigen **și** cum zic acolo oamenii deștepți, zice că, creierul dacă în șase secunde nu primește oxigen prin sânge, moare. **Și** no, mi-o făcut tomografu', **și** tot mi-o dat medicamente **și** zice să nu mă mișc. Șase săptămâni am stat pe pat, nemișcat.

Acolo?

Acolo... în loc să îmi facă mișcări la mână **și** la picior, nimic absolut! **Și** atunci am zis eu, știți cum e, cum îs situațiile în spital, cu poliția **și** cu ăsta... nu puteam, domnule, nu puteam... Nevasta stătea mereu lângă mine **și** zic „Hai, hai să mergem până la veceu”. M-am dus **și** nu am putut să fac că deja am fost... nu îmi vine cum se zice când...

Da zice-ți cum vă vine, nu contează termenul...

Și zice „Stai liniștit aici că mă duc în salon” că trebuia între timp să vină vizita „să spun că unde ești **și** vin

după tine să te duc dacă îți termini treburile”. Domnule cum s-a dus ea, am rezolvat treburile. Zic eu, **așa**, în gândul meu „Hai să încerc...”

Să mergeți singur...?

Da. Hai să încerc. Prinzându-mă de perete am ieșit în coridor **și**... **Și** când am bătut în ușă, la salon, că no, era vizită deja... A rămas toți încremeniți că, cum de vin eu singur. **Și** atunci mi-am dat seama că trebuie să fac mișcare. Nu-i voie să stau în pat și atunci zilnic am mers roată prin salon prinzându-mă de paturi și atunci mi-o revenit piciorul; da' mâna niciodată nu mi-o revenit, în zece ani. Pentru că no, nu am fost tratat cum trebuie, mi-au lipsit, ăsta gimnastică și... masaj o făcut, dar masajele se fac așa că vine, sănătate...

Da.

Și așa, de acolo am mers la Neurologie, și acolo am ajuns în mâini bune, și m-o pus un pic la punct, dar, vă spun un secret, poate nu ar trebui să îl spun, da' vă spun. Pe mine, un medic din... îi medic de familie la G., aici lângă Cluj, în satul acela... Are, o fundație jos lângă O. sau cum se zice... acolo pe o străduță și ăla m-o pus pe mine în picioare... cu medicamente...

Da.

Din America și din Canada și mi-o dat medicamente. Eu până atunci nu am auzit de Cingililova și...

Da' cum ați auzit de el? Cum ați aflat de el?

El o venit aici și o ținut niște programe sau cum să zic eu... *Aici în sat?*

Da, la Cămin și atunci am dat eu de el. Îi de religie sâmbătar sau nu știu cum, așa ceva... și... și o venit și cu treburi creștine și dacă o fost vrednic, o știut să lămurească oamenii în fel și fel și la el am umblat foarte mult și mi-o dat medicamente și așa am reușit ca să cât de cât...

Vreau să vă întreb, vă amintiți când ați făcut prima dată injecție? O injecție, prima injecție?

Da... eram acolo în sat, la școală, și atunci mi-o făcut în mână. Dar numai o zgârietură de peniță, sau, așa ceva a

fost, aia a fost prima, și altu', numai acum...

Deci numai acum...

Da' de atunci, iau fest. În fiecare an trebuie să mă duc la Recuperare și deja venă nu mai am, tot, tot, tot mi l-o spart, la control la diabet, la...

Da' diabet când ați aflat că îl aveți?

Tot atunci, în 2000.

V-o făcut analizele?

Da, atunci analizele o arătat. Poate că am avut eu și înainte dar nu am știut.

Ce am vrut să vă întreb... părinții dumneavoastră au fost vreodată bolnavi? Mama dumneavoastră, tatăl dumneavoastră?

O fost, o fost și ăla îi baiu că eu seamăn foarte mult cu ea și acuma mi-am dat seama că moștenesc treaba asta pentru că și ea așa a murit, paralizată, numai pe ea o prins-o în alt fel. Nu paralizată așa, ci la creier. Nu o știut de ea, nu o putut înghiții, nimic. Deci în comă o fost tot timpul.

Și cam cât a stat așa în comă? Cât... timp?

Mama?

Da.

Cam, două săptămâni și ceva... cam două săptămâni, da.

Și până atunci a stat, a fost imobilizată la pat sau putea să meargă?

Putea, nu avea nicio problemă.

Aha, atunci a avut un atac!

A făcut un atac și o dus-o la 75 de ani.

Dumnezeu să o ierte!

Mulțumim! Tot la vârsta aia o murit și tata, dar nu a avut probleme din astea, o murit și o murit...

Deci nu avea probleme de sănătate?

Nu, nu, nu.

Ce ați făcut aici? De la mână văd aici o tăietură...

Nu-i tăietură.

Nu?

Când eram de doi ani atunci m-am opărit cu niște

dovleci. Doi ani, începusem să umblu și mama o fiert dovlecei și... sau cum se zice...

Dovleac, da, da.

Da. Și eu l-am tras pe mine, și aici am fost ars și pe piept și pe mână...

Și ce o făcut? V-o pus ceva?

Nu știu eu, habar nu am.

Da' nu vă amintiți dacă erați răcit ce vă dădea mama dumneavoastră?

Îmi făcea, cum se zice, cu apă rece, nu îmi dădea medicamente. Știu că am fost răcit așa, dar mă înfășură cu haine ude, în apă rece și... să nu fac febră mare și trecea. Atunci era cu ceaiuri din astea de plante, ce știau ei că...?

Deci vă dădea ceva ceai de plante?

Da

Ce credeți, erau mai sănătoși oamenii înainte?

Mai, mai!

Oare de ce?

Că nu se cunoșteau atâtea boli. Nu știau, nici de diabet, nu știau nimic... numai că o murit și gata.

Da, așa-i... Da' nu mureau tineri?

Tineri nu, eu nu din minte să fi murit. Numai dacă s-o înecat în lac sau l-o lovit căruța sau nu știu ce s-o răsturnat pe el, dar așa tineri de boală nu... nu se auzea atunci de cancer și din astea.

Deci ziceți că erau mai sănătoși.

Mai, mai, și știți de ce? Nu era stresul acesta, oamenii, cum am fost și noi în sat. Oamenii știau că dimineață trebuie să meargă la sapă, și până sara săpa, mânca ca lumea, bea un pahar de vin și se odihnea. Nu îl mai durea capul că oare cum a mai fi cu serviciul, sau ne taie din pensie sau ce a fi. Atunci a fost altfel, cu toate că o fost, deja atunci a fost comunismul, în anii '5 o deja a fost bine de tot, dar nu au fost atâtea...

Interviul nr. 6

Femeie născută în 1951 Bărbat născut în 1948

Intervențiile bărbatului (soțul) apar în text subliniate
Amu' ziceți-mi din ce an sunteți.

Din cins' unu.

Mulți înainte!

Mulțumim!

Sunteți de-aci din sat?

Nu, din R.

Și când v-ați mutat aci?

Din saīs' nouă.

O-ho-ho, de mult sunteți mutată aci. Deci v-ați mutat cu familia?

Nu, aici m-am căsătorit.

Da, cins' unu, saīs' nouă, da, v-ați căsătorit la optășpe ani. Așa-i, așa-i.

Și când au fost copilă ap avut, au fost vreodată bolnavă? Nu.

Nimic, nimic, nimic?

Nu, numa' **așe** de pe la patruzeci de ani o început **așe** să mă doară, **așe** picioarele...

Deci, haideți să o luăm cu începutu\ La patruzeci de ani, deci din cins' unu, prin optzeci ziceți c-ați început să simți că vă dor picioarele.

Așe mă dureau în sold, sau mă durea nu știu ce um-pic **și**-mi trecea **și**, **așeni**, d-apăi de vreo, ce să zic, vreo cinspe-douăzeci de ani apăi tat mă mai duc **și** pe la băi, **și** pe la spital, **și** pe-acolo, da, **așe** mă mai, mai ameliorează, da' **așe** să-mi treacă, nu.

Da' ce-o zis că aveți?

Păi ce-o zis că am?! Coxartroză la solduri, spondiloză, lombosciatică pe stânga, no!

Păi și cum ați făcut cheștiile astea? Ce-o zis?

Io nu știu, că m-am dus la **și** m-o făcut la film, **și** la filme mi-o zis că: „Ce Dumnezeu ai lucrat **așe** greu? Că parcă tat saci de cincizeci de kile”, zice, „ai cărat, **așa** ți-e coloana”. Păi nu știu de la ce, cum. No, de lucrat am lucrat, că până am fost fată mergeam pe la firme că **așe** era atuncea, pe la cules prin Banat, prin nu știu pe unde, pe la ca să-ți faci un ban; că n-aveai de unde să-ți faci să-ți cumperi ia **așe**, o haină **și** ce-ți trebuia. Apăi după ce-am venit aicea no, am avut trei copii, socru-soacră nu,

bărbatu' la serviciu, patru-cinci dăraabe de marhă, porție la colectiv, lucru. Ș-apăi...

Și ați fost operată vreodată?

N-am fost operată, numa' o luxație am avut la umăr.

Cum ați făcut-o pe aia?

Aiceani, noi am cumpărat casa asta; s-aicea așani, era o ușă care intrai în pivniță, p-aicea așa. Și bărbatu-meo o deschis ușa, o intrat în pivniță nu știu după ce, aicea ni aveam o bucătărie de vară, io repede, el o ieșit de-acolo și-o lăsat ușa deschisă, ușa asta închisă, io când am vânt de-acolo repede, am călcat direct s-am dat cu umăru' aiesta așe de zidu' ăla de piatră. Și-atuncea am avut luxație la umăr. M-o durut foarte rău. Nu m-o durut nici când am făcut copii așe de rău, foarte rău.

Și cât ați stat? S-o umflat?

Nu mi s-o umflat, c-apăi am dat telefon, o venit băiatu' după mine, m-o dus în Cluj și la Policlinică, acol' undeva nu mi-o putut trage că mă durea foarte rău și dup-aia m-am dus acolo jos la Ortopedie, mi-o făcut film ș-apăi m-o anesteziat și așa mi-o pus-o la loc.

V-o tras?

Da. S-am stat... până-n aialaltă zi apăi am stat în spital.

Da' asta când o fost?

În...

Înainte de Revoluție?

De șapte ani.

De șapte ani. Și v-ați revenit.

Îi, numa' că nu, într-o... ce am mai pățit, într-o noapte întorcându-mă-n pat mi s-o dus iară.

O ieșit?

Da, de-aicea. Foarte, așe, să nu dau în spate, așe, cu mâna sau nu știu cum să zic. O dată-n grădină m-am dus și așe um-pic de coaste și m-am ținut așe de-o creangă de prun și din greutatea mea așe oarecumva iară mi s-o dus.

Și cum ați făcut acuma când s-o dus?

Mi-o venit înapoi la loc, d-apăi ia tat ce durere, putut, iuiui, iui-lului! Că nu mi-am mai putut clăti încoace, încolo,

nu știu cum, tat așe încet, tat așe încet, cumva, și s-o dus
dup-aia înapoi la loc. Amu' n-am mai pățit de vreun an de
zile, apăi nu știu. C-o zis că dacă tat oi păți des să mă duc
să mi-o prindă cu ceva șuruburi, nu știu cum.

Și? Nu vă duceți?

Nu mă duc.

Vă e frică, sau cum?

Să ridică așe, știi? No și când tre' să ridic cu furca
fânu-n car sau în pod, sau ăsta, parcă nu poci așe cu mâna
asta să ridic așe sus. D-apăi restu' lucru, țațe cele. Ce să
facem?!

Și ziceți că altele n-ați mai avut.

Nu.

Probleme? Inimă? Probleme?

Apăi am tensiune și io.

Da' când ați aflat de tensiune?

D-apăi știți când? Atuncea când, când am avut
luxația, pe moment am făcut o hipertensiune, o zis. Io nu
știam, tat îmi cota tensiunea, tat de la durere, de la un știu
de la ce; da' n-am avut dup-aia tensiune. Ș-apoi dup-aia,
după ce m-o lăsat ciclu', la vreo cincizeci și trei de ani,
cam așe, cincizeci și patru, de vreo trei ani, cam așe, iau. O
zis că să iau, no. Nu mi-i tare tensiunea da' totuși o zis că
să iau, no.

Luați numai medicamente sau încercați și cu plante?

Medicamente, n-am încercat cu plante, numa' tat
medicamente.

Fasole, ce zicea? Fasole.

Zice că să înghiți boabe; nu știu, n-am, n-am, n-am
încercat. Parcă gândești că nu ești no, tensiunea asta dacă
începi să iei, trebe tat să iei. *Și* să nu iei medicamente
parcă de te gândești că Doamne feri, să nu ți se întâmple
ceva.

*Și bun, ziceți că... părinții dumneavoastră sănătoși o
fost?*

D-apoi pe tata l-o durut stomacu'. Când o fost tânăr,
pfuai, ațâță-l durea stomacu' de numa'! Da' mai 'napoi i-o
trecut.

Ce-o făcut de i-o trecut?

Ce-o făcut? N-o fost la doctor și i-o trecut de măgan. Numa' pe când o fost mai la vreo șaptezeci și... nu știu, opt o murit, când o fost de șaptes' șase o avut probleme cu prostata. D-apăi s-o dus, s-o operat, da' la stomac nu, n-o mai avut probleme. **Și** tat zicea să nu fumeze. Nu s-o lăsat nici de fumat și tat i-o trecut. Cu de-astani, țuică de prune și cu miere de albină; și-o făcut și nu știu... și parcă și ceva unt, sau nu știu, și le amesteca așe într-o sticlă și câte-o jumătate de păhărel din ăla o băut așe pe inima goală, cineva i-o zis. Dup-aia o jumătat' de ceas să nu mănânce. **Și** dup-aia o mâncat. D-apăi atâta l-o durut, o avut ulcer duodenal și tat să meargă la operație oriunde s-o dus, mamă soare!

***Și** n-o vrut să se ducă?*

N-o vrut, nu. N-o vrut să meargă. **Și** i-o trecut. Tocmai cu stomacu' n-o mai avut probleme, nu l-o mai durut.

***Și** ziceți că de prostată a fost operat?*

Da, o fost operat și dup-aia l-o apucat, după doi ani iară o avut probleme cu prostata și n-o mai vrut să mai meargă. Nicicum, nicicum nu l-am putut duce la medic. Ș-apăi de la prostată o murit. S-o infectat, i-o băgat sondă, dup-aia s-o infectat, i-o făcut puroi...

N-o mai avut încredere? (...)

Mama trăiește. Nouă, optzeci și trei, astăzi o mers acasă.

Mulți înainte!

Optzeci și trei de ani.

***Și** dansa, sănătoasă o fost?*

Ea o fost operată la fiară când o fost de șaptezeci. **Și** de-atuncea ia și ea de-astea de tensiune, da' până atuncea n-o luat niciun medicament niciodată. D-apăi ș-amu' la optzeci și trei de ani e așe de dreapta și de... numa' așe circulația sângelui nu-i așe de bună, de la colesterol cred că sau... medicii așe zic că boala bătrâneții, așe mi-o zis, no. **Și** așei mai vine câteodată de zice că-i zumzăie capu' și nu aude așe bine și no. D-apăi amu' și optzeci și trei de ani

îs mulți! Da' așei de sănătoasă și așe bine putea să mănce și no; nu, nu, n-o fost bolnavă. N-o fost operată, atunci o fost.

Și vă amintiți cum se simțea sau de ce, cum de-o ajuns până la urmă să se opereze de fiere?

O dureau stomacu' și ea tat așe gândea c-o avut ceva crize la stomac. Și tat o, zicea c-o doare stomacu' și-i venea să vomite. Și din crizele alea o făcut și hernie la buric. Și într-o zi o mers la Centru, că mergea la Centru de-acolo de unde stam să-și ia pită ș-una, ș-alta, ș-o apucat o criză de-aia. Și o mers acolo la o nepoată de-a ei, pe drum acolo mai aproape, ș-apăi o venit, o mers frate-meo după ea și o dus acasă și dup-aia o dus-o la spital. Și acolo, la spital apăi i-o spus că de la fiară. O avut ceva pietre la fiară și s-o pornit pe canal. No, și de la fiară o făcut crizele alea, d-apăi o dureau stomacu', nu știa că ce. Și o făcut și hernie, că de la forțele alea cum își făcea să vomite.

S-o operat-o atunci?

O operat-o și de-atunci n-o mai avut probleme. O putut lucra.

Vă amintiți cât a stat în spital?

D-apăi nu știu dacă o stat vreo zece zile, cam așa.

O operat pe laser, nu?

Nu. Deschisă. Pentru că o avut și hernie la buric și nu știu, cu laser opera numa' L., nu L. cum îl chema pe ăla ce are acolon R?... I., no. Da' pe ea dacă o dus Salvarea, o dus-o aicea la Urgențe și, aici din sus de drum la cum îi zice acolo? Medi... nu știu cum II Medicala... parcă, așa-i zice. Acolo o dus-o Salvarea și acolo o operat-o.

A, deci atunci când o dus-o cu Salvarea, atunci o și operato, nu...?

Atunci o operat-o. Păi de la noi de-acolo de la R. dacă mergi la medic, medicu' dă telefon după Salvare, ș-apăi o dus-o, o operat-o.

Și soțu' dumneavoastră?

El, și el nu-i așa de sănătos. Și el are probleme cu inima.

Păi ce probleme? Cum ați descoperit că are probleme

cu inima?

Se obosea tare ș-apăi ne-am dus la Policlinică, s-acolo i-o făcut ceva analize, **și** l-o trimis dup-aia acolo la... nu la Institutu' Inimii, la Cardiologie acolo din sus de drum **și** i-o făcut, acolo l-o pus la aparate **și** i-o găsit că o valvă nu-i funcționează. **Și** i-o zis că să se opereze. Ș-apoi o zis că no, să decidă dacă vrea **și** el **și** vrem, no. Ș-apăi el numa' n-o vrut nicicum să se opereze. O zis că dacă nu se operează n-ajunge Crăciunu'. **Și** o zis că s-a duce, l-o scris acolo, că trebuia să-l scrie prin Crucea Roșie, **și** când ai loc, **și** când ai țâțe, să-i vie valva aia **și** ce știu cum, no. Ș-apăi n-o vrut să se mai ducă la operație **și** amu', amu-s cinci ani îi de-atuncea.

Da? Nu s-o dus?

Nu.

Și dacă i-o zis că?

Nu, o zis că dacă nu se duce, **așe** ne-o zis nouă, n-ajunge Crăciunu'. Cinci, de cinci ani îi de-atunci.

Și... o făcut tratament altfel sau?

Păi numa' ce i-o dat ei atuncea. Ceva tratament până când a merge să se opereze. No, asta...

Și n-o mai fost după aia la medici?

Azi toamnă, azi toamnă nu s-o mai simțit, azi primăvară? Astă primăvară nu s-o simțit iară **așe** bine **și** ne-am dus, i-o făcut analize, i-o făcut, o zis că Sind... nu trebuia să-l ia că prea mult îndelungat l-o luat **și** ăla i l-o scos, **și** că doară medicamente **și** să se mai hotărască iară să se opereze. Apăi nu vrea nicicum, no. Se obosește **și** nu se poate **așe** să se aplece, nu s-apleacă, nu se poate, **așe**. Nu știu, că cred că nu, n-are aer, sau **așe** ceva.

Dumneavoastră ați încercat să-l convingeți să se opereze sau...?

I-o zis **și** copiii, i-am zis **și** io, o zis că ce, vrem să se moară? „Că poate”, zice, „de mă operam atuncea eram mort de când îi lumea”, zice. No, nu vrea, nicicum nu vrea. I-i frică. Că s-acuma când o fost internat, apăi o fost, o fost cineva care o fost operat; și-o zis că toată noapte urla, picioarele umflate, după ceea nu putea dormi, vânăt,

ferească Dumnezeu ce rău era! zice: „Nenea V., să nu te operezi”, zice, „uite io cum îs. S-am dat”, zice, „optzeci de milioane și uite în ce hal îs!”, o zis. De durut nu-l doare, că nu-i ca și-o boală care te doare de gândești că nu mai poți răbda și te duci; apăi ce dă Dumnezeu, da' de durut nu-l doare, de obosit se mai obosește, așe. Să nu facă nici um-pic de efort, da' păi îl poți opri?! Că nu poți! Avem acolo a o vacă, că două am avut, s-abia - s-abia una o am putut vinde că n-o vrut să ne lase. Amu' asta atâta-i spun s-o vândă, s-o vândă, că oricum se obosește, no, și să țape gunoiu' și să ăsta, se obosește. Nu vrea s-o vândă nicicum. Amu' nu știu ce-a face, no. Nu ascultă. Și medicamentele nu și le ia chiar cum ar trebui. No, așe m-o înfricat atunci, o zis că pfuai, că nu mi-l lasă nici acasă numa' dacă undeva îl duc unde să fie aproape de-o mașină, de i se întâmplă ceva, sau nu știu ce, vai de capu' meu! Așe frică s-o băgat în mine! Și oriunde mă duc tat cu gându' Doamne feri, cum vin, cum îl găsesc, ce îi cum îi. Da' n-are bai. Dacă nu-s aci și găsește pe undeva, bea și un pahar de pălincă, mai bea o bere, no. Și așe parcă boala, sau nu știu, așe o zis medicu' că din cauza bolii gândești că degeaba-i spui una că nu face ce zici, face tat altceva.

Așa-s bărbații.

Nu.

Nu?

Nu, că el nu, nu se gândește că doară el îi bolnav sau că îi grav, sau că îi nu știu ce-i. Pe el dacă nu-l doare și nu știu ce: că doctorii mințesc! Că ce? Că nu știu ce, că dă-i încolo...!

Așa, domnu' alte probleme de sănătate nu a avut... dânsul, până atunci?

D-apăi o dată numa' i-o fost, și-o rupt mâna parcă aici așa.

Da? Cum o făcut?

Că alte probleme... păi o fost șofer, ș-o lucrat acolo ceva la mașină și careva, nu știu, i-o lăsat capota cumva pe mână. Și-atuncea o fost cu mâna ruptă, da' restu' nu, n-o avut alte probleme.

Acuma, ziceți... câți copii aveți?

Trei.

Să vă trăiască!

Mulțumesc.

Și unde, pe unde i-ați născut? Aci?

ăla mare-n Centru de comună, ăla mijlociu în Cluj și ăsta mic acasă. N-am mai apucat să mă duc nicăieri.

No cum o fost cu ăsta micu'!?

Așa o venit de repede și fără nicio durere, așe ceva nici nu prea auzi! Ne-am pregătit să ne ducem la să mergem în Centru, că acolo era circa și când, el, bărbatu-meo o venit, c-aci o stat o soră a lui, acolo am stat noi. S-aci stătea o soră a lui, ș-o venit după ea să vină să stea cu ăia doi să putem merge. *Și* am pornit. Până acolo, nu știu dacă ați fost, la badea P. Ăla schiop, fusărăți acolo? De unde ați fost de la I., mai încolo.

La I. am fost.

No, de la el mai încolo um-pic. *Și* când am fost acolo nu mă durea nimic, da' parcă n-aveam pași să pășesc, să mă duc. *Și* io zic: „Mă întorc înapoi”. El zice: „Io mă duc până la Centru” să ceară de la ceva coleg, c-atuncea era ceva cobăr care venea și ducea oamenii, „să-mi deie cobăru' să viu să te duc”. *Și* m-o lăsat singură să viu de-acolo și era dimineța, așa întuneric. El s-o dus. *Și* am venit și m-am băgat în ocol și parcă-mi venea să fac treaba mică. *Și* m-am pus jos, c-acolea încă aveam unde are prunile, aveam ceva meri, s-o uscat. *Și* m-am pus jos acolo ca pe fac treaba mică ș-apăi mă duc în casă. Ș-apăi când m-am pus jos o venit cu tătu'. No, ce să fac?! L-am pus în poală și m-am suit pe scări și m-am dus în casă.

Și, cine mai era acasă?

Nime, asta, soru-sa. Da' ea când o auzit ușa la ocol, c-amu' am venit înapoi, zice: „No, da' vii înapoi, o sărăcuța de tine!”. Până o aprins ea becu' copilu' plângea, într-atâta treabă o fost. Ș-apăi o mers acia soru-sa, la o bătrână, acolo mai jos era o bătrână, aceea zicea c-o mai moșit, ș-apăi o venit și i-o tăiat buricu' așe mai lung și nu știu ce, ș-o dat telefon dup-aia bărbatu-meo la Cluj, ș-o vânt

Salvarea și m-o dus, apăi numa' că m-o scuturat și m-o dus până-n Cluj. Da' absolut nimic nu mi-o făcut, nici măcar să facă un control să vadă că ești bine, ori te-ai curățit bine, sau ce-i. Nimica. Numa' că m-o dus până-n Cluj și gata.

Da? Și cât v-o ținut acolo în Cluj?

D-apăi trei zile, ș-am venit înapoi.

Păi și v-o pus în salon și v-o lăsat acolo?

M-o pus în salon și copilu' l-o luat și l-o dus acolo ni, și până mi l-o... mi-l aducea numa' la sân și îl ducea înapoie. Și gata. Nimic - nimic, tomna am zis că mă, nici n-ai văzut așe că măcar să te fi controlată; mă, i-o venit placenta tata, o nu i-o venit, o ce-i?

Asta am vrut să vă întreb: locu unde v-o venit?

Acasă țate, țate.

Deci și locu' tot acasă v-o venit.

Până venea Salvarea din Cluj, bună-ziua! O venit nănașa că, pe dimineața tapa ciurda și animalele și-o auzit, și-o intrat pe la mine: „Doamne fină”, zice „doară gândești, tu nu gândești c-ai făcut”, zice, „c-atâta ești de roșie și arăți la față de bine!” Păi dacă n-am avut dureri, n-am avut nimic.

Da' când o fost asta? În ce an o fost asta?

În șaptezeci și opt.

Și ce-ați făcut cu locu?

Dapăi ce să facă? Nu știu, l-o țâpat. Io știu? Că pe mine...

A, deci dumneavoastră nu știți ce s-o întâmplat cu el?

Nu mai știu, da' cred că l-o țâpat că o pus o pătură, o pus o pătură aceea, soru-sa așe sub mine ș-apăi mi-o vinit și locu' și țate, ș-apăi cred că alea le-o luat și le-o țâpat, nu știu, așa cred c-o făcut.

V-o ținut trei zile și v-o trimis acasă.

Da, ș-așe de rău mi-o fost pe mașină, că doară mie de obicei nu-mi place așe pe mașină, apăi stăteai acolo, așe te hurduca până-n Cluj, mai bine mă lăsa acasă.

Și, la prima sarcină cum o fost? Ce-ați făcut în ziua aia când v-o luat durerile?

Apăi tat așa mai dimineața m-o apucat, apăi așe mai

rar, mai rar, ș-apăi pe la... nu știu, zece - unșpe m-am dus la Centru.

Cu soțu?

Cu nănașu', avea motocicletă.

Pe motocicletă v-ați dus?

Pe motocicletă. Și când am fost în Centru, acolo era circă, m-am dus acolo, m-o luat moașa, ne-am pus într-un pat acolo, ș-apăi pân' la doi ceasu' am născut.

Numa' moașa era?

Numa'. La un ceas o vinit alta. Adică o vinit până n-am născut alta acolo, numa' că ea o născut mai târziu, mai după un ceas cum am născut io. No!

Da' ați lucrat ceva în ziua aia înainte să mergeți?

Am lucrat. Am lucrat, că mergeam la fân și mergeam no, ș-aveam vacă, ș-aveam porc, ș-aveam no, bărbatu' mergea la lucru, apoi... Cu ăla al doilea am țesut, am țesut tata ziua.

Era iarna?

Iarna, februarie.

Și v-ați dus la Cluj.

Și m-am dus în Centru și n-o vinit Salvare, nu știu, un ceas a doua am stat acolo, un frig, vai ce rău o fost! Păi m-am dus, păi nu mă puteam duce acasă. De-acolo de jos liftu' o zis că nu știu ce era, stricat, defect o nu știu ce, pe scări nu mă puteam duce că-mi venea să-l fac și nu mă putea duce. Nu puteam păși, no. Îmi vinea să mă duc la baie, îmi era frică că acolo pe veceu îl fac. Sau ce Dumnezeu! M-o dus acolo într-o sală unde făcea control, nu era nașteri, știi, numa' îți făcea control. „No”, zice, „asta naște amu”. No, ș-acolo apăi am născut.

La Cluj?

La Cluj. Nu mai era în Centru, nu era-n Centru.

Și cât ați stat acolo-n spital?

În Centru am stat o săptămână că așe sta atunci, da' la Cluj trei zile; trei zile, copilu' o fost mare, trei kile și jumătate, bine-sănătos.

Și primu' câte kilograme o avut?

Trei jumate și primu'.

Și primu? Aveți, primi trei sunt băieți și a treia-i fată?

Trei băieți am.

Să vă trăiască! Și cu copiii ați avut ceva probleme de sănătate?

N-am avut, numa' ăsta mijlociu când o fost de trei ani, cam așe, doi ani jumate-trei, s-o rupt un picior.

Cum și l-o rupt?

Că s-o suite pe-un pornițar, s-acolo era o, în mijlocu' satului, o bortă așe, că pornițaru' mare, bătrân, cu borte era; și-o băgat picioruțu, săracu', acolo și el grăsunel cum era și ăsta, s-o scăpat. Din greutatea lui, odată i s-o rupt p-aci ni. Apăi greu, să-l duci de-aicea și să-l duci prin Cluj să-i pui ghipsu', și plângea, și de-acolo adă-l în brațe până la la autobuz. N-avea mașina, nu-ți dădea Salvare, nu știu, ce să facem?

Da' nu l-o ținut acolo?

L-o ținut până în aialaltă zi că după ce l-o dus, i-o făcut film și i-o pus așe un fel de ghips, da' o zis că trebe să-l lase până-n aialaltă zi și ăla să-l ieie și să-i puie altu'.

S-ați stat cu el acolo-n spital?

Am stat acolo, afară pe coridor, nu ne lăsa înăuntru. Ce plâneau săracii acolo! Îți dai seama?! Ți se rupea sufletu'!

Și pe dumneavoastră v-o ținut o noapte întreagă acolo pe coridor?

Da. Și iestalalt era numa' de câteva luni, ăsta mic, că numa' doi ani îi între ei. Ș-apăi l-am adus la lelea S. asta și ea mi-o grijit de el până m-am dus, că bărbatu-meu l-o durut așe ceva reumatism picioru' stâng, de la mașini, așe soldu' și era, o fost internat la Recuperări și de-acolo l-o trimis la băi la Amara. Și era la băi la Amara când mi s-o întâmplat, și eram singură. Apăi n-aveam ce să fac. No!

Și pe-ormă ați venit acasă?

Am vânt acasă, n-avea voie să se scoale din pat nu știu cât timp i-o ținut ghipsu', vreo cinci săptămâni parcă. S-așe de mic, ceta mic-mic, iesta să nu se scoale, animale, omu' nu era acasă, tulai că... erau și copiii cred că și mai

cuminți atunci. Nu știu cum să zic, te putea înțelege, erau mai înțelegători, amu-s mai încrezuți, mai altfel îs.

Așa vi-i creșteți atunci.

Așa ni-i creșteam. Că n-aveai voie, n-aveai cum, așa era.

Așa-i învățai: să stea acolo dacă, să facă ce trebuie. **Și** de mici făceau țațe treburile, că doară și io m-am dus la lucru și pe clasa a treia mulgea vaca și făceau țațe lucrurile. Venea de la școală, se dezbrăca, uniforma pusă pe umeraș, țațe lucrurile. Își făceau temele și așa. Că amu' și când îs pe clasa a cincea-a șasea gândești că nu-i biziue să-l lase singur, să n-o.

E altfel, au crescut altfel.

Nu știu no, da' atunci așa o fost. N-aveai pe nime, amu' fac câte unu ș-apoi ăla-i mămos, tat după el tati, tat nu știu ce, nu, nu avea, n-avea așa rând dacă erau mai mulți. Da' și învățau unu' de la altu' și aveau fiecare lucrurile lui și știa ce au de făcut.

Ziceți că alte probleme n-ați avut cu copiii.

Nu, nu, Doamne-ți mulțam! S-o învățat bine tati.

Bună ziua!

Bună ziua.

*A, ce voiam să vă întreb?! Acuma, cu probleme de sănătate, în general. Că te duci la medic, te duci, da' mai mergi **și** pe partea cealaltă. Am auzit multă lume că zice că se duce **și** la medic **și** dacă-i o chestie mai de durată, că durează, îi o boală mai lungă, că nu e din aia că te îmbolnăvești, te tai **și** gata, te-o rezolvat. Mai mergi la preoți, mai mergi pe la ați încercat vreodată? Cu vreo ocazie.*

N-am avut așa, știți, că am știut că reumatismu' ăsta n-are ce să-ți facă și preotu', știți? Apăi alte, alt fel de boli, sau nu știu ce, n-am avut. (...)

Io acuma sincer, mi-o trebuit să-mi schimbe ce știu io ce supapă, de la supapă o trecut la valvă, după cinci ani, mă duc tat în salonu' acela, tat cu aceeași doctoriță, „Ia, doamna doctor, n-am murit, îs aci”.

***Și** ce-o zis?*

Băgați de seamă ce-o fost acolo, c-apăi vă spui io. O vinit o valvă de-aceea să puie la unu' și ăla nicicum n-o vrut să se opereze. Asta o fost ș-o trecut. Că se întâmplă altă bombă: în salonu' unde am stat io, unu' din Cluj o zis: „Optzeci de mii am dat, V., pentru șase litre de sânge și optzeci de mii operația.

Și s-o crepat supapa și o trebuit să mă opereze din nou” Tată noaptea mi-o cântat: „Tulai Doamne, io mori!” M-am dus la asistentă și zic: „Hai dă-i ceva calmant că nu ne putem hodini de el!” Mai rău o fost după ce l-o operat ca și cum o fost înainte.

Ca să facă bani, amu' te costă prin Crucea Roșie, ce știu, cînșpe mii-douăzeci.

No, vă las.

Mulțumim, săru-mâna.

Și asta-i, domnule. Nici doctorii... amu' ăsta-i un doctor foarte deștept.

Care ăsta?

Vezi, că nu mai știu...

Nu contează, nu contează. De la Cluj?

M. I.

Sau de unde e?

De lângă B.N. dă-i aici la Cardiologie unde m-o internat pe mine. Doamna aia care o fost înainte conferențiar ta, o avut relații la ăștia cu inima, ș-o venit supapa și n-o avut cui s-o deie.

O zis: „Nu-i bai, că aiestă-i om tare, ș-o punem la ăsta și ne dă douăzeci și cinci de milioane”. Îi dădeam, c-aveam bani, da' am zis câtă ei: „Da-mi puteți garanta că mă faceți bine?”

Ce-o zis?

Nu. Să semneze copiii, să semneze muierea, să semneze tati copiii mei în declarația aia că cum îs de acord cu operația. Să semnez și io. Și io am zis: „Domnu' doctor io nu semnez, io nu mă operez”. Și uită-te-s aci și amu. Prea mare efort fac pentru că mulg vaca, aduc gunoi, lucru. Am fost patru zile la cartofi, numa' îndoit am stat. Când mă aplec jos, domnule. Da' la mine nu-i aia, la mine

nici doctorii nu știu, da' io știu ce am. Când am înghițit prafu' ăla pe canalele respiratorii de la plămâni și inimă și p-acolo, s-o depus. S-ăla nu mai merge că s-o cimentat acolo.

Apăi în zadar că tensiunea, ș-aia mică, doamnă scumpă, îi bună, ș-aia mare, domnilor. Atunci la ce să mă operez io? După ce? Ca să-mi o zis ăla câtă mine: „Bade V, să n-ai cap să te operezi”, o zis câtă mine ăla.

ăla din salon?

ăla din salon. S-am zis câtă el: „D-apăi cum?” „Numa' cu copci îi. Mi s-o crepat supapa asta și din nou: alți bani, altă dis tracție”. Numa' de patruzeci și opt de ani sau cincizeci și opt?! N-avea șaizeci, săracu'.

Hai serviți-vă cu o prăjitură.

Mulțumim, mulțumim.

„La noi la țară-s mai proști oamenii, d-apăi au minte mai multă, că li-i mintea hodinită”, așa am zis câtă doctor. Ș-apăi câtă conferențiar, am avut ședință: „Că numa' să te operezi, că dacă te operezi te faci bine și-i putea...” Doamne tună-i! Când s-o operat niciunu' n-o fost mai bine ca mine! mai dau și bani, și după aceea ce durere răbd?!

Da, că nu știi când te operează!

Că nu știu, nu știu ce injecții aduse din America și un milion și cinci sute, un milion șase sute. Și numa' supapa, că numa'

valva, că numa' asta. Măi, io nu mă operez cât pot. O vinit A. cu

C., cu cela: „Da' de ce nu te operezi, tată? Da' de ce așe?” „Mă, io nu mă operez și gata!” Și după cinci ani în salonu' ăla, două sute unu, după cinci ani tat în salonu' ăla m-am prezentat și iar tat cu aceeași doctoriță, ca să vedeți ce, ce închipuire. Ei tat o zis: „Operează-te, că dacă te operez așe, că...”, no, iară cu operația. Aiesta zic, „Domnu' doctor, cum facem? Că și io-s copil de la țară și” zic, „n-aș vrea”. Zise către mine: „Nu-i cazu'”. „Da' am tat luat de la doctorița asta niște pirule; că n-am fier destul. Vai domnu' doctor, atâta fier am în ocol de poți încărca un moltor!”

I-o slăbit globulele roșii din cauza atâta o băut din

ăla, Sindrom din ăla, prea mult. Și doctorița de familie nu i-o zis că nu-i voie, ș-apăi tu de unde să știi?! De la țară că... cu lucru.

Poi zice muierea: „No bea-le! Be-le!” „Tu, nu mă simt bine după ele”. Că și după aia am făcut ieri o pauză, n-am băut. Da’

pentru efortu’ ăla amu’ nu mă pot apleca. M-am aplecat tata ziua, am cules la cartofi alături cu ea. D-apăi da’ nu-i voie să fac efort, o zis că numa’ pân’ la poartă și-napoi. Pân’ la poartă și până în terenuri, ș-apăi tat înapoi viu io! Amu’ astăzi m-am ăsta, m-am obosit. Ieri, ieri n-am luat pirulele, mai rău m-am simțit.

Deci sunt bune și pirulele alea.

Astea-s bune de la doctoru’ ăsta care mi le-o dat, da’ când i le-am arătat la domnu’ doctor, ăsta M.Domnu’ doctor, d-apăi ia că...” Știi cum îi omu’ pentru sănătate ce n-are face? Mai aveam unu’ S., ăla era de-acolo cu repartizările, S. ăsta, și pe doctoriță o chema S., io cred că nu-i nevasta lui, sti-i Dumnezo!

M-o pus acolo la un aparat, era unu’ de la Satu Mare, s-unu’ l-am văzut acolo în salon. Un doctor așe mic, simpatic, mă cunoaște.

Și n-am putut să stau de vorbă cu el... Da’ ce ți-e că nici M.

ăsta, doctoru’, nu mi-o spus țate cele, că-s hoți! No, că știi cum îi. No, domnu’ doctor, amu’ m-am dus acolo, da’ nu erau fetele alea, că erau două fete asistente, adică a doctoriței și trebe să facă un stagiu nu știu de câtă vreme la ea. Una era de la Carei, maghiară, și una era din Oltenia, olteancă. Și n-am știut că care ce-i. „No, îi vini dumneata la noi peste două săptămâni iară!”

„Oi vini, da, că doară mi-e dor de dumneavoastră așe frumoase.

Cum să nu-mi fie dor?” Din Palestina, din India, din Mozambic, din țările alea, vreo zece - douăspre fete o fost acolo, țate m-o controlat. No, n-o găsit nimic; mi-o luat tensiunea, aceea mai la urmă, ce știu io câte erau acolo, vreo trei-patru, după aceea ceea ultima: „Nu mă lași să cot

și io?" „Da' haida da, da' cum să nu?!” Io am fost omu' ăla de laborator.

Acumulează apa în corp dacă, știți, nu-i funcționează bine. Ș-atuncea i-o dat din alea de eliminat apa. Și nu prea vrea să le ia că zice: „Păi tat trebe să mă duc”. N-ai ce să faci, că asta îi no. *A, la toaletă?*

Da.

Mi s-o umflat picioarele. Amu' toaletă-i aci-n ocol, odată ies, nu-i problemă de aia. Da' știi, problema-i când mă duc la oraș. Nu le poci lua, no. Că acolo unde dracu' să stau io să mă piș tat din oră-n oră? Apăi îi spui ei: „Tu, lasă că le iau după ce vii acasă, că nu le poci lua, că dacă le iau, unde dracu' m-oi pișa către tati domnii? C-a zice: „Uite nesimțitu' ăsta!” și no.

Bine! Le-ai luat! C-ai fost aci și nu le-ai luat.

Păi s-aci o fost.

O mers la medic cu picioarele ca butea, umflat tat, no! Îți dai seama?! Și medicu' ce zice: „Apăi fac un tratament, te ține de el dacă vrei. Dacă nu, degeaba vii la mine”.

Amu' ce-i problemă? Amu-i problema în felu' următor: trebuia să mă mai duc nu știu pe ce dată; și când mă scrie el, amu' săracu', că-i un doctor foarte deștept, io n-am crezut că-i așa de deștept. Că m-o scris acolo... V-am adus și prune. Numa' s-or tocit acolo în buzunar, că astea-s bistrițe... Mi-o spus că „O să vii peste o lună de zile” No, amu' ce să fac? Până n-or trece cinci ani nu m-aș mai duce!

Nu vreți să mergeți? Păi ziceți că în ăsta aveți mai multă încredere.

În ăsta am, da' săracu', să vezi ce-am pățit cu el: s-o dus con ferentiar la care ține peste țațe saloanele, că-i o doamnă; ei ce severă! mi-o plăcut de ea, c-apăi le-o întrebat pe studente acolo în salon la mine, ș-apăi am tras și io cu urechile astea blege:

„D-apăi de ce n-ai învățat așa? Unde știi? Cum pretinzi să te trec? Te rog să te apuci să înveți dacă vrei să vii la mine la exa minare”. Io am stat așa, „Mă, asta nu-i muiere proastă”, zic, „asta-i foarte deșteaptă! Doamna

conferențiaru', săru-măinile, io-s V. cela după cinci ani". „Bată-te norocu'!" „Nu m-ați belit atunci". Și io am știut, și mi-o spus-o de la A., l-am întrebat și pe ăla.

Ce v-o zis ăla de la A? Stați un pic...

O zis către mine că pe el nu știu ce operație i-o făcut prin mână și nu știu cum, și i-o mers la inimă și s-o simțit mai bine. „Da' mai ronghioș îi de când te-o operat, mă", zic „ești mai ronghioș". G. îl cheamă. El, tată-se o fost portar, acolo la întreprindere, ei o fost vreo patru-cinci frați. Ș-apăi era gată să-l omor și pe bătrănu' ăla, zic: „Fugi baci, baci C. fugi de-acolo că n-am frână la mașină!" Am fost pe microbuz de-ăsta și l-am aerisit și n-o mai prins frâna. Era porțile alea, le-o adus la mili ție aici la Centru, c-apăi o făcut altă poartă. „Futu-ți care te-o dat veselia! Aduci o bere?" „Aduc, baci C. Bine că nu te-am omorât!", zic. Io multe am pătit.

Ne-o zis doamna că v-ați rupt mâna odată, cum o fost atunci?

Mi-o împins cabina pe mână doi bagabonzi de-aici: unu'

de-aci din sat și unu' din G. Și-o fost lada de scule, fii atent: o

??"

fost lada de scule c-am lucrat pe o cisternă, ăla s-o suit acasă și o făcut la fierar niște ascuțitori de-alea puternice și o alunecat scară și i-o intrat în mână. Și n-o mai putut lucra vreo două luni.

S-atunci am lucrat io pe mașina lui. Da, poftiți! (...)

No, și începuseră să-mi ziceți cum o fost cu... când v-o dat peste mână.

O fost o ladă și acolo aveam butelia aiestă. Și când se băga la depozit aducea câte două-trei butelii și le vindea și făcea câte două-trei sute. În pula calului, io nu m-o interesat să umblu cu hodoroage, cu ăla, ăla era câne bătrân. Era mai mare cu un an o doi ca mine și io am zis către el: „Mă, Doamne fute-te, nu vezi cum umblă direcția asta?" Am strâns bridele, am, că mie nu mi-o plăcut să am fost ce?! Cînșpe ani am lucrat pe-o mașină, nu o zi. Că

mergea la șefu' periuța. Aiesta o fost mecanic și îi era ciudă pe mine. I-am dus niște gunoi de-aici din sat până acolo la

A., avea un teren mare; încărcat de la un om de-aici. Zic: „Mă

I., mie nu-mi trebe niciun ban”, Doamne rupe-i mâna care-o luat un ban de la el! Io: „Nu-mi trebe niciun ban, mie când o fi mașina defectă să vii să mi-o faci”. Atâta tat, n-am mai discutat.

Apăi și soția, i-i ciudă, că i-am spus de câteva ori: „Tu, s-astăzi am avut neplăceri” „Pentru ce?” „Pentru o seamă de nimic!” Că i-am spus: „Tu, nu tat striga pe mine, c-amu' nu poci duce ca și când am fost tânăr. S-o gătat bateria!” Am făcut patru zile.

Șase zile am lucrat în continuu: am tăiat burienile de pe în două locuri, într-un loc șase arii, da' așe de groase o fost, aia am gătat într-o zi; aici o fost zece ari în două zile. No, pe la ora cinci jumate-șase am gătat s-aici. În cealaltă zi: „No, mergem!” Vine mamă-sa, c-o fost mamă-sa aci, vine o vecină de-aci, nu știu, R.

asta o fost aci, no „Că viu să vă ajut”. „No haida”. Nouă ne-o părut bine. Că meream așe pe-un rând și cu sapa una-două le-ai scos”. No, am scos vreo doispe-treispe saci, nu mai știu, apăi în ceea zi am mers cu bunica, cu mamă-sa și cu mine și le-am gătat pe la ora unu jumate-doi. Io m-am dus să văd ăla cu căruța că-i la tată-se, și el o fost acasă. A. s-o dus pe dincoace și s-o dus la el și i-o zis: „Mă, du-te că V. te așteaptă acolo”. Io m-o dus sărăcia pe-acolo pe la frate-meo, el n-o fost cosâtă, vai s-ala, zece marhă, patru tauri, gunoi, mizerie, prin ogradă peste tat. „Mă, vinde-le, mă!” Amu' iară are doi vițai. S-are cinci vițai, și cu doi șapte, apăi numa' să le țapi gunoi, să le dai apă... Noroc că are apa băgată, știți, și nu trebe să scoată. Da' de-aceea spun io că și doctorii mai dau în bară.

*Pân' la urmă tot nu mi-ați povestit cu mâna, cum v-
rupt-o, că vă duceți așă din una-n alta și...*

O fost în felu' următor: o ladă de scule pusă aci, și când o fost lada aceea de scule, io am dat să prind

trichetu' ălacum era la Saviem, la Savien se rabata cabina; s-acolo în lada aia de scule io n-am mai avut, s-atunci o vinit **și** mi-o sărit numa' de aci. Ș-ac-i-n cot nu mi-o operat. Din ce cauză? Că nu știu, c-o zis că ești gata.

O fost ruptă **și** pe la cot, știți, s-acolo nu i l-o...

Și m-am dus la unu', doctor G., s-ala m-o operat, de la Orto pedie. Da' m-o ținut vreo trei luni.

I-o crescut un os acolo, știți? Din ăla moale, **și**-l durea rău mâna de numa'.

Nu puteam lucra.

Și zicea că-i chiuleală cronică, **și** nu voia sa, no, la lucru trebuia să meargă, **și** el nu putea că iar lucra pe Beraz din ăla s-acolo trebuia să ridice găleți cu apă, nu știu cum era Berazurile alea. Nu putea.

Am avut mașina de cincizeci de tone la A.

Ș-apăi s-o dus acolo la G. **și** ăla i-o făcut un film și-o zis că „Ți-i ruptă mâna pe la cot, s-acolo ți-o crescut un os, tre' să te operăm”. Ș-apăi l-o operat **și** i-o scos osu' ăla, s-o stat în spital, cât ai stat?

O sută optzeci de zile de concediu.

Vai de mine!

O zis că mă pensionează.

Puteați să vă pensionați atunci.

Io nu vreau să mă pensioneze. Io vreau, dragii mei, să mă duc la lucru, că io din pensia aia nu poci trăi. Am trei băieți, trebe să-i port la școală.

Era înainte de Revoluție?

Da, sigur că înainte. S-atunci aiesta, cum i-am spus io lui:

„Bine, A., c-ai lucrat după mașina mea”, că nu mi-o mai stricat.

„Mă”, zic, „io când iau o mașină de la unu', ș-apăi dacă văd ceva că nu-i în regulă, io până n-o fac nu ies din garaj”. Ș-apăi **așa** am pățit cu aiestea: „Să vă fută Sân' Petru!” Trebuia să mă duc să descarc un vagon la G. O fost vinită de zece tone, sti-l dracu'

de cât, de motorină. Vine acolo la G. **și** de-acolo îl aducea cu cisterna **și**-l băgam aici la noi la întreprindere.

No, tati șoferii îi trimitea, care li se strica mașina, la încărcat de saci la G. No, dă telefon de la Cluj, le-o trebuit păcură la aiestea. Dă telefon că trebe să trimiți cisterna. Amu' **și** pe mine m-o fost dus acolo.

Zic: „fără mă duc cu vidanjeră?” că io îi ziceam vidanjeră la cisternă, că **așe** era, trăgea cu sorbu' ăla tăt-tăt-tăt. Zic; „fără mă duc cu ea”. Până la T., acolo către Arad, aproape de Arad, acolo aveau o secție **și** acolo era păcură de-asta. **Și** m-o încărcat de-acolo **și** am venit, da' era o ploaie și mizerie de numa' vărsa, ca amu'. Ș-apăi aia o fost cu mine! Apăi am stat io în concediu.

M-o dus sărăcia la pădure, am ridicat un lemn să fac o talpă la coteț „Ioi”, zic, „mă doare mâna. Nu mai pot”. S-am fost **și** la A. De la A. m-am dus cu un bilet. Atâta salar mi-o dat, nouă zeci la sută **și** la întreprindere numa' câte șaptes' cinci-optzeci aici, că erau o grămadă de hoți care erau studenți la facultate, angajați șoferi, angajați șefi de coloană, îi angaja cu pile, cu aranjamente, oltean. Până am zis către șefu' odată: „Doamne fute-ți-i! Pe câți îi angajezi, le dau Tatra **și** mi-o rupe. **Și** io ziua viu și-o repar, s-o pui la punct, **și** pe când viu, iară”. Apăi l-am luat în primire pe ăla, ăla era oltean; dintr-un sat cu directoru', da' zic: „Mă, fute-te-ar cine te-o dumnezăit, eu pe cine ți-o pus țată-n gură, păi tu n-ai văzut că-s rupte aiestea? **Și** n-o trebuit să meri tata noaptea”. Vine unu' S., amu' aicea o fost, reprezentant să fie ca primar, zic: „Mă I., tata noaptea, mă, voi n-ați auzit că bate?” S-o rupt janta, **și** pană, **și**... Păi în ceea zi o trebuit să caut altă jantă, să lucru, să schimb prezoanele, că după ce s-o bătut oaaa... Apăi am fost un om **așe** tare, amu-s ronghioș.

Așe luam arcu' de două sute cincizeci de kile **și** l-puneam în benă dacă se rupea, amu' nu poci un sac de patruzeci de kile.

Asta era în șaizeci **și** doi. Am fost **și** pe mașina directorului. În

??? V?

cinșpe septembrie am venit din Hunedoara, am lucrat pe auto buz Deva-Brad-Abrud. După aceea Geoagiu Băi, s-

acolo iară la unu', ăla avea batoză și o lună și jumătate trebuia să viu din

Deva în Geoagiu prin Orăștie și să mă duc acolo la baciul I., unu'. N-avea copii, „Hai să te înfiez, hai să îți lăsăm ție batoza”. „Lasă-mă în supărare!” Multe am pățit și io. Apăi femeia când blamează că io spui realitatea și cu doctorii, s-am fost și aiasta.

P. C. m-o operat la picior; aici cum m-am aplecat jos, așe s-o suit curvă de vacă pe mine, că umbla după taur. Și m-o călcat prin pantalon și pe-aici s-o rupt pantalonu'; și mi-o făcut o infecție grozavă. Io nu am băgat în seamă, ea tat mi-o dat niște unsoare de-aia de-a... s-o umflat picioru' așe, ș-apăi m-o dus și m-o operat. Asta, scăpai. Vine ea acasă, mă dusă să tai un acăț, zic nu mai pornesc drujba, îl tai io cu săcurea să pui un par acolo să nu vie vitele. Iară mă-nțepai aici. Iară două milioane. S-o dus!

Dacă nu dai, nu te vede nimeni, poți muri. Asta-i literă de lege.

Ce voiam io să vă...?! Ați zis că, atunci, da' când o fost chestia asta cu vaca când v-o călcat?

Amu', șaizeci și... eram pensionar, șaizeci și opt?!

Cum șaizeci și opt?

Adică nouăzeci și opt, după Revoluție.

După Revoluție. No, și cum? Vă infecta, v-ați dus, v-ați operat și care o...?

O fost tat de serviciu ăsta doctoru', el făcea urgențele.

Aci sau în Cluj?

În Cluj, la Ortopedie, acolo unde le taie picioarele la om.

Zice către mine: „Trebe să mai stai vreo două zile să-ți tai picioru'”. „Ușor mi-l puteți tăia, da' greu mi-l puteți pune”, zic către doctoru'; io i-am știut spune. No, ș-apăi mi-o făcut operație și o pus două sonde, una sus și una jos. O zi și jumătate, că-s foarte bun la carne, o zi și jumătate, după aia o scos sonda de sus, numa' asta de jos o lăsat-o. Apăi pe țate le cunoșteam acolo. Ioi, de la Bistrița Năsăud, de la Făgăraș, de la Mediaș un pădurar, zic: „Mă, du-te

dracului **și** nu mai bea". O avut o infecție la picior s-o trebuit să-i taie picioru'. Zic: „Du-te dracului”, zic, „mă, **și** respectă că tat îi bea **și** i face de-aceea!”. No, ăla era tânăr, numa' de patruzeci **și** unu-doi de ani, o trei dacă avea.

Și i-o tăiat picioru' de la băutură sau ce?

Nu. O fost într-o vânătoare, s-o fost **și** Ceaușescu acolo, acolo pe la ei prin păduri, ce știu io pe unde? Știe-l sărăcia! S-o dus cu unu' să aducă ce-știu-io ce lemne **și** i-o degerat picioru';

Iarna. Cu Ceaușescu o fost vara.

Cum?

Ceaușescu o fost vara. (...)

Da' se zicea pe vremuri așa, se zicea, de exemplu, că pălinca pălinca asta dintr-un anume fruct îi bună la ceva anume? De medicament?

Da, zice că țuica din mere îi mai bună, mai sănătoasă ca țuica de de prune.

Da?

Da. **Așe** zice că Da' vezi, tata meu cu țuică de prune curată, cu miere de albină, **și** s-o vindecat de stomac. S-o avut ulcer duodenal de mamă soare! **Și** numa' operat, **și** operat, **și** operat! **Și** s-o vindecat.

Nici dânsu' nu o vrut să se opereze?

N-o vrut. „Lasă că tat mor io” zice, „apăi batăr să nu mor”, zice, „tăiat”. No, concepții de oameni bătrâni de-atunci de pe vremuri. Îi era frică de doctori, ăla niciodată nicio injecție. Mai demult umbla **așa** de dădea injecții prin sat **așe**, da' ăla tătdeauna mergea **și** s-ascundea, că nu sta să-i dea injecția, **așa**-i era de frică. „Lasă-mă!” Nu, n-o stat niciodată. Îi era foarte frică **așe** de doctori, de... Tat i-o zis să nu mai fumeze dacă o avut ulcer duodenal. Du-te-n treabă-ți! „Că nu de-aceea mă doare”, zicea, „pân' ce fumez”. Atâta era de rău, **și**-l durea de rău, că eram copii mici, se tre', nu putea să doarmă noaptea, se trezea **și** ieșea afară **și** până, să iertați, vomita. **Și** dup-aia se mai revenea um-pic **și** venea **și** mai ațipea oarece. **Și** mergea la coasă, **și** dădea cu coasa, **și** nu putea mânca cu durerile alea de stomac. Ani de zile, ani de zile!

De-atunci am vrut să-l duc la doctoru' ăla de la de la Z., ăla era un doctor, s-am vrut să mă duc c-am băgat, o fost băgat în mașină **și** s-o dat jos, **și** el nu mai merge nicării.

Și pe mașină, atâta îi era de rău că nu putea să se ducă, să vie până la noi, vinea peste D. pe jos, **și** nu vinea cu mașina; că-i era foarte rău pe mașină. Îi venea să vomite, rău, rău, rău! Le știa zice atâta de frumos din taragot **și** din clarinet, ș-apăi venea pe-acî pe dealurile astea, era **așa** ni toamna, o vinit odată cu mama, ș-apăi niște femei culegea acolo cartofi. Ș-apăi s-o apucat **și** le-o zis. Femeile alea: „Un Doamne, dă sănătate cât îi trăi!” zice. Îi era drag, i-o fo' drag **așe**. Ș-apăi când o fost copil tăicăso era tat, o fost cioban; ș-apăi tat îi ducea **și** pe copii de dădea în strungă, nu știu ce, ș-apăi de mic, săracu', tat acolo cre' că **și** frigu' **și** țâțe s-o adunat, de-aia **și** durerile de stomac, sau nu știu ce să zic. Apăi cre' că de-aia moștenim **și** noi de la părinți, reumatismu '. Io gîndesc **așe**, să moștenește. Nu știu.

Multe boli, că s-astea...

Chiar am vrut să vă întreb; că se moștenesc bolile?

Da. Da, se moștenesc.

Și asta, **și** asta.

Oriunde te duci la medic, te întreabă: părinții de ce boli o suferit, ce-o avut, cum o fost? Moștenesc.

Da' **și** asta, luxu' ăsta mare, cu atâtea de nailon, cu buricu'

gol, șalele goale, ș-apăi să vezi numa' cum or chiui ele când or fi mai...

Mai încolo chiui-or or chiui bine. Am văzut și io, am văzut!

Io știu io, că-mi îngheța bocancii-n picioare **și** cizmele, că numa' cât urcam Feleacu' aveam căldură. **Și** când urcam către

Sebeș, atâta încălzea mașina, restu' numa aer rece băga, că nu încălzea. Și dacă puneam un radiator **și** puneam țâțe...

Erau roșii genunchii ca focu' **și** o trăi câți ani?

Că n-avea încălzire, IF de șapte tone am avut.

Da' n-o mâncat atâtea chimicale.

După aceea Belaz, după-aceea Iaz, Cras, pe douăș' cinci de mașini am lucrat, douăș' cinci de tipuri. No. Prima dată am făcut școală de șoferi în T., în cincizeci și patru. Și la întâi septembrie am luat carnetu', că ne-o amânat că s-o stricat, că erau niște rable de mașini. Una era Doi americană și una era Ford.

D-apăi s-o stricat, d-apăi haidați, acolo era în dealu' ăla, acolo la T. unde era Consiliul Popular. Io eram cel mai mic de-acolo din clasă. Zicea instructoru': „Care merge să aducă apă?” „Io”. „Care merge să aducă ulei?” „Tat io”. „Care merge să aducă benzină?” „Tat io”. Așe m-o simpatizat unu' B., Doamne iartă-l și-l hodinește, în Rai să-l primească Dumnezeu!

Interviul nr. 7

Bărbat născut în 1942 Femeie născută în 1947

Intervențiile femeii (soția) apar în text subliniate

Acum ce voiam să vă întreb din ce an sunteți dumneavoastră?

Din 1942.

Mulți înainte.

Mulțumesc.

De aci, de loc?

Sigur.

Și acuma, când ați fost copil, ați fost bolnav vreodată?

Da.

Ce? Povestiți-ne cât mai amănunțat, povestea Am avut aprindere de plămâni. Maică-mea ce să... o luat on cearșaf din ăsta de pânză, l-o udat, m-o înfășurat în cearșafu' ăla, m-o învelit cu țolu', cum era atunci a, că nu era plapumă și s-o dus la câmp la seceră și așe m-am vindecat cu compresa aia care mi-o făcut-o.

Și o schimba?

Da, când se usca o schimba și...

Da' cum ați făcut aprindere de plămâni?

Ne-am dus la scaldă, m-am dus la scaldă și precis n-o

fost atât de caldă apa și am făcut baie și cum eram copii atunci a din luna mai până în septembrie nu luam nimic în picioare – desculț. *Vara era asta?*

Vara, sigur.

Și cum, cum și-o dat seama că aveți aprindere de plămâni? După cum am, cum trăgeam aerul știi – respiram.

Că nu v-o dus la medic?

Nu.

Era medic aici?

Era, în Centru de comună, da.

Stați să facem o pauză, acumă bun și ziceți că v-ați vindecat, cam cât o durat până v-ați vindecat?

Câteva zile.

Da' v-o trecut repede. Cât de mic erați atunci, oare cât aveți?

Cam vreo 7 ani.

Erați la școală, deja?

Da, eram în vacanță.

Da, bun, asta o fost cu aprinderea de plămâni după aia ce ați mai...?

N-am mai avut să știți, am plecat în armată și acumă în 2008 sau 'g am fost operat de prostată. N-am mai avut, n-am fost la spital până...

N-ați fost de atunci până acumă?

Nici tabletă, nici și acumă după aia mi-o gășât și diabet, am și diabet.

Când?

Diabetu' de vreo patru ani.

Deci mai întâi v-o gășât diabetu'?

Diabetu', da.

Păi și cum o fost cu diabetu', cum?

Mi-o făcut analizele aici când o trebuit să mi le fac, tata lumea, și atunci mi-o gășât da' nu-i mare, da' totuși trebe să...

Da' nu-i cu insulină?

Nu, nu.

Îi cu, numa' cu...

Sirofor, cu tabletă. Chiar acumă în douășapte trebe

să mă duc iară la... să recolteze sânje, să-mi facă, suntem programați că...

Am înțeles și cu prostata cum o fost? Cum v-ați simțât? Care o fost problema?

La prostată, se urinează foarte greu și no, am făcut tratament vreo patru ani de zile da' nu, n-o dat niciun randament.

Atunci domnu' doctor o zis „Trebuie să tăiem jos de acolo ce-i mai mare”.

Am înțeles și v-ați dus la operație?

I i i r i

M-am dus la operație, m-o operat și mulțumesc lui Dumnezeu' că-i bine.

Ziceți că vreo patru ani ați încercat tratamente așa cu pastile?

Da.

Mai întâi la cine ați mers? La cine, unde ați mers?

La Policlinică.

Deci nu aici?

Doctoru' de familie mi-o dat bilet de trimitere și m-am dus la Policlinică și acolo mi-o făcut ecografia și o văzut cât, ce mărime are și cum îi.

Și nu v-o zis mai devreme că ar trebui să vă operați?

Ba da.

Și n-ați vrut?

Api n-am vrut, api după aia nu... că m-am mutat la alt doctor la Clujana că am fost la Policlinică după aia m-am dus la Clujana și acolo mi-o dat un an de zile: „Hai să încercăm da dacă...”. Și mi-o spus că nu-i chip de scăpare, numa' operație. *Și cum o fost la operație?*

N-am simțât nimic.

Am înțeles.

Parascopic o fost operația și am stat trei sau patru zile și am venit acasă.

Repede, forte repede.

Nu te mai ține nime atâta în spital.

Adică înainte te ținea mai mult?

Da, înainte dacă te tăia, trebuia să te taie să ieie

firile, să... *Acum nu v-o tăiat de fapt?*

Nu, niciun fir nimica, nu.

Am înțeles, și de atunci sunteți?

Bine, da' după aia iară am mai avut, după operația asta în 2009 am fost iară operat de hemoroizi. Acolo am făcut prima dată, m-o operat de hemoroizi; după aceea am avut polipi sus la treizeci de centimetri acolo, la colonoscopie m-am dus și mi l-o luat. Mulțumesc lui Dumnezeu' îi bine.

Și acuma cât ați stat în spital cu operațiile astea?

Aicea am stat că o trebuit să mi-o luat dioxie ca să vadă dacă nu-i cumva și după aia m-o operat. Am stat vreo, o săptămână așei? Și două, nu mai țâu minte. Și după ce m-o operat n-am stat numa' vreo 5 zile.

În Cluj?

În Cluj, la Clujana.

Și cum o fost, în spital cum v-ați

Să știți că foarte bine și doctorii o vinit în vizită și de 3 – 4 ori într-o zi.

Da' să știți că de atunci a și până acuma tare mult s-o schimbat, atunci a era mai mult, ăstani, mai mulți muncitori, acuma nu mai sunt atâția.

Deci, asistente și de astea?

Da, da.

Îs mai puține amu?

Nu se poate compara.

Știți cum umbla fiecare? Că nu ar vrea să-și piardă pita. Nu trebuia să zicem noi – „Nu-ți trebuie calmant? Nu-ți trebe...? Imediat vinea și te întreba, nu trebuia să cerem noi.

Cum vi s-a părut era curat, cum era mâncarea?

Curat. Și mâncarea bună era, bineînțeles nu-i ca și acasă. Nu-i nicăieri ca acasă! Și cine a stat în spital, a fost cineva cu dumneavoastră?

Nu. Vinea copiii să mă viziteze, da' așe numa'.

Am înțeles.

Nici mâncare nu-mi trebuia, fructe, de destea, mi-o adus și iaurturi că era mâncare destulă.

Nu v-a venit niciodată să fugiți din spital?

Nu.

Da' cine face mofturi... Nu-i bună nici mâncarea, îs forte jingasi și fac pă...

Haideți să vedem, părinții dumneavoastră sănătoși or fost?

Maică-mea nu pre așe că o avut nouă copii și no, era mai sensibilă, mai... da' nici dumneaei n-o fost să margă la medic. Ultima dată o fost că o avut tensiune și ceva la ficat o avut, apăi din aia o murit la 78 de ani.

Dumnezo s-o ierte!

Dumnezo s-o ierte!

Când o fost asta?

În '8 g.

În 83. Și cum, o picat la pat sau...?

Da. Da i-o spus și medicu' că nu mai ave ce face, era forte slăbită și...

Da' nu v-o zis ce avea la ficat sau v-o zis ce avea la ficat?

Io am văzut, am știut că ce are la ficat că am văzut când o vomat odată bucăți de ficat, ciroză cred că o fost și tata, taicămio o fost un om forte sănătos la 80 de ani o murit, când o murit o făcut apendicită.

Dumnezo' să-l ierte!

Și chiar atunci a noi toți copiii eram în Ungaria, și io am mai rămas vreo două zile și n-o vrut să se ducă la spital până nu viu io acasă și i-o perforat apendicita și o stat așe perforată și nu, n-o mai avut ce să-i facă. L-o operat da' i-o intrat în sânje și o murit. Da' era... și era singur și avea și era Colectiv atunci și când o murit o avut cinci bucăți de diboli, bivoli erau atunci; trei porci, era un om forte sănătos. Ala n-o luat în viața lui nicio tabletă, da' era dimineața, mânca sara, mânca, orice mânca: câte o bucată de slănină atâtani, da' ceaiu' era în fiecare seară.

Ce ceai?

Își cumpăra ceai din ăsta chinezesc.

Și pune câte un pic de rom în el.

Sau țuică de prune, da.

Ceai negru, așa *și*?

Băga plicu'.

Și pune a un pic de rom, zice doamna, da?

Rom sau când avea țuică de prune.

Pentru gust, știu că și io puneam rom așa un pic în ceai să-i dea un pic de gust.

Era bun ăla, da' dumnealui îi mai trebuia ceva...

Știți cum îi la tară, da' nu numa' la tară și la oraș. Am auzit că țuica de prune îi bună de medicament?

Da, așa câte un păhărel dimineața.

Da, că-i bună de... nu mai știu la ce mi-o zis la la stomac? Și la diabet îi bună.

Da? Și la diabet, n-am știut.

Și, păi, țuica de prune curată, aia face arderile, îți arde grăsimile, îți arde.

Cred că de stomac am auzit că o vorbit.

Da' asta, nu știu... cu miere de albină.

Am înțeles, da, așa de ceva, poveste din asta cu miere de albină.

Da, maică-mea o avut ulcer la stomac știi? și i-o fost no, n-o stat la spital numa' i-o spus că are ulcer la spital. Cineva i-o spus că în fiecare dimineață să ia un cartof, să curețe și să-l deie prin răzălitoarea aia și să-l storcă sucu' ăla, să-l storcă bine și să-l beie, câte un păhărel de ăla de cincizeci de grame de suc din ăla înainte de mâncare cu jumătate de oră: și cu de ăla s-o vindecat la stomac, e un fel de pansament că are cum îi zăce la... că nu mai știu cum îi zăce: amidon.

De la amidon?

Da.

Așa, deci copii?

Da, am un băiat, acuma o plecat să vă trăiască!

Mulțumesc, fata lucrează aci, băiatu' îi măcelar, lucrează la M.

Cu carne lucrează, îi măcelar da' nu...

D-apăi stați că nu-i rușinos, stați îi curat!

Da' nu, că doră aia nu-i rușinos că de la început o zis că...

Da' nu-i place carnea ați vrut să ziceți?

Ba îi place.

De la început o zis, decât să se murdărească pă mâini cu rujină mai bine să murdărește cu grăsime.

Da.

Ca să potă linje degetile.

Aha! Corect, corect.

A fost când o terminat zece clase.

El o terminat opt clase, opt clase o terminat la Pedagogic în Cluj.

După aia s-o dus la Profesională și...

Și asta am vrut să vă întreb, probleme cu el de sănătate? Nu... sau să fi avut și ca copil?

Nu.

Mâini, picioare, chestii?

D-api o fost, P. O avut hepatită.

La sasa ani.

Da? Și cum o fost?

L-o apucat când o fost, o vomitat și i-o fost așe rău și l-am dus la aicea la doctor la Dispensar la noi și de acolo l-o trimis la Cluj și o fost internat la Contagioase și acolo o stat, nu știu câte zile o stat că nu mai rău minte. O vânt acasă, am avut grijă de el, mâncare la regim și acuma multam li Dumnezo că îi bine.

Da, da' n-o mai trebuit să țină regim sau mai trebe' și acuma să...?

Nu, el locuiește în F., are apartament acolo, îi căsătorit.

Acum ce să vă întreb, ce ziceți dumneavoastră din experiența dumneavoastră și din ce cunoașteți a fost, oamenii înainte erau mai sănătoși?

Mai.

Da?

Mai.

Și?

Nu mai mâncau E-uri, nu mâncau, tăiam un porc și era destul un an de zile da aveam smântână, aveam lapte, aveam brânză, la discreție. Acum cine mergea la prăvălie

să cumpere brânză, sau să cumpere lapte, sau să cumpere salam, sau mâncam ce aveau.

Deci, credeți că unul dintre motivele pentru care oamenii sunt mai bolnavi astăzi este pentru că mănâncă multă carne?

Nu că mănâncă multă carne, nu-i sănătoasă.

Înțeleg. Ce părere aveți, sunt mai bune leacurile astea băbești, știu eu, ceaiuri, prafuri, decât medicamentele? Cum vi se pare? Asta nu știu, nu știu ce să zâc, acumă nu știu ce să zâc fiindcă nici aerul nu-i mai curat.

Îs bune leacurile băbești da' acumă dacă îs așe de avansate și bolile și țâțe te atacă mai tare, nu rezistă; atunci a demult altfel era pentru că nu era așe bolnavi oamenii.

Te arzi pă mâini, mâinile mai ne loveam, mai crăpau mânurile, nu se infecta ca și acumă. Acumă și pământu' îi otrăvit, nu mai îi cum o fost oarecând. Luam bălegaru' cu mâna și puneam în cuiburi la cartofi, unde sămânam cartofii. Merem, ne spălam, mâncam și nu era niciun bai, da' acumă erbicidile, îs azotatu' câte și mai câte! Nu poți să ai o roșie dacă n-o stropești tata vara ca să o ai?

Da'anu' ăsta, ați făcut ceva? Mai ales anu' ăsta.

Și noi avem și acumă, da' am făcut bulion.

Api tata vara am stat între ele.

Da și asta îi drept.

De când suntem așe nu mai umblăm atâta.

Forte bine, io abia aștept și io!

Ba, nu doriți așe!

A, nu să vină, să stau acasă, nu vreau să fiu bolnav sau lucru de genul ăsta!

Da' nici să și... dacă nu ești bolnav domnu', după ce ieși la pensie...

Te protestezi.

Da?

Pă cuvânt.

Nu te mai recunoaște nime.

Dumneavoastră ați lucrat înainte, da? A și sunteți la

*pensie acum? **Și** nu vă place?*

Amândoi suntem pensionari.

Amu mie îmi place că și io îs bolnavă, n-am ce face da'...

Ea, nevastă-mea o avut un accident și de atunci e nu mai...

A avut accident, ce? De mașină?

Da.

Înainte de Revoluție?

Înainte.

No, nu ne povestiți? Care o fost problema? Ce ați pătat? Lucram la întreprindere **și** o trecut rota la o remorcă peste picioarele mele **și**, **și** două săptămâni s-o cunoscut amprentile la rota de la remorcă pă burta mea cum o trecut. **Și** acuma îs...

Păi cum s-o întâmplat?

S-o jucat tractoristu' **și** o dat înapoi, ele o trecut pân' spatile tractorului.

N-o văzut?

Și una, eram cu o colegă **și** colegă-mea s-o salvat pă ea **și** m-o împins pă mine **și** io n-am fost atentă **și** pă platou' de ciment am căzut **și** amândouă piciorile mi-o fost distruse **și** bazinu' **și**...

Și o trebuit să-i deie 5 kilograme de sânge.

No, **și** atunci am avut noroc de un medic foarte bun.

*Da, **și** unde v-o dus?*

La Ortopedie.

Nu știu dacă ați auzit de G., o murit.

N-am auzit, nu, nu suntem de aici.

Și cu unu' care că, încă **și** acuma am fost la T.

Parcă de T., parcă da... nu știu.

Îi un om înalt ca **și** dumneavoastră.

Îi conferențiar.

Da' nu-l cunosc, day zic din poveștile altora.

Atunci a era rezident.

Era tânăr, el o avut foarte multă grijă de mine.

Cât v-o ținut atunci a în spital?

D-apăi tri luni; **așa** că tri luni am stat.

Tri luni.

Trei luni am stat, da, bărbatu-mio o stat nopte de nopte o stat cu mine **și** zâua stăteau rudeniile mele, deci am avut conti nuu pă cineva lângă mine.

Și după aceea, după ce ați stat în spital astea 3 luni sau cât ați zis că ați stat?

După aia o venit **și** o stat pă pat acasă. După aia s-o învățat să umble.

Mobilizată am stat cred că un an de zile.

Deci nu v-o pus în ghips sau...?

Ba da.

Nu, n-am fost în ghips.

Picioru' cum să nu!

O fost numa' **așa**, deci m-o operat **și** mi-o pus **așa** numa'

să-mi steie fixat picioru', nu...

Păi di pă un picior i-o fost luată carne, o trebuit să curețe, să puie altă piele.

Da, stați un pic v-o luat ca să vă pună pă operație, pă burtă sau v-o luat de pe picior că o... din accident?

Pă burtă nu, deci bazinu' n-o avut nimica, acia am avut fractură de femur **și** mi-o pus două tije **așa** de aicea până aicea **și** ăsta mi-o fost luată carnea toată că se vede **și așe** ni că-i gol aicea.

Da, se vede.

Și pă ăsta am avut rană mare **și** mi-o luat de aicea piele **și** mi-o pus aicea.

A, pielea.

Da.

Da, după ce mi s-o mai vindecat puțin, o fost infectată tare.

Da, s-o infectat, păi cum? Nu v-o dus imediat la spital?

No bine cum? Am fost forte răblăjită!

V-o dus imediat?

Da, sigur.

Am marș noaptea la unșpe, la medic acasă io, **și** zăce că imediat...

Am zis să-mi facă ce trebuie, să vândă tata casa **și** tat ce avem, numa' să mă salveze **și** o venit doctoru', noaptea o venit **și** m-o curățat forte, forte, tare.

L-o spălat, o curățat-o bine **și** nu o mai avut treabă.

Da' nici nu mi-o luat nimic.

Ați vrut să-i dați?

No bine amu', nici nu vrea să...

Normal, se dă nu trebuie să vă jenați de asta.

Atunci e nu era **așe**, am vrut să-i dau zăce: „Ai dumneatale destule năcazuri, zăce, ai grijă de nevastă-ta”.

A fost când mi s-o... curge forte tare **și** m-o trimis într-un salon, m-o dus acolo: în fiecare zi mure cineva.

V-o trimis bine!

Da, da' am fost foarte rău **și** api nu mai o avut ce face.

Și atunci a i-am luat patu' **și** l-am dus de acolo în alt salon cu portaru' **și** mai ne-o ajutat, era un soldat la maică-sa acolo **și** ea era acolo în spital **și** cu perfuzie **și** cu tătu o am dus. *Dumneavoastră așa singur, fără să mai întrebați?*

Nu, cu aprobarea medicilor.

Și o zis: „Fă ce vrei cu ea”.

De ce, v-ați speriat acolo?

Da, am fost... **și** forte... **și** după ce eram **și** necăjită **și așe**, vedeam atâta **așe** de bolnavi erau **și** bătrâni.

Și erau mulți microbi acolo.

Acolo forte... forte... la Ortopedie nime nu să poată ajuta unu' pă altu'.

Io cred că erau cam la douăzeci de paturi.

Lumea îi mobilizată la pat, nu prea sunt ca să te poți ajuta unu' pă altu'.

Când o început să o am dat jos din pat **și** o am ținut, când o marș câte un pic: doi, tri pași **și** iar state; iar... Apoi i-am luat două bote din alea **și** cu alea o umblat **și** când o murit taică-mi-o, Dom'le iartă-l, atunci o aruncat botile. „Io nu mă mai duc cu bote”. Ați văzut drumu' ăla?

Da.

Acolo stă în capătu' ălălalt, acolo m-am născut io **și** am copilărit. Aici am făcut casa de când, după ce m-am

căsătorit. *Și ziceți că în salonu' ăla...*

! D

Păi o fost din ăia *și* o fost *și* bătrâne, deci erau cine n-avea pă nime, știți?

Am înțeles.

Și le ținea acolo *așa*, că ce să facă cu ele? Nu le putea acasă că n-ave la cine să le deie *și* atunci a m-o dus *și* pă mine acolo că i-o-s gata.

Da' v-ați speriat când ați văzut că vă duce acolo.

M-am speriat, da' o vinit medicu' *și* m-o... tare mult m-o curățat *și* o avut grijă de mine *și* m-am întors, deci mi s-o întors *și*...

Pe mine m-o pus să țau de picior *așa*, *și* să tat uita la mine *și* o strâgat la sora: „Prinde-l că cade!”

Vi s-a făcut rău?

M-o scos afară *și* api mi-am revenit, da' nu, până când o curățat nu mai m-am dus.

Da, asta când o fost? Chiar în noaptea aia, sau cum atunci? Nu. După aia.

După aia, v-ați operat?

Deci după ce am stat

O fost la Reanimare.

Am fost la Terapie Intensivă *și* m-o ținut *și* acolo mult *și* dacă o văzut că numa' nu-*și* revine *și* acolo, tat mai rău, m-o mutat că nu mai am...

O băgat pă altele.

Nu mai are ce face cu mine.

Și cum, le-a fost frică că n-o să mai trăiești sau în ce sens că nu are ce...?

Probabil că ei știu că ce...

A, deci stai că domnu' știe cum: la început ați mers după accident și după o vreme ați mers către rău cum ar veni?

Da, da foarte rău.

Deci n-ați mers către bine și numa' pe urmă...

Da.

Ei au crezut că nu... și pă urmă v-ați revenit? Am înțeles. Da' la cât... când m-am dus la control, după ce am

venit acasă m-am dus la un știu câtă vreme la control și era una', da' numai i-o fost rupt picioru' și piciorile mele amândouă o fost distruse și bazinu' și aia o mers mai rău ca și mine, deci io mi-am revenit forte bine.

E, da' aia săraca o avut și diabet.

Pi o făcut diabet de frică. De frică atunci o făcut diabet, se întâmplă multe.

Dacă Dumnezo', ăla ți-o dat mai multe zile: trăiești, dacă nu...

Aia îi drept, știți cum îi...

Când se gată... Nici medicii până dimineața o ținut numai cu perfuzii și cu este, până dimineața și dimineața api o dus-o și să-i deie sânje și i-o trebuit grupa O, mi se pare că grupa O. E da' nu sânje ți-o dat grupa O.

Că nu, deci nu mi-o potrivit sânjile meu, o umblat și-o adus internist din altă parte ca să... deci o umblat foarte mult după mine.

No, pă când să te faci bine, te-o dus acolo la...

E, da' după aia.

Și pe urmă domnu' v-a luat și v-a mutat în alt salon și acolo o fost mai bine?

Da.

Acolo numa' patru paturi erau.

Da, o fost numa' patru femei și erau și femei așe... una o fost a unuia activist de partid, un șef mare, O. îl chema.

Nu era medic?

Nu, nu că o fost, era... că încă Petrea era poștaş prin sat și știi că te-ai întâlnit cu el în sat: ni, nu prea o vrut să voroveacă, nu l-o cunoscut că doră ăla era mare, mare ștab pă aicea.

Și bine o fost acolo?

Acolo io le ajutam că tata noaptea stăteam dacă la una îi trebuie apă, la una îi trebuie... acumă îmi ziceau „domnu' doctor”. *Da cum de v-o lăsat, lăsa pe cineva din familie?*

Da' n-o avut ce să facă.

N-o avut ce să facă.

Deci, am fost așe de rău că nu, deci io continuu nu putem să mă deci nu am avut putere să fac nicio mișcare, nimica; și dacă mai mergea urină aicea să zăcem pă ăsta, atunci a mi se infecta și mai tare. Trebuie să fie cineva lângă mine continuu ca să aibă grijă de mine deci, și bazinu' mi-o fost fracturat, nici bazinu' nu m-am putut folosi, deci nici și piciorile întoarce și atunci e o lăsat ca să... și pat și-o dus acolo.

Pat pliant; api era săraca una și amu' nu mai știe că ce să facă, nu pute dormi și tat m-o rugat, „Du-te” că era unguroaică că zăce cătă mine „Du-te la doctor să-ți deie un ortoto”, adică un ortoto ăsta îi un calmant, un... no m-am dus și i-am dat săraca calmantu' ăla și o dormit săraca, o durnit sara. În iasta zi sara când am vinit de acasă ea tot dormea, nu s-o mai trezit. O zi și-o nopte o tat durnit.

Și am marș o am tat clătit: „P. neni, P. Neni!”. Și să școlă „Da' n-ai marș acasă?” „Ba am fost și am vinit!”. No, iară săraca tot o cerut să-i dau; am marș la asistentă și i-am spus „Uită ce am pătat: i-am dat atunci a aia și nu s-o trezât până am trezâto io”. „No, să nu-i mai dai altu'”. Tat o cerut de la mine că să-i dau iară un calmant că nu poate să doarmă și să-i dau ceva. M-am dus la Farmacie și am luat o cutie de Vitamina C și îi dădem câte o Vitamina C și așe durne beata de ea!

Știe că o luat tablete și dorme.

Nici aia nu ave' pă nime' săraca, nici nepoți, nici... i-am fost cunoscută tri luni de zile.

Deci tri luni de zile o durat asta? Și tri luni de zile ați venit acasă, după tri luni?

Da, tot mobilizată la pat am stat.

Tat o adus-o cu Salvarea și...

Da, și cât ați stat imobilizată până ați început să călcați jos? D-api cred că cu totu' am stat mai mult de șase luni așe.

Mai.

Cam opt luni, cam așe am stat și pă urmă...

Pă urmă numa' la marginea patului și așe...

Că mi să duce tat sânjile în picior.

Și să nu facă tromboză și...

Dacă nu faci mișcare și ăsta, nu și... tat așa treptat, treptat.

O trebuit să umblu cu bote și o trecut.

A *și atunci v-o pensionat, nu?*

M-o pensionat atunci e pă tri luni. Am știut că am fost o dată la comisie și mi-o dat, în două bote umblam și după un an sau așe ceva și numai tri luni mi-o dat de pensie și după aia m-am dus și la București am fost trimisă că atunci a așe era la comisie să așe era atunci a. La comisie și acolo mi-o dat șase luni și api după aia o venit Revoluția sau nu știu.

N-o venit Revoluția.

Am renunțat, sau așa ceva...

Ai renunțat și o zis medicu' că „Nu renunța, vrei să te ducă nepoții în spate? În loc să îngrijești tu de ei, să aibă nepoții grijă de dumneata?” Și n-o renunțat și s-o dus.

V-ați dus la lucru?

Da, asta după Revoluție.

După Revoluție.

Da' unde v-ați dus, tot acolo? Da' el n-o pățit nimica, ăla care o trecut cu remorca?

Da, n-am vrut noi, P. n-o vrut nici cum.

O venit o dată, o adus o asistentă și avea o grămadă de copii, și amărât și îl bag pă ăla în pușcărie, n-are cum să mă ajute cu nimica. Ce să-i facă?

Batăr și-o îngrijit de copiii. Apăi mie mulțănesc lui Dumnezo că am rămas pă pământ și îs bine, mai mult ajunje ca și orice, ajunje sănătatea omului.

Cu ura asta nu faci nimic.

Că ce? No, ăla dacă-i luai mâncarea de la copii din gură...

N-avea ce să-ți deie, absolut nimic.

Că muiere-sa nu lucra.

Nu lucra, numa' el.

Și era bețivă și ave nu știu, patru – cinci copii.

Și muiere-sa bețivă și el, amândoi.

Și atunci ce face?

De copiii aia mi-o fost milă, nu de...

Acum știți cum îi să nu nenorociască și pă altcineva, să știți. Să nu se mai joace tot așa cu remorca și să lovească pe altcineva. Da' că cred că s-o dus și el de pă pământ.

O murit din cauza băuturii.

Și acuma cum îi o trebuit să luați medicamente sau după ce ați avut accidentu' ăsta ați rămas, a trebuit să luați tot timpu' tratament sau...?

Știți, păi nu iau tot timpu', da' după aia, am făcut cocsartroză și am fost operată acuma doi ani și mi-o pus proteză.

Proteză.

Și trebuie să luați medicamente pentru acuma sau îi suficientă proteza aia?

Acum ști ce nu mi suficientă... alea nu se mai iau în considerare.

Mai bea ceaiuri.

Și cine n-are nimica și ăla ia medicamente, cine nu i s-o

Întâmplat nimic d-apoi io cu atâtea?!

Tata lumea ia medicamente acuma.

Da, toată lumea, atunci mai demult lua cineva aicea?! Amân doi avem de tensiune și nu este pe aci casă care să nu margă să ieie pântru tensiune, știi, medicamente.

Taică-mi-o, optzeci de ani o avut, o avut 130 cu 75, o avut tensiune că vine doctoru' de nu era doctor de familie atunci că era la spital și lua tensiunea că și mama era bolnavă și îi lua și dumnealui, și era 130 cu 75.

Acum nu este nimeni să nu ia, nimeni.

Mânca bucata aia de slănină tata sara. D-apoi aveți dreptate, muncea. Și dacă mânca supă de găină și orice mânca dumnealui, după aia îi trebuia să mănânce slănină.

A, lui îi trebuia slănină?

Da.

A, da ca o vecină de-a noastră, își face în fiecare... ea în fiecare sâmbătă își face sarmale. Tat de când să știe ea

zăce că așa-și face

Da, api **și** nevastă-mea face sarmale, da' mai mult face pipote.

Da.

Îs foarte bune.

Nu-s... deci îs dietetice mai, îs mai sănătoșie.

Punea un pic de slănină afumată, da' puțină să-i deie gust, pune o mână bună de făină de mălai grișata din aia **și** orez, atâta îs de bune!

Acum când ați născut cum, da, dacă ne puteți să ne povestiți cum ați născut, da din ziua în care v-o luat durerile? Ce ați făcut în ziua aia? Ce ați lucrat? Cum v-ați simțit?

Vă povestesc eu mai bine.

Cum mai bine decât doamna? Că dânsa o născut?

Acolo am fost până o născut.

*Da? Puteți **și** unu' **și** altu' nu contează.*

Lucram, atunci lucram șofer **și** lucram la întreprindere **și** vine autobuzu' care ne duce lăptile în Cluj și o luat așa durerile și no, ne ducem la dispensar, la Centru. Ne-am dus la ora zece seara cu autobuzu' și când să se deie jos din autobuz aproape de dispensar, de acolo o sărit jos. Da' zăce șoferu' „Asta nu are dureri să nască ca doră uite cum o sărit!” Ne ducem înăuntru, n-o mai avut dureri. Io mă duc la lucru. A zis „Du-te la lucru” și m-am dus la lucru dimineața, am vinit, am mai vinit și noaptea să văd că ce face și ea dimineața pă la zece, cam așa o fost, la zece, atunci o scăpat și am fost bucuroși că o fost băiat.

La zece am născut.

Să vă trăiască!

Și nu atâția medici, atâtea... că vai...

Moașa o fost.

Aci, ați zis?

Da.

Aci, aci.

Era și medicu' comunei.

Era și medicu' on om, ioi! **Și** o venit medicu' ăla și apoi s-o urcat cu jerunți pă burtă: „Stai omule că-l omori!”

A, ca să nașteți mai repede?

Da.

Ceva de genul ăsta.

Acuma cu medic de familie.

Ea când o născut pă fetiță o născut-o la Cluj.

A doua naștere, acolo nu s-o mai urcat cu genunchii să vă...?

După cinci ani.

Nu, da', știți cum... erau mai pretențioși medicii că acuma după, când am avut fetița, deja începeau să aibă mâinile medicu'

lui. N-am știut ce astea, cine să gândea că trebuie să ai medic când naști?!

Da.

Și atunci a.

Ați avut medic, dumneavoastră?

Da' de unde!

Da' de unde! Da' n-am știut, nu stiem noi de așa ceva!

Nici nu cu Salvarea, că un prieten o venit și o luat-o cu Dacia și ne-am dus în Cluj și pă mine până la scări, de acolo câtă casă, n-ai ce cota aici.

Da'prima dată v-o lăsat, nu să stați cu dânsa aici la Centru? Acasă la Centru, da.

Deci, v-o lăsat acolo înăuntru, nu?

Sigur și când, până când ave dureri, mosa: „Hai să jucăm cărți, hai să-ți cot de noroc în cărți!”

O trebuit să facă ceva și ea, că ea state, acolo lucra, acolo dormea, acolo mânca, acolo...

Locuie.

Era continuu, o femeie fără familie, fără și...

Da' era de treabă și cunoaște.

Ea era acolo tot timpu' când ave nevoie lumea de ea.

Cum vi s-o părut mai bine la Centru sau la Cluj când ați născut?

La Centru că am fost mai bine.

Ați născut mai greu la Cluj, o fost mai rău?

Probabil mai greu o fost.

Câte kilograme o avut fetița?

Trei kilograme **și** trei sute, sau **așa** ceva.

Greutate normală.

Da aicea la Cluj nu i-o cântărit nimeni.

Ba o cântărit, da' nu mai știu.

Nu știu.

Dumneavoastră, ce vârstă aveți când ați născut fetița? Treizeci

Apăi nu că erați tânără, deci nu.

Deci, băiatu' la douăscinci **și** fetița la treizeci.

Și vi s-o părut mai ușor cu băiatu' decât cu fetița?
Da' nu se zice de obicei invers, că mai greu se nasc băieții decât fetele? D-api bine, am fost mai tânără **așa** când am fost atunci a.

Și o am ținut de mână, la Cluj nu m-o lăsat s-o tai de mână! *De fapt asta o fost una dintre probleme așa-i faptu' că nu l-o lăsat pe domnu' să stea cu dumneavoastră?*

Nu, acuma parcă lasă **și** pe soți.

Da' asta vreau să zic, v-ar fi plăcut să-l lase și la fetiță, așa? No pl atunci a da, da' atunci a era mai... nu era ca **și** acuma atâta libertate că acuma dacă merge cu ea scapă asistentile **și** altă lume de răspundere.

Nu vi s-o făcut rău? Ați zis că ați stat acolo prima dată la naștere?

Nu că era un medic care până-i lumea tat glume **și** n-ave timp să-ți fie rău. **Și** mosa **și** aia era, altfel era...

Da de obicei majoritatea femeilor mi-au zis că la prima naștere erau mai greu mai ales că nici nu știau, fiind prima naștere, erau mai speriate decât la a doua. La dumneavoastră invers, vi s-o părut mai greu a doua oară?

Aia o fost mai ușor prima dată.

Băiețelu' câte kilograme o avut la naștere?

Nu mai știu.

Da o fost mare **și** băiatu'.

Știți, dacă am trecut pân' atâtea pân' nu mai rău minte chiar **așa** bine.

Acuma dacă ies din casă **și** pornesc după ceva, viu afară **și** oare după ce am vinit.

Păi, no noi vă mulțumim de povești (...)

Da' cum ați zis? Mai ziceți odată, haideți, vă rog.

Și preotu', preoți îs buni, da' medicii îs mai buni, deci, și preoții fac, nu știu cum am zis.

Nu contează, ziceți acuma.

Și medicamentile astea naturiste îs bune, da' medicamentile din farmacie îs cele mai bune.

Am înțeles.

Și alea te ajută altfel față de până ajunși ca să te calmeze o plantă, dacă iei o tabletă de farmacie simți că totuși te-o lăsat durerea.

Ați fost vreodată, adică și în alte părți am întâlnit povesti, mai ales la femei. Femeia să simte rău, de la un moment dat are, se simte rău bolnavă și să duce la medic și nu-i găsește nicio boală și atunci a crede că cineva i-o făcut ceva să moră, să ia bărbați de obicei, de obicei asta e, cu bărbați se fac.

N-am întâlnit așa ceva. N-am auzât.

Da' nici nu credem.

Bun, știu da' unii cred, știți?

Păi, da.

Da' ați auzit povesti de genul ăsta?

Da și am întrebat pe un preot bătrân că „Domnu' părinte tat am auzât că sunt popți care fac rău, fac bine”. Zăce „Să știți că există, dacă există Dumnozo este și drac, și există care fac rău, da' io unu' n-am făcut la nime' și nici nu vreau să fac, da' există”. Apoi că există, io n-am văzut, nici nu cred în așa ceva.

Da, și nici n-ați pățit înainte de accident sau așa n-ați fost bolnavă vreodată să credeți că ar fi putut?

Nu.

Ni n-am fost bolnavă așa până la accident.

Da, vreodată ați fost la vreo, la vreun preot din alte părți pentru o problemă?

Nu, nu cred în așa ceva.

Am înțeles.

N-am crezut niciodată. Este care mere și îi tat lămuresc că

„Nu te duce, că nu merită să mei, numa' îți le banii! ”. Nu, niciodată și în lucruri rele, asta niciodată n-am crezut.

Când, de fiecare dată când o opera, mă ducem în Cluj la o biserică și stăteam și mă rugam și Dumnezeu o ajuta și tătdeauna o reușit.

No, api deci trebuie combinate. Totuși te gândești că ori dintr-o parte, ori din alta, trebe' să ajunji cumva ca să cum să zâc, treci mai departe.

Da, sunt medici care o zis, cum o zis când... „Prima dată să zăcem o rugăciune, înainte de a opera, prima dată să zăcem o rugăciune și după aia începem”.

T., o zis atunci.

Și medici sunt care...

Da, da chiar că atunci era pe vremea cealaltă, cu Ceauseasca și o zis să spuneți o rugăciune?

Da, domnu' T., dumnealui o zis, era cu o asistentă forte cumsecade și probabil era pocăită ea și o zis.

Da, deci o zis o rugăciune?

Forte greu o fost atunci a și nu zăce cătă... de tata lumea zăce: „No, îi gata!”. Și P. Întotdeauna, bărbatu-mio se gândea că

„Nu trebuie să moră, nu trebe să moră!” că am fost foarte rău, mi-o scăzut și tensiunea și am pierdut sânjile aproape tot, o fost sub patru, cum să zăce.

Litri, nu?

Tensiunea.

Tensiunea sub patru.

O scăzut forte tare.

A, până v-o dus la spital?

Păi atunci a când am ajuns la spital deja numa' aproape că nu am avut sânje. O început și mi-o dat ei sânje și nu mi-o potri viț și api o umblat în altă parte și mi-o adus.

Și v-o fost rău când v-o dat ăla care nu se potrivea?

Da. No și am avut în burtă, deci am fost lovită, și cum o trecut rota am avut foarte mult sânje care acolo o rămas, deci s-o scurs acolo și facem frisone și nu stiem de la ce și o asistentă într-o dimineață o observat și cu aspiratoru' mi-

o tras două kilo grame de sanje din ăla. Am avut noroc de medici buni **și** chiar medicu' ăsta care mi-o T. acuma când am fost de mi-o făcut proteză aicea că tat la el m-am dus i-am arătat biletu' de ieșire de atunci de când, l-am păstrat **și așe** s-o lăudat că „Uite cine, acuma douăzeci de ani i-am făcut io operație la doamna!”

A, el v-o operat?

El **și** cu profesoru'.

Și cu profesoru!

Nu operează numa', niciodată, operează doi-trei.

Da.

Își dau părere **și**...

Și ați zis că atunci a, de fapt domnu' a zis că a mers la biserică și s-a rugat în perioada aceea?

Da.

Că asta am vrut să vă întreb când sunt probleme de sănătate și așa în familie sau...?

Și știi cine, era pă vremea lui Ceaușescu, are un verișor care-i pocăit **și** îi lăsa, șefi **și** astani, doctorii îi lăsa să cânte, când tece din astea de pocăiți, acolo, deci am avut continuu, aveam... Am avut foarte multă lume, am avut, în tata zâua vine cineva.

Da' vă simțeați mai bine când vineau oameni?

Păi nu, că io pă copilu' meu nu l-am putut vedea, deci abia așteptam să mergă, să nu mă vadă **și** pă ăla, pă ăia doi, văru-se ăla nu stiem cum să mergă mai repide de acolo.

Să nu vă vadă așa cum erați sau...?

D-api eram, nu eram bine.

Ați fost și v-ați rugat atunci a ați fost în fiecare zi și v-ați rugat sau ați plătit ceva slujbă specială?

De câte ori plăteam la acolo la preot, dădeam zece lei, apăi erau banii ăștia de ceaușiști.

Da știu, i-am prins.

No **și** mă ducem **și** io **și** mă rugam **și** când merem era bine.

Am stat trei sau patru luni, trei luni o stat nopte de nopte lângă mine.

Tri luni.

Nopte de nopte.

Și ați putut, v-ați luat concediu, cum ați scăpat de serviciu? Da, dracu' o stat *și* atunci a aci în sat, ziua vineri la postă *și* facem posta *și* noaptea mă ducem. Dimineața la cinci vineri, facem posta *și* iară până vine posta pă la zece *și* merem *și* o împărțem *și*...

Tat *așe* continuu o fost, da' nopte, am avut noroc că dacă n-ave grijă de mine...

Băiatu' era în Cluj, fata era pă la soru-mea, pă aicea, care unde pute.

Și ziua vineau neamurile mele, rudeniile mele *și* stăteau *și* noaptea, noaptea de nopte o stat.

Interviul nr. 8

Bărbat născut în 1939

În ce an sunteți născut?

1939.

De aci?

Aci m-am io de fapt m-am născut în centru' de comună. În comună că maică mea o fost de acolo, taică-mi-o o fost de aici, de aicea băștinaș, *și* api asta e.

Și când ați fost mic ați fost bolnav vreodată, copil?

D-apoi nu îmi amintesc să fiu bolnav, să *și* fostă bolnav.

Accident ceva, lovituri?

Da, accident am avut, am avut doi scluji: unu' era fierar *și* unu' umbla cu vacile, cu caru' pă aici. Nu era casa asta că bătrânii o stat mai în spate *și* o dus cu vacile pă vale cu caru' *și* la slugă i s-o făcut sete când am ieșit din sat. Ați fost la ultima casă?

La pod aci, da, la pod am fost.

No, mai în jos on pic o fost răchiți până la capăt acolo *și* el o marș să beie apă din vale *și* vacile după el *și* când o marș pă pietri am căzut din car pân' ruda carului în jos *și*-o trecut rota pă aicea pă la cap la mine.

Peste cap?

Peste cap, uite *așe* rotă. S-o învinețit când am vinit acasă cu el, cu sluga că ne-am dus pă vale după pietrei cu

caru'. Aveam o vână așe rotă ca și cum ar și o cască de milițian.

Da' câți aveai atunci a?

D-apăi în jur de șapte-opt ani, cam așe ceva aveam. Și bunicu' meu o fost on om mai micuț așa state acolo în spate, o fujit c-o bătă după slugă: „Măi ce-ai făcut cu copilu'? Că ai vrut să-l omori!” și nu știu ce. Păi el nu era, cum să zâc, era handicapat.

Sluga?

Sluga, da, munce orice, știe face treabă da' el nu era chiar perfect cu capu', de aia o fujit bătrânu' că o crezut că el o vrut să facă ceva da' n-am fost.

N-ai pățit nimic?

Ba s-o vindecat normal.

Nu v-o pus nimic, băbești?

Băbești, compresă cu apă rece, săpunită cârpa cu săpun de casă, că atunci să face săpun de casă din carne, din untură, pune sodă caustică și îl fierbe femeile, știe rețeta. Și cu săpuneală de aceea ne-o pus pă acolo pă la cap de mi-o trecut fără medic. Pi altceva, una acuma încoace mai mare eram, de vreo nouă-zece ani. Taică-mi-o o fost pădurar și am marș la I., pân' D. după niște fân și cum am venit încoace o prins un cal bătrân și un mânz, când am vinit din Dumbrava încoace, s-o rupt frâna de la căruță și o scăpat caii pă acolo în jos pă D., pă pantă. Taică-mi-o o fost la ei, io eram în căruță și aveam în brațe on vas din lemn îi zăce budiu, budie de brânză. O întâlnit niște oameni de la munte di pă la M., di pă la R. care umblau cu vase din destе și l-o cumpărat taică-mi-o și era la mine în brațe. Și ca să nu vinim pă șosea că atunci nu umblau mașini. Merei până în Cluj și nu întâlnei o mașină. O băgat caii în șanț cu căruța și s-o răsturnat și io am picat pă fund la vreo șapte metri cum s-o răsturnat căruța și cu budia aia, am dat cu barba în budie. Și api o prins calu' ăla, mânzu' că dacă era și el cal bătrân nu să întâmpla și l-o legat, l-o bătut, și când l-o dezlegat o trecut pasta dealuri o vinit acasă aici și numa' c-on cal am vinit rotă cu taică-mi-o și pă drum zăce că am căzut pă fund și ce știo m-am...

da' n-am pătat nimic și zic să am repercusiuni după aia.

Da cum v-ați sămțât, ați avut...?

Sigur, am fost rău, am fost lovit dar n-am fost chiar așa ca să mă ducă la medic, atunci a nu te duceai ni, așa repede la medic. Atunci te înțapai în picior, în spini că umblai desculț, să învânațe pă acolo, zăce bubă mierie îi zăce. Te înțapa cu un ac în altă parte, te strânje, să iasă puroiu' ăla de acolo, merei mai departe, nu era nicio problemă. Nu era...

Deci nu vă pune ceva plantă sau din ăsta...?

Pune slănină di pă soric, frunză de soc îmi amintesc; pune **și** asta era ceva sau ceapă, di pă ceapă o, cum să zâc? Dacă crăpa ceapa în două, lua **și** numa' di pă marjinea cepii pune o felie de aia de acolo, da.

O felie.

Deci, să înmoie **și** coce mai repede, este erau problemele de vindecare.

Am înțeles, da' pojar n-ați avut când ați fost mic?

Nu-mi mai amintesc. Nu-mi mai amintesc. Acuma în '92 am avut un accident cu caii că am avut cai buni, căruță, hamuri bune. Am marș după fân **și** m-am răsturnat cu căruța cu fân, mi s-o rupt picioru' ăsta **și** mâna asta, umăru' **și** mâna încă. **Și** acuma on fier aicea, on material de ăla ce-o pus ei că mi-o fost frică să mă duc, că unu' mi-o pus **asa și** unu' **asa și** ăsta care l-o pus **asa** o început să miște în spital **și** zâc la doctor: „Domn doctor, pă mine mă înțapă aicea ni”. **Și** să uită **și** zăce „Să nu mânici nimic până dimineată” că **și** api mi l-o scos fieru' ăla, da' ăsta care-i în jos mi-o rămas.

***Și** nu, trebuie să-l scoateți și pă ăla?*

Trebuie să-l scot, în timp de un an, da' mi-o fost frică să mă mai duc.

Da' de ce v-o fost frică?

Așe m-o durut de rău când l-o scos ăla, că o băgat ceva medicament pă locu' lui **și așe** o durere! Măcar am știut să răbd, nu mi-o fost frică de durere, da' **așe** mi-o vinit de mi-o fost frică să mă mai duc să-l scot **și** mi-o explicat medicu' că nu la Ortopedie am fost internat, la

Urgență m-o dus și nu mi-o băgat tije în picioru' ăsta și nici acuma nu-i bine picioru'. Și acuma musai să ieu tablete, Diclotart folosesc acuma, nu mai pot să mișc.

Vă dore?

Da.

Nu s-o prins bine, ce-o fost?

Nu s-o prins bine din cauză că nu mi-o băgat tije că ăștia de la Urgență, nu s-o priceput chiar așe la oase și mi-o povestit medicu' meu de acolo de la Ortopedie, Dom'le iartă-l că o murit și el și asta, altceva.

Și acuma vă supără aicea la umăr? Unde, nu v-ați scos fieru', fieru' ăla?

Câteodată, câteodată. Câteodată, noaptea dacă dorm mult pă partea asta, simt aicea în... dar trece, nu mai băgăm de seamă țațe cele.

Da' atunci a când ați căzut, de ați zis că ați avut butea și v-o lovit aicea la bărbie, nu ați avut nimic la bărbie?

Nu am nimic.

Deci, nu?

Numai atâta am avut că cu șoldu' mi se pare că atunci s-o modificat ceva că am căzut pă fund, știți și, numa' atunci a n-o umblat nime' așe după medic, nici nu erau atâția medici, nici nu cum să... țăranu' nu era chiar așe: mai pune compresă, mai pune cârpă sponită cum zăce și asta era.

Da, nu era vreo femeie sau vreun bărbat care să tragă, să pună oasele la loc? Nu v-o zis să mergeți acolo?

Nu era aicea la noi, nu.

Nu?

Aicea la noi o fost o femeie, nu știu aveau o scurtă, aveau copiii aicea și ea cose și le descânta; Moimă îi zăce atunci e țărani aicie și ea descânta cu de la car, trebuie să duci p-o bucată de lemn, pă o aștică un pic de dohod cum zăce, cu ce unjeu caru' că atunci umbla cu, de mult cu... vineau de la Ploiești căruță cu două, cu...

Unsoare.

Unsoare, de asta de cum să zâc io? Păcură de asta de

petrol, de rămășițele de la... și api cu aia unje țărani caru'.

Caru' sau la roată?

La roată.

Acolo unde să rotea?

Da, da. Unde se învâрте roata, cu de aia unjeu atunci mai demult. Cumpărau cu kilu'.

Și te duceai la aia cu un pic de din ăla?

Da, de ăla da, de la roată luat și era folosit. Îl luai p-o astică și îl ducei și cu aia să descânta aicea și...

Aicea la...?

La încheietură, la încheietură.

La picior, și copiii care aveau scurtă nu puteau să meargă bine, nu?

Nu pute mere bine, îi dure.

Șchiopătau.

Și trece după ce îi descânta. Da' trece pă sărăcia! Numa' că era ca vindecați, asta era cu treburile.

Da, dacă erați răcit vă amintiți, vă dădea ceva mama dumneavoastră pentru răceală?

Pentru, am avut... v-am zis că am avut o slugă și ăla s-o dus sara la fete în sat că atunci era șezători și din, el când o vinit acasă o zis că de la o casă de aici din sat i-o sărit o pisică aici și l-o zgâriet și di pă fras în culegeau gonje din alea, pepti⁵ de fras m și îi zdrobe cu zahăr și de aia îi dăde să nu turbeze că o zis că o fost turbată pisica.

Da, și s-o vindecat?

S-o vindecat.

N-o pățit nimic?

N-o pățit nimic.

Că de la turbare...

La turbare, da, da aicea la noi n-o fost oameni turbați. În D. dacă mai ajungeți, acolo o fost.

Ați auzât?

Nește ciobani, o fost on lup turbat, o marș la oi și o sărit, n-o avut bai de câini că dacă îi turbat, nu-i normal, n-are bai de păstori, de om; da' lupu' normal dacă omu' să

⁵ „Pepti” este termen local care desemnează insecte parazitare. „Pepti de cartofi” sunt, evident, gândacii de Colorado (n. coord.)

școlă, strâgă, câinii latră să îndepărtează, fuje - **și** ursu' să teme de om, orice să teme de om - da' atunci a o fost on lup **și** bag seamă vreo șapte oameni o mușcat aicea în D. acolo **și** o murit din turbare că atunci nu era atâta știință să...

Și acolo nu știau să ia din asta pești de fras însă le dea?

Probabil că nu stieau, probabil că nu stieau dar ăsta era medicamentu' atunci à la turbare.

Ce, cum arătau goangele alea?

Verzi, destul de cât un cărăbuș, cât un...

Și creșteau numai pe fras în?

Numai pă fras în era mulți pă fras în timpurile alea că **și** acum avem un fras în aci în spate da' nu este acum, nu știu.

Deci, n-ați văzut insecte?

N-am văzut acum.

Și așe îi zăcea: pești?

Pești de fras în

Și cât tocau, mulți?

Cinci-șase. Cinci-șase îi tocau cu zahăr, cu fundu' de sticlă **și** după acele îi dăde cu sticla pă o cârpă, că ziare era dracu' atunci al nu era atâția ziare la țară, nici nu erau. Îmi amintesc când trei oameni de aici din sat o fost pensionari, o umblat la Clujana, la lucru, pă jos mergeau, vineau sâmbăta **și** duminică noapte să porne pă jos de mere în Cluj, de lucrau la Clujana.

Îl luau, îl tocau, îl pisau?

Da.

Și îi dădea din aia?

Din aia îi dăde cu lingurița câte o linguriță, două pă zi, din peștii aceia de fras în

Și dumneavoastră n-ați mai pătat nimic?

Pi am fost, n-am fost bine că am suferit mult. Am stat tri luni **și** ceva în spital **și** mi-o fost **și** după ce am vinit încă acasă picioru' în ghips **și** am stat acasă.

Nu, da' zic mai tânăr?

Mai tânăr, nu.

N-ați avut niciun fel de problemă?

N-am avut, n-am avut. Ce să facem? Asta îi.

Părinții dumneavoastră o fost sănătoși?

Părinți mei o fost sănătoși, da' tata o murit când o fost de

38 de ani.

Cum? Vai de mine, Dumnezeu să-l ierte!

El o fost pădurar și să așe să discuta că îi furau metrii beliți, că atunci a stejaru' îl beleau de cojă.

Făceau un cerc așa în jurul lui sau cum?

Nu complet îl beleau, că era cât mâna, ca picioru', și care era mai gros îl crăpa în patru și era o sculă din fier care băga după cojă și bele da asta. Nu beleau numai primăvara că era cu mâzga aia. Aluneca și să desfăce coja de lemn.

Și să usca?

Să usca forte bine, era minunat de foc; scorța aia o duceau la Clujana că lucrau pielea cu aia o vopseau, cu aia o preparau.

La tăbăcărie, cred că.

La tăbăcărie duceau, legau scorța baloți așe de mari cu sârmă de acolo și vine mașina și aicea unde pune, pute vini și deceau scorța la Clujana și în alte părți unde erau tăbăcării din estea și api aici la noi cu cojă de arin, cu aia vopseau femeile cânepa. O fierbeu cu cojă de arin și țescu cu cânepă albă face stufă în brăduleț îi zăce și din aia face pantaloni și haină și...

Ce culoare ieșea când o vopsea cu arin?

Alb, negru, negru ieșea, negru, negru, negru ieșea că nu era vopsele atunci a și cu ele, mai puneau ele ceva, nu-mi amintesc, da' cu scorță de arin, cu aia.

No și cu tatăl dumneavoastră ce o fost? Cum o fost?

Și api el, povesti că s-o culcat acolo la lemne și s-o răcit și o avut hernie de disc. Din răceală, din nu știu cum și s-o dus la spital vara când medicii aceia buni o fost în concediu și în Cluj s-o dus la medic și i-o făcut injecție în coloană să-l opereze și i-o nimerit un nerv și l-o paralizat din brâu în jos și după o lună o vinit doctoru' M. din

concediu. Eram mic io când o murit, io am avut doispe ani, numa' din auzite că o vinit doctoru' M. **și** o încercat să-i facă injecții din străinătate, aduce injecții să-i facă. **Și** după on timp o spus doctoru' „Duceți-l acasă că-i facem când îl duceți injecție **și** trăiește tri zile **și** după tri zile more!” **Și așe** o **și** fost, marția l-o adus **și** vinerea pă la ora zece o murit că o fost paralizat din brâu în jos. N-o simțât nimic, degeaba îl înțepai că nu simte.

Da' altfel îl deranja ceva?

Păi nu pute sta pă picioare, trebuie să stea numa în pat întins, nu pute sta. O murit **și** am rămas noi aicea cu mama **și** o soră am în D. care îi mai mică ca mine cu cinci ani. Api am tras cum am putut, am rămas aicea vara, nu știu ce **și** asta o fost.

***Și** dânsu' cât o fost paralizat, cât o trăit așa paralizat?*

D-apăi tri luni o trăit după ce o marș la spital, c-api imediat l-o **și** paralizat că o vrut să-l opereze **și** n-o fost **așe** specialiști **și** i-o nimerit nervu' că o vrut să-l anestezieze, să-l amortască.

Anestezieze și nu l-o mai operat?

Nu, nu l-o mai operat că n-o fost pă cine, l-o paralizat.

***Și** atunci injecția aia care ați zis că i-o dă și în trei zile moare, aia ce fel de injecție era ca să...?*

Injecția aia numa' îl ține în viață. Fiindcă el o fost on om solid, **așe** cam ca domnu', **și** era singur în salon **și** l-o pus pă oala de nopte, sora sau cine. **Și** l-o uitat acolo pă oală. El dacă o fost paralizat n-o simțit durere: s-o învinețit cât o fost oala. **Și** i-o căzut carnea aia jos cât o fost oala de i s-o văzut încheieturile de la picioare.

Vai de mine!

Și apăi medicu' de aici din C.M., nu de aici, că acolo am avut medic, ăla vine de-l pansa, d-api n-o trebuit să vină că cum zic la tri zile o murit.

***Și** mama dumneavoastră?*

Mama o trăit până la optzeci **și** doi de ani, o avut hemoragie cerebrală **și** dânsa. **Și** apăi după, o mai trăit nouășpe ani după hemoragie.

Cum o fost povestea cu hemoragia? Cum o pătat? De la ce?

Cum să vă explic io? Cum de la ce? Io m-am dus cu mașina de acasă, m-am dus la Cluj **și** când am vinit o am găsit-o, că soția mea era dusă la plantație că atunci umblau la plantație, **și** am găsit-o în casă în pat; că api de la ce s-o întâmplat **și** cum, nu mai știu. Nu știu, ni nu știu că ea, io am plecat **și** când am vinit o am aflat bolnavă în casă **și** api o mai trăit nouășpe ani **și** după nouspe ani iară o făcut, tat o hemoragie cerebrală cred, că **și** api o murit, o fost duminică nopte **și** miercurea deja o murit.

*Dumnozo' s-o ierte. Da prima dată ați mers la medic **și** când ați vinit acasă ați văzut?*

Api am marș la medic, am ținut-o acasă vreo trei zile.
Vorbea, putea?

Nu putea nimic, nu era, nu vorbea, **și** era medic în Centru **și** l-am adus aici acasă **și** o zis că să face bine **și** io am avut mașina, o Dacie, **și** am pus în mașină **și** am dus-o la medic. **Și** am avut o cunoștință că era femeie de serviciu la Neuro, sus acolo la nebuni, **și** m-am dus la ea că io eram verișori **și** zâc „Ia lele A. ce bai am”. **Și** o consultat-o doctoru' M. **și** o stat șapte săptămâni nemișcata pă spate. Soru-mea **și** nevastă-mea o stat lângă ea **și** s-o vindecat pă urmă, numai i-o spus medicu' să nu steie la sore **și** să nu cosă. Să nu steie aplecată **și** api s-o vindecat **și** o trăit încă nouășpe ani **și** după nouășpe ani api o avut hemoragia cea **și** o murit. Da' o avut optueci **și** doi de ani, era bătrână acuma.

Da dânsa în nouspe ani a trebuit să ia ceva medicamente?

Lua, lua ceva tablete, da' nu continuu. Picuri.

*Așa, **și** ați zis că ați mai avut o soră?*

Da am, **și** acuma trăiește. Trăiește, îi în D.

***Și** cum dânsa, probleme de sănătate?*

Nu o avut nici ea.

Nu, bine.

Bine **și** acuma trăiește, îi bine lucrează.

Așa, da' copii aveți?

Am două fete.
Să vă trăiască!

Mulțumesc.

No, ele cât o fost mici ceva...?

N-o avut, n-am avut bai cu ele, n-o fost bolnave. Ba o avut pojar, de astea de copiii. Da' în rest probleme n-am avut cu ele.

Da' când răceau fetele dumneavoastră și erau mici ce preferați să le dați, le făcea doamna ceva acasă, un ceai sau ceva sau le duceați repede la medic, nu?

Ceai de ceapă, ceai de coje de nucă.

Asta pentru ce-i ceaiu', de cojă de nucă?

Pentru răceală. Tusa mai mult.

Care coajă: aia mai verde sau coaja coajă?

Din nuca uscată.

Aia uscată!

Da, o fierbei cu ceapă, cu...

Dacă tusei să înmuie așe pieptu'. Tusa, puței tuși, să rupea tusea, nu.

N-am știut de coja de nucă. N-o avut accidente să-și rupă mâna, picioru'?

Nu, nu.

Ce credeți, erau mai sănătoși oamenii înainte sau decât astăzi?

D-apoi înainte o fost mai sănătoși, bunicii mei, păi bunicu' o trăit optzeci și patru de ani, taică-so o trăit o sută cincini. Da' mâncau chisăliță, nu mâncau atâtea grăsimi, atâtea... beu lapte mult că nu era lăptărie să-l ducă, că după ce s-o făcut lăptărie în timpu' comuniștilor nu mai beu atâta lapte. Îl duceau la vândut că n-aveau surse de venit aici la țară și asta era. Și beau ceai, beau chisăliță, asta îi din silvoită, din majunu' de la prune.

Și cum să face asta?

Asta, puneau o lingură de majun, puneau apă dezmoțată și-l învârte acolo și dacă era care era gazdă de avea zahăr, puneau o lingură de zahăr, dacă nu, nu pune, mânca așa cum era. Pune bucăți de pâine și cu lingura mânca.

A, deci cu pâine, nu cu mămăligă, că am vrut să vă întreb cu ce îl mâncau.

Mămăliga o mânca cu majunu', separat. Da, cu majunu' întinde în farfurie, o atinge lingura de ulei și o întinde mămăliga, pune un rând de majun, iară mămăligă și așe face și cartofi fierți mânca cu cojă. Da, ceapă, slănină mai puțină că zăce nu-i voie, până nu cântă cucu' nu-i voie să începi slăcina.

Și porcii, atunci nu creșteau așa mari, nu știu cum am auzit...

Nu creșteau așa mari.

Am auzit că nu cresc.

Nu le dădea așe de mâncare ca acum. Numa' puțin, slănină de un deget ave pă el, un purcel. Acuma ni nu-l taie nime cum tăia atunci a câte două-tri familii stătea într-o casă și era destul, asta îi.

Nu se prea mânca carne...

Așe multă nu, carne ca acum.

Deci, credeți că și carnea îi un motiv ca oamenii să nu fie așa de sănătoși astăzi?

Sigur, sigur, carnea face mult rău la... îi plăcut, îi bună dar vedeți cum îi... Atunci mai făceau unt, îl duceau la Cluj și ăla îl vindeau, nu-l mâncau; strânjeu smântâna di pă lapte că aveau vase de lut, asta era nu... nu le-o fost ușor. La țărani nu le-o fost ușor niciodată, acumă îi ușor că acolo l-o lăsat pământu', l-o lăsat dracului să stea acolo în câmp și acumă tre' să mă duc imediat să aprind vrejii la cartofi, api mă duc până în C.M. că maică-mea o fost din C.M. Am pământ acolo mai mult ca aici, mă duc cu bicicleta cu furca și...

Interviul nr. 9

Femeie născută în 1952

În ce an sunteți născută?

Din 1952.

Mulți înainte, amu' dumneavoastră când ați fost copilă, de aicea sunteți?

Nu-s de aicea, îs de la D. Sat era atunci, comuna D., sat B.

Când ați fost copilă, bolnavă ați fost vreodată?

Așa răcită, sau boli din ăstea ale copilăriei, da', da' așe să...

Da' de care boli ați avut?

Pojar, varicelă.

Așa, și ce v-o făcut la pojar?

Da' ce? Atunci crezi, nu ne ducea la medic.

Nu?

Tratamente din ăstea cu apă cu oțet la febră, ceva ceaiuri și da' nu, nu... am stat în casă: nu era voie să ieșim afară și atunci ni nu să făceau vaccinuri contra pojar.

Da, da.

No și io alte boli nu am avut.

Ceva accident să faceți, să vă rupeți?

Nu eram un copil din ăla, nepotă-mea chiar așa îi de zglobie se urcă prin toți pomii și... da' io nu eram așe zglobie să mă urc, să cad. Eram la țară, lucram, mergeam cu oile, cu vacile, la sapă, la fân, la de toate. Pă urmă am terminat liceu', după tri ani m-am căsătorit și după un an am rămas însărcinată, în '74 am născut băiatu'.

Să vă trăiască.

Și după doi ani fetița, am născut-o la șapte luni.

Haideți să o luăm cu prima naștere.

Da.

Cu băiatu' „în fi...

În '74, naștere ușoară.

Da' stați: ce ați făcut în ziua când v-o luat durerile? Ce făceați? Ce ați făcut în ziua aia? Ați lucrat ceva?

Da, am zugerăvit în casă, aicea zugerăveam și numa' noaptea mi s-a rupt apa pă la unu și am plecat la Cluj și pă la șapte dimineața am născut.

Deci în Cluj ați născut, nu aci?

Da, nu aci, nu. Cu domnu' doctor M. era atunci a, acuma cred că nici nu mai trăiește.

Da' ați chemat Salvarea?

Nu, soțu' cu mașina.

Aveați mașină? Câte kilograme o avut băiețelu?

Două kile șapte sute.

Cât v-o ținut în spital?

Patru zile, cinci cam așa; și cu fata am stat mai mult
că era prematură.

Păi cum? Ce s-o întâmplat oare?

Atunci a o murit mama.

Dumnezo s-o ierte.

Și m-am... în trei iulie o murit și io eram însărcinată
atunci și m-am necăjit și ăsta. Și cred că din asta, din
cauza asta am născut prematur și o avut numa' un kil
jumate la naștere și asta. O stat în spital două luni și, până
o făcut două kile jumate.

Ați stat cu ea în spital?

Am stat, da' nu tot timpu'. Am venit și acasă și soțu'
mergea la serviciu și io mă mulgeam și îi ducea laptele în
fiecare dimineată.

A, deci lucra în Cluj.

Lucra în Cluj, amândoi am lucrat și am stat în Cluj
până în... pă urmă, în '66 ne-am mutat în Cluj și am stat
până în '95. Și după, v-ați întors...

În '95 s-o desființat ERA, că am lucrat la ERA, ați
auzit? *Cred că am auzit, ce era institut?*

Întreprinderea de electronică și de automatizări.

Cred că am auzit.

Și s-o desființat și pă urmă soțu' și-o deschis atelier
aici și ne-am mutat aici.

Părinții dumneavoastră au fost sănătoși?

Mama a avut, la patrusapte de ani o murit.

Da, Dumnezo' s-o ierte! Foarte tânără, păi ce-o fost?

O avut tensiune din cauză că o lăsat-o ciclu, n-o mai
avut menstruație, io crescut tensiunea și n-o știut și
mergând la câmp și tat muncind vara, căldură, o făcut
accident vascular și o paralizat pă partea dreaptă și o
murit.

Cât o stat paralizată?

O lună, fix o lună din trei iunie până în trei iulie.

Și tatăl dumneavoastră trăia?

Tata o mai trăit douăzeci de ani, la șaptescinci de ani
o murit și tata, o avut un accident: l-o împins un vecin și o

căzut și și-o rupt colu' femural ăsta, și nu l-o putut opera că suferea cu inima și o umblat nouă ani în cârje și nu s-o putut. Io l-am îngrijit, n-o putut nici să se barbirească. O avut și cataractă și nu vedea și trebuia să-l spăl, să-l barbiresc și api atunci ne-am mutat aici în „95. N-am mai mers la serviciu și s-o și desființat ERA, ne-am mutat aicea și în „96 o murit.

A, și l-ați adus aicea cu dumneavoastră...

Sigur, că nouă ani o stat la noi, noi l-am îngrijit. L-am adus de acasă, da' nu pute, n-avea ce... (...)

Ați zis, când ați fost operată, înainte de Revoluție?

Da, în „89, în iulie.

No, și cum v-ați simțit, cum v-ați dat seama că...?

Vai, făceam nite crize! Cinci ani la rând, în fiecare an făceam vreo două crize pe an, nu mai mult. Mă durea aicea în față și aicea în spate de... n-ați făcut niciodată crize?

Am făcut, d-apăi...

Chemam Salvarea, și zăcea: „Doamnă, nu scăpați fără operație”. Am tat amânat și odată am făcut așa o criză! Și am mers la Clujana la doctoru' L., nu știu dacă ați auzit.

Am auzit de dânsu „da.

Și am făcut ecograf că numa' acolo era atunci. Și mi-o zis că am pietri și trebe să mă operez. Nu... mai întâi am încercat cu tot felu' de... lăptucă și de... Nu știu ce picuri de aghinarie și de... și tat... Nopte, seara facem crizele, ziua nici nu așe tare, nopte parcă... și trebuie toată noaptea să mă plimb; parcă dacă mă plimbam nu mă dure așe. Vine Salvarea, îmi face câte o injecție: și în venă mi-o făcut, și calmant: ceva Scobutil cu Papaverin cine știe ce? Sau Piafen, nu știu... și îmi trece, nu mă mai dure așe. Și odată n-am mai putut și m-am hotărât și m-am dus la Medicală III, m-o operat doctoru' T. M-am dus la M. că atunci a era M., m-o programat, tat o zis că „Hai pasta o lună”, pasta o lună și m-am dus la T., acuma îi la Clujana zice că...

Nu știu.

Foarte bun era atunci.

Și cum o fost operația?

Forte ușoară, soțu' zăce că io până mi-o venit vânturile o fost groaznic: așe plânjem și strâgam și api o venit domnu' doctor - numa' m-o ridicat pă dunga patului și mi-o venit vânturile și n-am mai avut nimic. Șapte zile am stat în spital.

Și ea are probleme cu fiara...

Acuma cum să face cu laser nu merită să suferiți dacă vă dore așa.

Nu că n-o dore așa rău, nu sunt chiar așa urâte...

Da' cât? Io și de mâncam și de nu mâncam facem; câte aveți, sau cum?

N-are, n-are piatră...

Nu?

Îi numa' leneșă.

Atunci nu merită; chiar am avut atâtea pietri, un pumn de pietri și așe de mare una, cât și restu' mai mărunte așa.

Cât o unghie de la degetu' mare?

Da, cât.

Buricu?

Buricu' degetului cu unghia.

Cu totu', așa mari?

Forte mari o fost.

Și cât o durat, cât v-ați simțit rău până când au venit vânturile?

Da' io ni nu știu, cum am fost așa amețită cred că o jumătate de zi.

Da' o fost rău?

Da. *Și* de atunci a nu pot să mânc vinete și fasole bobe nu prea pot să mânc așe, da' în rest orice.

Da' stați un pic: v-o scos-o cu totu'?

Da, mi-o scos și mi-o făcut legătură de la ficat la stomac, direct; fierea o scos-o.

Deci nu țineți regim acuma?

A, șase luni mi-o zis să țin atunci și m-am dus la control și o zis că-i bine și pe urmă o zis s-o iau ușor așe, să mănânc și de ce văd că nu-mi cade bine să nu mai

mănânc.

Și n-ați mai avut probleme?

Nu, de atunci nu.

Și nu v-ați speriat de operație?

Păi de ce am amânat cinci ai? De aia am amânat că mi-o fost frică; dacă n-aveți pietri nu merită. Da' pentru fiere leneșă sunt ceva tablete roșii transparente, nu știu cum le zăce, Anghirol. N-ați luat niciodată?

Da, io le iau, da, Anghirol, acum sunt altfel făcute nu mai sunt așa.

Alea zăce că-s foarte bune.

Da, în general dacă iau Anghirol îmi trece, mă liniștesc. Când văd că mănânc ceva care știu că mi-ar face rău, atunci a fi iau din start. Mănânc ce știu că îmi face rău da' iau și Anghirol și atunci a e

Da, da, da... Când m-am dus la operație orice mâncam îmi era rău... și câteodată nu vă dore capu'?

Ba da.

Aveam dureri de cap forte mari, nu des-des da' când mă dure capu' parcă îmi plesne și urechile și capu'. Și de atunci a nu: ce văd că mă deranjează nu mănânc; și carne de miel iară nu pre.

Aia îi grea?

Și de oaie și ăsta, da' în rest...

Mâncați orice?

Mănânc orice.

Ați zis ceva de lăptucă? Ați încercat lăptucă?

Da, aveam o colegă la ERA care o zis că dacă mănânc lăptucă din aia verde cu, în loc de murătură, în loc de mâncare ușoară, o zis că nu trebuie să ne operăm, și le și io. Am mâncat de aia, lăptucă din aia și pă urmă și le s-o operat.

Și dumneavoastră v-ați operat.

Încă le s-o operat prima și pă urmă m-am operat io.

Și nu v-o speriat, nu v-o zis nimic?

Nu, o zis să mă duc că merită, că nu rebzi atâta durere. Api nu-i ușoară orice operație, nu-i ușoară, da.

V-o anesteziat?

Da, da.

Nu aveți cu inima?

Atunci nu, acuma am tensiune, da' nu dacă iau tratament nu am mare: o sută treizeci. Atunci n-am avut la treizeci **și**, în

'88 aveam treizeci **și** șase de ani, treizeci **și** șase.

Alte operații n-ați mai avut, numa' la fiere? Altfel accidente ceva - mâini, picioare?

Nu mi-am rupt niciodată, n-am avut ghips. Acuma am căzut acolo, în groapa aia, ioi, ce m-am speriat!

Cum? Ce ați pățit, că o zis domnu'...?

Am mers să culeg fasole în grădină **și** ei turnau aici beton în... **și** nu m-am dus pe ușa asta, m-am dus pă acolo rotă **și** am călcat pă scândurile ale **și** nu s-o rupt, da' s-o sucit...

S-o sucit scândura?

S-o sucit scândura **și** am căzut.

Ați picat înăuntru?

Înăuntru **și** nici nu m-o durut. Io m-am speriat că am văzut că îmi curge apa pă mine **și** nu putem ieși că s-o rupt apa, s-o rupt ceva țeavă acolo **și** numa' atâta am strigat pă soțu' să vină! El lucra aicea **și** nu mă auze; nepotu' m-o auzit **și** l-o chemat **și** m-o scos de acolo **și** nu m-am lovit deloc. Cum să zic? Mi s-o umflat aici picioru' **și** am avut zgârietură aci, da' să mă doră: nimic.

Ați avut noroc, aveți bune încheieturile.

Am avut noroc, da' o zis o vecină că m-o ferit... Dumnezeu' ține cu mine, putem să...

Așa, să zăce pe aici pe la țară, îi drept ca mai mult pe la țară am auzit poveștile., că te îmbolnăvești din vrăji.

D-api io nu... că dacă noi am stat la oraș, până am făcut... **așe** că nu știu.

Știu, da' și la oraș se poate crede de astea.

Ce ați vrut să ziceți?

Vă zic, se zice că femeile, unele femei, mai ales femeile să pot îmbolnăvi că poți să fii bolnav rău-rău sau chiar să mori și zice că ar fi făcătura?

De alea io nu cred, în din ăstea puteți să... vraciuri și

de când îs n-am crezut; cu mine n-aveți probleme din ăstea, n-am avut.

Forte bine că n-ați avut că am găsit care au avut.

Au avut da' cred că și imaginar o fost, ideile, și-o imaginat ca cineva i-o făcut da' nu că... nu

Știu, d-apăi amu, no, dacă așa o crezut...

Nu, de este, nu.

De obicei se face.

Avem aici un vecin care tat povestește la el să mergeți să vă povestească.

Da.

Cu vacile, că vine ăsta la vacă.

A, voia să-i ia laptele.

Strigoii.

Strâga, străjii.

Du-te domnule! Câteodată așa mă contrazic cu el, da' amu' nu: îi dau pace.

Acuma, dumneavoastră ce ziceți: pe vremuri părinții dumneavoastră sau și dumneavoastră erau mai sănătoși decât oamenii astăzi, decât...?

Da.

Da.

Deși mama n-o trăit așa mult și ăsta da'... parcă o mâncat mai sănătos: păi mâncau laptele muls de la vacă, mâncau ou de la găină, porcu', găină, pui - aveam câte o sută de pui și de găini acasă și nu cumpărau aproape nimica. Nu cumpărau așa, erau mai sănătoși, io așe zic, și foarte multă lume acuma, și atunci a erau excepții, care nu trăiau chiar așa mult, da' foarte multă lume trăia mai mult. O fost acolo la noi în sat care o trăit optzeci-nouăzeci de ani și n-o fost la doctor și dinții erau fără nicio carie; și nici nu aveau atâta stres: să stresau că nu au de lucru și ce fac? îi dă afară de la serviciu? Să închide fabrica?

Si stresul, ziceți că de fapt îi o problemă astăzi?

În ziua de astăzi, stresul io zic că îi principală, principalu' factor care determină majoritatea bolilor.

Folosiți plante medicinale, ceaiuri?

Bem ceaiuri da' nu așe ca să faci tratament. La soțu'

i-am făcut pentru prostată o cură de broccoli acu' doi ai sau când? Fierbeam broccoli și bea apa aia de pe el, o juma' de kil' de broccoli într-un litru de apă și apa aia o împărțea și bea jumătate dimineața, jumătate seara și broccoli îl mânca așe peste zi, da' cu mâncare ușoară fără grăsime, fără... mai mult piept de pui. Și s-o simțit mai bine pă urmă. Păi nu știu, da' tratament tat trebe' să facă.

Adică, medicamente?

Da, medicamente.

Da' de unde ați știut de tratamentU ăsta cu broccoli?

Băiatu' de pe internet o zis că o văzut, și pă urmă ne-am uitat și noi și rețeta de pe internet.

Interviul nr. 10

Femeie născută în 1946

Aia e baiu' că nu vă place să stați. De aici vin toate.

Io și cum mă obosesc, cum am un nod în gât că am fost operată amuș o iarnă la gât. Am văzut io, că o zis să nu stau la soare, să nu mă obosesc, să nu fac efort fizic. D-apoi fără acela nu putem trăi, io nu pot sta, să nu merem nicăiri.

Da' dumneavoastră din ce an sunteți?

Din '46.

Mulți înainte.

Mulțumesc. Suntem mai bătrâni. Astă iarnă am fost operată prin februarie, am avut gușa nodulară.

Dumneavoastră de aici sunteți din sat?

De aici.

Când ați fost copilă, bolnavă ați fost vreodată?

Ba n-am fost. Numai am picat în căldare cu...

Cum ați făcut? Povestiți-ne.

Ni cum mi picioru', ni.

De atunci?

Ia cum se vede pielea. Atunci nu era atâtea medicamente. Atunci mi-o luat mama uloi de nucă, așe zice. Ulei de nucă de la farmacie și cu aceea m-o uns ca tot s-o beșicat.

A! era fierbinte.

D-api o fiert în căldare, și-o fost făcută gaură în

pământ. Că **așe** făcea mai demult, n-avea sobă să bagi căldarea acolo, **și** m-am tat cernut încoace-ncolo **și** cum o stropit acolo m-am împiedicat **și** s-o băgat acolo...

V-o picat picioru' în căldare?

Da.

Cât de mică erați?

De șase ani. După aceea, în celălalt an, când am umblat în clasa întâia la școală, o făcut mama săpun. Atunci făceau săpun, cu sodă caustică pă sobă **și** când o luat oala aia mare, i-o tăiat cred că soda caustică fundu' c-o fost mai veche, **și** o curs pe acolo, c-apoi iar m-am ars. Tat la picior, tat la aiesta am avut, uite aici dedesubt, sub gerunți. Sașa săptămâni am fost tat în bandaj, nu mi-am putut îndrepta picioru'. **Așe** mi-o rămas strâmb, mă tem că n-oi mai putea umbla, da' mi-am revenit. Acum îs alte probleme.

Da' ce v-o făcut atuncea, a doua oară, cu soda caustică? Cu ce v-o dat?

Tat cu ulei de nucă, că atunci nu era nimic.

Da' de unde lua uleiuy de nucă?

De la farmacie. **Și** mai strângea, desfăcea nuci... toamna. Apăi o desfăcut nuci **și** le-o pisat **și** le-o strâns bine într-o cârpă că atuncea nu era...

*Și v-o pus **așe** la picior?*

Da. Mă ungeam numai cu o pană de găină. Aia o fost bună, o dezinfectat că atunci doară nu era atâta de acesta...

Și alte accidente ați mai avut?

N-am avut alt. Când am fost, umblam pe clasa a doua, atunci m-am dus aici, pe valea asta în sus, de i-am ajutat la fratele tatii acolo la porci, că atunci era porcar, ciurdar. Dintr-o vale mare ce o venit? O covată cu haine, de acolo de sus de la B. Apoi o luat-un șnur **și** o legat cu scorbaciu' de cornu' coveții **și** io m-am pus în covată. Am țapat hainele, că hainele era încă în covată, cum le-o adus de la cineva **și așe** am venit, ca eu barca.

Pe apă?

Da! Pe o apă mare, de aici din dungă-n dungă era,

până aicea-n brâu.

Știți să înotați?

Da, ști sărăcie!

Și dacă picați de acolo?

D-apoi ce am știut noi? Că atunci nu am avut minte!

Da' erați doi? Erați doi?

Numai el și io. Mi-o dat un purcel mic să-l țâu în brațe, acela l-am ținut și straița.

Să treceți apa în covată?

Da, am trecut apa cu covata. Da, de acolo de sus, am venit până aici în capătu' satului. Și n-am murit dacă am avut zile.

Ați avut! Acolo puteați...

Am avut. Acolo puteam muri. Tata lumea o strigat că să mă scoată vie, d-apoi tot la dunga apei am venit, apoi m-o tras de cornu' coveții și nu s-o îmburdat. Așe vinea lemnele, s-un coteț cu porci, cum l-o adus valea, tat de acolo de la B, di pă dunga apii. Numai am râs, că nu am avut minte atunci și nici nu ne-am temut, nu ne-o fost frică.

Aicea cum mergi în sus, îi B? Drumul ăsta care merge în sus duce la B?

Este drum forestier, o fost el, da' poți mere pe el până la B. Pe deasupra apei, nu tre' să treci.

No și la ce vârstă v-ați măritat dumneavoastră?

La șaispe ai.

Așa deci, în fă, deci în '62.

Da.

În 62 v-ați măritat. Și câți copii aveți?

Patru fete, cinci copii am avut.

Să vă trăiască!

Unu' o murit.

Dumnezeu să-l ierte.

Să-l ierte Dumnezeu.

Și unde ați născut, acasă? Ați născut și acasă?

Nu. La Dispensar. Era Dispensar în comună. Acolo am născut. Acolo i-am născut pe toți.

Da' nu ne povestiți, la prima naștere, chiar din ziua în care ați născut? Cum v-o luat durerile, unde erați, ce ați

făcut, cum, cine v-o dus, cine o fost cu dumneavoastră? Vă mai amintiți ce ați făcut în ziua aia?

Apoi sâmbăta m-o apucat **și** am stat până duminică noapte. Da' m-o durut, tot m-o durut, am avut dureri. Nu m-am dus, apoi duminică noaptea am fost rău **și** atuncea o căutat soțu' o căruță, că atunci nu erau mașini, ne-am urcat pe căruță **și** m-am dus. N-am născut numai luni: trei zile.

Așa mult?

Atâta m-o ținut. Că atunci nu era atâtea medicamente și să-ți faci cezariană. De-abia am născut.

Da' de ce v-ați dus la Centru? Nu era mosă aici în sat?

Nu, nu. Acolo era Dispensar. Numa' acolo era Dispensar. **Și** acolo era o mosă **și**-un doctor.

*Și-o stat **și** mosă **și** doctoru' când ați născut? Sau numa mosă?*

Da, **și** mosă **și** doctoru' **și** avem un sanitar, de acolo din

Centru, **și** acela doră. **Așe** rău am născut, că s-o urcat cu genunchii aice de m-o apăsă! O zis că nu mă poate duce nici la Cluj că amu nu poate face cezariană, că deja o fost pre târziu. Prea mult m-o ținut.

***Și** cum o fost când s-o urcat cu genunchii?*

D-apoi n-o fost bine, că rău am fost. Că nici n-am știut de mine nimic. Abia m-a trezit, până m-o pălmuit bine, apoi după aceea m-am trezit. O țâpat apă pă mine. Am fost rău atuncea!

***Și** copilu' cum o fost?*

Bine, fata. Ea nu o fost mare, numai nu știu de ce nu m-am dilatat. N-a avut numai două kile două sute, n-o fost **așe** mare. Am avut io, asta mai mică de trei jumătate **și** nici nu m-am rupt **și** cu aceea m-am **și** rupt. Da' nu te-o cusut nimeni. D-apoi, că doră n-o știut atuncea țâțe. O cusut când am avut a treia sarcină, a patra. Atunci, că atunci m-am rupt. Că atunci am stat în spital trei luni.

Păi cum o fost? Ia povestiți atunci cum o fost?

Am avut două fete în doi ani, în '65 **și** '66. În fa am

născut, am avut un băiat. Țăla o trăit un an și patru luni și o murit. Numai nu i-o găsit nimeni leacu'. Bine, l-am născut tot la dispensar și pe ăla, da' vreo trei-patru săptămâni o durmit, o supt, o crescut până la patru kile jumătate. Avea două nouă sute când am născut. La patru jumătate o crescut și de acolo nu o mai crescut, numai o tat plâns și nu mai mânca. O întărcat singur că am mai avut lapte. I-am dat lapte de vacă, nici de-ăla n-o mâncat. N-o mai crescut. Cu aceiași greutate o trăit un an și patru luni, când o murit. Atăta m-o purtat cu el la spital! Era un medic neamț, tânăr. O zis că tre' să-și deie examenu', să-și ieie că amu făcuse facultatea, doctoratu' acela, c-am așe ceva. O zis că o fost el neamț, de pe la Sibiu, sași de aceia, și părinții lui s-or dus și-or vrut să meargă și el să rămână acolo. Că atunci era lege că dacă more în circa lui un copil sub un an nu mai poate să-și ieie examenele. Atăta s-o chinuit săracu'! Atăta m-o dus cu Salvarea! Atunci era Salvare nu ca amu! În 'o; pe la țațe spitalele, pe la Neurologie, pe la Pediatrie, pân' tat locu' pe unde o știut, o avut un doctor, m-o dus. Nu i-o găsit absolut nimic. Tata luna mă ducem la vitaminizare, era în G. spital. Îi făcea vitaminele zece zile și veneam acas', că n-avea ce să-i deie. Ori că le-arunca jos, ori că i le da, n-ajungeu! Tat așe o fost, până o fost de un an și patru luni. Atunci o murit. Apoi ăla o zis că nu știu ce boală o zis că are. Io nu știu cum i-o zis, că așe un nume ciudat, nemțasc i-o zis el. M-o dus la Neuro. Era o profesoară bătrână la Neuro. În cabinet l-o pus pe o masă. Cred că aia avea ceva aparate că i se vedea tat corpu' pân' măsută. O zis profesoara aia, câți doctori și studenți or fost toți s-or strâns acolo, că n-or încăput, și pe hol or fost, că nu or găsit nimic... la acest copil: „Te duci acasă, de rămas nu poate rămâne, că nu poate rămâne că nu trăiește”. O dată o zis că are esofag de lup, nu poate, l-o căutat, n-o avut nimic. O dată o zis că e microencefalic, că is scherozate vinile, de-aia l-o băgat la aparatu' aielă. No, că toate bine normale și-apoi de ce n-o mâncat? Trei săptămâni o fost bine, da, trei săptămâni. Într-o noapte numai s-o apucat a plânge și-o fost gata. El o durmit, i-o

am stat cu el în pat, el o fost cu fetele. O venit o vulpe, s-o băgat în casă. Era lampa de noapte, veioza aprinsă. O stat în antreu și ușa o lăsat deschisă. Așa l-am strigat să meargă să-nchidă ușa că era iarnă. N-o auzit. S-o dus, când s-o dus vulpea s-o trezât. Gândești că și amu ni, văd vulpea. S-o sculat, o ieșit, o aprins lumina; în cele ca și nu era gata, numai casa dinainte... Nu vede nimic. El n-o văzut, da' nici nu s-o trezât. Din ăla ceas numai una-ntruna o fost zbierată.

Deci dumneavoastră ați văzut vulpea?

Io. Aia o stat așeni, numa' să uita la noi, să uita la copil. Io-i dădeam să sugă atunci. Gândești că și amu ni, o văd. Ce coadă lungă avea. Sta și să uita, numa' așe ni făcea cu limba. Scotea limba și să linge pă bot. O ieșit afară. Când o ieșit afară, io n-am văzut numai o scânteie, când o ieșit, și ușa o rămas deschisă. S-o sculat el și-o închis ușa, da' el n-o găsit absolut nimic. El așe o durmit ca mort. Și și fetele. Era mici fetele, da' nu s-or trezât nici ele.

Și din momentu' acela copilu' n-o mai...

Nu. Nici n-o crescut. Atunci o avut patru kile jumate ș-o fost gata. N-o mai crescut altu' și nu i-o găsit nimic, niciun medicament din ăla. I-o dat Fenobarbital ca să doarmă. Atâta mi-o dat. Da' nu i l-am putut da că-l voma afară, nu-l putea lua.

Da' pe la... n-ați încercat, pe la preoți?

Am fost și la preoți.

Da, unde ați fost? Da' nu trebe să-mi ziceți numele preotului, daype la cine ați fost?

Am fost... apăi era un călugăr la D.M., și-acolo am fost. Am fost și la catedrală în Cluj și am făcut slujbe aici la a nost preot. Și-o zis că să fac cu șapte popi odată maslu. Am făcut în postu' mare a Paștelui. În slujba lui mai mare Vasile. Și în Vinerea Mare i-o făcut maslu. Și-n catedrală ne-am adus haine, făină și ulei, coptilu' nu l-am adus. Numai io m-am dus. O făcut, ș-o zis, m-o făcut să deschid cartea aia sfânta. De tri ori, tat cu negru s-o arătat. La o femeie de la R. de aicea, aceea o avut doi copii, un băiat și o fată, ș-o zis că nu se pot suferi, nu să pot suporta.

Umblau la școală ei. Erau în clasele primare. La cealaltă s-o vindecat, da' a lui V. nu era speranțe de-alea. O zis că a trăi până împlinește nouă săptămâni, că...

În primele nouă săptămâni de la naștere?

Nu.

Da' cum?

Când o împlinit nouă săptămâni de când i-o tăiat urechea

(...)

Că n-o fost doctoru' aicea, după aceea apoi era gata să vie să dezgroape, să vadă, să-i facă autopsia că doctoru' acesta, de la Centru, acela ne-o dat, generalistu', ne-o dat... Păi în 'o l-am avut, în '75 am avut o fată. O zis că nu-i, nu potrivește RH-ul, pozitivu'. Că nu-i bun pozitivu' ori negativu'...

Cred că pozitivu' nu-i bun...

Cred că pozitivu'. D-apăi am mai făcut încă două fete, alea o fost bune. S-atuncea cum nu-i bun RH-ul? Înainte am mai avut două. El o fost al treilea. După el am mai avut două, ș-apoi nu s-a-ntâmplat nimica, n-am avut nimic, niciodată. Am rămas gravidă, le-am făcut până în capăt. Am avut și pierdere când am făcut casa că am ridicat și mi s-o dus o piatră pă burtă și s-o rupt, așezăceau bătrânii, și l-am pierdut. Da' am rămas gravidă după aceea, că după aia am făcut coptiii.

Deci primul copil l-ați pierdut?

Nu! După două, al treilea.

Al treilea.

Fetele le-am fost avută când am făcut casa. Fetele din '65, '66. Și în 'bg am făcut casa și copilu' în '70 după ce m-am mutat aicea. Probleme sunt destule, apăi n-o fost ușor, destul de greu o fost. Am lucrat la C.A.P. da' pentru aceea mai bine o fost atunci ca amu. Ți-o fost asigurat locul de muncă, copiii dacă te-ai trudit cu ei măcar ai știut că atunci când termină școala tre' să meargă, dacă nu n-avea post. Amu tat îi porți la școală până gată facultatea și după aceea gata. Amu să nu-i porți nici...

Ați avut probleme la vreo naștere, în afară de aia, de

prima, că ați născut mai greu?

Nu.

Pe urmă ați născut ușor?

Păi normal. Cu una, cu aia care o fost după copil, cu aia am stat tri luni în spital.

Cum o fost?

Mi-o fost mare tensiunea. Aia mică - o sută șaptezeci și era așe parcă eram amețită, parcă am băut. Și când o venit mossa în vizită, că atuncea venea acasă, când m-o văzut, mi-o cotate tensiunea, m-o trimis și m-o... tri luni, eram de șase luni gravidă.

Până după nouă luni, încă mai mult. Ea o trecut de șase luni, da' m-o ținut că mi-o tat dat injecții pentru menținere, că o fost mică sarcina, nu s-o dezvoltat, s-o zis că nu-s de atâtea luni. Degeaba am... cătă doctoru'... acolo la spital că trebuie să nasc în februarie. Nu. Ș-apoi am purtat tri săptămâni sarcina, sarcina suprapurtată. O putrezât pielea la fată, o ținut-o la incubator două săptămâni, că prea mult o tăiat lichidul ăla. Și dacă mi-o făcut atâtea injecții, nu m-am dilatat s-o trăbuit să mă taie și m-o cusut înapoi. Așe altfel, cu ea n-am d-estea, dacă am fost la spital, acolo o fost medici. Dimineața pă la cinci m-o apucat durerile, la două am născut. Dacă or văzut că nu mă dilat, m-o tăiat și m-o cusut înapoi.

Amu merem la doctor în tata luna, trebe medicamente. Am tensiune, numa' nu îi bine. Am fost operată la coloană, am hernie de disc, mă dor picioarele nu pot umbla de aici de la coloană. Mai am, am avut și astani, antropoză, la picioare varice, de vreo tri ori m-o dus Salvarea, am avut hemoragie că mi s-o spart. Ni aicea cum se vede, s-aiceani, găuri de m-am dus de mi le-o cusut.

Da' ați zis că ați avut hernie de disc.

Da.

Asta când ați făcut-o? Cum ați făcut-o?

Păi o zis că din efort. Că am ridicat, așe o zis doctoru', că am ridicat.

Pe vremea C.A.P.-ului sau după?

Când am făcut casa cred că am făcut. De atunci tot

m-o durut. Am tat ridicat și la ciment, la beton, am făcut piatră, lemne și cred că atunci am făcut. De vreo șapte-opt ai îs operată, c-apăi tat m-o durut, tat m-o durut. Am făcut tratament, tat n-o trecut. Apăi m-am dus, între Crăciun și Anul Nou m-o operat, atunci am făcut o criză de nu m-am putut opri. Apăi mi-o amorțit piciorul stâng, o zis că mă poci paraliza. O trăbuit să mă taie. Bine o fost până n-am lucrat. Da' o zis doctoru' că „Eu nu te poci face... ți-am spus să nu lucrî!”. Că n-am lucrat tri luni și mi-o fost bine, nu m-o durut deloc, așe bine mi-o fost! apoi dacă avem porci, avem animale, am avut atunce vaci, două vaci. O trăbuit mulse și apă, că atunci nu am avut apă băgată, n-o fost, numa' acuma o băgat, de doi ani avem apă. Că aicea n-o fost băgată pe partea asta în sus, acum o băgat. Noi ne-am băgat din fântână cu hidrofor acum-s doi ani; acum avem de la rețea. Dacă nu m-am știut griji, oi răbda, n-am ce face.

Da cât trebuia să stați? Trăbuia să stați mai mult de tri luni fără să lucrați, o anumită perioadă sau de atunci de când v-o operat, v-o zis să nu mai lucrați deloc toată viața?

Păi așe o zis, că așa cum am lucrat să nu mai lucru, să nu ridic. Păi la câmp... toamna îi greu de cules, sacii cu cartofi, porumb, aceia îs greu de ridicat, că el îi accidentat de douăzeci de ani cu mâna, nu-i de treabă și-o rămas lucru pă mine. S-aia m-o distrus așe. El nu poate mulge, nu poate ridica, o avut accident de muncă la strung că încă mai de mult, în '88, în decembrie, înainte de Revoluție. Ni n-o mai lucrat de atunci, s-o pensionat de boală. Și-o decalat mâna la strungă pă fier, că el o fost strungar de meserie. Apăi tat o fost ruptă până aicea; s-o vindecat da' nu... le, așe o rămas tari degetele, nu să-ndoie, n-are putere ca și în cealaltă. Acum, în primăvara asta o rupt și pă aceea.

O alunecat?

Da' n-o alunecat: am făcut în primăvară gardul și-o bătut un par acolo ni, și cu un mai de ăla de lemn, cu ăla, nu cu săcurea, și-o dat și-o ieșit lemnu' ăla din codă, s-o răsucit rotă și o picat pe iastalaltă mână. Ia p-aici o rupt, ș-

apoi nu i-o poate pune nici în ghips. Cu atelă i-o pus, că pentru mâna asta îi problemă cu circulația, că o avut patru operații, de patru ori i-o băgat tije, i-o băgat... amu are placă. El s-o îngrozât de atâtea operații. Nu mai poate să și le scotă și îs acolo în mână. Și circulația-i c-am proastă din cauza plăcii, c-o rămas mâna, nu s-o mai dezvoltat, nu s-o mai făcut. Și are medicamente, da' cam fumează și n-ar fi voie să fumeze. Nicotina...

Nu-i bun.

Nu-i bun, da. Că acela o fost bai, numa' pe atelă i-o pus, șase săptămâni o stat în primăvara asta cu mâna pe atelă. Ni nu s-o vindecat bine, că un pic îs suprapuse, se vede pă film, da' o zis că nu-l operează că-i bătrân și li-i groază că dacă nu-i bună nici circulația... Am zis, lasă că asta e și așe decât...

Asta-i cealaltă mână?

Da, cealaltă. Și aceea o rupt altă dată, ia p-aci pă la cot, acuma vreo șapte-opt ai. Atunci o venit sara și n-o avut far la bicicletă și n-o văzut și s-o băgat în stâlpul acela de acolo ni, acolo unde vine încoace. Era o piatră lângă stâlp și n-o văzut, o uitat de bolovanu' ăla. O venit și s-o dat rotă, s-o dus pă spate, s-o încordat și-o dat cu mâna de-o piatră și-odată și-o rupt mâna și atunci. Asta îi.

Atunci ce-o făcut? i-o pus în ghips?

Da. Atunci i-o pus în ghips, așe, aicea nu o strâns așe, că aicea o fost ruptă, p-aici i-o pus până-n umăr. Atunci o fost mai tânăr. Amu nu i-o pus; degetele așe... că are artroză ori artrită o cum îi zice, nu-i circulă sângele. Și așe l-o deranjat că-i... că nu circulă sângele bine, și mai scutură și nu poate obli numai așe, că doră o stat un an de zile tat cu atela. Păi o rămas, s-o sclerozat și i-o fost rupte tendoanele țâțe, numai le-o tat sudat și s-or scurtat, nu s-o mai îndreptat. Și tendonul de la degetul cea mare nu-l poate ridica sus, în jos îl duce, da' în sus... nu i-o reușit operația, nu s-o prins. Cea deget tat jos îi numai că îl ridică cu mâna, numai așe îl poate ridica. Iastalaltă s-o strâmbat așe, ca o lopată; o văzut doctoru', nu i-o mai pus ghips pe mână, numa' atela. Amu s-o ars, iar zace, tata

vara s-o accidentat, pă tat locuși bagă nasu'.

Păi se-ntâmplă de astea, știți cum îi!

Am mers de am aprins paiele de unde am avut grâu. Am aprins și s-o aprins mai încolo a vecinului și noi am crezut că tre' să și le ducă acasă și s-o băgat în foc... O venit vântul și s-o băgat aproape, da' nu l-o ars acolo la mână, de-i arsă, io ars sprâncenele... Apoi o fugit în apă. Am avut noroc că cură o apă pe acolo pe lângă pământ și i-am zis „Fugi în apă de te scaldă pe haine, că zic, s-or aprinde hainele pă tine” că doră amu mirosea cămașa și pantalonii pe el, așe s-o pârjolit.

No, se întâmplă. Bine că n-o fost mai rău. Acum să ne întoarcem la maternitate. Ați avut ceva probleme? Cum v-o plăcut de fapt? V-o plăcut în maternitate? Că pe vremuri femeile nășteau acasă.

Acasă! Apăi mie mi-o plăcut că mie mâncarea de spital îmi place! Io nu-s jingasă, io nu-s pretențioasă, orice mânc. Io n-am fost pretențioasă. Am avut un doctor bun, ne-o dat pat ca să stăm, că amu am fost veche acolo, tat spitalu' l-am cunoscut în trei luni și-o săptămână cât am stat. M-am îngrășet, am avut nouăzeci de kile și fata o fost de două opt sute. Dacă am tat șezut acolo, sigur n-am lucrat nimic că n-am avut ce lucra.

V-ați odihnit!

Acolo m-am hodinit, că m-am urât cât am stat acolo.

Da' vă lăsa să mai veniți și pe acasă?

N-am fost niciodată, nu m-o lăsat numai pă răspundere, dacă semnam. Apăi o fost iarnă și doră c-o să mă răcesc... O dată mi-or adus fetele să le văd, o cotate mama de ele, o șezut cu ele.

Cu fetele ați avut vreodată probleme de sănătate?

Nu. Cu ele nu. Aia, a doua, cu aceea am avut că mi-o copt pieptul la a doua naștere, amândouă părțile mi-o copt și la țară c-o să mai ascuți și de bătrâni! O zis soacra mea că să-i dau să sugă, că se desfundă. Și-o supt puroi, și nu i-o mers din stomac, și-o făcut o infecție la stomac, tat i-o mers burta. Până o fost de zece luni numa' tat am dus la spital și iar am adus. Orice lapte i-o dat, i-o mers burta.

Atâta timp, când o mai puneam o dată la două zile, tri în perfuzii să asta, să vindeca, nu-i mere. **Și** cum o aduceam de acolo îi schimbam laptele, că nu știu ce lapte îi da, că ce mi-o dat de acela am luat de la farmacie. Nici praf, nici de vacă, nici diluat, nici **așe**, nicicum nu o fost bun, numa' nu i-o mai mers până când o fost trecută încă de zece luni. Atuncea i-o mers burta acolo **și** i-o ieșit pă un scaun o gogoasă cât o nucă de puroi. Atuncea, io am zis, asta numa' o supt puroi **și** nu i s-o vindecat **și** nu i s-o curățat din stomac nicicum. Atuncea o zis doctorul că poate că dacă îi făceau spălătură îl scoteau afară **și**...

Și i-o trecut atunci?

I-o trecut **și** n-am mai avut treabă cu ea niciodată, nu i-o mai mers burta niciodată. **Și** era **așe** de slăbuță săraca, uai cât o tat canonit!

Păi ce i-o făcut acolo?

Și buricul degetului i l-o luat jos de la degetul cela mare, câte analize i-o făcut atunci. **Și** i-o făcut plasmă de aceea în cap, nu ști nimeni câte drăcii i-o făcut!

Și vă era milă de ea?

Da' nu! Că doră mai stam cu ea **și** iar veneam, că era astălaltă de un an. Apăi dacă n-am alăptat nu te lăsa, mai șede acolo singură.

Mai rămânea **și** fără dumneavoastră?

Mai rămânea că n-avea ce face, că nu mă lăsa. Când era asta de venea vizita mare, trebuia să mă duc, mai veneam acasă astăzi, mâine merem înapoi. **Și așe** nu i-am dat să sugă că n-am avut, că o scăzut laptele dacă mi-o copt **așe** tare. Am răbdat atât în loc să merg la doctor! Da' nu mă duc, că-ți taie pieptul, îți taie ia **așe** ni! Nu m-am dus nicări, șase săptămâni o tat copt. Am avut o gaură aicea de băgai două degete, atâta mi-o copt, atâta o fost. Apăi ce răbdări am îndurat, că numai am urlat! Aiestalaltă o fost p-aiceani, la zvârc, asta n-o fost **așe** rău. Asta o fost tare...

Și nu v-ați dus la doctor?

Nu. Că doră de ce să mei? Să-ți deie oarece medicamente să-mi coacă una-două? Mai bine am stat sasa săptămâni. „Nu mere că doară îți taie țâța, îți taie țâța, îți

taie..."

V-o speriat?

Da, io nu m-am dus nicări. Nici nu știi doctoru', că mi-o copt atuncea. Apoi nu i-am mai putut da lapte. Am putut să nu-i mai dau după ce am îmbolnăvit-o **și** pă ea! Că o zis doctorița că de la... că zice: „O supt piept **și** o fost cu puroi”. Doară când strângeam cura puroi cu sânge pe zvârc! Probabil o supt **și** ea **și** s-o strâns laptele în stomac și-o avut infecția aceea. Mică **și** slăbuță: „Dă-i, c-apoi ți se desfundă cât trage”. Acolo trebuia să fac antibiotice să mă curăț, nu să stau **așe** șase săptămâni, că puteam muri. Să putea da jos, **și** mă duceam în treabă!

Așezăceau pe aici.

Așezăceau.

Da' erau ceva leacuri băbești? Să vă puneți pe sân sau ceva. Nu v-o dat?

D-apoi nu știu ce frunză îmi tat aducea soacră-mea de punea să cocă, oarece frunză. **Așe** lată, **așe** rotundă, tat puneam pe asta. **Și** frunză de minciună, la noi așei zăce. Tat puneam aice da' nu o... **și** frunză de varză, până s-o scurs de măgan. Nu să fi pusă oarece medicamente! Amu mi-am luat io, nu ți teme, că amu le știu, câte ne-o dat doctoru'. Amu îmi pică unghia asta.

V-ați lovit?

Da' pă dracu'! M-o mușcat un pui de pisică.

Așe tare v-o mușcat?

Da. Mi-o băgat dinții aiceani, **și** ia o căzut jos. Aicea s-o vindecat, iasta **și**-aici, aici **și** n-am fost **așe** tare, numai **așe** ni un pic aicea... da' mi s-o umflat mâna **și** mi s-o învinețat. **Așe** mi s-o făcut mâna! **Așe** durere n-am răbdat de când îs! ca atunci.

Ce m-o durut într-o noapte, tata noaptea! Dimineața când am văzut că-s vânăță: compresă cu apă rece, se usca imediat. Numai tat la robinet, altă cârpă îmi puneam. Dimineața ne-am adus aminte să iau antibiotice, că nu este doctor aicea, numai marția, o dată în săptămână vine **și** marți seara m-o mușcat pisica. Miercuri am început, am luat, am avut Ampicilină, am luat joi. Joi vine farmacistu',

joia, că avem farmacie aicea, și m-am dus să vedem ce să-mi deie. Am vrut să-mi iau titanus de ăla, că o zis că antititanus de ăla, injecția aceea. O zis că nu este, că aiela numai la spital, de urgență se dă. „Io așe te sfătuiesc să meri la Cluj, zice, nu vezi cum ți mâna?!” No, am mai luat o cutie de Ampicilină, o zis că mai tare trebuie da’ dacă am început cu alea, să nu mai schimb. Am luat două cutii de Ampicilină, m-am dus la Cluj, la Urgență, m-o curățat aice. O zis că-i mai veninosă pisica ca câinele. Și-apoi am avut io ce umbla o lună! Da’ pă dracu’, și mai mult, sasa săptămâni! Păi m-am dus, mi-o făcut injecția în mână și m-o trimis la Contagioase sus; și-apoi cinci antirabice.

Alea în burtă?

Nu mi-o făcut în burtă, numai tat în os, că amu nu în burtă le fac, că în mână. Apoi am mers joia noaptea, numai la unu am ajuns acasă, m-o ținut acolo atâta! Am mers joia, mi-o făcut acolo antirabicu’; duminica o trebuit să mă duc; în cee joi iară; duminica iară. Tat de două ori pe săptămână, să le facă atunci, în două săptămâni. După aceea, în celelalte o trăbuit la săptămână. În vreo șasă săptămâni tat am mers de acasă. Și nu mi le-o dat să le cumpăr, degeaba am zis, că o zis că nu se găsesc. Trăbă să mă duc sus, de câte ori merg să mă vadă, să mă duc la Contagioase sus, până acolo.

Da’ ce pisică o fost asta?

A noastră. O avut doi pui de pisică și o cerut un vecin de de mai sus că nu-i dau lui? Am zis că-i dau, s-am vrut să-l prind să-l dau să-l ducă, să-l obișnuiască acolo, că erau mărișori. L-am scăpat, s-o țapat la mână și m-o mușcat de aici de deget. Nu am putut face nimic cu mâna, o lună de zile nu am putut mulge, nu mi se îndoia degetul. S-o băgat acolo la tendonul aiesta, și acum mă doare, îl simt. Dapăi nu știu ce dracu’, o ajuns la nerv, o ce? Deși am făcut tat tratamentu’. Amu aci se vindecă, unde să întărește. Api m-o durut tata mâna, până în umăr, atâta o fost de iesta, că o zis că tre’ să-mi fac antirabicu’, că dacă n-o fost vaccinat pisicu’. Păi cine sărăcie îi mai vaccinează? Nu mai umblă nimeni, câte o tabletă îi mai dă când vine.

Aia îi pentru altceva.

No. Apăi io le pui, da' cine le mănâncă?

N-o mănâncă? Aia trebe băgată pă gât.

Da' dracu', să mă muște! Am vrut să-l duc și pe aiesta să se prăpădească, da' n-o vrut el nicicum.

Ce frumoasă e! E frumoasă.

Apăi aicea avem mălai, apăi umblă șoarecii. Și-i bună... bun șorecar îi. Numai atâta că puii o fost, că i-o ținut, că i-o făcut în casă la vecina, acolo în casa aceea dinainte și nu i-o coborât jos până o fost mari și-o fost spărioși dacă nu s-or învățat cu noi. Am un nepot și acela o venit și sâmbăta tata zâua o umblat să-i prindă, i-o mai și speriat. Pe unul l-o prins, l-o dus că i-o trebuit și lui.

Nu l-o mușcat?

Nu că l-am băgat într-o astani, de cea unde ține puii de găină cu cloșca și s-o băgat acolo și este o ușiță și am pus sacul și s-o băgat în sac de aiesta de rafie. Pe el nu l-o mușcat, numai că aiestalalți s-or speriat, o fost mai sperioși. Lui i-o trebuit pui. Că acela tati cînii îi strânge.

Stă în Cluj?

Acolo stau, fetele îs la Cluj țate.

Io am auzât pă aicea niște povesti, da' io nu știu, poate ați pățit și dumneavoastră, sau poate ați auzit dacă n-ați pățit. Zice că poți să te îmbolnăvești sau poți să mori chiar, să te îmbolnăvești așe tare, să mori dacă îți face cineva ceva. O femeie se duce la știu io cine să-ți facă de rău.

Io nu știu, că io n-am prea crezut, n-am fost așe încrezătoare. Amu dacă la copilu' nost, dacă nu io aflat doctorii, că amu ori m-o dus ori nu: câți o fost - pă Horea, pă la Neuro, pă a Moților, pân' tat locul și nu i-o găsit nimic. Nu i-o putut găsi să-i puie un diagnostic; orice diagnostic i-o pus n-o potrivit cu analizele, că i-o făcut țate analizele, țate analizele i-or fost bune. S-ar putea ș-acee.

V-ați gândit că s-ar putea să vă fi făcut careva ceva?

M-am gândit că numa' așe pute fi oarece.

Și mama dumneavoastră nu zicea ceva de genul ăsta?

Apăi zicea, mama o crezut, o zis că sunt și oameni răi

care fac. Păi mai știi? Dacă primele două fete o fost bine, el n-o fost bine, o zis că RH-ul nu-i bun, nu potrivește; după aia iar o potrivit. Că n-am făcut niciun tratament, numai că așe o presupus ei, ba că-i micro-encefalic, n-o putut crește capu' dacă n-o crescut nici corpul. Dinții i-o crescut, o avut dinții tati în gură câți trebe și râdea, avea voce, da' de vorbit nu vorbea. **Și** mă cunoștea. Numa' când venea răul ăla pă el, așe plângea de tăt-tăt-tăt albăstrea, de aia mi-o dat Fenobarbital. No l-o băgat acolo la Neuro, nu i-o găsat nici la creier, că o zis că nu-i microencefalic, o zis că vinile tre' să fie ca dinții de la firez. Apoi țațe vinile i-o fost cum le-am văzut și io, că acolo am fost. M-o făcut să-l fac să plângă, să-l las să plângă mult ca să-l vadă la aparat;

m-o făcut să-l fac să râdă, țațe simptomele o fost bune numai că nu mânca **și** n-o crescut. I-o făcut film aicea că o crezut că are esofag de lup, n-o fost poveste de aceea că tat o fost normal; apăi de la ce? Că tri săptămâni o supt.

Și ziceați de chestia aia cu vulpea. Oare ce să fie aia?

Mama tat **așe** o zis că ăla o fost oarece lucru rău. O fost mama la C., o fost un călugăr, era atuncea, amu nu este că-i demult de atunci, cred că o murit, c-o fost bătrân atuncea. ăsta o zis că i-o făcut mă-sa cu cumnatele, o zis că mi-o făcut mie **și** o căzut pă sarcină, pă coptil, s-aia se poate-ntâmpla.

*Că io auzisem că de obicei nu fac la copii, că fac la femeie ca să-i ieie bărbatu' c-am **așe** ceva.*

La noi nu i-o plăcut la soacră-mea, s-ar fi putută întâmpla.

De matală?

Da, da. Că altă ăsta nu-mi poci da seama că ce-a fi putută **și** dacă nu i-o găsit nimica. No, ai un cancer sau ai un accident, aia-i altă treabă. Apăi ăla, nimic nu-i găsea. Vă spui că niciun tratament nu i-o dat. Mi-o dat Fenobarbital, nu l-o folosit **și** era foarte agitat coptilu'. ăla-i pentru cap **și** o zis că să nu-i mai dau. Decât îi făceau vitaminizare, B-urile i le făcea; meream la spital ca să fie sigur doctoru' că i le fac, că nu are cine să i le facă. Apăi să umbli, o zis că să i le facă că-i mic. Merem în G., în spital, după aceea în

fiecare zi, regulată, veneam acasă. Apăi ori i le-o făcut, ori nu, tat atâta o fost. Îi mai băga glucoză, apoi nici aia n-o avut niciun efect, nu și-o făcut: patru kile jumătate o avut când o murit, atâta o crescut până o venit rău' ăla pă el și cu el o și murit. S-ar fi putută întâmpla, io n-am prea crezut așe rău de treburi de-astea. Mama o zis că numai aceea poate și, oarece nu-i bine. Cât o trăit, de când sfințe soarele și până răsărea dimineța, un broscoi atâtani, ăla di pă pragu' de la ușă, ăla n-o mers niciodată.

Cât o trăit copilu' vreți să ziceți?

Da.

Cum? Stătea acolo toată ziua?

Noaptea.

Noaptea.

De până ce asfințea soarele și până dimineța ce răsărea; și-o zis o babă, o cuscră de-a me, o bătrână, că să-l bag într-o oală de lut și să-i pui o farfurie pă el. Și-așe am făcut, da' să nu-l lovesc, să nu-l ăsta... l-am tras așe cu mătura pă aici și l-am băgat. N-o fost nicăiri până dimineță. O dată am făcut, apoi altu' n-am mai făcut.

Și-o apărut iară după aia?

Sara o fost înapoi. Apoi dacă ne-am apropiat de el... nu durmea zâua-noaptea copilu' ăsta, atâta era de agitat. Ș-apoi l-am lăsat acolo. Când o murit, până am dat cina, că la noi se dă a tria zi cină. Am dat cina, altu-n viață nu l-am mai văzut, o dispărut, în veci n-o mai fost! Păi ce-o fost ăla? Nu știu. Nu știu ce să fi fost aia. Am fost încă trei luni acum, la... în G., era o femeie care cota în cărți. Numa' aceea tat așe zăce că-i cu dracu', că-i cu dracu', că face. Io m-am dus numai să-mi spuie oarece. Când am văzut io așe, m-am speriat, n-am mai umblat în treburi de-alea: avea copite la picior, ca caii, așe p-aiceani. Gândești că și amu ni, îi vād copitele, așe m-am spăriat de le! O zis că să nu mă tem, că mi-o dat apă. Aceea m-o mânat să fac slujbe, la ce popi să mă duc, și călugări. Aceea o zis că neam din sângele lui tată-se i-o făcut, exact așe o zis, așe o zis aceea cătă mine. „Că zice, vezi că când merg în casă, când vine rău pă coptil, nu pot sta” Da' nici nu sta. Cum venea și

vedea că plânge coptilu', cum închidea soacră-mea afară, nu sta. Fugea că stă acolo în spate, că acolo i-o fost casa ei. Și-o zis că, care a trage aice și-o izbăvi pedeapsa aici, care o mers cu ele, cu rău, în cee lume. Sau când ăsta... amu dimineța s-o paralizat **și** mâine o murit. Surorile lui, ani de zile o stat pă pat **și** nu i-o găsit doctoru' nici la ălea nimic, n-o putut umbla, numai cu căruța o umblat. Câți ani numai **așe**! Aia mai mică, doră nici n-o fost când o murit, de mult o murit. Că astălaltă o fost mai mare ca ea, **și**-asta vreo patru-cinci ai nu cred că n-o... Lui nu i-o fost a bună dacă tot o zis **și** călugăru', el nu s-o mai împăcat cu ele niciodată. Io n-am ținut asta, fiecare își plătește, își ia răsplata după fapte. Da' el nu.

*Da' călugării **și** vrăjitoarea o zis că mama domnului și surorile? Câte surori?*

Tri.

Tri surori?

Tri cu măsă.

*Două surori **și** mama.*

Apoi c-o fost drept, că n-o fost drept, io nu știu.

*Nu știm, da' dacă **așe** s-o crezut atunci.*

Așe o crezut, așe o zis tata lumea din sat, că numai o făcut oarece, că nu poate fi copilu' ăla dacă ceilalți o fost bine și am fost la doctor. Dacă nu meream nicăieri, gândea... Apoi de nu m-o dus, unde o știut! Unde am auzit, iar am mers, cu doctoru' ăla tânăr. „Hai doamna P., hai îmbracă-te, hai să merem că am mai găsit un doctor” Mai merem. Vine Salvarea și merem. Tata ziua umblam de la un doctor la altu', pe la spitale. **Și** la spitalele de adulți am fost, m-o dus unde era oarece doctor, că atunci nu era la particulari, ca acuma. Așe era de năcăjit bietu' că nu putea face nimica! Atâtea cărți aducea aicea și tat citea și să uita la el. Tata săptămâna vene să-l vadă și de două ori.

Venea aicea acasă?

Da, venea acasă cu Salvarea, să-l vadă. Așe îi era de frică, că o zis că nu poate mere să-și ieie examenele alea... că atunci așe o fost. Da' o fost foarte deștept, o cunoscut meserie, foarte bun doctor o fost, numai nu l-o putut ajuta

cu nimic.

Nici cu preoții n-ați...?

Da, da, am făcut slujbele alea, spui că le-am făcut.

Ați zis că v-o zis că nu poate să scape.

Mi-o zis când am fost și la catedrală că zice „Nu mult a fi, numai până se gată slujbele aiestea” **și** ale o și fost, când s-o gătat alea nouă săptămâni o murit.

Da’ n-ați aflat ce o făcut? Că să zice că trebe să aibă ceva de la copil, de la mata ceva, o haină, o!?

Apăi c-o putut ave de aice, că dacă am șezut un pic în curte, și-o venit în casă, apoi io știu?! O putut lua.

Da’ chestiile alea nu se pot desface?

Cică se pot, da’ cine le-o făcut, ăla nu mai poate. Apoi nu știu unde o fost... dacă el l-o făcut ăla nu-l mai poate desface. Așe zăce, io n-am fost niciodată... n-am avut probleme așe, mie nu mi-o plăcut aiestea... el mai tare-i, el atâta se teme, atâta-i de... io n-am fost **așe**. (...)

Și v-ați certat după?

Nu. **Așe** o mers soacră-me până n-am avut numa’ fetele, n-am fost avută copilu’. O mers la călugăru’ ăla, la C. cu cumnatu-se, cu bărbatu-se la soră-sa aia mai mică. Ne-am tat certat că mă tat tapa și-o zis că ele o să mă facă să mori. Da’ mi-o spus în față, certându-ne. Acolo o stat în casa aceea veche, atunci n-o fost altă casă **și** s-or dus la C. amândoi. Or ajuns acolo... O zis că o ieșit călugăru’ **și** o fost pă soacră-me. O zis cătă ea că „De ce n-ai venit cu gând bun? Ai venit să-i faci să moră? Să iei mama la doi copii? Da’ ești în stare să-i îngrijești? Lasă-i să **și**-i îngrijească mă-sa că ea i-o făcut! Du-te acasă, dă părăstasu’ că de șase săptămâni stă mortu’ cu gura căscată la streșina, de treișpe ai **și** nu l-ai mai dat!” O fost murită socră-sa **și** nu i-o dat... Și-o fost venită acasă, aia o fost drept că am văzut **și** eu, chiar de treișpe ai, c-apoi aceea ne-o spus femeia aceea care o fost acolo și-o auzit. O bătut bine pă soacră-me, cu mătura o dat după ea, și-o ieșit din curte afară, nu o răbdat. Zice „Du-te **și** dă părăstasu’ de treișpe ai, stă cu gura căscată mortu’ acela, în spatele casii!” Și-o venit acasă, asta o fost miercurea **și** sâmbăta o

făcut în cuptor și-o făcut părăstas. S-o dus cu el la biserică și-o dat pentru socră-sa, dacă așe o zis. Ala o știut sigur, că de aceea o zis, că o știut. Io n-am știut că ea n-o dat, că n-am stat aici, că io nu-s de aici, îs di acolo de pe...

Da' dânsa voia ca domnu' să se însore cu alta?

Alta da. Nu că era problemă, numa' că el îi om mele, o îngăduit, o lăsat după ele. Apăi io n-am lăsat, după ce te umple de copii, nu grijăști de aceia... înainte așe o fost. Acolo o dat banii, apoi dară n-oi fi slujnică?! Cu ce mi-oi crește copiii? Cu două fete, una după alta, și tânără: apoi am fost rea de gură.

Și-o vrut să scape de dumneavoastră?

Să scape... Ș-apoi el nu să băga, numa' tat io, el nu prea multe tangențe o avut cu ea. Apoi după aceea o avut el ce trage c-o văzut că nu-i bine. Așei viața asta, treci prin mai multe. Soră-sa aia mai mare o fost...

Da? Aia o pus la cale?

Aia. Lasă că tati îs bine, îs tomniti bine. Are tri fete împrustete; nu-s împrustete, numai nu-s bine. Aici o avut casă soră-sa, iastalaltă din jos de iasta, aia din colț cum vii din sus, acolo o stat soră-sa. Apoi o avut fete, îs în Cluj fetele țâțe, numai că nu prea acesta, nici cu una n-o... o vândut casa asta și n-o avut nicio hază, după cum i-o fost truda.

Da' nu mai stă aici?

Nu, că ei o murit și fetele s-o măritat; apoi o vândut fetele casa după ce-o murit, îs în Cluj. Una stă în Cluj, bărbatu-se are casă aice în sat, bărbatu-se șade aice și ea în Cluj. Are o fată, când o vândut casa s-o dus la ce știu io ce discotecă, de la Cluj nu știu către... de la A. p-acolo-ncolo la un știu ce pod, curbă cu pod, nu știu, și-o avut un accident de i-o scos picioru' din sold de aice, apăi ăla o fost... tat o cheltuit banii cu doctorii, câte operații și cât o iesta. Și-acum un pic-un pic se vede pe ea că șchioapă. Aialaltă, când o vândut țâțe bine o avut oarece ocupație. A doua, aceea o căpătat banii, o făcut nuntă, s-o dat după unu' din București, o mers în București și-o venit înapoi, tati banii i-o strâcat cu Bucureștiu' că să tat lăuda. O zis că

și-o căpătat unu', o venit să facă școală de ministru; aice este în Cluj școală de miniştrii? Doră miniştrii amu-s tati prostii, care-s mai a dracului! apoi s-o dus în Bucureşti, o stat un an-doi și-o venit înapoi, banii s-or dus! Astăaltă o avut apartament cu patru camere, astăaltă, o avut numai un băiat, s-o despărțit, o vândut casă, și-o luat un apartament cu două camere. O luat bani din bancă, o girat, s-o dus apartamentu', îi pă nicări! Amu s-o măritat după unu', ăla are doi băieți de-nsurat, el **și** ea s-o mutat într-o gasrsonieră, copilu' stă în chirie. Asta o zis că mere în Germania, în străinătate, până și-o stricat milioanele. Amu n-au, nici ăsta nu... nici zisenici zise. Niciuna nu-s bine, dacă le-o trăbuit mult, le-o luat Dumnezeu daru', dacă n-o fost corecte.

Și după povestea cu copilu' n-o mai încercat să vă facă să...?

Nu. N-am mai avut probleme.

Da' crezi... când am fost noi, că noi târziu am fost, după ce era... amu era... o mai trăit numai cât o făcut slujbele. Spui că atunce am văzut. Zice că aceea o fost învățătoare⁶ când o fost fată tânără **și** o fost învățătoare în D. M... Zice c-o mers pe Valea

S., c-**așe**-i zice pe drumu' ăla de la G. sus **și** nu știu în ce urmă o călcat, c-o zis că bine o fost **și** oare ce urmă re **și** s-o făcut din picioare copite. Atunce **așe** o rămas, n-o mai putut umbla. Da' i-o spui că **și**-amu ni, le văd înaintea ochilor, copitele alea. Ca **și** caii, **așe** copite o avut, sure, da' mari, **așe** copită mare avea aice la picior, degete n-avea.

Domnu' o fost acolo?

Amândoi am fost. **Și** el s-o temut că **și** el o înverzit. Că ne-am dus **și** era în bucătăria aia din spate, **și** nu poți sta... că tat timpu' sta cu un cearșaf d-aiesta, o pătură, covertură de pat, de lână **și** aceea o punea. **Și**-amu n-o fost, da' iute io pus, i-o astupat. Da' amu o văzut apăi o zis „Nu ți teme, nu ți teme!” Apăi nu ți teme! (...) Dacă nu te poți tu ruga, **și** la popi io gândesc că n-ai la ce... nimic. Dacă n-ai credință atunce poți să tat mei. Io **așe** m-am judecat.

6 Pasajul se referă la vrăjitoarea din G. (n. coord.).

Mie nu mi-o trebuit în veac a nimănui. Cât am, atâta am, mă mulțumesc cu cât lucru **și** n-am treabă. Batăr îs odihnită că n-am făcut rău la nimeni. Dacă poci face bine, nu fac atunce nici rău. Da' ei îs mai sâcâiți, mai cu suci. El o fost mai fricos, o crescut în mediu ăla aici cu părinții. Io cred că amu n-o umblat niciodată, n-am văzut io cât am fost io acasă, n-am văzut treburi de astea. Da soacră-mea o fost cam meseriașă de **așe** ceva. Unde-i lumea să tat meargă! Că asta o umblat **și** soră-sa... ioi cât o umblat! Nu știe nimeni pe unde! Atâtea zile **și** posturi ținea. Tat cu use încuiată stătea, să nu deie nimic din casă, să nu deie s-aiesta, că până-i lumea o tat tînut zile. De aceea o zăcut pă pat atâta! Doamne feri că **și** io poci să ajung că nu poci și niciodată! (...)

D-apoi că acolo, unde supărarea o fost? În ce județ? Că o trecut de județu' Cluj, nu știu la ce popă o fost. **Și** la televizor o spus că scote' necuratu' din omeni, de o vrut să-l închidă. Ala n-o primit, că ăla o tăpat, o zis să meargă, să nu meargă la el să-i spurce curtea. „Nu-mi spurca curtea!” o zis cătă ea, **așe** s-o căit ea. Io n-a fost niciodată, nu-mi place să prăd banii pă treburi de astea, doară rogă-te tu! Am fost odată la Cluj **și**-n autogară am stat lângă o femeie mai în etate, era mai bătrână **și** era **așe** de năcăjită. Și-o fost de la C. de unde îi călugăru' ăla. **Și** mă întreabă că de unde îs? **Și** povestim acolo **și**... că n-avea nimic cumpărături. Da' zâc „Dumneata ce-ai făcut pe aici pe la Cluj?” „O lasă-mă, la ficior am fost, la pușcărie” „Apăi de ce?” „L-o băgat o băgat o scrofă de fată în pușcărie! Ce știu ce i-o zis că să ducă din fabrică **și** pă el l-o prins **și** ea o scăpat”. **Și**-amu el are apartament, că i-o dat garsonieră de la lucru **și** amu ea șade acolo. Am zis „Da' de unde ești? De la C?” „Da” Zâc „N-ai fost la călugăr să-ți facă slujbă?” „Am fost, și-o zis cătă mine: lele M. pune-te în genunchi **și** te rogă cum ști dumneata, da' din suflet **și** cu credință. Zice, io m-oi ruga da' nu te gândești dumneata la cee că io nu poci mânca în locu' dumneatale! Când mănânc numa' io mă satur, dumneata ba!” **Așe** o zis femeia aceea, io n-o uit cum o zis. Baba aceea era năcăjită că era băiatu' în

pușcărie. Sunt lucruri **și** aș**și** aș**e**. Numai că alții... zice că de care nu crede, de ăla nu se leagă **așe** ca de acela care crede. **Așe** zăc bătrânii, care nu i frică.

*Și la vrăjitoarea din G. ați fost, **și** ce i-ați dus, ce i-ați?*

Nu știu câți lei i-am dat! Douăscinci de lei.

A, bani! Am crezut că produse.

Nu.

Da% asta era atunci.

Da, atunci în **f** o fost asta. Că în **fo** am născut, apoi în o murit copilu', primăvara o fost.

Și v-o citit în carte sau ce?

Avea o carte, da' n-o scris numele, că m-am uitat. Că m-o făcut să deschid cartea. Apăi ea o zis da' nu înțelegeam ce zăce, numa' servitoarea îmi zăce ce zăcea că **așe** rău vorbea. Da, n-am înțeles ce-o zis, numai servitoarea mi-o zis. Avea o carte veche, era o cruce pă ea desenată **așe** cu galbăn **și** nu știu ce carte o fost, că n-am văzut titlu, nimic. Că nu scria nimic, numai crucea aceea în mijloc. Veche, veche că erau rose hârtiile, hârtia maro **așe** **și** vechită, vechită. Da' nu era românește, nu scria. Păi nu știu ce limbă, că sămânau literele cu a noste, românești, da' nu era cuvinte românești. Apoi de acolo, unde am deschis, acolo o citit, unde am pus mâna, acolo s-o uitat.

Și-ați zis că ea era măritată de fapt?

Aia? Da, avea bărbat.

*Avea **și** copii?*

Nu. N-o avut niciodată. I-un bărbat tânăr, da' n-o avut copii. **Și**-ave servitore, îi făcea de mâncare că ea nu putea umbla. Era grasă, o femeie grasă o fost.

Nu era în vârstă?

Apoi amu era mai... Io nu știu, c-o trăit până ia amu încoace.

Parcă am mai auzit de ea. Poate pe la R.

La aceea de la munte mai mulți mărg, că și aceea de la munte când am fost de am făcut maslu la catedrală, am fost amândouă, ne-o dat câte un scaun și-am ținut hainele ia așe mă. După aceea le-am dus la coptil. O zis că i-o făcut, c-o fost și ea la asta, și-o zis că i-o spus că este o

fată, care nu-i trebe la soacră-sa și o vrut să se mărite după oarece băiat de acolo, de la R., și o zis că așe i-o făcut socră-sa ca să o urască. Și-o țapat și i-o călcat copii. No, zăce amu, o zis directoru' că nu mi-i mai ține la școală că o dată i-o sfârticat urechea cu cuțatu', fata la coptil. Așe... O pă unu' îl ținea în clasă, și tat într-o pauză venea unu' și ntr-o pauză ieșea celălalt și pă când trebuia să vie acasă de la școală trebuia să margă părinții. **Și**-amu unu' stă la bunici și unu' la ei că o zis că nu să suportă, și-o zis că într-un pat o durmit până atunci. Erau în clasele... nu știu, unu' p-a doua și unu p-a tria, parcă așe că o zis că nu era p-a patra. Așe de mici. Aceea așe o zis că i-o zis vrăjitoarea ce fel de slujbe să facă, că o făcut de i-o călcat coțții tare în urmă aceea. Apoi io nu știu ce-o făcut că io nu m-am mai întâlnit cu femeia aceea, că amândouă am venit și ea s-o dus pă mașina ei și io pă a me, c-o fost în Vinerea Mare a Paștelor, că atunci fac maslu cu șapte preoți. Sunt baiuri de țate felurile.

Sunt, sunt. Acuma ce voiam să vă întreb. Părinții dumneavoastră au fost vreodată bolnavi?

Păi tata cu inima.

De tânăr sau mai târziu?

Da' mai târziu, da' n-o trăit mult că la șaizeci **și** cinci de ani o murit.

Da' tânăr o murit, foarte tânăr.

Tânăr. În '86 o murit. La șaizeci **și** cinci de ani o murit tata.

Dumnezeu să-l ierte.

Ierte-l Dumnezeu. Mama o murit, acuma în ianuarie o fost un an.

Da! Da' ea cât o trăit?

Optzeci și șase de ai o trăit.

Dumnezeu s-o ierte.

Și mama o avut bai cu inima. Mama **și** io, amândouă ne-am răcit înaintea Crăciunului, am făcut bronșită, după aceea am făcut bronhopneumonie și mama nu s-o ăsta mă... nu i s-o oxigenat creieru' n-o putut să ăsta. O zis că o avut bai cu inima și mama, și am fost internate la spital,

zece zile am stat. Ş-apoi nu o mai ascultat, nu s-o mai lăsat s-o bage la oxigen. Numa' îi puneam masca şi şi-o lua, îi puneam, o lua. Amândouă am fost la Contagioase, apoi o început a nu face febră, deja nu o mai avut febră şi i-o făcut injecţii şi ne-o dat drumu' acasă, nu ne-o ținut, numai zece zile, c-o zis că nu cred că rămâne. Păi o venit acasă şi-o săptămână o mai trăit şi-o murit. I-o dat injecţii acasă, i-am făcut zâlnic, da' n-o rezistat, o fost mai slabă, bătrână, de optzeci şi şase de ani.

Dumneavoastră i-aţi făcut injecţiile?

Nu. O venit o asta ce o făcut şcoală de sanitar, aceea mai face. O venit aceea în fiecare zi de i-o făcut. **Şi** io fac dacă trebe, nu mi groază, nu! Io şi porcu-l junghii şi l-am şi pârjolit, şi-am operat o găină.

Cum adică aţi operat-o?

O am cusut, că un vecin o aruncat-o pasta gard şi s-o băgat în leţu' ăla de la gard, şi-o fost ascuţat şi s-o spart la guşe şi-o rămas aşe şi l-am cusut cu aţă cu acu'.

Şi s-o vindecat?

S-o vindecat. Întâi i-am cusut gusea, după aia pieliţa asta, pielea de afară. I-am tăiat penele cu forfecă. Apăi io pă tati îi lecuiesc, pă tati îi pansez. Apăi el nu mere nicăiri că se teme.

Da' de dumneavoastră nu i frică?

Da' numa' să nu umblu dur cu el. Avea cuscră... că am o cuscră aicea, acolo lângă biserică, chiar vizavi de uşa bisericii, penultima casă.

Care?

S. O cheamă.

Nu la dânsa am fost?

Aia care umblă rău.

Cu bâtele?

E, cu bâtele. Aceea mi cuscră.

*Am vorbit **şi** cu dânsa de dimineaţă. Cu ochii, cu probleme cu ochii?*

Da, da, da. Are probleme cu ochii.

Am vorbit un pic.

Apăi o fost operată, o avut hernie, aici, ombilicală, **şi**

i-o tat curs aiela, tat i-o curs. Apăi dacă ești și bătrân, nu te ști... apăi așe mi-o zis doctorița, că merem, aveam forfecă, spirt sanitar, mă spălam pă mână... umbli cu mâna pă clanță, doră aia îi plină de microbi, tata lumea pune mâna pă clanță. Mă spălam, spălam forfecă, spălam cu spirt sanitar și pă mână, s-o am pansat și în două săptămâni s-o vindecat. Tata iarna i-o curs de acolo, și-o fost și la Cluj și-o curățat și iar... Și-o zis doctoru' că nu mai are ce să-i facă, că dacă tat așe cură, îi scote buricu' afară. Amu să teme că zăce: „Tulai cuscră, cum oi fi fără buric?!” „Apoi io nu știu” I s-o vindecat și nu i s-o mai făcut altu' niciodată.

Ați văzut!

Da' i-am dus praf de ăla de la mine, Vaneocin, că io am de la ăstani, de la ulcere. I-am dus praf că ăla strânge, i-am dus că am și tub cu cremă și praf. Întâtdeauna am, că la mine îi farmacie, că io nu mă las fără medicamente. Și io am vindecat-o, așe râdea că zăce „Ce bine că nu tre' să mă opereze, să-mi taie burta!” Tata zăua meream și-o pansam. Puneam pansament. Am zis: „Adă bani să-ți cumpăr pansament steril, nu de-alea ce știu de când? Pline de praf!” Așe o pansam de numa, așe sta că o zis că ea pune da' nu stă. Da' cum a sta dacă nu pui leocoplast din ăla să-l pui? Și din ăla numa' un pic puneam. Doră când te sucești încoaci și-ncolo, să duce de acolo. Io i-am pus. Și pă el l-am pansat.

Interviul nr. 11

Bărbat născut în 1946

E ceva, e interesantă treaba că cineva se mai ocupă și de... cei care am îmbătrânit acuma la țară. Deja am ajuns și noi bătrâni. La rândul meu, când eram mai tânăr mă gândeam la bătrâni când îi auzeam că, păi să vezi... Acuma, mă rog, acuma copiii îs copii. Ei, într-un fel e bine că s-a ajuns să nu-i mai obligăm să fie și ei cum am fost noi. Eu, spre exemplu, eu eram pe clasa întâia la școală și două săptămâni am stat cu nenea cioban la jițe acolo, și pe urma am mers după ce o terminat nenea cu jițele, pe urmă am mers la școală. Apăi și la școală, atunci pe vremea aia... mai scriam noi ce scriam, aveam un singur caiet dacă

aveam; azi nu aveam creion, așteptam până scria colegu' și luam io. Dar în fine, au trecut anii, au fost atunci. Totuși, parcă erau buni atunci că eram copii și nu simțeam nimic. Poate nici nu știam ceva mai bine. Nu știam ceva mai bine! Totul e bine că a dat Dumnezeu de-a fost sănătate, și am ajuns anii ăștia.

Din cât sunteți dumneavoastră?

Din '46 sunt născut. Am ajuns anii ăștia, sunt pensionar acuma... Într-adevăr n-a fost ușor, eu am făcut naveta treizeci de ani în I., la fabrica de furaje în I. și cu bicicleta și pe jos și... greu, foarte greu a fost, însă a trecut. Poate atunci, atunci nu mi se nici părea așa de greu. Am avut și probleme, am avut și probleme cu colona, am fost internat de vreo șase ori în Recuperări Cluj. M-am ocupat într-o vreme și de folclor. Da, am avut echipă de dansuri de aici, cu care am fost și pe la Bobâlna și trebuia să mergem la București, ș-apăi mi-o murit taică-mi-o și cadrele care le aveam atunci, în perioada aia, nu se prea ocupau de... Deci eu aveam atunci, Căminul Cultural îl aveam eu. Eram și operator de film și mă ocupam și de echipa de dansuri.

Mă mai ocupam și de nunți, am fost și staroste la multe nunți... am trecut prin toate, am trecut prin toate, și iată că azi a ajuns vremea de... încă mai putem mișca; până când, nu se știe.

Când ați fost copil, ați avut ceva probleme de sănătate?

Copil, am avut o singură problemă: deci la vârsta de cincisprezece ani am avut o operație de apendicită.

No, și povestiți-ne cum v-a luat, cum v-ați simțit, unde v-a durut, cine v-o consultat, cât mai amănunțit.

Eu am fost slugă - știți ce înseamnă cuvântu' „slugă” - în

B., lângă G. Am fost la o familie acolo. Mă rog, atunci a așa era... se dădeau copiii slugi, deci o fost zile grele. Și la un moment dat, era prin luna lu' septembrie, și am mers cu stăpănu' la care eram sluga să adunăm niște otavă. În momentul când... am adunat până așa pe la vreo... să zic

până după-masă, nu mai rețân io cât era ora sau nu era. Mă puneam să lucrez, eu fiind tânăr, copil atunci, era destul de greu pentru mine să adun, să dau în car. Și am simțit o dată că m-a fulgerat așa în spate și am rămas îndoit în două. Și vă închipuiți că n-a vrut nici măcar să mă pună în car, să mă ducă cu caru'! Am venit așa, rupt în două, în spatele carului, de acolo de pe câmp până am ajuns iar la sosea, acolo stătea și... acolo când am ajuns, m-au urcat în pod să bag otava pe sub... acolo să o îndes pe sub alea ni acolo și la un moment dat n-am mai putut, și avea el un băiat, o venit băiatu' lui de la serviciu și m-o... eu m-am plâns la ăla, că ăla era unu' dintre băieți, da' mai avea unu' care... ăla arunca cu furca, câte o furcă cât putea, da' el era mare, eu eram copil, și arunca să mă acopere acolo, să... nu știu ce idei avea el acolo în cap. Și a venit băiatu' ălalt și ăla m-a luat și m-a dus la spital, la spital în G... Am stat în G. vreo trei zile, dacă bine mai amintesc, și trebuia să... m-o pregătit pentru operație și dimineața când să mă duc la operație, medicu', care trebuia să mă opereze, o plecat la comisariat, se făceau ceva recrutări atunci sau cam așa ceva, și pe urmă m-o transferat la D., și în D. am fost operat de apendicită. Domne-ți mulțam! N-am mai avut probleme cu ea, n-am mai... Însă totuși n-a fost chiar ușor, că atunci, pe vremurile ălea, eu am avut un frate care ăla o murit din cauza operației de apendicită. Da, cu un an înaintea mea. S-o operat... tot aici în G. s-o operat cu medicu' care trebuia să mă opereze și pe mine.

Și... adică un an după ce am fost eu operat, da, așa e, după ce am fost eu, eram operat deja, eu m-am operat în 'bo și el în 'bi o murit. Se vorbea că maică-mea o fost chemată la tribunal pentru treaba asta, că s-ar fi vorbit că i-ar fi uitat ceva în interior medicu', lucra beat medicu' ăla... după câte am înțeles eu, lucra beat. Acuma nu știu, eu cel puțin... așa se discuta, dar nu pot să susțin că într-adevăr era așa ori nu; dar totuși frate-meo a murit din cauză la o... l-o deschis a doua oară și după ce l-o deschis a doua oară, noaptea deja o decedat. Și el era... la optsprezece ani o murit, destul de... dar o trecut și ălea.

Și cât ați fost dumneavoastră în spital, cine o venit pe la dumneavoastră? Cum o fost? Singur ați stat?

Nu, nu, mama mea avea o soră în D., și în fiecare zi venea... sora lu' maică-mea zilnic, zilnic venea la mine. Uitasem să vă spun că în perioada cât am stat în G., o venit stăpâna la care eram slugă, și s-o luat de mine, că dacă io vreau să mă odihnesc de ce nu i-am spus să mă lese să vin acasă... femeie bună! Da' io nu că am vrut să mă odihnesc: „Da' uitate că îs bolnav!” și medicii ăia nu o fost tâmpiți la cap să mă țină în spital dacă nu sunt bolnav. Ș-apăi o intervenit un medic și o luat-o: „Doamnă, dumneata vrei să te trimit în altă parte, dumneata vii aici să deranjezi bolnavii?”. Și până la urmă o trecut și treaba aia, dar vă spun, asta era: sora lu' maică-mea, care aia zilnic, zilnic venea la mine. Ce să vă spun? Îmi aduc aminte și acuma că poate și faptul... fiind copil, asistentele erau foarte drăguțe, foarte foarte drăguțe, veneau la mine. Acuma maică-mea o fost să zic poate de două ori că, atunci pe timpurile ălea nu erau atâtea mijloace de transport ca s-acuma să poți să te plimbi. Io am venit din D. cu căruța, cu căruța am venit că trenu' nu știu cum era, era scump, bani nu erau... așa o fost, o fost zile foarte grele... (...) În timpul ăla, când eram eu copil nu știa nimeni că trebuie stropiți cartofii, că-i mănâncă gândacu', trebuie stropite roșiile că... nu știu ce se întâmplă, orice... trebuie erbicidat grâul, trebuie... Deci, orice, orice, în zilele de azi orice se întâmplă, totul totul e... părerea mea e că e otrăvit. Apăi nu știu, probabil și atmosfera îi cu tot felu' de... ce să facem? Probabil că pe ăștia tineri îi afectează mult mai mult ca și pe ăștia mai bătrâni. Cel puțin e părerea mea, acuma nu mă pricep eu la treburile astea că... după ce am apucat un pic și mi-am revenit după operație, la șaisprezece ani io eram undeva prin Lunca Cernei.

Deci n-ați mai stat la stăpânul ăla?

Nu, după ce m-am operat nu. Am venit acasă și...

Cât ați stat la ei?

Dapăi am stat de prin februarie până prin septembrie. Și pe urmă, apoi un an și ceva am stat pe

acasă și am lucrat pe la ICZJ. După aia m-am dus așa cu ziua p-acolo. Ș-apăi pe urmă am plecat la munte în Lunca Cernii, județu Hunedoara, regiunea Hunedoara era pe vremurile alea. În '66 am plecat militar și după ce am venit din armată, apoi mi-am format și eu un pic de carieră. M-am însurat, ș-am făcut un curs de calificare, deci calificarea mea e instalator-electrician în construcții de lumină și forță, și după aia am mai făcut un curs de automatizări, dar cursuri din ăstea, deci nu... da' m-am descâlcit așa cu cât am. Ș-apăi, m-am ocupat și de alte... am făcut și pe lăcătușu', am făcut și pe sudoru', am făcut și pe dulgheru', am făcut și pe... ce-i pe aici îi de mâna mea făcut. Ce să facem? Asta a fost situația. În 'g o fost alunecările alea de teren, oare? Da, în 'g o fost. Multe case, ulițe aproape... de acolo de sus, s-o mutat de acolo, unde-i casa parohială, de acolo s-o mutat, o fost multe... da' și eu am avut o soră de-a mea și s-o mutat în L. acuma. **Și** îi interesant că aci o fost casă, s-o dărâmat, și aialaltă de lângă nici nu s-o mișcat. No atunci, atunci apăi o fost... că noi n-am avut inundații practic aici, dar alunecările alea... deci drumu' ăsta, deci atunci tot s-o denivelat, nu mai știa nimeni; când am venit eu dimineța de la serviciu, era intact, da' se auzea ceva, un vâjâit așa... și după-masă m-am dus până acolo că cineva mi-o zis: „Mă, nu se mai poate circula!” și m-am dus... nici nu mai știam, parcă eram în altă lume, undeva, nu mai știam că...

S-o pornit așa cu totul?

O venit cu totul la vale.

Așa repede, într-o zi?

Da' nu, în două-trei ore! Da' știți cum o venit? de o trebuit să vină... o venit un buldozer de o făcut deschidere să poată să se circule. Atuncea o fost grozavă treaba! Acuma ce să spunem, că o fost um-pic de preocupare, adică un pic, chiar binișor preocupare pentru satu' ăsta. Din **g** noi am avut apă de sus, de pe deal. Ce s-o întâmplat, că la baie, numa' că mă rog o rezistat, am instalațiile toate numa' prin țeava de asta de... zincată. Acuma am scos-o din baie că am schimbat toată instalația. Am pus cupru

acuma. **Și** am scos-o aia de pe deal. Aia o folosim la animale. Noi acuma sâtem diferiți. Eu beau numa' din aialaltă de Cluj, ea bea din aialaltă că o zis că ei nu-i place de asta. (...)

Mi-aduc aminte... **și** eu nu-s chiar de ieri. Mă gândesc că-l aveam pe domnu' învățător M.C., fie iertat pe acolo pe undei. La el vă spun că după ce am mers la școală m-am mai dus **și** la el, m-o mai purtat **și** la el la vacă. Mai când la școală, când la vacă... dar mă rog, am avut totuși um-pic de ambiție de nici n-am rămas tare-tare că am știut să mai socotesc câte ceva.

M-am străduit... Atunci era o disciplină, trebuia să asculte de domnu' învățător, de dom părinte, de tata, de mama, trebuia să asculte; acuma... zăce „Fac ce vreau cu viața mea!”. Țsta îi copilu', apăi...

Ați zis că ați avut probleme cu coloana? Când ați început să aveți probleme cu coloana?

Cam prin anii '80.

Ce s-o întâmplat?

N-aș putea chiar să vă spun că din ceva, care să zic că de aici mi se trage. La un moment dat a început **și** m-a luat o durere prin picioru' stâng. Dar durere din aia de nu mai era... era insuportabilă! **Și** mă rog, am mers la medic, am încercat la tot felu' de oameni **și** nici cum nu mi-am revenit. Era pe vreme aia, era la Cluj, cineva mi-o spus, mergând la spital la G., cineva mi-o spus acolo la spital, zăce: „Domnule du-te **și** caută la Clinica Specială pe profesorul M. Eu am avut probleme mari **și** profesorul ăla mi le-o rezolvat”. **Și** într-adevăr m-am dus acolo **și** m-o consultat; zăce: „Să vedem dacă nu-i strâmbă coloana, că dacă-i strâmbă îi bai, trebuie să te operez”. Mi-o pus el ce știu ce aparate de-ale lui acolo pe spate și zăce: „No, ai noroc!”. **Și** mi-o făcut trei injecții, Diprofosuri, dar la interval de două zile îmi făcea injecțiile. N-am mai avut probleme un an de zile. Pe urmă m-o luat din nou. Ș-apăi am fost internat în Recuperări și era doamna doctor C. de la Recuperări care m-o întrebat dacă vreau să mă pensione. Sigur că n-am vrut să mă pensione și o durat,

până după Revoluție: mai mergeam la Recuperări, am fost la Băi la Bazna și până la urmă am ajuns de am fost de șase ori în Recuperări.

Nu v-ați mai dus la profesor., înapoi...?

Nu m-am mai dus, dânsu era, cum să vă spun... și-o făcut tratamentu', nici nu mi-o solicitat să mă mai duc la control și între timp, după aia, am mers și m-am programat la Recuperări. Și aici vă spun... De aia vă aminteam de doamna doctor C. care era acolo la Recuperări. Deci la dânsa am fost, tot timpu' cât am mers la Recuperări și ultima dată când am fost, am fost prin 2000, cam așa, prin 2000 am fost ultima dată. Nu în 2000, în '97, că doră înainte de a mă pensiona. Și atunci mi-o spus să mă duc la comisie, fiindcă depășisem de nouăzeci de zile. Zăce: „Dacă îți mai dă comisia concediu în continuare, vii și te mai reprogramezi o dată”. Da' vă spun, atuncia atâtea injecții mi s-o dat de cred că nu mai avea unde să spargă să nu fie găurită pielea! Da' mulțumesc doamnei doctor și mulțumesc la Dumnezeu, că după tratamentu' ăla n-am mai avut probleme. Acuma, nu că nu mă mai doare, mă mai dor și acuma picioarele. Mă mai doare câteodată dacă fac eforturi prea mari, dar așa dacă merg liniștit, merge. Ce să fac? Mă simt foarte bine când muncesc. Dimineața când mă scol, ba simt dincoace, ba simt dincolo, fac câteva mișcări, când am făcut câteva mișcări, deja cedă și pot să merg liniștit. N-o fost, cum să vă spun... atuncia am fost o perioadă când nu puteam... Am venit de aici din drumul principal și până aci, am făcut o jumătate de oră. Și nu era nimeni, să chem pe cineva să mă ajute. Plângeam de durere că nu puteam să mă mai mișc. Nici nu m-am gândit... atunci nu m-am mai gândit că voi mai ajunge eu să umblu pe picioarele mele, să lucrez, să...

Dar iată că s-a schimbat situația și încă nu-i rău. Apăi cât o să dureze, nu știu. Poate până într-o bună zi și când... oricum într-o bună zi se va găta. Aia nu știu când. Așa e, ce să facem? O fost greu! O fost și zile grele, o fost și zile ușoare. Și zile bune o fost. Chiar la serviciu cât am fost, acolo am avut marele noroc că am avut niște șefi care

înțelegeau. Înțelegeau, și director, și inginer, și maistru, și tati înțelegeau. Când eram bolnav îmi spune: „Vii, nu ridici nimic”. Și dădea ordin la șefu’ de tură, dacă îi trebe să ducă... cum eram eu, să ardea un motor, undeva la înălțime, în vârful silozului, trebuia să ducem sus și dădea ordin la șefu’ de tură să deie om să-mi ducă motoru’ și „el merge cu patentu’ și cu șurubelniță”. Deci în perioada în care am fost iară bolnav.

N-o fost ca stăpâna’ ăla.

Nu, nu, mare diferență! Mare diferență! Și vă spun, am dus-o destul de bine. Singura problemă care a fost, a fost naveta. Când am mers atunci de m-am dus la comisie, m-o trimis doamna aia la comisie, m-o întrebat o doamnă doctor, era o doamnă tânără acolo și zăce: „Să vă scriu să vă schimbe locul de muncă?” „Doamna doctor, mai bun loc de muncă de care-l am nu are rost... nici în locu’ lu’ directoru’ dacă mă pune, nu-i mai bun. Numai că pe mine mă omoară naveta” „Păi câtă navetă faceți?” „Zece kilometri la zi” „Păi cu ce faceți?” „Păi pe jos, cu bicicleta, cu ce pot și eu, când-cum” „Trizăci de zile, peste trizăci de zile vii înapoi” Ș-apăi nu m-am mai dus pe urmă. Deci după trizăci de zile m-o chemat ăștia la I., acolo, directoru’, și mi-o spus, zăce: „Dumneata, vii aici numa’ să fii la intervenții, să explici la ceilalți ce să facă”. Și de aia vă spun că am avut noroc, că am avut parte de niște șefi foarte... Deci a fost mai greu la început atunci când am fost copil, dar lucrurile s-au schimbat.

No și zaceți că ați încercat când v-o laa prima dată ca picioră ați zis că ați încercat și la doctor și la oameni.

Da. Am fost la... pe Calea Turzii. Cineva m-a trimis acolo, că o spus că sunt din ăștia cu... avea niște aparate acolo pe masă și puneă așa mână și nici nu știu cum îi spune la ălea. Și chiar întâlneam oameni acolo care o spus, zăce: „Eu am venit în cârjă”. Mă zic, poate am și eu norocu’ ăsta. Că pe urmă, de la aia am plecat la domnu’ profesor. Și am mers acolo și în momentu’ când... era doi: un băiat și o fată, acolo care acționau cu... și m-o luat fata aia și „Nu simțiți nimic?”... „Nu”. Până la urmă o venit

băiatul ăla, zăce „Lasă-l la mine. Domnule nu simți nimic?”... „Nu”. „Absolut nimic?”... „Nu”. Nimic nu simțeam. **Și**-l vedeam pe el că-**și** scutura mâinile câteodată, nu știu, îl curenta, sau ce era, nu mai știu. „Nu, nu simt nimic”. La un moment dat zăce: „Domnule te rog să ne scuzi, da’ corpu’ dumitale nu primește **așa** ceva”. **Și** încă eram cu fetița aia mai mică care o avem: „No, G. dragă, până la Policlinică la domn profesor M., mai încercăm **și** dacă nici acolo nu reușesc, n-am altă soluție decât să mor!”

Și unde ați mai fost? Că mai zicea doamna că ați mai fost pe undeva?

Numa’ la ăla.

Da’ ăștia, băiatul și fata, erau... ce erau? Făceau ei? Aveau scoală?

Nu știu, n-aș putea să vă spun, că avea ceva pregătire. Dar vă spun, oameni erau acolo tot timpu’. **Și** îmi spunea, era o femeie chiar de aici din satu’ vecin, **și**-mi spunea **și** ea, zăce: „Vai, eu nici n-am putut să mă mișc **și** uite acumă că vin pe picioarele mele!”. Îi posibil, eu nu zic că nu **și** vă spun mai era un bărbat acolo care... că mai discutam până când o venit, că numa’ de pe la ora unu’. ăștia din câte am înțeles erau ceva asistenți undeva, pe la ceva spital sau cam **așa** cumva. Dar vă spun, dacă nu mi-o folosit nimic, nici n-am mai mers către ei, că n-am mai avut. M-am dus la domnul M. **și** domnul M. m-o rezolvat.

Și cu popi n-ați încercat?

Mama ținea zile, probabil mai ajuna, mai... dar nu-mi spunea dumneaei de treburi din ăștea. Probabil mama o fi plătit **și** ceva slujbe. Eu nu spun că nu, dar nu știu. Deci nu pot să susțin ceea ce nu știu. Deci, oricum, eu vă rog să mă credeți, eu cred în Dumnezeu, eu duminică de duminică mă duc la biserică, numa’ Doamne feri atunci când am probleme **și** nu pot să merg, dar eu mă duc. **Și** încă de multe ori nevastă-mea: „Păi tu de duci înaintea lu’ popa!”. Mie îmi place să fiu acolo la biserică, când începe să fiu acolo, dacă mă duc, dacă nu, nu mă duc deloc. No, deci vă spun, în Dumnezeu cred, în rugăciune cred, în orice, dar

credem **și** în puterile celor ce ne-o m-ai ajutat **și** probabil tot Dumnezeu le-o dat putere **și** la ăștia. Eu am umblat mult, am fost **și** pe la Târgu Mureș cu o soră de-a ei care o fost operată de inimă **și** la București la Fundeni am fost la spital **și** acolo exista doctoru' D.P., acolo la Fundeni dar ăla o spus: „Chirurgul taie, Dumnezeu vindecă!”. El o declarat, cu gura lui. **Și** chiar **și** R.D. l-am auzit când o zis, de la Târgu Mureș: „Tre' să credeți **și** în Dumnezeu, noi facem ce ne stă în putință”. No **și** am stat cu R.D. de vorbă, **și** cu doctoru' B. am stat de vorbă. Am umblat, da. Păi, ea o avut o soră care o făcut operație de inimă, i s-o schimbat valva la inimă **și** după prima o reușit foarte bine, dar nu s-o îngrijit **și** a doua oară o fost prea greu de a se mai reveni. În fine, ce să faci? Astăzi... sortile oamenilor.

*Dumneavoastră după ce v-o făcut cheștiile la coloană, v-o zis să nu lucrați, să nu ridicați... **și** ați ținut.*

Un timp. Un timp. Normal, nici acuma... doră de câte ori am ieșit din spitalul de Recuperări, totdeauna, doră am toate ieșirile acolo, îmi scrie clar: nu-i voie să ridici, n-am voie să umblu pe terenuri accidentate. Unde-i mai accidentat ca pe vârfu' casii? Da, ce să fac? Mă simt bine. Eu cred că dacă aș sta, aș fi mult mai bolnav, mult mai bolnav aș fi. Eu **așe** cred, acuma nu știu. Deocamdată am zis, cât pot, mișc. Văd că ăștia la televizor: „Pentru sănătatea dumneavoastră, treizeci de minute pe zi faceți mișcare”. Eu fac doișpe, paișpe ore pe zi, atunci înseamnă că trebuie să fie mai al dracului... Am cosât, adun fânu', încarc. O fost perioada aia atunci când un an de zile nu am ridicat absolut nimica. N-am putut. Probabil că **și** acuma ar trebui să mai las, **așa** mai ușurel, da'... No, acuma cum să vă spun, o greutate care simt că nu-s în stare să o iau, nu o iau, o las acolo. Cât simt că pot să ridic...

Ce, v-o pus cumva inel acolo?

Nu. Doar atâta, deci mi s-o făcut atâtea infiltrații **și** am impresia că infiltrațiile ălea **și**-o făcut mare efect. Păi îmi făceam coloana aici, încă îmi plăcea domnule când simțeam...

Nu-s dureroase?

Nu simțeam mare durere. Îi drept că o oră n-aveai voie să te miști, de te mișcai o oră, erai... Dar vă spun încă îmi plăcea când îmi făcea. Ce nu-mi plăcea, când îmi făcea acupunctura. Mă lua de aici de la călcâie și până aici după cap. Apăi tat din centimetru în centimetru. De la un moment dat acuma, până ajungea undeva pe aici, pe la mijloc, simțeam, de acoloa în sus nu mai simțeam. Amu facă ce-a vre', zic. Se repeta, se repeta, tot de două ori pe săptămână. Dar atunci când îmi făcea acupunctură, sau infiltrația când mi-o făcea, atunci nu făceam restul procedurilor, nu le făceam... O trecut toate. Printre greutatea și prin lucruri bune, nu pot fi tot numai bune.

Interviul nr. 12

Femeie născută în 1932

Mata în ce an ești născută?

Trijdoi.

Mulți înainte. De când erai... mata ești din sat de-aici?

Din F.

A, mă rog, aproape, aci.

Da.

Următorul.

Păi asta comună.

Da. Și v-ați măritat când, în ce an?

În cincizeci și doi.

Așa. Și de-atunci sunteți aci. Ați prins vremea când erau păduchi?

Uău dom'le! Da' cum să nu prind? că când am fost coptilă, când o fost războiu', atuncea o fost păduchii.

Atuncea o fost?

Da, păduchi și râie, și de-astea.

No, ați avut râie?

Am avut domnu', că știți di ce-am avut? O fost lume multă și o fost armată mai ales la noi, și la F. am avut o curte mare și sură mare, no. Era plin de mașini de armată. Tare multă armată, și nemți și care cum vineu stau la noi. Tati o avut. Că tati ne-am...

Râie?

Și râie.

Așa, *și cum v-ați... înainte ați avut? înainte de război ați văzut păduchi?*

N-o fost înainte de război, înainte nu știu că eram unică înainte de război. Da' nu știu. În timpu' războiului o fost. O fost. *No, și vă aduceți aminte cum o fost atunci?*

Păi...

De unde ați luat păduchii, ce zăceau părinții?

Păi de la armată, era nespălată, era murdar nu era așe ca și acuma. Era războiu'.

Da' dormeau la dumneavoastră acasă?

Poftim?

Dormeau la dumneavoastră acasă?

Sigur. Nu în casă, da' în curte. Și-n podu' poietii și și-n casă am avut care era ștab, c-am avut tri camere. Și una o trebuit s-o golim, și-o făcut ei paturi acolo cu paie și ce-o fost de făcut. O durnit.

Da' erau păduchi de haine sau păduchi de cap?

Păduchi de haine. Albdi.

Albi?

Albi și c-o dungă neagră erau. Așe tai minte io.

Da?

Avem doișpe ani da' tat o fost mulți. S-acuma gândești că când mă mîncă ceva, gîndesc că nu-i păduche? Amu' as da bani pă el!

Și cum ați scăpat de ei? De păduchi vreau să zic. Ce-o făcut mama dumneavoastră?

Păi tat o spălat, tat o no... nici nu pot să știu ce face. Face leșie de coceni, face cu coceni foc și acele era mai tare, leșie acele, și tat ne spăla. Că nu era de spălat așe, numa' chiar... Nici săpun nu să gașe atuncea, așe de cumpărat că era îl duce la... zăce că așe auzeam io, și așe și era, că la mașini pune să potă mere când era nu știu cum, armata. Apoi de-aia. Am avut ce-am avut, da' repede am scăpat de ei.

Da' mata atuncea ai avut râie?

Nu, nu mai știu.

Nu?

Poate c-am avut, nu știu no. Nu pot să nu pot să...

Da, da. Am înțeles.

Da' era, **și** după ce-o trecut războiu' o fost păduchi, **și** la școlă când mereu coptiții că era, s-amu sunt.

Da?

Da, la mulți coptiții. Atunce **așe** o fost. O fost o viață **așe** amărâtă că nu gașei nimnica nici de spălat, ce numa' chiar dacă era soda caustică, aia care face săpun **și** mai face da' numa' cu leșie spăla haine. Păi era numa' haine de tort, de cânepă, n-am găsat că m-am măritat **și** nu mi-am găsat să-mi... s-o fost dată cartelă **și** mni-o dat tri metri de material, da' nu mnie că la frate-mni-o ta, am avut frate-n Cluj. Că nouă nu ne-o dat. Nu era da' de tors **și** de cânepă **și** tat am tors s-am țesut **și** mni-am făcut. Apoi elea **așe** le spălam cu leșie de țate mânurile ni erau sânje.

Ați avut cânepă? Semănați cânepă?

Da. Avem multă cânepă. În tat anu'.

Da? De când nu mai, când v-ați oprit să mai semănați cânepa?

D-apoi **și** când m-am măritat am mai fost semănată socrii mnei. Dup-ale n-am mai semănat. Da' **și** după ce m-am măritat în cincizeci **și** doi încă era criză **și** de zahăr **și** de ulei **și** de este nu... C-am avut coptilu' în cincizeci **și** tri **și** n-am găsat un strop de zahăr, nu era. **Și** când era numa' **așe** pă uăti la cineva **și** ceva trăbuie să dai. O fost rău, o fost spurcată lumea, dă-o-ncol' s-o mânce lume! C-amu nu mai tre' să spele cârpe la coptiții, amu nu mai tre' să... amu i le pune **și** să duc. Āla-i.

Da, păi îi altfel astăzi.

Și nu-i bai că amu-i forte bine. Da' tat ale îs mai obosâte **și** tat aia îs mai năcăjiți că au de lucru. Io când le aud cu lucru îmi vine să le dau în cap! Păi da' io nu mă știu domnule coptilă, io nu mă știu coptilă! În patruzeci **și** patru s-o gătat războiu'. Am avut doișpe ani. **Și** la noi s-o gătat războiu', de la noi o fost trecută. Da' atâta-ntors, de cum era primăvara iese grâu atâta ni era când să duce omătu', trebuie să umblăm la plejit. Noi tat pă hotar am fost veci! Veci, veci tat pă hotar am fost! Să găta de plejit o început

sapa. Apoi am săpat pân-am bolunzât, tat am săpat. Apoi de-o fost vreme bună, de-o fost ploi, de-o fost uscat, aia o fost musai să faci. Și arat. Și la plug că io-am fost și ficior și fată. Am avut două surori mai mari și le-o măritat mama săraca repede să se scape de ele, c-am fost patru fete, ș-apoi io am fost birisu’.

Erați cea mai mică?

N-am fost mai unică, c-am avut una mai unică și un frate mai unic, da’ o fost una cu șapte ani mai unică, unu’ cu nouă ani ș-apoi io-am fost mai mare între ei. Io am lucrat. Când m-am măritat frate-mnio o avut unșpe ani. Nu, nouă ani și soru-me cu șapte ani o fost, unșpe ani. O fost coptii, nu? Și n-o fost nici atâta, noi am avut apoi atâta tors, apoi cânepă, apoi torce, lucră-o până cole; până la tors o fost mai mult ca torsu’ și ca tăsută că dăde Dumnezo Postu’ Paștelui: mă băga mamă-n război s-acole eram! Acole-mi pune să mânc, în război ș-apoi ȝesem până trăsne’! Și dacă era surorile, nu le lăsa pă ele că nu-i plăce cum lucră. Nici să nici când și când am fost așe tati acasă, și fetile, surorile, nu le lăsa să... nu le da să torcă ce era fuior bun, numa’ așe ce era mai, că nu stieu, răsuceu. Apoi io-l torcem, io tare-tare mândru am lucrat. Așe i-o plăcut. S-așe am făcut. Așeo fost. S-acuma ce fac femeile? De primăvara și până-n heie primăvară ce fac? No, la vaci o trebuit să umblăm că am tânut vaci, am tânut că n-o fost tractore. Am marș la vacă. Când umblam la uăi primăvara, umblam că trebuie scosă, nu era atâta domnie să stăm acasă să ne băgăm om să le ducă. O fost lumea redusă, ca să zăc așe, o fost forte redusă. C-o fost posibilitate, s-o fost oamini cu posibilitate, c-o putut trăi altfeli. Da’ o fost redusă. Am avut pădure. Am avut pământ mult. Am avut pădure acasă, s-aicea. Da bdietu’ tata meu mă duce iarna la pădure și tat să uita pân’ pădure care-i mai strâmb și care nu-i bun și-l tăie, și pân’ omăt, și pă unde... Atunce n-o făcut-o: no, merem și tăiem pădure s-avem leme uscate pă iarnă, să fac foc, c-am avut tri camere, o trebuit să ne strâmtorim, c-am fost opt în casă, într-o cameră. N-o fost reduse? Redusă lumea?

Nu-și punea lemne de-o parte, de toamna? Să le taie, să le...

Nu, nu, nu. N-o fost. Cine n-o avut pădure așeo făcut. O cumpărat și și-o făcut lemne uscate.

Aha.

Noi dac-am avut pădure noi ne-am dus când am vrut.

Păi ardeau verzi așa? C-acuma parcă-l bagi pe foc și nu arde dacă-i verde. Dacă-l compari cu ăla uscat. Ce voiam eu să vă-ntreb acuma. În afară de păduchi, mai erau ceva goange rele? Nu pureici, că ăstea sunt peste tot...

Aici o fost și după ce m-am măritat.

Oioioi! S-acuma sunt pureci peste tot. Mai găsești.

Acuma poate că...

De la porci. Da' mai erau niște goange de-astea rele care mușcau.

Nu știu.

Cum le zicea?

Stelnița.

Stelnița.

Stelniță, da' de-ale n-am avut. De-ale n-am văzut.

N-ați văzut niciodată?

Nu.

Numa' ați auzit de ele.

Am auzât. A, la oraș era...

Dacă n-ați văzut, n-ați văzut.

Nu. Io n-am văzut stelnițe. Numa' știu că ave' mama sorăn București și ei vorbeu știi? de este și de stelnițe și că mnirosă.

Că mniroseu urât ale.

Da, da.

Noi n-am avut. Apoi când o... și după război o umblat și de la primărie ce știu pă unde? O umblat cu dubă și băga hainile acolo să le... da' cine ști, de erau albe, de erau roșii, de erau verzi țate le băga în dubă să omore păduchii.

A, deci nu făceați acasă ceva ca să omorâți păduchii? Venea duba aia și le lua și le făceau ei ceva ca să omoare păduchii?

Ale cu duba?

Da.

Aia ce știu ce băga acolo?!

DTT cred că băgau.

Păi ceva no, nu ne-o spus nouă ce. Nici nu am văzut la noi, numa' tat pâ'n sat așe, pă unde erau amărâți oamini. Mai cotropiți să zâc, așe no. N-o marș nici aheia în tata casa. Că s-o văzut în ogradă, se vede. Când întri într-o casă, la o casă-n ogradă se vede că îi ceva o nu-i ceva. O fost greu și, da' ne-o fost mai ușor ca și acuma.

Dumneavoastră?

Am fost sănătoșă, ș-am fugit, ș-am lucrat că era un om chiar amu aicea în I. la noi: „Doamna P. când îi umbla?” „Păi, zâc, io ce fac amu?” „Păi nu umbli, că fuji!” „Apoi io nu știu cum fug”. Amu, umblam, da' amu mă gândesc că să mă vadă cum umblu ar zăce: „No, amu umbli”. C-amu nu mai pot de-aci ni, să fug, numa' să umblu.

Ați zis că nu era săpun. Când ați văzut prima dată săpun, vă mai amintiți?

Păi face mama. Face mama săpun că lua sodă caustică și face săpun. Tăiem porcii și avem.

Și mata știi să faci?

Știu.

Da?

Știu, da amu nu ne mai trebe. Am încă săpun făcut de mine.

Da?

De vo zece ani, cinșpe.

S-acuma ce faceți cu untura aia care nu-i bună?

Amu o mâncă câinii. O țap la gunoi. Și mai demult când eram io coptilă, așe o fost că săracii că n-o avut pământ no, coptii mulți, no erau oamini săraci, dacă n-o avut pământ. Apoi când tăie mama porcu', când terminam noi porcu', îi desfăcem mațele și pă maț cum îi grăsimea heie, vine o femeie de-acolo din vecini și o desfăce ș-o topte. Și-și face unsore. Da' nu era spurcată. Că dâră-n porc tăte-s curate. Da' amu nu ave. Amu și ale, cum îi zăce, untura ale, zăce că așe bune jumări îs ale cum desface di pă maț, pteile ale să prăjeu acolo și erau bune.

Deci înainte se mâncau alea. Da acum nu.

Unii oameni, mai săraci.

Se zice că copii seamănă cu părinții, sau nu neapărat cu părinții? Cu cineva din neam?

Da, da.

Mata cu cine ai semănat. Cu cine ziceau părinții matală când erai mică că semenii?

N-o zis. N-o avut mama vreme. Nici tata.

N-o zis că cu mama, cu tata, cu bunicu?

Mama nu s-o cunoscut pă mă-sa c-o avut un an când o murit. Socra o fost unguroie, o fost forte re, nu s-o mpăcat.

A, soacra dânsei.

Și socră-sa... o fost tat fără mamă că o fost două surori s-o fost din Cluj tata lor. O fost mare groh. S-o avut două, un ficior numa'. Și ficioru ăla, ei acolo acasă la ei o avut o fată din Tri

Scaune. Era no acolo cu averile lor, nu servitore că no... Și asta atâta mni-o povestit bdiata mama, ficioru-se s-o îndrăgostit de asta și s-o luat. Și tată-se l-o dezmoștenit. Și dacă l-o dezmoștenit o avut două fete. Și atuncea una pă mama, pă mama bună a me, u-o dus la Tri Scaune, la părinți, și astălaltă o rămas în Cluj. O zis că mere, că divorțează și lasă fetele la părinți. Și o divorțat așe s-o marș nu știu unde o fost ei, undeva o fost mutați ei nu era amu la tată-se el, nici la le. S-o otrăvit ș-o murit. I-o găsat după o săptămână cineva în casă, morți. Ș-apoi nu și-o cunoscut săraca părinții. Și asta nu mai știu și nu că n-am fost intenționată s-ontreb, amu aș ști să o-ntreb, cum s-ontâlnit cu soru-sa din Cluj. Apoi nu mai știu. Numa' știu că o fost în Cluj și u-o trimăs la F. servitore și nu știu, cu unu' s-o nu știu detalii din ăstea. Ș-apoi acolo în F. s-o măritat. S-o găsat și și-o făcut apoi și ei, tat la un boier o fost că numa' unu' o fost în tata F. boier mai mare. N-o fost mare-mare, da' o fost mai mare ca aieștialalți din F. Și i-o dat o căsuță aicea lângă el și acolea o rămas. Și-o făcut casă. Nu mai știu nimica, atâta că nu să-mpăca nici cu mama. Și mama orfană și le, da' era două rele care nu să-mpăcau și

nu s-o... no, nu-ți dai sama ca coptil să... Că acuma mă gândesc că di ce nu o am întrebat, di ce nu știu mai multe? Da' atuncea nu m-o interesat ale M-o-nterestat jucăreile și n-am avut vreme să mă joc.

Deci nu vă gândiți așe, fizic, la față, cu cine semănați. Cu mama dumneavoastră?

Cu mama.

Da?

Cu mama, așemi spun acuma.

Da.

Când am fost tânără nu, am fotografie, dacă vreți vă arăt. Și pă mama și pă mine.

Nu, nu. Da' zic, ce să zice.

No, da, știu. Da' așe, mai ales acuma, că io am fost, am fost slabă și n-am semănat cu nime că tata familia mi-o fost mai plină. Am fost ca un dejet de slabă. Și acuma îmi spune, îmi spun nește mătuși aicea pân' F. că șaman cu mama. No, și m-am văzut și io acuma, da' tânără nu. Nu m-am văzut. N-am semănat cu nime. Și nici cu frații n-am pe semănat așe că am avut fratele blond, o soră în G. blondă și una în București, cu le am fost satene așe, știi? No, da' din tri', patru fete, tri' o fost blonde... două o fost blonde și două o fost satene. Că n-am fost nici brunetă, nici neagră, nici albă.

Da' mama dumneavoastră cum era?

D-apoi tat așe, șatena. N-o fost blondă. Nici tata.

Și tatăl dumneavoastră tot șaten.

Da.

Și la fire, cu cine vi s-a zis că semănați? La fire, la felul de-a fi?

Mama o fost oarecumva așe, nu știu, nu vă poci esplica. Apa-n opt. Țățe o fost bine.

Da?

Nu le punea pă toate la suflet. Nu, și nu o interesa că de-aia nu știu cu cine am semănat io, chiar nu știu că io dacă vedem că astani, îi un ptic așeni, tata o dădem să sie într-o formă. Lui mama nu i-o păsat. O fost cum o fost. O vărut, o spălat, o făcut curat, că era curată, da' nu era așe

picantă. Tata meu cam era mai păsător, mai altfel no. Da' io cred că la mama lui tata meu, că acele era așe unguroncă. Ungurii întătdeauna îs mai curați, mai ordonați. Și cu gătitu' și cu țâțe. Atâta o învățat mama de la socră-sa. Face mâncare bună. Încolo, cum o fost!

Haideți acuma cu dumneavoastră. Câți copii aveți?

Io?

Da.

Doi.

Să vă trăiască!

O fată s-un băiat.

Așa. Bun. Când i-ați născut, nu v-ați uitat prima dată, cu cine seamănă. Care-i mai mare, fata sau băiatu'?

Băiatu' acuma săracu-i în spital, s-o dus ieri că ce știu ce-o avut?! Tat s-o umflat, s-o pătat pă față, pă ceva nu știu ce, picioarele. I-o ieșit așe pă el, no. El n-o sămânat cu nime atuncea. Da' acuma în partea părinților mnei, a fraților mamei.

Aha.

Fata, îi mai unică cu cimpe ani ca băiatu'. Ie nu samănă cu mine, ie cu soacră-me. Nu o cunoscut pă soacră-me c-o fost mortă, că le o murit, soacră-me, în ajun de Crăciun am îngropat și pă le o am născut la întâi martie, nu o cunoscut. Da' și năravuri și tătă-tăt, și figura, tătă-tăt mai ales și năravurile: tătă-tăt, că dacă trăia zacem că u-o văzut și de-acolo.

O-nvățat. Da' ce năravuri? La ce vă referiți?

Nu samănă la mine cu nimnica. Tăte-s bine, tăte-s de la le. Când face, face, tare bine face. Da' face când vre le. Face ce vre le că le ști mai multe ca mine, da' io nu știu atâtea ca le că doră n-am avut de unde să știu atâtea. N-am făcut atâta școlă, numa' opt ani, doișpe, cinșpe ani am făcut la școlă la mătură. Opt clase, ce-s ale?

Da' io am văzut aicea că, adică nu aicea, am văzut că în general când o femeie naște un copil, părinții zăc, ăsta cu cine samănă, nasu' al cui e, ochii ai cui sunt, nu știu cum. Nu v-ați...

N-am avut pă nime de-ale. Că soacră-me o fost mortă,

socrumeu o fost mort, mama o fost în F., n-o avut vreme să mă vadă. Cu cine o sămânat o fost a noștri. Doi coptii.

Buni o fost.

Da' nu... fata cu soacră-me, de le spui: „Tătă-tătă ești bunăta!”. Tătă-tătă până-i lumea tat să... era de septeazăci de ani și tat să... i-am găsat cremă de față și țâțe. Da' io zâc: „Bat-o Dumnezo de cremă de față, io n-am avut de când îs de-asta!”

Da' aveți față foarte frumoasă.

D-apăi dară, io n-am avut de când îi lumea. Eram de vreo doișpe ani, după război. S-o gătat, io am împlinit în noiembrie doișpe ani și atuncea o trecut de la noi. M-am dus în decembrie, avem sezătore și merem în sezătore. Și doră atuncea fătile erau vărute cu alb, nu cu țâțe culorile. Luam câte o cârpă că eram tare roșie, și nu-mi plăce. Di pă părete c-o cârpă și tat mă spălam cu var pă obraz.

Ca să fiți albă?

Ca să siu albă, să nu siu roșie. Și-aci ni unde n-am dinți îmi punem un staniol și îmi îmbrăcam un dinte că eram cu dinte pus! Nu știți dumneavoastră!

Da' la modă era frumos să ai dintele pus, de-asta ziceți...

Da. Îmi punem staniol pă el, ș-apoi merem în sezătore: apoi așe eram de frumoasă de numa' io eram!

Da? Asta n-o mai știam.

No gânortî-vă, și amu când văd atâtea lăzi și cutii de țâțe felurile îmi vine rău, bată-le Dumnezo să le bată! Și fetele aieste că am două nepote aci. Tat felu' de prostii. Cutii și de... habar n-am.

Ca să se facă frumoase vreți să ziceți. În cutiile alea, nu?

Păi dara au de țâțe felurile. Au și spraiuri, și cremuri, și țâțe. Ce-i în lume îi și la ele. Zâc „Tu, io așe eram de frumoasă că frecam o cârpă de părete și dedem așeni, și mi să albe fata și așe eram de faină tu!” Așeo fost viața atunce.

Deci ca să fi frumoasă, deci frumusețea la femei era să fie albe, la față, vreți să spuneți.

Păi să sie albă și io eram tat... mai ales și așe tomna și vara și primăvara eram tare roșie. Așe când mă trezeam așemi arde fata de nu... Zăce una, o fată o dată câtă mine, era cu vo șapte, opt ani, no era fată io eram coptilă: „Tu ce ai la fată, cu ce te dai pă fată?” Zic „Cu ce să mă dau? Cu apă” „Tu ai ceva cremă. Nu, n-ai cremă de viorele?” Habar n-avem ce-i acele. „Nu știu, da’ cum îi ale?” „Că de la ale te faci așe roșie” No, păi io zăc „Poate că de la ale”. Ce să zăc?

Da, da’ v-am întrebat pentru că într-un alt sat unde am mai fost și am întrebat, ziceau că se luau de la hârtie creponată roșie și dădeau pe față ca să fie roșii-n obraji.

Da, da.

Și aicea se făcea așa?

Da, da. Numa’ io n-o trăit să mă dau. Pă buze mă mai facem, pă buze, da’ rar că dacă torcem tata eram sânje. Nu mai trebuiau roșii.

Da’ pe buze cu ce vă dădeți ca să vi le roșiți? Nu mai știți? Tot cu hârtie creponată? Cu ce dădeți pe buze ca să se facă roșii, atunci?

Atuncea? Păi torcem și era tat roșie că io cum tat sugem la cânepa cele, tata eram rană la gură.

Nu, am crezut că vă dădeți cu ceva anume ca să fiți, să aveți buzele roșii.

Păi ale, hârtie creponată. C-avem lompa și ne facem lompa cu hârtie creponată, așe era lămpile, împodobem, ș-apoi când îmi trăbuie și nu avem cânepă să torc și mă dădem pă buze, da’ numa’ pă buze. Nu tare mult mi-o trebuit nici la buze știți, că nu știu... cum am fost – bine am fost. Io nu m-am uitat cum îs. Io eram bine. N-avem, era altele altfel, că era mai cu puține fete, coptii ori era chiar în vecini acolea, atâta năcaz era că noi până-i lume tat în lucru și altele ședeu acasă! Că dacă n-o avut pământ n-o lucrat. N-o avut unde mere. No, și o trăit mai bine ca noi, și ca mine. Noi tat muncite și tat în greu. Apoi o dat Dumnezo de m-am măritat, apoi o dat mai greu: ș-aice-am fost biriș.

S-aicea-ți avut pământ mult?

Da, da. N-am stat cu ei c-am stat în casa dincolo, casa aia care stă băiatu-n le. Aci o fost o casă re, o casă de vo două-tri sute, învelită cu zdreanțe, cu... nici n-ave... aci era o cameră cam de la dulap până atâtani. Nici mobilă, nici pat, nici... Așei zăce, o tindă. **Și** dincolo ave o cameră mare. Acolo.

Și ați construit-o dumneavoastră, din nou?

Aste le-am făcut. Când o fost mai gre viața. Până-n șaizeci.

Atuncea le-ați făcut?

Dacă merem la Colectiv. Aicea-n cincizeci o fost Colectiv. Dacă intram în Colectiv ne era ușor că tati ne ajuta, că s-o dus oameni cu pământ, cu vaci, cu avere în Colectiv și era o hală și Dom'le Sfinte! Tati, că numa' tat aia care n-o avut nimnica s-o băgat în Colectiv că nu le-o păsat, no. Da' nu le-o trebuit: socrii mnei n-o vrut nicicum. Atuncea am făcut, da' forte greu ne-o fost. Forte-forte. M-am dus la tata la secere cu două felii de pâine unsă cu muștar, s-am secerat tata zâua. **Așe** năcaz am avut și greutate. Da' o trecut țâțe. N-o fost. Amu de țâțe sunt, numa' ce trebe nu.

Ce?

Sănătate.

Da' de când aveți probleme cu sănătatea?

D-apoi doră am probleme de vo patru ani. Pân-acole n-am știut că-s bolnavă. S-atuncea am avut, am tușit, s-am tușit și până la urmă am făcut o tușă măgărească. De-aia, no.

Da, așa se zicea.

Și de la o vreme, de la un timp așe nu mai putem nici tuși. Opt săptămâni am tușit așe, m-o durut aiceni, capu'. Aiceni, când tușem.

Da, da, la tuse doare.

De-aci ni tușem și gândeai că am două cuie-n cap, așe mă dure. **Și** pă urmă urechile, și dintr-asta mni-o curs așe ca puroi, sânje, așe. Mni-o curs din ureche. **Și** nu am auzât nimnica. Eram în două urechi. D-apoi pute tuna, pute trăsni, pute... n-am auzât nimnica. **Și** mni-o trecut tusa, am

rămas așe, c-apoi n-am auzât, am mai umblat. Doră când mni-o trecut tusa ș-așe, dacă stam aci ni pă fotolii nu putem sta așe. Așe mi să duce capu'. N-avem putere. **Și** mânurile am vrut să îmi ieu să-mi fac ceva. Nu putem să ca un fel de paralizie mni-o rămas. Io așe n-am avut putere nici să tai un ac în mână, ori să fac așe. **Și** încăpățânarea m-o ținut, că nu mni-o trebuit doctor. N-am vrut să mărg la spital.

N-ați fost deloc?

Nici on ptic.

Da' la medic ați fost?

Nu. Nu am fost la medic, n-am fost la spital, n-am fost până-i lume nicăierea atuncea și nici nu am luat medicamente. Dacă am luat Algocalmin ceva așeni, să nu mă doră rău, atâta. Nimnic.

Da' de ce n-ați fost?

Nu am fost că n-am fost în spital niciodată și n-am știut, și când auzeam de spital gândeai că mă duc la ce știu io unde mă duc? Că la temniță dacă merem, era cu oameni **și** s-acolo! No **și** nu m-am dus **și** până la urmă m-o durut pticioru' aiesta rău, s-o umflat **și** m-o durut. Mai s-o făcut **și** un fel de ulcer, o rană, aci. O zis că am stat **așe** de pă vremea asta **și** până aprobe tomna. Da' mă dure, avem câte-o durere că dacă mni-l tăie nu mă dure mai rău, **așe** mă dure! Nu m-am dus. O trebuit să mă duc, c-apoi am stat **așe** mă aci la televizor, într-o sară **și** mai s-o... m-am dus atuncea cu pticioru', **așe** m-o dus la Cluj; la Spitalu' Militar am avut pă cineva acolo **și** s-o vindecat **și** am vinit acasă. Da' am stat **așe și** nu pot să mnisc pticioru': „Ce dracu', mai s-o lipit pticioru' de covor?”. Mi să cura sânjele ia de-aiceani, în sus da' **așe** numa' ca pă un fir de păr poate **așe** să zâc. No, **și** ei durneu dincolo. Io mă duc **și**-mi șterg **și** covoru' **și** io nu zâc cătă nime nimnica; mni-am pus o cârpă, nu mni-o mai curs sânje. Zâua, dumneata m-am sculat, m-am dus în... tat umblam no, să fac p-afară cu treburile mele. Vine ginere-mnio la bucătărie până la apă: „Da' ce-i aicea atâta sânje?”. **Așeni**, da' nu am sântât, nici nu m-am uitat. **Așe** ca pă un... nu chiar ca pă dejet, da' **așe**

în sus împrășca sânjele. „No, Dom’le iartă!” S-o spăriet, mai l-o bandajat, mai l-o pus, m-o dus și la G. și apoi mi s-o vindecat. N-am stat în spital atâta. Am stat o săptămână acolo. S-ala mni-o fost spitalu’. Și m-o întrebat că de la Urgente, de la Chirurgie tre’ să mă duc la... mai în jos la acolo, la Interne, în G. Și m-am dus și o asistentă zăce: „În ce salon, unde ești?” Zâc „Aci-s, în spitalu’ aiesta”. „Da’ ce salon?” „D-apoi nu știu ce salon în Nici atâta n-am știut! Că io n-am știut că tre’ să mă uit că în ce salon îs. No, m-o văzut că-s prostă! Pă cuvânt dacă nu. Că io am râs dup-ale singură: no uite dragă, di unde să știu că în ce salon și ce?! că eram înt-on salon, cu bărbați m-o băgat.

Asta treia să-i ziceți că poate știa. No, și cum o fost la Cluj? Că ați zis că v-o dus la Cluj la Spitalu’ Militar. Cum o fost, cât ați stat acolo?

O săptămână.

Și, cum o fost?

Bine.

Nu au fost probleme? O fost bine?

Am fost tratată bine, m-o tratat și țâțe analizele și medicamente, și când am fost și când am vinit acasă, mni-o dat o grămadă de... c-am fost internată la alt, deci trebuie să fiu la aieștia cu răni, cu pticior, cu nu știu ce, da’ am fost la altă secție. S-o vinit doctoru’ care, că am avut o cunoștință și ăla l-o adus p-aiestalalt care era cu meseria asta și mni-o dat fel de fel de unsori, de țâțe și mni-o explicat și-o fost tare bine. Tare bine căutată și mni-o prins și mni-o dat medicamente multe, fără bani. Da’ la G. O trebuit să-mi cumpăr.

Da?

Când am fost atuncea cu pticioru’. O trebuit să... nu știu, un tub n-o fost numa’ cinzăci, cinci lei. Da’ n-o vrut să îmi facă.

Și la G. O fost bine? Mâncarea bună, cum era?

Io mai bună mâncare ca în spital n-am mâncat de când îs.

Da?

Așe oriunde as mere să mânc, numa’ să nu mai fac de

mâncare.

A, asta era. Făcută de alții.

Pă cuvânt dacă mințesc. Zău dacă nu. Că vă spui din tat sufletu'. Uărice mâncare, uăricum ar **și** io tat am mâncat. Câtă mni-o trăbuit, da' n-am zis că nu-i bună. Tat o fost bună numa' să n-o fac io. Am fost, când eram la școlă, la T., cu coptiii, le-am făcut mâncare acolo la oameni, la coptii, la profesori, ce-o fost. Am avut **și** câte-o sută într-o zi. **Și** facem, **și** tat mâncare multă. Atâta o fost de bună mâncarea. N-avem smântână, n-avem carne, era... **și** dacă am făcut o ciorbă de varză, n-am avut nici cimbru, nici mărar, nici nimnica. Că am pus acolo atâta, da' tati mânca **și** io mâncam mai bine. **Și** no: lasă că mă duc io acasă **și** mni-o fac io! Când am vinit acasă am făcut-o, da' n-o fost **așe** bună. Pă cuvânt dacă nu!

O fost mai bună aia așa.

Nu, dejeaba am pus smântână s-am pus carne, s-am pus, n-o fost **așe** bună! Le-am spus că zăc „Nu știu cum tat zaceți voi țate, că ce mâncări rele-s la spital! Cele mai bune mâncări îs la spital!”

Da.

Că până-i lumea tat la labos, la oală. Apoi da' te saturi de uărice-i face. Că dacă tat numa' tat bun, tat bun nu mai știi că-i bun, te saturi. Da' dacă mai mânzi **și** mai rău, mai slab, te gândești, no amu când mânzi o mâncare mai bună: no amu o sântăsc, **și**-i bună. Da' altfel... Am fost **și** la G.B. **și** acolo am fost.

Da' dumneavoastră ce profesie, ați fost bucătăreasă sau ce?

La coptii da, **și** la ei bucătăreasă.

Da?

Da, da. Așeam fost. Am fost femeie de serviciu la școlă.

*A, aicea? **Și** vă ducea în tabără?*

Da, în tabere. Era cu aiestea cu... nu tabere că cu săpăturile cum le zăce. Cu L.O., nu cred că nu știți de el.

Am auzit sigur.

Și profesoru' de istorie, încă **și** acuma p-aicea, B.A.

Cu aceia. B. l-am cunoscut mai bine. Că domnu' L. l-am cunoscut de nu era căsătorit, nu eram nici io la școlă, numa' vine pă la școlă. **Și** orice o fost dac-am fost aci „Vine cineva, profesor” îi dăde la mine, să fac să servească, tătdeauna, no. **Și** i-am cunoscut... no **și**-n Timișora am fost. Pă tat locu' m-o dus.

Înseamnă că gătești bine. Gățiți bine. (...)

N-am putut să stau în pticiore. Dac-am stat pă pat, dac-am stat jos, nu m-o durut defel, da' când să mă rădic, io n-am putut. Da' nu durere **așe**, dară dacă mni-l tăie nu mă dure mai rău! **Așe** mă dure **și** nu știu, n-o fost... n-am fost lovită, n-am fost, n-am avut nimnica rupt.

***Și** amândouă picioarele v-o durut sau numa' un picior?*

Nici umflat aiesta nu mni-o fost. Aiesta nu mni-o fost. Aiesta mai bolnav el de... **și** tat amortât mai de la bolă ale. Da'

nu știu ce-am avut. M-am dus aci la domnu' doctor aiesta că tata lumea l-o lăudat că-i tare bun. Domnu' doctor, țațe analizele mni-o ieșit, la țațe aparatele m-o băgat, nu mni-o găsât nimnica. „Domnu' doctor, io de-aci ni, nu poci sufla să mă duc să pășesc mai tare, nu poci, de-aci ni. **Și** nu știu ce îmi tat bate aci ni!”. No, tat m-o consultat, nu mni-o găsât nimnica. Am vinit acasă. Nu mni-o gasât. „Domnu' doctor, amu asta...” Io le-am spus după ce mni-o făcut țațe analizele, țațe controalele „De-aci vă spui că asta o am, că de-aci mă balonez **așe**, gândești că mă strânge ceva așeni, c-o cure de tat așe **și** mă strânje, așe mă simțasc io. **Și** nu poci dacă pășesc sau să mă duc un ptic mai tare, nu poci”. Mni-o făcut trimitele la G. să mă duc: da' mere dracu'! Că după ce să mă duc? Dacă nu mni-o găsât dumnealui nimnica, io ce să... după ce să mă duc?! Zâc, numa' pântru pticior, „Di ce mă dore de-aci ni, așe de rău c-aci când, nu șoldu', așe ciontu, aicea?”

Mai sus.

Atâta m-o apăsat pă tat locu'. Zâc „Nu mă tat apăsa că mă dore, mâna dumneavoastră mă dore cum apăsați, da' nu simțasc nicio durere!”. Nu știu ce durere o fost.

Apoi dup-ale mni-o trecut tat așe cu Algocalmin. Că nu mni-o dat nimica. Da' foarte rău m-o durut.

Cum n-ați ajuns dumneavoastră în spital deloc până acuma, mai către bătrânețe? N-ați fost niciodată bolnavă?

Am fo' bolnavă când o apărut o gripă spaniolă.

Când asta?

A... băiatu' meu are acuma cincizeci și opt.

Mulți înainte.

Ave vo cinci ani.

Demult, demult. Și ce-ați pățit?

Atuncea o fost gripă, parcă mni-o spus că-i gripă, dup-aceie c-o fost o gripă spaniolă, o gripă re. Am stat pă pat și am tușit, mni-o fost no... în ultimu' timp nu mai putem nici să suflu, de-aci ni, de tușă. Eram... nu mai să rupe tusa. Nu mni-o dat nicio Aspirină nime. S-o dus soțu' meu la G. ș-am zis să-mi cumpere ceva să nu mă doră așe. Ce știu io ce era atuncea, cum era atuncea? **Și** nu mni-o cumpărat nimica. **Și** eram consilieră la Coperatie și la Primărie și trebuie, în tata vinerea era, într-o vinere ședință, da' no, nu m-am dus. S-atuncea vo patru săptămâni am zăcut așe.

Acasă?

Acasă. În ultimu' timp am stat așeni, p-o canapea și n-am mai putut să stau culcată. S-o vinit președintele Coperatiei. O vinit la mine, la noi, să vadă di ce nu mă duc pă la ședințe **și** tat îmi trimite și nu vreau să mă duc? **Și** m-o văzut în ce hal îs. **Și** când o văzut soacră-me, că trăia atuncea, o vinit să vadă di ce-o vinit ăla. S-ala o zis cătă soacră-meă când o văzut că cum, nu mai nici putem tuși, nu mai putem... numa' dup-ale mni-o spus cineva c-o vinit cumnatu' și-o zis: „Pregătește-te că să duce” Mă duc! Că ei nu mni-o putut face, un ceai nu mni-o făcut nime! Un ceai n-o fost mult. C-o vinit cumnată-meă la mine să mă vadă cum îs, mni-o adus pere cu zamă! Că așei zacem: pere cu zamă. D-apoi la un om bolnav: un ceai, o lămâie, un ceva no... ce poți mânca atunce și ce poți be când ești bolnav? **Și** o zis ăla, președintele, cătă soacră-me: „Du-te dumneata acasă și le două cepe și le fierbe bine așe” „Da' cum să le

fac? Să le curăț?” „Cu cojă cu tat. Pui un sirop de ceapă și adă să beie că aia-i îngăduie tusa”. Nu mai putem nici să tușăsc, nici să... no nu... nu vă poci spune cum am fost! Și mni-o făcut așe, da’ o fost așe, cum l-o fiert, o fiert așe ca uleiu’. Forte ră o fost fără zahăr, că așe. S-am băut v-o două guri de-alea așe dintr-odată, într-un pahar și mni-am revenit de-am putut tuși, mai s-o rupt tusea. Da’ când m-am sculat, când m-am sculat din pat n-am putut mere până la poartă. Am ieșit până la poartă, am stat pă gard că nu am putut mere. Așe am fost de amărâtă. Apoi mni-am revenit tat așe, fără doctor și fără medicamente.

Păi da aicea nu era în vremea aia dispenser, doctor?

Era.

Păi și cum nu v-ați aruncat pân’, la doctor?

Nu m-am dus, nu mni-o trebuit.

Sau să cheme cineva.

Nu mni-o trăbuit mnie. Da’ io n-am crezut în doctor, pântru mine n-o fost cu doctori.

Vă era frică de doctori?

Poftim?

Vă era frică de doctor, sau...?

Păi nu-mi era frică, da’ nu... nu știu.

N-ați avut încredere că se pricepe, sau...?

Niciuna, nici alta că doră nu stiem, dacă n-am fost la el, nu stiem. Nu, nu mni-o trebuit că ce-mi pot face doctorii? N-am crezut că poate face-un doctor ceva.

Și în afară de ceaiul de ceapă, ați mai luat altceva? N-ați mai luat nimic atunci?

Dacă n-am luat pân-atuncea, că v-am spus c-o fost la G. și i-am spus să-mi ieie ceva Aspirină, ceva, și nu mni-o cumpărat. N-o avut bani.

Erau mai scumpe medicamentele atunci? Pe vremea aia, vi se păreau scumpe medicamentele?

Amu io nu știu ce-o fost pă vremea aia că doar bani nu avem. Țâțe o fost scumpe dacă nu am avut salar, n-avei nimica. N-avei ce vinde. N-avem nimnica că în timpu’ ăla am fost avută o vacă, ne-o fost dată părinții o junincă și o marș în ciurdă și o trăsnit și n-am avut nici vacă, nici lapte,

nici... Că doră câte vaci

O fost, mii de vaci di pă hotar atuncea, n-o trăsniț numa-ntr-a noastră, că a noastră o fost singura! O scăpat Dumnezo de le! N-o fost bani, no.

S-ați scăpat.

Din țate. Din țate, mă gândesc io, din țate bolile forte grele, bolile care le-am avut așeni, s-am scăpat fără medicamente. Apoi nu... și asta vă spui, zâc într-una la tati: „Nu mori om bolnav, nu mori de bolă. Când să gată zălele, apoi sănătos, cum ești, te duci. Da' nu mori de bolă” Io vă spui, și așe îi.

Aha.

No, mama o avut un frate, trizăci și ceva de ani o lucrat în spitale, și femeie-sa lui și el. La spitalele alea mari, acolo sus, că numa' ale le cunosc, numa' ale le știu io că acolo tat merem la untu, că acolo și șede când era. Și o dat Dumnezo, o fost un ptic de bolă, bolnav, și s-o internat, că doră-n spital lucra, o stat acele și pă când să-l ducă acasă o murit. I-o făcut o injecție greșită s-o murit. No.

Da' când s-o-ntâmpat asta?

Ficior doctor. Păi când? De vo patruzeci de ani cred că Nu știu, mama-i de trizăci mortă. Da' la tati așe o fost. Ficioru-i era doctor, o fost ieșită doctor. Nici nu știu dacă mai trăiește că nu l-am văzut din saizăci și tri, nu l-am văzut. Da' asta o zâc cătă oricine: „Nu mori când ești bolnav, mori când ți s-a gată zălele!”. Dacă ai o bolă, ești bolnav, meri la un medic, amu știu și cred ți le mai reduce durerile, mai altfel, no, n-ai atâta chin, da' nu că-ți dă sănătate, viață! Îți dă un pic de sănătate, te mai liniștești, nu mă dore așe, m-o operat no. Nu știu, io așe mai capu' meu, no. N-am fost și n-am știut. Da' pân' la septeazăci și cinci de ani io atuncea am avut septeazăci și patru de ani când am fost prima dată cu picioru'. No. Să nu știu io că tre' să știu că ce salon îi și ce număr îi și ce? Habar n-avem!

Da, pai dacă n-ați mai fost.

Nu, n-am mai.

Da injecții ați făcut?

Când am fost la școlă. Io cre' că dintr-aia m-am îngrozât, că nu... tare să nu-mi facă injecție.

Da' ce s-o-ntâmplat?

Păi mă dure. Atâta. M-am dus la școlă, când am umblat io la școlă doră era Borghil, deci așei zăce, vaccinul ăla pântru coptii. Mă dure, și-mi coce și mă dure și dure ăla rău. Ce știi io ce pune? Că nu-l face injecție, că așe ca o peniță era...

Aha, te zgâria...

Da.

Cred că am mai prins.

Mai să tat cunoscut, s-amu.

Da, păi se cunoaște că și noi am prins ăsta aicea, da. Cum i-ați zis? Bor...

Borghil.

Boghi?

Borghil.

Aha.

Merem la Borghil.

Și, nu fugeați cumva, să nu mereți la Borghi?

S-atuncea o intrat așe când vedem acu... mni-o fost tare greață și tare frică de mă dure, no. Da în spital dac-am fost nu m-o durut.

Când v-o făcut injecții în spital, nu v-a durut?

Da, pă cuvânt, ni n-o fost atuncea când am fost io la școlă injecții d-este ca și-aci, d-este. Așe te-mpunje ca și c-un cui! Aia n-am simțât. Așe numa' ca o ce... cu un acută de-ăla mni-o făcut injecție că am întrebat amu chiar aci la Gherla am întrebat, când am fost, la Cluj n-am întrebat: „Ce injecție, ce-mi faceți? Pântru ce-mi faceți?” Ş-apoi o asistentă care mi-o spus, zăce „Îi penicilină, patru mii” „No, bine, să știi”. La Cluj mni-o făcut injecție, da' mni-o făcut și transfuzie.

Transfuzie?

Da.

Adică v-a băgat sânge? Sau perfuzie?

Nu, nu. Perfuzie.

A, perfuzie.

Perfuzie nu transfuzie. Perfuzie.

Așa, aicea-n venă?

Aci ni, mi-o băgat; apoi tat îmi băga.

Aha. Și de-asta nu v-o fost frică, când v-o făcut perfuzie, când v-o băgat aicea acu? Că știu că doare aicea.

Nu mai știu ce frică. Atâta mni-o cotat venele și nu mai le-o gășât. Da' ia amu să văd, no. Că era umflate mânurile ș-apoi ori mni-o făcut! Că aicea ni s-a văd dora îi de la ac, cum mi-o tat făcut. S-am zis: „Domn doctor, am zis, așe mă dore aci rana asta!” că cum îndoiem mâna, și mni-o făcut dincoco. Și dincoco tat m-o spart, n-o gășât nicăiri vână ș-apoi aicea undeva mni-o băgat. Da' numa' de două ori apoi mni-o mai pus. (...)

D-apoi... am avut varice mari io. La F. am fost la tratament.

Și cum, ce tratament se face acolo că n-am mai auzit?

Acolo am avut aci ni, de-aci, de-aici așe, până aci ni, așe ni împletitură. Ca un șerpe o fost. Așe grosă.

De deasupra de genunchi până jos.

Da, așe. Și p-aicea n-am avut așe. Apoi estea acuma mai s-o făcut. Tat m-o durut pticioru' în tata primăvara asta și mi s-o făcut țâțe. Că aieste când să fac dore. Și m-am dus la F... S-acolo la F. mni-o făcut injecție în fiecare dul. De la de exemplu aci, aci, în fiecare dul mni-o făcut injecție. S-am vinit acasă și la două săptămâni o trebuit să mă duc înapoi că timp de două săptămâni mai s-o strâns, tat s-o strâns așe, s-o făcut la fiecare mai mare, s-o strâns sânjele așe unde-o făcut. S-atuncea la ăla m-am dus și mni-o făcut, mni-o spart și-o-mproscat până-n pod. O asistentă zăce: „Tanti, zăce, n-am văzut la nime așe, chiar atâta sânje să-mproste, zăce, pă păreți!” Da' zăc: „Puneți ceva să nu-mproste că...” Și așe mai s-o retras, așe mai s-o făcut pticioru' de fain, și de mai s-o tomnit, de nu s-o cunoscut c-am avut varice. Apoi amu nu știu.

Deci așa era tratamentul, să vă înțepe acolo și după un timp să vă duceți înapoi să vă scoată sânjele de-acolo.

Da.

Da' cum de v-ați dus acolo? Cine v-o trimis acolo?

Păi da' tat am auzât. Nu știu. Tat de la femei, de la oameni, tat am auzât. O mai fost mai mulți. Am avut **și** aci. De aci s-o dus încă c-o femeie, da' pă aia o am dus io. Nu știu de la cine am auzât, no, da' știu c-am fost.

Da' acolo-i spital la F. sau la cine ați mers?

Spital.

A, deci tot spital era. Aha.

Amu spital o fost de aiesta de cum îi la I. Ceva...

Dispensar?

Ceva dispensar cre' că, că n-am... nu știu. Am mai văzut **și** femei acolo cu **așe**, c-o rană la pticiore, d-apoi n-am, io m-am dus numa' acolo unde o trebuit să mă duc, la doctoru' ăla, ave el.

Era un doctor care era specializat pe asta?

Da, numa' aia, **și** el ave camera lui **și** numa' acoloa. Apoi nu știu mai încolo, habar n-am. Că când m-am dus el era cum intram pe portă, el era primu' acoloa. Apoi am mai văzut femei, apoi nu știu: o fost internate acolo, o fost, nu știu cum o fost. Da' am văzut **așe** cu rană, la pticiore **și**...

Da' asta când a fost, înainte de Revoluție?

Da. Înainte de Revoluție, să vedem...

Cât erau copiii de mari?

Fata me era, nu știu p-a întâia o p-a doua la școlă.

Și e născută în ce an?

Ei-i născută în saizăci **și** opt.

Saisopt.

Da. Amu nu mai tai minte anu'.

*A, deci înseamnă că era prin anii șaptezeci, optzeci, cam **așa**.* Prin septeazăci **și** ceva. Septeazăci **și** ceva o fost.

Da' de tânără ați avut varice.

Da.

Da' ați făcut cumva după naștere? Că mama mea de exemplu, mama zice că de la naștere, după naștere.

Nu doamnă. Nu că n-am avut, nici nu m-o durut. Nici nu m-o durut.

Ce voiam să vă mai întreb, când ați născut, unde ați născut? La dispensar aci.

*Acî? **Și** nu vă aduceți aminte cum o fost? Când v-o*

luat durerile, cum, cine o fost cu dumneavoastră?

O, nu vreau să-mi aduc aminte că dureri ce-am avut!

Așa mult ați...?

Da. Păi cu băiatu' m-o apucat durerile duminică sara, no. Am stat noaptea nu m-am dus nicăirea. Dup-ale m-am dus că era iarnă, în șaispe februarie l-am născut pă băiat. **Și** m-o trimăs că nu era nime la dispensar, cu nașteri. Nicio femeie, nime nu era acolo **și** o fost numa' mosa care era de serviciu **și** m-o trimăs acasă că nu nasc până luni, în ceva vreme. Ș-apoi am vinit acasă **și** m-am dus luni tat cu dureri: mai avem **și** mă mai lăsa. M-am dus. Ș-apoi am stat până muiercuri dumneata tat cu ale dureri. De pă la sasa dumneata.

*Duminică, luni, marți, patru zile. **Și** miercuri când, dimineața?*

Poftim?

Miercuri dimineața ați zis c-ați născut?

Miercuri dimineața la ora sasa am născut pă băiat. Da' pân-acolea dureri groaznice! Da' aia o trecut **și** fata o am avut la cînșpe ani după băiat. Eram tare greoie io, **așe**, nu putem umbra, **așe** eram de ca țapână eram, **așe**, gravidă tare. No, m-am dus cu le. M-am dus, pă le o am avut vinerea. Dumneata m-am dus, de joi sara... am avut dureri cam marți, **așe** ceva. Marțea. Păi nu m-am dus, apoi m-am dus joi dimineața, vineri dimineața m-am dus. Joi noaptea am avut dureri mari tata noaptea da' nu m-am dus. Ș-apoi de vineri dimineața până vineri sara, am avut o singură durere. Atâta am putut face, să suflu! Nu dureri așa cum au alte femei **și** cum am avut **și** io, mai mari! O singură durere de nu mai putem nici să suflu, nici să... Era doctor, era un doctor, era doctoriță, era o asistentă, o mosă din Cluj cu o doctoriță atâta de bună **și** de învățată. Apoi dup-ale mni-o spus că o fost dată, o fost anunțată Salvarea să mă ducă că o văzut că în ce criză-s **și** nu mă dilatam deloc. No, **și** când urlam **așe și** mă... no dureri că altele le dure burta **și** atâta. Altele o dure cele, pă mine mă dureu țate. Că doră cum să mă doră nuantr-un loc?! Tat! Să știu că trăiesc! **Și** zăc căta mosă „Puneți-mă pă masă, c-amu

atâta mni-o vinit în gând, că **și** cu băiatu' io nu am avut să mi să rupă apa". M-o pus pă masă **și** mi-o rupt apa. Ş-apoi am născut. **Și** când am fost cu fata tat **așe** le-am spus. „Doamna doctor, zâc, doamna doctor”, că tati o fost din spital, o fost **și** doamna doctoriță, o fost **și** mosa, tati o fost în alertă că cum îs. Eram, **și** avem trizăci de ani **și** patru **și** „Puneți-mă pă masă **și** rupe-ți-mi apa” „Ce să facem?” „Rupe-ți-mi apa”. Atâta numa' tat am zis. M-o pus pă masă **și** mi-o rupt apa ş-apoi am născut. Da' o fost on chin că nu mni-ar mai fi trăbuită coptii! Pă cuvânt dacă nu! Ş-apoi când o născut fata me m-am temut de le. O am dus la Cluj, le lucra, **și** le-i în pensie, și le era cu doctorița, la nașteri d-estea era, doctoru'. **Și** io dup-ale zâc cătă cumnată-mea: „Du-o **și** fă-i cezariană să nu cumva să rebde ce-am răbdat io!” Că m-am răs cu le că m-am dus dus până o am avut pă le, de la Crăciun o trecut sărbătorile **și** până la întâi martie, că la întâi martie o am născut, atâtea dantele am făcut, că nu putem face altceva nimnica, da' stam aci ni, **și** tat însurdicam la dantele **și** la fețe de mese de să trăsnească acolo! Că amu nici pă jos, nici pă sus. Da' o trecut vremurile alea. Da' am vinit acasă **și** n-am mai văzut să bag în ac. Când m-am dus, cum m-am dus deși am văzut de vineri **și** cum am fost, când am vinit acasă n-am mai văzut să bag în ac. N-am mai văzut. Ce Dumnezeu?! De atuncea tat cu ochelari **și** tat din căpătat **și** de-aia de cinci lei din G. Niciodată nu m-am dus să... n-am fost io delăsată? N-am marș să-mi fac io ochelari, după ochii mnei. O dată mni-o făcut rețetă **și** rețeta ce știu io ce-am făcut cu le **și** ochelari nu mni-am mai făcut până-i lumea!

Aha.

Ş-apoi așeam fost cu fata, apoi s-o uitat ş-apoi o făcut cezariană că încă pă fata mai mare, fata me pă fata mai mare o avut încă-nainte de Revoluție, în optzeci și nouă, la întâi iulie. Când o fost Revoluția ave șasă luni fata... Apoi la heielaltă, apoi o fost după Revoluție apoi o putut face cezariană că are și le două fete.

Da' când ați născut dumneavoastră fata, nu se făcea cezariană? Pe vremea aia.

Să pute dacă io cum am fost cu fata să o nasc și o fost tati pă lângă mine și o văzut acolo că era ceva grav, d-apoi doamnă și cezariana îi bună făcută înainte de așe dureri și astea, nu când ești în crizele ale mari! D-apoi ei atuncea îmi face dacă nu putem, ceva să-ntâmpla no. Da', așe de fără, fără dovezi că, nu să face cezariană. Apoi o trecut țate, pân' tăte-am trecut; și fără doctori.

Și cine o venit la dumneavoastră, în maternitate cât ați stat acolo cu copilu', cine?

Vecinii și pretinii. Socră am avut când am avut băiatu' da' n-o ieșit din casă, am avut o cumnată, o am șamu, o vinit și le o dată și mama de la F. O fost și când am avut băiatu' o fost un omăt așeți trece până-n brâu, așe o fost o iarnă atuncea, în cincizeci și tri. Da, țate vecinele de aci din vecini, de-a mnei. La fată am avut chiar multe. Tăte, țate vecinele și ăstea tat într-un ăla dispensar, tat plin. Am fost și io mai, și io mai cunoscută că atuncea la noi eram străină încă aicea-n I.

A, da.

No, n-avem așe legături.

Vi-l aducea să-l alăptați?

Nu-l aduce. Io n-am născut numa' aci la dispensar, aci o fost copilu' lângă mine, n-o fost luat. N-o fost separați, să-l ieie și să-l aducă c-o fost lângă mine-n pat. În pătuț, lângă mine. Numa' io, după ce-am născut fata, patru ore nu m-am ridicat di pă pat. Am stat așe pă spate să nu mă-ntorc, să nu mă sucesc, da' ni nu putem. Patru ore. Poate o fost și mai bine de patru ore. Apoi dup-ale n-am avut nimica. Și pă băiat l-am avut cu greu și l-am născut dumneata, muiercuri dumneata la ora șase. Și am vinit acasă sâmbătă și ferestrele era înghețate până-n vârf, o gheață de două dejite, nu m-o așteptat nime cu căldură, nu m-o așteptat nime cu foc. Duminică o fost sărbătoare: vine F., vin tati, și din F. Tati, când o fost sărbători apoi tati vine pă la noi. M-am apucat de curățat pă jos, și în casa cee, dincolo. S-am frecat pă jos și am făcut mâncare, s-am făcut de țate și io născută de muiercuri până sâmbătă. Atâta. Da' bag sama tat norocu', sănătatea, nu știu ce... Că altele nu

să pot mnisca. Io m-am putut.

Practic ați început să lucrați repede după ce. În două zile.

E, **și** am vinit sâmbătă să fac, că acolo nu i-o făcut baie la coptil. Ni n-o avut, era frig **și** nu era numa' io în tat dispensaru, no fost femei să facă foc să stea. Nu i-o făcut. Am vinit acasă **și** am pus apă într-o covată **și** să-i fac baie, **și**-am pus apă fierbinte în covată, până-am dezbrăcat coptilu' să îl pui, o fost rece apa. Atâta o fost de frig în casă. N-o fost bolnavă, nu s-o răcit, n-o avut nimnica, no.

O avut noroc.

Vă spui, o fost rece apa, numa' **așa** ca de la sore, nici **așe** poate. Da, atâta tai minte. **Și** asta o fost **așe**: când l-am luat, l-am dezbrăcat **și** l-am luat **așe** ni în brață, tăta-tăt făceni, **și** o dat cu mânuțale de cornu' de la năframă **și** să ține **așeni**, s-o temut, de ce s-o temut doamnă că n-o fost, n-o fost, n-am făcut nimnica cu el?! Ce... deci se naște omu' cu o frică **și** cu un știu cum să zâc doamnă, pă cuvânt dacă nu! **Așe** ni era când l-am luat, amu că doră o fost un ptic de... patru kile o avut **și** ceva, **așe** ni pă mână, **și** el tremura **și** face... **și** o dat cu mânuțale nu că mni-o văzut ori că nu, da' **și**-o dat astea **și așe** să ține de estea cu mânuțale. De ce? No zâc, tat II Dumndezo pă undeva! Pă cuvânt dacă nu! *Da' sotu unde era?*

El săracu' o fost: când o fost acasă – o fost dus de-acasă, când o fost dus de-acasă – n-o fost acasă.

Da?

Amu știți ce-o fost. Cum o fost.

Ați zis foarte bine.

No, pă cuvânt! Habar n-o fost de el de lume!

Ce credeți, înainte erau oamenii mai sănătoși decât acuma?

Păi doamnă o fost mai sănătoșa **și** roșiile, **și** varza **și** țate o fost mai sănătoase. Că pune în roșii **și** facem pepeni **și** era pepenii ca bostanii, **și** roșiile nu trebuie să le țâgălim **și** să le stroptim **și** să le legăm, era pă mejiști **și** era roșii de nu te puței scăpa de ele! D-amu atâta o țâgălești, **și**-o legi **și** vederi că-s lemne! Nu mai îi nimnica. Pepini nu să mai

fac. Nimnica. Tăte-s, tăte-s mai ales cu ploile alea, da' și când n-am avut ploi... Nu, amu nimnica. D-apoi și oamini să-ngrășe tat de-acolo, de la țate prostiile. **Și** altfel de trai îi. Nu știu, noi nu știu, io, io singură vă spui că nu știu cum am făcut și cu ce-am trăit că noi n-am avut carne, n-o fost pulpe, și carne, și bani. **Și**-n tata zâua să ai să faci carne. Facem mâncare, apoi ce mâncare nu știu că tari mâncam! Facem o ciorbă de ceva, drept avem smântână, avem vaci cu lapte, dacă nu o facem cumpăram și nu pre cumpăram că nu avem bani și nu era, da no, tat nu... nu am crepat de foame. D-amu dacă n-ai carne n-ai ce face de mâncare! Carne. Iei carne, iei pulpe... Când avem pui, cloște, era puii poate pă vremea asta⁷, mai târziu, atuncea mâncam tocană de pui, ori ce mâncam. D-amu iei tata zâua tat cu pulpe, și cu aripi, și cu grătare, și cu câte că ți greadă de ele. Mai ales mnie, de-ale zâc, că ieri am făcut ardei umplut. Mai am încă ciorbă. Nu mai fac nimnica, dacă nu fac ori niște clătite, ori niște plăcintă să mânc să mă satur; nu carne, să nu mai văd carne. Am făcut ardei umpluți, am avut și niște oameni care o lucrat aci la bisericuța, o trebuit să le dau de mâncare, le-am făcut șnițele, le-am făcut cartofi pai, i-am ominit bine; da' și ei o fost sătui de cartofi și de când lucră aicea atâta ciorbă o mâncat și șnită... N-o fost așe viața. Altfel o fost viața. **Și**-am trăit tati. Și-o fost bine că tati o fost sătui, da' amu nu ești sătul numa' dacă ai carne. Tăiem un porc la Crăciun, că dacă păstram unde să-l pui? Ce să faci cu el? Că n-ai avut ce face, că n-o fost frigider, n-o fost să-l tai. Apoi mâneam slănină, când merem la lucru, cu slănină, cu brânză, cu ceapă, cu de-alea. Amu salam: **și** când îl văd mi greadă de el! Nu l-am mâncat niciodată. Nu-mi place. Amu tat altfel îs. Mâncai carne la Crăciun **și** la tăierea porcului, iarna. La Paști tăiem mniel, apoi s-ala, dacă l-ai tăiet nu era frijider, ce să faci cu el? apoi îl băga-n fântână, la rece, apoi tat n-o fost el, n-o fost răceală atâta cât i-o trebuit lui la mniel. Amu tat cu congelatore pline. Tăte-s bune.

Ce voiam io să vă mai întreb, am auzât în alte părți

⁷ In august (n. coord).

pă unde am mai mers noi și-am mai făcut, că zice că sunt oameni, femei sau mă rog, care pot să-ți facă rău. Să te îmbolnăvești, sau chiar să mori. Se duc pe la popi, se duc pe la călugări, și fac, și leagă, și dezleagă și te poți îmbolnăvi și poți muri. Ați auzât de chestii de-astea?

Am auzât, da' io nu le cred.

Da' ce să zice?

Doamnă și domnule, io, la noi acasă, eram coptilă și o murit un om. Și o avut noră și era tare rău cu el. Bătrânul era bolnav și no, bătrân și neputincios, și era, tare rău să purta cu el, norusa. Și asta, asta am auzât de la femei, de la vecine de-a noaste, de-acolo din sat. O zis că n-o murit și s-o-nvățat la le, la noru-sa, socrus-o. S-o-nvățat de tata noapte nu pute să se hodinească, s-onvățat și rău, tat rău îi face și tat nu o spus că, bag sama că o zis că dacă spune o omorî. Di-unde până unde nu știu cum o fost, că n-am de unde să tai io minte de-atuncea, de coptil, numa' atâta vreau să vă spui: finalu'. Că o marș, nu știu, nouă femei și popa la le într-o sară; nu știu, marța, or vinerea, nu știu-n ce sară. Și dacă o zis că, no cum era atuncea cu icone, cu blide, cu nu știu ce pă păreți, țate țate le-o-ntors eu să nu sie nimnica ne-ntors ori luate, și o făcut rugăciuni. Popa și femeile. Și o vecină, că chiar vecina era acele cu mama, cu noi. Zăce „Tu, către mama, pă la vo douășpe fără ceva, s-așe-o trecut un tren pă su' fereastră, s-așe-o fluierat, s-așe s-o scuturat și s-o zguduit casa de țate am rămas înlemnite, ne-am spăriet!” Tren p-înaintea casii și nu era linie, și nu era nimnica! Atâta am auzât de femeia ale, apoi nu s-o mai, nu s-o mai întors la le. N-o mai, o perit dracu'.

Aha.

No, să vă mai spui io alta dacă am ajuns la dracu'. Nașa me o fost soră cu socru-meu. O fost la București ș-atuncea să duce lumea la București să-și facă, să vie să-și facă ca și, c-amu mărg în Spania, în altă parte. S-o zis c-acolo era o femeie, i-o spus cineva să se ducă la le, că era o femeie, o casă, ce știu ce era? Zăce, m-am dus la le, o zis că o fost un hol, fără lumină, i-o legat o ață de-un dejet și zăce, când... „Cât mere, cât poți mere cu ața și-ți îngăduie

așa, te duci. Când te... se oprește, nu mai poți mere, stăi în loc. Da' să nu te uiți înapoi. Să nu te uiți înapoi defel". Și zăce „M-am dus, și s-o oprit, și într-o cameră era lumină și-am văzut pă mama, pă pat era bolnavă” că de-aia o vrut să vadă că chiar îi drept, să vadă pă mă-sa. „Pă mama în casă, era-n pat bolnavă, i-am văzut cearșafu', i-am văzut lepedeu', i-am văzut tată, tata casa noastră o fost acele”. No ale atâta mni-o spus nănașa me. Ie o avut și un frate încă. O fost două fete și doi ficiori, frați. Frate-so s-o dus și el. Dacă s-o-ndrăcit n-o putut mere până-n capăt. Tat s-o dus, s-o dus, și când o ajuns și s-o oprit așa ce-o zis: „Mă uit înapoi, da' ce, zăce, să nu-mi ajute Dumnezeu, așa era un drac cu conte mari-mari în spatele la mine, zăce, de n-am mai, am înțepenit!”. S-o strâns lumina, o tras așa-napoi și o țarcă tat după el să-i scotă uărchii. Și-o zis femeia ei e care... „Te-ai uitat înapoi!” „M-am uitat și-am văzut pă dracu'!", zăce. Apoi așa o fost, nu știu. Da' ei așa o zis c-o fost, n-o mințat.

Da' *nașa dumneavoastră, asta să-ntâmpla la București, și a văzut pe mama bolnavă, da' mama trăia, era acasă?*

Era acasă.

O văzut-o, și era bolnavă.

Da.

Și-o văzut-o cum era ea bolnavă acasă.

Da, acasă în pat. Și-o văzut casa.

Și s-o dus repede acasă atunci?

Nu știu ce-o făcut. Soacră-me mi-o povestit, altă minciună poate și-asta no, da' tat... Și-asta, soacră-me, dară o zis că socrăsa o fost măritată la S., aice pasta apă. Și o fost tare rău, o batjocorit bărbatu', familia... și nu știu, și-o adus acasă pă fată, părinții ei. Pă socra lui soacră-me o adus acasă părinții. Și dacă o adus acasă o vinit și el da' n-o stat, el s-o dus la București și o lăsat cu patru copii și s-o dus. Și atunci, no cum mi-o spus, o fost o femeie aci în I. „No, zăce, lasă că ți-l aduc io acasă!” Face „Cum mi-l aduci?” „Îi vide tu că ță-l aduc io acasă!”. Și-o zis că o vinit femeie ale care o zis că-l aduce acasă, o vinit într-o sară,

nu știu ce sară o fost că mni-o povestit da' am uitat: marțea, vinerea, joia, ce știu io ce sară? O zis c-o vinit acasă și ce știe ce i-o făcut, ce i-o descântat, ce i-o făcut nu știu ce, și o zis că să caute o cântă și să puie cu apă după casă, să nu o găsească în casă. Că zăce „Când vine îi trebe apă”. Și-o zis că pă la vo unșpe și ceva l-o văzut în casă pă el. Pă bărbatu' ei. No, o vinit în casă să beie apă s-o dus, o luat de-acolo apa și o băut. Și-o stat ce-o stat și o ieșit afară și iară o dispărut. Numa' până înainte de douășpe. Apoi s-o dus, o marș și zăce „Amu s-o dus înapoi, da' zăce vine el”. Ș-apoi nu știu după câtă vreme o vinit și l-o ntrebat: „Mă, cum ai vinit tu acasă așe și te-ai și dus? Ce-ai făcut?”, l-o ntrebat oaminii, și socră-sa, socru-se. „D-apoi, zăce, am fost în serviciu și am vinit de la lucru, m-am băgat în casă și cum era camera lui de sub drum ave și să băga în casă, o ușă. O oprit o șaretă cu doi cai, s-o dus la le, hai să merem. **Și** m-am dus. N-am întrebat că unde, nimnica, până m-am trezât aci”. Apoi dac-o fost așe, ști-o dracu'! Nu știu. Ș-apoi o zis că... ce știu io: o mai stat, o nu o stat, socra lui soacră-me o zis că o fost bolnavă și că more, more, mor. O zis „Mai lasă-mă, da' ce ești...” vorbe, io n-am văzut pă nime, vorbe le. „Mai lasă-mă, mai lasă-mă, numa' un an mai lasă-mă. Mai lasă-mă să mai stau un an!” că nu știu ce-are de lucru, ce să gate, să-și facă le ce știu ce. **Și** la anu' o murit. Apoi nu știu, io n-am crezut și nu poci crede.

Da' în alte părți ziceau că sunt femei care să duc și plătesc slujbe și îmbolnăvește pe cine vrea ea. Sau face, aruncă, făcături, ați auzit povești de-astea?

Am auzât că sunt. Aci o fost o vecină de-a nostă și le dă-n cărți. **Și** ei i s-a arăta că-i more bărbatu' ei și-și arată și coptii că le să mărită. **Și** ezact așe o și fost că le o murit și bărbatu-se s-o nsurat cu una cu coptil. Da' o murit le, n-o murit el. S-atuncea o zis, no că i-o făcut, așeo zis: „Tu M. tu, cine ți-o făcut de-ai vinit tu după badea A?”, că doră era diferență mare, vreo trizăci de ani. „Apoi io nu mi-am făcut!” „Tu, ți-ai făcut! Spune cine ți-o făcut, că vreau să mă duc să-mi fac **și** io!” „D-apoi n-am făcut, nu mni-am

făcut pă orândă! Io mni-am făcut să-mi deie Dumnezo noroc să mă pot **și** io mărita", c-ave bitangu'. Nu știu, no.

Deci se obișnuia să se facă făcături, ca să se căsătorească?

Da. Ca să se căsătorească. S-amu zăce că sunt de-alea, d-apoi nu știu că io nu mni-am făcut. Dacă putem ca să nu mă mărit veci, că mai bine era!

Da?

La câte am pătat. No, nu știu, no. Nu am avut ocazii să mă tem că mni-a face cineva făcătură să mor ca să-i rămâie bărbatu' meu, ori să moră el să rămâi io, la noi n-am avut, n-am avut nici unu' atracție de alții. Numa' noi de noi. No, nu știu.

Da' să aud multe!

Se aud **și** poate c-o fost adevărate c-o fost altfel lumea. Da' ca să mă să mă duc io să plătesc, că **și** io am auzât **și** știu asta, că este slujba neagră. La douășpe noaptea o fost cea mai... cea mai a popii.

Da, nu știam.

Sunt, sunt popi, nu oricare o face. O fost aci un popă bătrân când am marș io cu coptilu' de m-am dus să mă spovedesc. Ala mni-o spus câteva, da' nu mni-o spus să știu ce îi numa' **așe** ca **și** când visezi, știi? ș-apoi să ghicești. Da' sunt popi că fac, da' io trebe să siu ca Iisus, **și** mai sfântă ca Iisus. Că face slujba ale neagră, c-amu io vreau să fac să mni-adevărească ceva, că am pătat ceva **și** am făcut ceva da' io tre' să siu cinscită **și** corectă, că să-ntorce pă mine. **Și** în slujbe cred, da' în draci nu cred. În Dumnezo cred, să știți că este. Că am avut patru vise care mai le-o arătat **și** le-am știut.

Ce vise, ziceți ce?

D-apoi amu nu mai zăc.

Amu nu ne mai povestiți?!

Nu. Am avut, am avut. Când am fost gravidă cu băiatu' eram tânără, încă n-avem douăzăcă de ani. S-am vinit din... deaicea din centru pă ulița din jos. Și-o femeie bătrână, deci o fost visu', o femeie bătrână, cum n-am apucat io bătrânele alea, cu hainele alea. Era c-o vestă

pân-aci ni, și de-aci ni legată c-un nasture parcă și rochie neagră și prinsă aci-n brâu de-aicea de la polă. E, numa' așe pă su' fustă. Și tat o vinit pă drum, tat o vinit pă drum și tat o strâns, tat strânje di pă drum. No bine, n-o amu dă-i pace. Ie vorbe. Era di pe... era la distanță de mine așe ca de-aci acele. No amu zăce „Îi ficior”. Da' nu mni-o zis mnie, numa' no că-i ficior. „Da' că ce, ce ficior, io, am întrebat io, da' ce, ce ficior?”. „No doră ficior îi face”. Atâta zăce, „Așe ficior îi face”. Domnule și doamnă, păi o putut fi ecografu' soarelui că io după ce m-am trezât, așe mni-o fost, mni-o intrat de am fost sigură, sigură. Așe mni-o intrat mnie, așe în tat corpu' mni-o intrat că oi ave ficior. Merem de volună și jumătate, două luni, gravidă. Ale o fost așe. Apoi ce să mă mai duc undeva? Doră am știut! C-așe mni-o intrat în suflet. Nu că... m-am gândit io că îmi trebuie ficior, că mnie de fapt tat fată mni-o trăbuit. Când am fost cu fata, tat așe: am vinit și tat femeia cele înaintea me iară. Tat o strâns, tat o strâns. „He cuie cuie, no îi ficior iară!” „Da' ce ficior? Ce ficior?” „Nu tu, nu tu! că mni-o spus de una

C. Tu fată faci!” No, pă cuvânt! Doamnă, și așe nu știu cum să vă spui io, tat într-una așe tat cu Maica Sfântă eram în gând și tat mă rugam așe, tat numa' tat aste no. Fată am avut. Cum mni-o spus le. După ce-am avut fata, o fost vinerea născută când o fost cutremuru' ăla mare de la Vrancea, m-am uitat de-aicea încolo, în partea asta așeni, era o cruce mare pă ceri. Sub cruce era... apare un rând de litere, așe becuri, cum sunt d-este. Când am vrut să cetesc deasupra n-am apucat să zăc o literă, s-o văd că cum îi să stânje, să aprinde dedesubt altu'. Și când mă uitam didisupt n-apucam să văd că ce literă, o literă, iară s-aprinde, să stânje. Amu tat așe. S-o gătat ale și o apărut un vânt mare sub cruce. Atuncea m-am gândit io, tat în vis, asta înseamnă că să mă tai, să nu mânc de dulce vinerea c-am făcut fata vinerea, să tai vinerile. Și așa am făcut. Vinerea amu, no nu mai mânc io de dulce. Da' după asta, după cutremuru' ăla iară o am văzut pă femeia ale. Da' nu tai minte cum mni-i spus, că n-o fost pentru fată. N-o fost pântru fată că pântru altceva o fost. Pântru cutremuru' ăla.

No alea o fost visele mele și-ale le-am... În optzeci iar-am ieșit, am visat c-am ieșit la portă și așe de la A. de-acolo o vinit o săjeată pă cer. Un fir și c-o săjeată. Și cum stam io-n portă, no asta vine și ezact pă mine vine. Da' n-o vinit pă mine, c-o vinit lângă mine, cum stam io pă lângă portă, pă șanț așe lângă portă, în șanț așe, în dunga șanțului. Io am închis uăchii că pă mine dă și mă omorî. O dat Dumnezo de... așeo sunat și mni-am deschis uăchii și era o groapă mare cum o pticat săjeata aia. No, nu mă duc la Colectiv în anu' aiesta. Că asta numa' asta înseamnă că mă duc la m-a trăsni acolo pă hotar, batăr să mă trăsnească acasă. Amu fiecare, pă cuvânt dacă nu, no.

Da, da.

Ce o avut săjeata ale cu mine? Nu m-am dus la Colectiv în anu' ăla. E, da' în anu' ăla, pă urmă o vinit ultima apă ezact în zâua când o fost nopte săjeata ale. O vinit apa de ne-a mânat deaicea. O fost mare apă și atunci o mânat o casă și o fost, n-o fost așe mare cât o fost de de iute, așe de... De-atuncea n-am mai avut treabă. Da visele ale nu le uit niciodată. Nu le-am povestit că n-am avut la cine, da' le-am crezut. Că ale o fost și le-am crezut. Că vă spui c-apoi tat cu Maica Sfântă. La le mă rugam și uărice facem numa' tat, numa' tat, fără să mă gândesc să stau că no, așemi vine.

Da de obicei se visează morți, de obicei. Sau nu, nu să-ntâmplă de-astea cu mort. Îi semn bun dacă visezi cu morți?

D-este n-am mai... N-am mai băgat de seamă visurile este, că ce știu că numa' cumnata, am o cumnată aia tat zăce, când visezi cu covata de-asta de pâine, de frământat pâne, am mort.

Adică înseamnă că moare cineva?

Da. Da' io n-am. Aste nu le știu. Atâta, este o fost vise care mni-o rămas, de le-am ținut minte, da' ce-am visat azi-nopte nu mai știu. Da' io tare mult visez. Io numa dacă închid uăchii, nu știu di ce.

Da, nu știu nici eu. Că și io visez în general.

Foarte mult, că o dată am citit în zodie că născuți în

luna asta noiembrie îs visători, apoi io as visa s-altceva, nu numa' tat noaptea, **și** zâua. As vre să visez **și** zâua.

Interviul nr. 13

Femeie născută în 1941⁸

Din ce an sunteți născută dumneavoastră?

v t

Mulți înainte.

Și dumneavoastră!

Acuma, ce voiam noi să vă întrebăm, când ați fost copilă... când ați fost copilă, ați fost bolnavă?

Nuuu, în viața me'!

Nu!?

În viața mea n-am fost bolnavă, decât am fost la Col...
la

C.A.P. **și** atunci mi s-o făcut... am rădicat saci de ăia de mălai, de-ăia mari **și** mi-am făcut hernie. Am rădicat de la buric... **și** m-o operat a... întâia, a doua... **și** a treia oară mi-o pus plasă... amu-s vreo patru-cinci ani mi-o pus plasă. N-am mai putut, că mi-a zvârlit țațe mațale jos. **Și** acuma tat mă tem, că tat rădic **și** n-ar trebui să rădic, că se dezlipește, zăce, plasa, dacă rădic. No, **și așa...**

Stați încet... Când... Când ați avut prima dată probleme cu hernia? Când o fost asta?

Pân' vreo 'go și... 1978

No, cum a fost? Da' povestiți-mi cum ați ridicat și cum v-ați simțat!

...1978 - am fost prima dată operată; în 1979 am fost operată întâie, întâie... Poi, am rădicat **așa** saci, de acolo, de la mașină, **și** de la Gostat, **și** de la... C.A.P., **și**... Io tare am fost puternică **și** tare **și** bine, da'... estealalte femei n-o rădicat **și** am rădicat io sacu' **și** mi-o pocnit aicea, în burtă, s-o dezlipit...

Ați simțit când o pocnit?

Da! Da! Când s-o desfăcut intestinul gros acolo, s-o desfăcut **și** o... no, s-o făcut hernie. S-o făcut **așeni**, ca un

⁸ Informatoarea are probleme de vorbire, de aceea în text apar numeroase întreruperi. Am ales totuși să introducem în volum transcrierea acestui interviu, datorită valorii sale documentare.

ou de pasăre, ca un ou de găină, dup-aceea **și așani**, p-aci. **Și** nu mă pre' durea, da' mă însina **așa**, că n-avem putere. D-apoi când m-am operat, ferească Dumnezeu, că apoi tat la lucru, tat la greu, tat am cărat saci în spate **și**... mai tare mi s-o făcut!

*Mai tare s-o făcut! **Și** a doua oară când v-ați operat?*

A doua oară m-am operat în 'g2.

A, day o ținut prima dată mult!

O ținut **așa**, cu matele cum am fost, da' aveam niște dureri! Vaaai, de ferească Dumnezeu! Da' amu, amu de vreo cinci ani, dacă nu mă duceam, făceam încurcătură de mate, că nu am mai putut... vomam, nu mai putem mânca, nu mai putem nimica. **Și** am fost foarte rău a triia oară; că mi-o pus plasă dintre, a doua oară o zis că îmi pune plasă, da' nu mi... mi-am luat plasă **și** o zis că nu rezistă corpu' **și** nu știu ce. **Și** amu nu o avut ce să-mi facă, numai să mi-o pună! Da' văd că... n-am, n-am avut probleme cu ea. Încă mere bine. No, poi... No, ș-apoi **așe** s-o întâmplat. Io eram de opt ani.

Așa.

Că pă mine nu m-o luat la școală că am fost la șapte ani **și** că n-am mai venit până în cinspe sectembre. Știi ceva... io-s născută în două sunu sectembre, da' nu m-o înregistrat domnii în... tata **și** mama, că merea la A. **și** nu m-o înregistrat până în douăscinci. **Și așa** am rămas pă buletin, **așa** am rămas, în douăscinci. **Așa** fac **și** zâua fetile estea, când îmi serbez ziua. No... Eram de opt ani **și** m-am dus la relige; **și** dacă m-am dus la relige, o zis de acolo: „Nu mai facem relige, că pe preot l-o dus la Canal **și** nu mai... nu vre să treacă la ortodocși”. Bine: dacă nu vre să treacă, nu vre să treacă! La tri ani o vinit părintele acasă **și** o murit... la tri zile...

Cine, cine?

Din bătaia aceea! Părintele care o fost atuncea, pă vreme mea.

Aaa...

Copil eram de opt ani când m-am dus la religie. Făcea religie atuncea o vinit comuniștii! Atuncea o vinit ei! No...

și...

așa mi-o intrat în suflet comuniștii ăștia și ăștia... că nu mai am vrut să-i mai văd și nici să aud de ei! Am știut că l-o bătut... și pă câțiva, pă câți i-o bătut și vai de capu' lor!... No, și-apoi io, când eram la C.A.P. aicea, am fost tare harnică și no, și mi-o făcut acte... membră de partid... no, pân' la urmă am hotărât să mă fac, da' brigaderu' din sat, destă care o fost brigader, zăce: „No, doamna V., n-ai făcut bine cererea!” „No, până-i lume nu mai fac!”, zâc; că o vinit la mine și io mă gătam să mă duc la biserică, mă gătam: „Da' unde meri? Dacă ești membră de partid, nu tre' să meri la biserică!” „Da!? No, mereți afară, că nu mă fac nimica! Membri de partid, no, șiuă-vă de mirare!”, zâc.

Și s-o dus și apoi nu m-am mai făcut nicio membră și nu o am făcut... Atâta de urâți mi-o fost comuniștii ăștia... de câte ori...

părintele nost... o rămas un copil mic.

Era tânăr?

Tânăr, numa' douășase de ani.

Dumnezeu să-l este!

Apoi, erte-ne, da' vezi că... io nu știu... așa, așa... o vinit și apoi... mori.

Da' l-ați văzut atuncea, bătut? Dumneavoastră?

Io nu l-am văzut bătut, că eram copil, numa' am auzât.

Ați auzit.

Da, că l-o bătut și dintr-aia o murit. Poi, o mai fost oameni bogății, și de ăștialaltți, da'... Ce să vă mai spui altceva?

Ați fost Da' răcită n-ați fost, când ați fost mică?

Nu pre'!

Nu!?

Io am fost tare sănătoasă! Da! Și m-am simțât tare trainică și... când m-am născut o fost... eram așe, de vreo doi-tri ani... așe, mai mică ca destă, apoi zăce că atâta eram de grasă și de... cât eram, ca un... tăureț. Și n-am fost bolnavă, n-am fost bolnavă, numa' cât am făcut fetile gemene - am avut două gemine - atuncea am avut... am

rămas cu gol de aer în cap de la naștere și mă dure' capu' foarte mult, mă durea capu' de vomam, era...

Dacă trecea un om pă dinaintea me era destul, că-i vântu' ăla și mă și durea capu' și nu mai puteam: vomam. Și... pân' la urmă mi s-o distrus, nu mai... mi s-o dispărut, nu m-o mai durut așa capu'. Capu' mă durea, no... mă durea capu', în tinerețe, și...

Deci, cum adică gol de aer... în cap?

Poi, așa o zis ei: „De la naștere Ț-o rămas un gol de aer în cap!” Ce știi unde o văzut ei!?

De la nașterea matală!

E, de la nașterea cum am făcut fetele!

Da cum ați făcut fetele? Nu ne povestiți?

D-apoi, ia... m-am dus după niște bote de floare de soare, acele, pe câmp și... luna... și luni seara le-am făcut, spre marți, căta marți dimineată. Atâta de greu le-am făcut că am zis căta dom' doctor - era unu înălțoc, B... înalt - „Vai, zâc, nu îmi mai trebe copii, veci!” zâc. „Da, zăce, și capra o zis până-i lume meheheee, până-i lume alta, n-oi mai brăbăli! îi mai brăbăli!” „Nu mai brăbălesc veci!” No, și am făcut-o pe una, pă M. asta... nu asta ce-i de la e. Ba, asta ce-am marș la e, asta o fost între...

Da

Niculina - că o fost în zâua de Sfântu' Niculae...

Aha! Și i-ați zis Niculina!

Niculina i-am pus. No, „La aialaltă cum să-i punem nume?” „Apoi, cum îți vre, nu mă interesează”. Da' de la... o venit cealaltă, Mariana. No, apoi, pune-i Mariana, că și dumneata ești Maria - Mariana; și așa o rămas - Mariana. No, și apăi... așa o fost!

Da' unde

Mi-o fost greu cu ele, mi-o fost greu cu ele! Mi-o fost foarte greu, că am avut o soacră re', vai de capu' ei... bărbatu' nu mi-o fost rău, da' mai mult Ținea cu mă-sa, decât cu mine.

Poi, așa e!

Eee... da' amu nu-i! Amu-i invers! Amu nu mai... de zâci ceva la celălalt, vai! Sare în sus ficioru' meu. Și i-am

zis... Altfel îi acuma, da' acuma ăla nu-mi ia apărarea mea. No, astea o fost prima... **și** mamele trebe după mame, **și** femeile după femei, nu?

Da.

Respectate, așa trebe! Atâta... cum suntem așa suntem, bine suntem! No, și apoi ce să vă mai povestesc? apoi am marș la un lucru, am lucrat până n-am mai văzut bine. Am cărat tare mult în spate, că până mi-o dat tri zăci din sută n-am cărat mălai, n-am furat! D-apoi, când mi-o dat opt din sută, și paișpe din sută... apoi, am luat mălai... io, din partea mea; dintr-a nime, n-am luat de la nime nimic, da' din a me': un sac înainte și unu' înapoi în mână și o plasă în mână. **Și** apăi mi-am făcut iară hernie, și iară, și iară, și iară, până... no... Tare mult am avut... tare; io am fost slobodă de lucru, io tare am fost... că m-am... am fost în putere, no. Că estea, surorile me... surorile cele estea, a mele, n-o fost așa ca și mine. Io am fost tare... io-s al doilea, după... că mama și tata o avut un băiat înaintea mea, că... numa' tri zile o trăit. Apoi, tata... betu' tata! La tata i-o trăbuit ficior, tat o făcut până o făcut cinci fete! Ficior n-o mai făcut veci! **Și** apoi... am rămas așa, cinci fete! No, poi ce să facem? Așa-i! Așa-i viața asta!

Dar cum de fratele dumneavoastră o trăit numai trei zile? O avut ceva, sau...?

Băiatu' ăla? Poi io de unde să știu, că io nu eram pe lume atunci? Da o fost... așa mi-o zis mama că o trăit numa' trei zile o trăit și o murit! Da' tata tare s-o necăjit că i-o murit ficioru'! D-apoi, ce să facem? Așei...

Stați un pic. Când ați născut dumneavoastră ați zis că ați fost pă deal și ați lucrat în...

Am fost... după niște bote de floare de soare... Și-o zis doctorul: „Bine ți-o prins drumu' ăla? De nu puteai naște!?”

No, și v-o luat durerile acolo?

Ba nu, că am vinit acasă, apoi dup-aceea am... am vinit acasă, m-am spălat și apoi m-am dus.

Unde ați născut? Acî?

La dispensar!

Acî?

Aci, aci.

Am crezut că acasă...

Daaa, nu! Că atunci era dispensar aicea. **Și** nășteau aicea în dispensar; și... pă ficioruțu' meu, la șase ani după ce le-am... l-am avut după șase ani după ele – tat aci l-am născut. **Și** pă fata mai mică... ce o am... îi dusă amu, îi dusă în Austria, ieri o marș bărbatu-se... aia am avut la nouă ani jumate după băiat.

Și unde ați născut-o?

Aia, la G. Că m-o trimis, că era una R. era aicea și o zis: „Du-te, C. – că așa îi zicea la soacră-mea – C. – du-te la G., că-i suspect de doi!” (...) **Și** am făcut de patru kile șasă sute. O fost foarte... rusoaică îi zăceau astea când o ducea la suc. Dup-acee, la două luni, m-am dus la biserică și am lăsat-o tot cu fetile, ale mai mari. Amu sigur, că ele erau de șaișpe ani și ea... de abia s-o fost născută... bine. Îi tat da la lapte – o fost mîncăcioasă – să se facă, îi tat da' lapte și ea s-o înecat aicea în gât, laptele. Dacă s-o-nneecat, laptele acolo. No, am vinit de la biserică... că bărbatu-mio o fost mai bătrîn ca mine... de optășpe ani trecută și el o fost de trișdoi – mai bătrîn o fost – „Uaa, ce fain ar și acolo, lângă mama pă deal să șie, acolo, lângă mama, pă dial!”. Io așa mă necăjeam! „Da' cum să zici așa, să moară? Cum am făcut-o de greu, să moară!” Că, Doamne sfinte, că o fost bătrîn și o avut copii! D-apoi, dacă ți-o trăbuit femeie, și copii îți trebe... trebuiască.

Aaa, el n-o vrut să mai faceți copii.

Eee... și-apoi o fost beteagă. Îți spui că am vinit de la biserică și numa' așe făcea... la minut făcea așe! Că era înecată până gât de lapte! „No, omule, de moare fata!”, zâc... Zâc fetile: „Haida, mică, că nu știu cu A., zice, că ce... nu știu ce-i cu ea, că nu mai suflă, numa așa face!”. Vai... o înecat cu lapte: tot io dat lapte și o rădicat în sus și s-o înecat. No, amu dă cumnată-mea asta, fratele bărbatu-miu – femee-sa – dă telefon după... la G. și vine Salvarea și mă duce. Era unu' V. Zice: „Auzi, doamnă – da' eu nu eram doamnă, că eram tovarăși – zăce: nu știu dacă scapă de la

o sută unu', dacă scapă ăștia! Da, hai să probălim!" Era înfășată - că io am dus-o înfășată - și el, așe ni... o prinde așani, de fașă... o luat și o înturnat cu gura în jos și atuncea o bătut așe după cap și așeni, domnu' meu vă... așeni, un pumn de sămătișe o vomat din e. **Și** fata o rămas așe, ca moartă. O pălmit, o pălmit... Zăce: „Ține-o numa-n sus, că și-a reveni". M-am gândit că **și** moare, moare... îi moartă, leșinată. **Și** am văzut că dacă tata noaptea m-am ținut în sus și m-am rugat la Maica Sfântă: „Doamne, să nu moară!", că n-am vrut să moară! **Și** am făcut rozaru' și m-am rugat și am zis: „Doamne, să nu mi-o iei!" **Și**-apoi, tat o vedem că-i mai bine, mai bine, mai bine... și până cătă zăuă și-o revenit fata. Da' în viața ei nu o mai mâncat lapte! **Și**-amu, că-i bătrână, că-i de trișcinci de ai...

Mulți înainte!

Mulțumesc! **Și** dumneavoastră!... „Mică, adă niște lapte și mîncă"... și „Du laptele". Numa' pune, mîncă două-tri linguri și gata, nu mai mîncă. Îi scârbă, așa, și-o făcut atuncea greață așa și uite, că până amu nu mai mîncă. **Și** apoi numa', așe o am crescut, că apoi nici peptu' nu mi-o fost bun. Că apoi, dupaceea, iară, mi-o făcut chiuretaj pân' viu și apăi am rămas așe, ca dejetu'... măcar că io tat bine am fost, că când m-am măritat am fost de șapte zăci și șase de kile, șapte șapte... io tat bine am fost, tat bine am fost, tat în putere am fost! **Și** am rămas cu soacră-mea, când era, Doamne, tânără atuncea, încă am rămas la vreo tri zăci și cinci - era fetile mici. Am rămas la vo tri zăci și cinci de kile și... tri zăci și șase... așe, că eram... tare slăbită am fost și atuncea. **Și** amu, iară am fost slăbită chiar așe, cum am născut și mi-o făcut chiuretaju' și am fost slăbită așe. Dup-acee mi-am revenit, mi-am revenit. No, și asta o fost și o am crescut cu ceai, cu ce am putut și tat slabă, slabă, slabă o fost, slabă o fost, până ce s-o măritat - la douășase de ai s-o măritat. Că-i zăcea copiii la școală: „Două bețe înfipite-n fund!"... că așe era de slabă!

Așa era de slabă?

Înaltă și slabă! No, apăi...

Deci, stați un pic; ați zis că ce zicea soțul dumneavoastră de ea? Că n-am înțeles foarte bine?... Când ați venit acasă de la biserică... când era înecată.

Eee... da' nu atuncea o zis, că mai de mult o zis!

Aha...

Că era... o înfășem și era... „Că bine ia și lângă mama, pă dial!” când o zis... a muri. Să moară, biata fată! ... Și apoi io, când am vinit de la biserică am zis: „De moare fata, zâc, că io repide mi-am adus aminte ce o zis el, de moare fata, zâc, te-o și trăsni! zâc. Te-o și trăsni! Te țăp de la casă! No, numa' că... o vinit, și o văzut și el, și s-o necăjit și el, și o fost... D-apoi i-am spus amu, mai târziu i-am spus: „Ia, tu A., ce-o vrut să facă tatăto cu tine!”. „Ticule, chiar ai vrut să... să mori?”. „Daaa, mă-ta mințaste!”. „Da' nu mai minți, zâc, că așe ai zis!”. Mie nu-mi plac oamenii care mințasc! Uite, spune adevăru'... am făcut, am făcut!

Dacă am zis...! Așa-i!

Da, desta m-o cam mințât așa... mă mințea, că eram o femeie așe și mă necăjeam sau ce... ori pentru ce și nu-mi spunea, mă mințea. Și amu, și amu, de câte ori mă mințește! „Mă omule, ești beteag?”... amu îi în pat, că are cancer la... optzeci și tri de ai o împlinit în doi februarie...

Mulți înainte!

În doi făurar are opt zăci și patru, dacă a ajunge, nu știu... d-apoi ne-a și destui! Io am saizăci și nouă în septembrie, amu, mi-a și destul și mie, că... tulai, mult am muncit și aia, sacii ăia și mălaiu' ăla cât am... și bucate, și... aia mi s-o strâns; că m-am dus la doctoru', la S., la G. și mi-o spus că mi-s foarte slăbite în putere vinele...

Picioarele...

Vinele de la picioare! No...

Cum ați zis că dacă... când v-o dat treizeci de kile de porumb la sută...

N-am furat!

N-ați furat!

N-am avut... am avut atuncea cucuruzi. Noi am fost mulțumiți.

Așa... și pă urmă a scăzut.

Când ne-o dat opt din sută... adică dintâi ni-o dat paișpe din sută, am adus. Din partea mea, n-am luat de la nime! Io tare lucram, și bine, și mi se făcea mălai și apoi făcea brigaderu': „Poi, de aicea cât dați la Colectiv?” „Oi vedea io, că tat io am săpat! Io l-am lucrat! Mi-am rupt cionatele!” Apoi, pă când gătam de cules, toamna, poi pă la ca și, unde eram aproape de ca și, apoi căram acolo și... câte două, tri... saci de mălai; am avut bucate! Nu ca amu, mai mult!

Și pă urmă v-o dat și mai puțin!

Poi numa' opt din sută am luat, ăla o fost cel mai puțin: opt din sută!

Opt kile de porumb la o sută de kile!?

Opt kile... dintr-o sută de kile, opt kile! No, de pomană! Și apoi meream la Selector, meream pă tat locu', meream pă la... o fost crescătore de pui și acolo m-am dus! Pă tat loc m-am dus. No, și așa... apoi, o fost greu în viața mea! O fost greu! Foarte greu, că așa ținem de teleguță și am făcut... că o fost o poiată, cu paie... slabă, rea... Și am făcut grajdu' și am făcut casă, și că... o fost numa' așa... cu pod și cu pământ și cu ce o fost... Și o tindă numa' și o cameră. Și Doamne-l' mulțămăsc! că am făcut și am măritat și fetile, le-am făcut haine... și bani le-am dat vreo doi... Câte zăce mii la una, amu-s... tri zăci de ai... o fost mulți!

Foarte mulți bani!

Amândouă! Într-un an le-am măritat pe amândouă! Că una o trebuit să... am vrut să facem nunta în douăstreți august și astălaltă s-o îngreunat cu băiatu' și o avut... gravidă era de patru luni, patru luni jumate și o trăbuit să facem la asta între! Că asta în april, douăsnouă, dup-acee, la douăstre am făcut și cu cealaltă. Că așa o fost. No, și așa o fost viața. Foarte grea! Foarte grea viața, grea... D-apăi... Am fost o femeie tare în putere, că io... orice am... lucruri de bărbați, orice am făcut! Dacă... bărbatu-mio o fost mai bleg, așa... „Hai mă, să facem!” „Doară îi vreme, până-i lume, îi mult! Este vreme!” No, mă apucam și făceam tat,

așe, după mine făceam... apoi vinia și făcea și el! Da' io tare am fost, Doamne-l' mulțămăsc! Doamne-l' mulțămăsc, tare în putere am fost! N-am avut numa' no, cu picioarele și, no, cu hernia asta, că m-am operat amu, da' nu mă mai doare așe... Da' picioarele astea, astea din... mi s-o blocat aicea genunchii. Am și reumatism, nu știu... mere în talpă și din talpă acolo și nu pot să calc pe el. Acestea îi un... no, ni și... și de la inimă nu circulă bine vâna de la inimă și mi s-o blocat amu-s vreo doi-tri ai aiceani, mai sus. Și acuma s-o blocat aci; aci stă! S-o umflat. Aesta nu mă doare așe, că aș putea să trăiesc cu el, da' desta... nu poci rădica pragu' de la... Poi, mi s-o spart varicele, știi, de vreo tri ori mi s-o spart!

Ce-ați luat?

Noni... vin de ăla, Noni, de care îi bun de... pântru... de...

Vin!?

Îi un vin, fel de... Noni, îl aduce din Italia, de la niște preoți îl face și... îi scump, îi foarte scump, că-i... pă la liber îi aproape două milioane sticla. Da, două sute, da. Îl aduce... îl aduce o femeie mai multe sticle - zece sticle - și-i un milion... o sută douăzeci.

Și ce face ăla? E bun de...?

Îi bun. Îmi subțe sânjele, că am și tensiune, îmi scade tensiunea. Și tare-i bun! Tare bine m-am aflat după el. Nu mă doare așa tare picioarele... No, îi scump, d-apoi amu ce să fac? Co să-mi fac oarecumva... leac. No, și asta-i... asta-i viața!

Da alte leacuri mai luați? În afară de...

Am mai luat de circulație, am luat... mi-o dat între pentru cheaguri de sânje... Trombostop. Acuma mi-o dat altceva... tat mi-o dat Trombostopuț ăla și eu Declales, și eu Milobil... și astea le iau. Am mai luat pântu tensiune, da' și... da' amu, dacă ei din ăsta, nu tre' să ei. Că dacă ei din ăsta și ieu și de tensiune, îmi scade de rămâne... numa' douăzeci-treizăci am...

Poi nu puteți amesteca vinu', cu medicamentele astea care le...

Eee, da...

...care le luați. Le luați separat!

Separat luăm. **Și** dește nu le mai luăm. Dar când văd câteodată – că văd că nu le ieu, sau... – am avut un timp că o trebuit să le ieu, un timp n-am avut, că până am vinit de la G., până ce face comandă, no **și**...

*Io am auzit pă aici, prin sat că sunt... te poți îmbolnăvi **și** chiar poți să mori dacă ești făcută...!*

Cu Satana!?

Da, că îți fac altele, îți fac alte femei...

Poi îți fac, îți fac!

...care îți vor bărbatu'...

Cum II Dumnezo, **și** dracu' este! **Și** îți face dacă, îți face

Diavolul!

Așa... Ați pătat de alea?

Am pătat!

No, să ne povestiți!

Am pătat... era un... după ce m-am dus de la catolici... după ce-am vinit de la catolici s-o despărțit lumea **așe**. Am fost tare bolnavă **și** gândiai... am visat într-o noapte că o vinit o femeie **și** m-o ținut de grumaz **și** o zis: „Mori odată! că... doară, n-ai murit încă? Că vreau să vin la bărbatu-tău!” No! **Și** atuncea... nu i-am spus de fel la părintele... eram **așe**... tu, io **așe**... nu mai Stiem de mine, nu... nu mai stiem ce să mă fac, eram foarte rău, no... **și** cu... **și** nervii slăbiți **și** tăte-tăte slabă **și** no... **Și**-i spun la părintele. Părintele: „De ce nu mi-ai spus mai demult?” „Tulai, Doamne!” Zăce: „No, zăce, să-ți porți hainele pă dos!” Să port un maeu sau un chilot pă dos **și**... ce să zâc? îi puterea lui Dumnezeu, că Dumnezeu îi mai mare ca tăt'.

Fata mea, asta, N. me'... asta ce-i la P... o născut pă fata aia ce o am mai mică, pă A... **și** o fost tare bolnavă! Foarte bolnavă, foarte! Că dește, zăce, că când faci copii te strică mai tare nebunele dește de drăconii! **Și** i-o făcut la față **și** io venit temperatura patruzeci, patrusunu... tat patruzeci-patrusunu... nu i-o scăzut de fel temperatura!

La copil!?

La fată-mea! Când o născut-o pă aia mai mică, pă A.

Aaa, după ce o născut?

Eee... Era în spital! **Și** vine **și** îmi spune cuscră-mea; zăce: „Tu, du-te undeva, zăce, că fată-ta moare! Zăce: nu-i scade temperatura de fel! Du-te undeva...”. Că era la A. O femeie care-l cota... desfăcea! **Și**-ți făcea, **și** desfăcea! **Și**... no, amu ce să fac? Mă duc, mă duc, că doară omu' cu necaz mere! Ieu un maeu, ieu un oarece **și** mă duc la aia **și**... zăc: „Ia, doamnă, ia ce am pătat!”

Zice: „Lasă, zăce, că mintenată nu mai are temperatură!” **Și** să apucă **și** ia o foarfecă, ia un piaptăn, ia un... furcuță... **și** tat face acolo nu știu ce, da'... Ave un tablou pă perete **și** zăce: „Maică Sfântă m-ai ajutat, mai ajută-mă **și** amu!” Io am gândit că face cu... n-am zis că cu Dracu'; desface... Eee... **și** dragă, pune pă... maeu' pă ușa **și** așe umblă prin pod Dracu', **și** așe umblă pă acolo **și** drongănește, **și** trag clopotele, **și** fac minuni. No, auzi!

Ați auzit atunci?

Atunci, la femeia aceea! Acolo, în casă. No, zăce, m-am cântat, fără să vreau, mi-o dat lacrimile. Da' zăce: „Vezi, aceea îi înmormântarea fetii tale! De nu vinei, murea fata!”

Și...

Și mi-o desfăcut, **și**... no, mi-o desfăcut **și** o zis: „No, du-te acasă **și** întreabă: de la ora unu o mai avut temperatură ori n-o mai avut?” **Și** am vinit acasă **și** am dat telefon... că nu știu cum o fost... am marș la băiat **și**... nu o mai avut temperatură **și** o scăpat. Că de nu, murea! De face... de copil când face, una-două le străcă... **și** fac ele, astea, dă-le-n...

Da' cine l-o vrut...? Cine o vrut s-o omoare? Nu știți?

D-apoi, de unde să știu io că cine ăsta!? Satana face! O femeie, care nu s-o măritat ori ce știu cine? Dracu' s-o ducă! Doamne iartă-mă!

Da' la mata, că nu ne-ai terminat cu mata... Matale erai măritată...

Eram bătrână amu măritată, eram târziu, amu...

Aaa... acum, încoace?

Avem copiii tati!

Așa...

Și am fost bolnavă...

Și atunci ați pătat?

Eee... și apăi... mi-o citit părintele, mi-o citit... M-am dus și io și am scăpat. D-apoi, știi-le supărarea ce fac, când, doară... amu al meu o fost bătrân, o fost bătrân... că doară, cum dracu' să... supărarea, nu știu! Dacă stau o zi, două, un an, două cu ei, fac... fac... ce știu ce-ți fac!? Chiar aici, niște femei bătrâne, niște fete bătrâne aicea, în sat și apoi... no, zăce că o fost alea. D-apoi ce știu io dacă o fost alea? Ăăă... una, o fost murită de vreo dootri ani, și apăi aceea o fost... și-o cotate mai tânără - o vorbit și cu bărbatu-meu și o vorbit și cu unu' ce avea copii... avea vo șapte copii - și o zis că o marș la una să-i cote și i-o zis: „Dacă omori broasca, are broasca șapte pui! Dacă omori broasca, mor tati!” „De ce vrei tu să omori? Io nu omor nimic, nici pă broască, nici pă copii. Nu îmi trăbe bărbat de la femeie cu copii”. Să moară femeia, să rămâie copiii! No, și apoi o zis că nu o omorât și nu s-o măritat! Așa o rămas, așa o murit, fată! Și o mai fost, zâc, vreo două, tri fete, de destea, tat așe! Nu știu... cum să zâc? Nu o avut orândă?... Poate că o avut orândă, da' o fost niște fete care o fost... pretențioase: „Ăsta nu-mi place, ăla nu-mi place, nu-mi place... cea nu-mi place!” și apăi așa o rămas și până la urmă... și ăia s-o însurat, și-o luat altile. No, cum m-o luat și pe mine! Că io am fost... io am fost sfințită... cu unu' de la... de la G...

mi-o plăcut ăla, că o fost la armată și o fost tânăr, numa' cu șase ani mai mare ca mine. Și apoi am fost sfințită cu el și m-am dus toamna, chiar aveam optâșpe ani atunci... și m-am dus la analize, la D., să ne dee analizele, să facem nunta... Și pă când am vinit acasă, nu știu ce mi-o vinit în cap, mie... sora mea, cea mai mică, mai mică, era mică - era de vreo zăce ai să zâc, nu știu dacă... și o trimetiam cu... la asta, să știe soacră mea, cu batista și cu verigheta, cu credința, la mire acasă. N-am stat până să vie sara, să vină el să-i spui... nuuu, nu... am trimăs acolo.

Zâc: „Tu, dacă D. îi acolo...” și zi: «Ia, tanti S., ți-o trimăs soră-mea estea, că, no...» Spune-i numa' atâta, pune-le pă masă și tu hai. Da' tu hai, că ți le-a da înapoi, da' tu hai și lasă-le pe masă”. O vinit sara, când o vinit băiatu', nu știu unde o fost dus... pân' sat... s-o cântat, s-o... vai! Nu mi-o mai trăbuit, nu mi-o mai trăbuit, pântru că un văr de-a lui dulce s-o cătat de sora mea. Era de vreo opt, nouă ani, merea la vaci și ăla era de vreo șeptespe, ce știu câți ani era? Șaișpe... și s-o cătat de le... și o dezvirginato! **Și** atuncea o zis tata meu, Dumnezo-l este! n-o mai vrut să se bage în neamu' ăla! **și** dacă n-o vrut să se bage în neamu' ăla, că nu-l poate vidia și cum să... cum l-a vide pă ăla la nunta mea, sau... sau la noi să vie, sau...? **Și** și un văr de-a lui dulce, tat din neam de-a lor, o fost să ne sie nănași. Un bătauș, care să bătea până mere la G. **Și** nici ăla nu l-o vrut tata meu. **Și** dacă nu l-o vrut, io m-am gândit... da' n-o fost al meu, că dacă era al meu... M-am gândit să ștrac! **Și**-am strâcat! Asta o fost toamna, mai târziu și apăi... pân' ianuarie, pân' februarie m-am măritat cu ăsta. În două... două, tri săptămâni am discutat cu el. Mama ave o soră aci **și** ea ne-o făcut cunoștință. Eram mică, numa' mă jucam undeva și el o marș în armată și io eram... nici de zăce ani nu eram. O marș... zăce: „Stăi până ce vin, lasă că... crești tu **și** apoi până ce vin din armată, nu știu ce, zăce... tat pe tine te iau”. Bine, că atuncea nu m-am dus la aci. Știi di ce nu îmi plăcea aicea? Ciufelnici oamenii, batjocoritori, niște puturoși și nu știu cum... și mie nu mi-o plăcut. Viniau cu câinii pă la Someș... și ni-e spunea: „Turta voastră de la G!” Doară noi, noi mai spălate eram ca și ele; mai pusă la rând eram. Care era... care nu era, nu era, treaba lor. No, și apăi mi-o fost tare urât. Viniam la prăvălie aicea, la I. No, ne tat ciufulea! Nu mi-o plăcut să viu aicea, că o fost un sat foarte ciufelnic și tati, tati aveau câte două nume, tri. Tati, tati, no... ciufelnic! **Și** atunci a... no, mi l-a adus mătușa, o vinit a peți și... nu mi-o plăcut, domnule dragă, niciun șir! O fost fain, o fost... că fain bărbat și... Nu mi-o plăcut! No, nu mi-o plăcut! **Și** că-i mai bătrân, și că nu... Io stam așeni, făceam dantela așeni, și ei desfăceau acolo... că

se culca acolo la noi, că ăla tot l-o urmărit să-l bată... care mi-o fost... și că di ce o vinit? **Și** că di ce nu știu ce? Apoi, dacă o vinit, o vinit! No, și apoi... rămânea acolo și desfăceau sau lucrau ceva acolo amândoi, cu tata, cu socru-meu, cu tata... și cu mama. Mama făcea: „Tu, cum stai așe pă scaun? Cum stai cu spatele? Stai cumsecade pă scaun!” No... Nu știu cum o fost de rând, cum nu mi-o fost de rând, că... o zis tata meu și mama mea: „No, ai avut bogății pețitori la... Ai fost la vedere! Ai credințat! Ai fost! Apoi, cine sărăcie ți-a mai lua dacă tu to... tot aleji, tat aleji? Dup-acee îi și culeje, nu te-a mai lua nime!”. La opșpe ani nu m-a lua nime! No... „Dacă, zăce, nu te măriți după desta, alți ficii nu-ți mai las și nu te mai măriți altu’!”

V-o speriat!

Și am fost proastă! Io am fost proastă! No, las’ că m-oi duce, dă-l în sărăcie, cum a **și** a **și**. M-o măritat... tata **și** mama - Dumnezo să-i ierte! - nu mi-o fost rău, da’ o trăbuit să-mi bat io capu’ de țate cele **și** să fac io... să siu... să pui tat la rând, mișcarea, să fac țate io! Apoi, dacă le mecam, se făcea lucrurile! No... **Și** soacră-mea o fost foarte rea! Aia o fost foarte-foarte, foarte rea cu mine! Dacă lucram, nu era bine că lucram, dacă nu lucram, nu-i bine că nu lucram! Ba-mi spunea că - io mi-am făcut țate hainele cu mâna me’ **și** - „Poate **și** lelea frumoasă, podu-ți iese, podu’ coasă!” că, Doamne Sfinte, hainele câte am avut - am avut haine multe - le-o făcut din sat, femeile. **Și** apăi **așe** zăce că: „Podu-ți iese, podu’ coasă! Poate **și** lelea frumoasă!” Că no, le-am plătit. Uăăă... apoi... mă suduie de tată... mă suduie de tată. Vai, mă suduie de tata. Apoi zăcea tata: „Proastă de la I!” Era... foarte greu o fost! Apoi, am răbdat **așa**, un an de zile, am răbdat **așa**. Apoi, dup-aceea i-am zis cum mi-o zis, îți spui drept. Cum mi-o zis, **așe** i-am zis: „No, îți place? No, nici me nu-mi place! Ai știut... di unde îs io, cum... zăce... N-ai știut că de unde îs? **Și** cum îs, prosti, nu știu ce **și așe!**”. **Așa** o fost dumneaei, o femeie batjocoritoare **și așa**... **Și** apoi io am rămas... slabă... apoi, cu fetile, atuncea, n-am avut numa’ vreo trizăci de kile. **Și** apăi era fetile mici **și** nu mă ajuta...

merea de acasă - io cu copile mici. Tânără **și** io - mă cântam **și** io **și** ele - că aveam... am avut nouășpe ai când le-am făcut! Am... în anu' ăla m-am măritat **și** la sfârșitu' de an le-am făcut! Poi, ce, am zis că-mi trebe copii!? „Nu-mi trebe copii nici zăce ai! Zâc, că doară le-am creset pă țate fetile io **și** nu îmi mai trebe copii!” Nu mi-o fost dragi copiii, îți spui drept! Da' dacă o fost a mei, mi-o fost dragi! No, **și** apoi am făcut două **și**... am, am trecut pân' țate **și** apoi am făcut estea două, îți spun, la tri luni după ce le-am născut, la patru... ăăă, cam pân' martie... am rămas gravidă iară! **Și** iar o fost doi copii!

***Și** ce-ați făcut atunci?*

Și m-am dus la reclaj. Era ieftin, douășapte de lei. M-am dus acolo... Auzi domnule **și** doamnă, m-am dus acolo... **și** ăia, când m-am dus acolo mi-o făcut chiuretaj. O zis: „Doamnă, bună ești de soi, că doi ai avut!” **Și** apoi, domnule, nu m-am putut sui di pă pat - asta o fost cătă amiazăzi - io până noaptea nu m-am putut scula di pă pat. Atâta am fost de beteagă! Vineu mereu, vineu mereu, io nu mă puteam să mă scol di pă pat! **Și**, când înainte de a mă... îl vād pă Dracu', vinia așe ni... „Mai faci reclaj? Mai faci reclaj?”. **Și** îmi băga un furcoi în uăchi! Doctoru' zăce cătă mine: „Auzi, femeie, scoală-te, du-te acasă, că tata lumea mere, numa' tu nu. Amu-i sară, ce faci?”. „Dom' doctor, nu poci mere de aici, că Dracu' nu mă lasă **și** ia ce-mi face Dracu'!” **Și** cura smoala pă păreți **și** apoi eram în Iad! **Și**... da' să-ți spui - înainte de a mere⁹, am visat că am mâncat aitori - piftii - că aitori cum se zice, de dejete de copii mici, de picioare **și** dintr-un toc... că atunci a era... nu era găleți... era toc de ăla de dat la porci, cu doaje. De acolo am tăiet **și** am mâncat... Bărbatumio **și** soră-mea n-o vrut să mănce, că ei n-o vrut să margă - ea o făcut mulți copii, ea nu o marș la reclaj - eu nu o vrut să știe de asta; asta nu o vrut să știe, nu o vrut să știe că mă duc. **Și**... am mâncat io până m-am săturat, da' înainte de a mere... asta... m-o avertizat Dumnezo, m-o avertizat Dumnezo, că io tata viața am fost foarte rugătoare, m-am temut de Dumnezo **și** m-am

9 Înainte de a merge la spital pentru avort (n. coord.)

temut și am ținut post... ca să nu mă duc... și tat m-am dus! Atuncea îți spui, că aveam... atâta, atâta am stat acolo, până sara târziu. Și aveam o mătușă la Gherla – soră de-a mamei – și amu unde să mă duc io, amu noaptea... acasă? Mă duc la sora mamei. Sora mamei încă era tare așe... i s-a năzărea înainte ce să facă, îi da Dumnezeu așa: „Unde-ai fost, fata me? Zăce, undeai fost? Amu vii la mine? Ai fost acolo, la Dracu’? No, la mine nu vini! Du-te acasă!”. „Mătușă, n-am fost!” „Ba, ai fost!”. Că să nu... am fost di-am făcut reclaj. No, și dacă... dacă i-am spus la Dracu’ că nu mai fac... cincizeci de copii să fac, nu mai fac reclaj, m-o lăsat Dracu’. Doctoru’ o vinit și o zis: „Să videm io cum II Dracu’!”. Da’ m-am gândit io: „Tu ești Dracu’! Și io-s Drăcoaica, pân’ ce-am vinit la tine!”. Și-apăi, vinia și-și punia capu’ pă pept: „No, io nu văd pă nime’! „Poi, nu vezi, da’ io-l văd!”. No, și așe o fost! Și...

V-o primit? Atuncea... mătușă?

Mătușă? M-o primit, ce să facă? M-am dus în casă... Și am vinit acasă și i-am spus la om ce-am pătat și cum...

Da’, soțu’...

Dară el o fost de acord și el, că...

El o știut?

Știut, da sigur, că cum nu...? O știut dară. No, și dacă...

Și n-ați mai făcut atunci!?

Stai să vă spui, că-i lungă povestea! Dup-aceia... nu mai rămâi gravidă... la șase ani după reclaju’ ăla. La șase ai fi fac pă băiatu’ ăsta ce îl am amu, aci cu mine. Da’ io... cum îi omu’... „Dacă ar muri? Dacă... l-aș pierde?” Dacă-dacă... să nu fac io, da’ tat m-am gândit că dacă-dacă... Și... când îi o dată, într-o noapte, visez: eram pă un câmp mare, pă un șes, așe, numa’ șes era. Și acolo era plin de oi. Dar nu erau oi, erau oameni aplecați așe în jos cu haine albe’ da’ formă erau oi. Și acolo era Iisus cu o botă din cer până în pământ și zăce cătă mine: „Vai, femeie, de când te aștept să vii! Mare gând ai de făcut, iară!”, o zis cătă mine. Io am zis: „Da’ ce... m-am gândit io... Da’, ce ăla ști că ce vreau să fac io?” ... și mă duc, îmi face loc, da’ zâc: „Cum să

viu?", că doară... parcă când vorbea era aci, și când nu-L mai vedeam, era acolo, departe, trăbuia să mă duc la El. Doară Dumnezeu în tat... și ce gândești și ce vorbești știe... și tat între noi. **Și** mă duc. Îmi face loc și mă duc! Mă duc până acolo, mă duc cumva... m-am dus și ajung acolo. **Și** zăce cătă mine: „No, bine că ai sosit! Vai, femeie, zăce, vai, femeie, mare gând ai... mare păcat ai de făcut!” Da’ io mă gândesc „Da’ ce... ce vorbești așa?” „Dă mâna încoace!”. Îi dau stânga. Zăce: „Dă-mi dreapta!”. Îi dau dreapta. Zăce: „Uită-te tu acolo, la tine în palmă, zăce, că-i vidia... tu știi ce-i microscopu’?” Da’ io știu că ce-i, da’ am zis că nu știu. D-apoi zâc: „Nu știu ce-i!”. Da’ zăce: „Tu, femeie, cum nu știi? Acolo îi sămânța ta și a bărbatu-te! **Și** acolo îi un vierme mare care-și rădică capu’ la tati viermii! Sămânță... și îi un vierme mare, care își rădică capu’ la tata... aia-i... ăla-i copilu’ tău. ăla-i... viermele ăla... lasă-l să crească, nu-l omorî!”. **Și** povestind, stând acele, povestind, nu știu ce...

să face copilu’, copil **și** îi om. **Și** crește... **și**-i mic... **și** crește - **și**-i mare **și** merge... până crește mai mare ca mine, un pic. Da’ zăce cătă mine: „Amu-i gata crescut, amu adă mâna încoace!”. Iară îi dau stânga, iară îmi ia dreapta. **Și** pune mâna lui Iisus **așeni**, în fața me... să duce la copil **și** îl strânge de grumaz. Atuncea când îl strânge de grumaz, copilu’ scoate limba **și** zâc: „Vai, nu mi-l omorî, că doară dacă mi-l omori, Tu ce... să omori copilu’...” Da’ zăce: „Io nu ți-l omor, că tu ai vrut să-l omori! îl vezi, atâtani, îi vierme cât l-ai văzut? Vierme cât o fost? L-ai văzut amu cât îi de mare? Ori atâta, ori atâta! Ori atunci vierme îl omori, ori amu, tat atâta păcat îl ai!”. **Și** m-am sculat, am urlat, cântându-mă **așe**, cum se cade, îmi cura lacrimile **și** îmi zâc: „Vai, mi-am omorât copilu’, vai, mi-am omorât copilu’!” Eram... da’ atuncea nu era voie să ne culcăm în cameră... numa’ în cameră cu socrii **și** cu soacra **și** cu tati acolo, într-o cameră... **Și** ea, zăce soacră-mea... că io tot visam visuri care **așa** mi se adeverea **și** zăcea că să nu fac **și**... iară făceam... de visam că nu mă mai cert **și** soacră-mea **și** îi dam pace **și**... la câteva zile iară mă

sfădem **și** iară zăcea. **Și** atuncea zăce soacră-mea: „Scoarbă bolunda! Scoarbă bolunda!”. Tat îmi zăcea bolundă, că di ce știu **așa** înainte lucrurile?! **Și** zăce bărbatu-mio – T. îl cheamă – „Tu, M., da’ noi n-avem copil, ce copil ai omorât? Da’ n-avem numa’ fetele, n-avem copil!”. „Ba da! Ba da! Am avut un copil **și** l-am omorât!”. Da’ zăce: „Unde, tu, unde?”. Dară eu... mă cântam **așa**... **Și** atuncea știu că m-am trezit **și** am lăsat **și** o făcut **și** oricine mi-o spus că fac fată, că n-o știut că fac ficior. Mai bine aveam zăce fete în locul lui! mai bine era! Da’ omu’ când are... vai... **și** deste... „Vai, că o născut ficior!” **și**... vai, că... Du-te! Io n-am dat niciodată pă fete... fetile aduc ficiori **și** ficiorii aduc fete **și așe** că nu trebe să te... ce dă Dumnezeu! Da’ el tare, tare: nu i-o zis nimica, nu i-o greșit veci, nimica, da’ io **și** dam în el! I-am zis la tată-su. Io, io i-am ținut de scurt, io i-am bătut, da’ el nu i-o bătut veci! Io i-am bătut, io i-am... **și** am vrut să fac oameni. Că îmi spune asta mai mică amu, că... când s-o măritat: „Vai, mică, mult m-ai bătut!”. „Erai foarte îndărătnică **și** de aia te-am bătut, să fac om din tine!”. Apoi, avem, meream acolo la liceu unde avem... **și** apoi tat o făceam dungi pă picioare, îi dam pasta picioare, îi dam pasta... Vinia tată-se acasă sara: „Ia, ticule, ce mi-o făcut mica! Ia, ticule!”. „D-apoi, di ce?”. „Tu, nebună, apoi **așe** tre’ să...?” N-auzeai! **Și** tat: „Vai, mică, mult m-ai bătut!”. „Ca să te fac om te-am bătut, că erai foarte rea **și** era foarte... că bună-ta aia îi rea... era rea, rea **și**... Te-am făcut om! Ești om? No, **așe**...”. Tat îi spune la bărbatu-se că: „Vai, mult m-o bătut mica asta!”. „Așei, o trăbuit să te bată!”

Da ce voiam să vă zic: când ați visat dumneavoastră – cu băiatul ați visat – erați gravidă atuncea? Erați însărcinată când ați visat?

Dară, dară, dară că apoi îți spui că... îți spui că m-am dus la... m-am dus la control **și** o zis că: „Ești gravidă de două luni!” Ah, **și** atunci ați visat!?

După aceea am visat! După aceea, după aceea... După aceea tat m-am gândit. No, **și**... aveam o vară aci, la I. care merea să-**și** ardă o rană jos. **Și** ea o marș să își

scoată bilet: „Du-te, omoară, dă-ți-l... fă reclaj!” Io, dacă mi-am pus în gând și am zis că nu-l omor, nu-l omor, ce să fac cu el, da’ tat mă gândem că... îți spui io că m-am gândit: „Dacă ar muri el, dacă l-aș face mort, dacă, dacă, dacă... „Și copilu’ meu îi născut de vinerea și n-o avut noroc în viața lui. În viața lui nu o avut noroc! Ațate o pătat... atâtea o pătat! Ferească Dumnezeu câte o pătat! Și... așe că... îți spui, că eram gravidă de două luni, am venit de acolo și o rămas asta cu bonu’ scos și o vinit... n-am vrut să-mi fac reclaj, n-am vrut să-mi fac reclaj... da’ gându’ mi-o fost! „Dacă ar muri, dacă nu l-aș face!”, dacă... nu știu ce... Și apoi am... atuncea, dacă m-am gândit așe am visat visu’ ăsta! No, și așe o fost... Și apoi, la nouă ani jumate am avut pă asta... jemene, două, ce-o fost jemene... Pă când m-am uitat io... o vinit o femeie, nu știu ce-o fost... nu știu ce-o fost aia... ăăă... ursitoare îi zicea mai de mult, nu știu ce era... și o zis cătă mine: „Auzi, nevastă, zăce cătă mine, șapte copii tre’ să faci!”. „Du-te, femeie, în trăsnet! Doară nu fac nici unu, că doară... i-am crescut pă a mei bogății acasă... Nu mai fac niciun copil!”. „No, las că-i face!”, zăce. O pus mâna așeni, pă ustioru’ ușii: tri, tri și unu. Și așe s-o cunoscut, până am vopsât ușa era... așe s-o cunoscut dejetele ei. Tat așe, nu știu ce o avut e pă mână... Așe s-o cunoscut pă uștiriu’ ușii, că mi-o spus că tri, tri și unu.

Și ați făcut șapte?

Poi dară! Alea, două, dintâie, mari ce le am... am făcut două reclaj - patru, și asta... șasă, și cu copilu’ - șapte!

Deci dumneavoastră ați născut de două ori gemene?

Eee... după aceea am făcut reclaj: două... Dup-aceea am făcut pă copil - cinci... și cu două mai înapoi, amu - de n-o trăit asta, di-o murit... o alimentat numa’ una... și o trăit numa’ una... una o murit, o rămas placenta uscată - am purtat nouă luni de zile - cum nu-i puterea lui Dumnezeu mare?! Putem să mă infectez, să mor! Porți nouă luni de zile o... în tine... moartă sarcina!?

Unul din copii o fost mort?

Din fata asta ce o am... Nu știu ce o fost, fată, ficior, nu știu ce-o fost... Că apoi de aia mi-o zis ei la Dispensar că să mă duc la G., că-i suspect de doi. Și atuncea doctorul o zis cătă ei că di ce m-o trimăs la G., că putem să... că di ce mi-o spus... putem să nu mai pot naște, mi-o spus. „D-apoi, domnu’ doctor, că R. era, că dacă mi-ai spus mie că am doi... atuncea am leșinat... atuncea o murit sarcina, nu când mi-o spus fata asta!” Că nevasta asta, că o fost tânără, aci, la I. „Asta cu ce-o greșit că o grăit în ședință?” Io n-am știut să-i spui. El mi-o omorât. Da’ bine c-o murit, că doară am fost sătulă de doi copii. Greu îi cu doi, ferească Dumnezeu! Și cu unu-i greu, d-apăi cu doi?! Poi, vinia când... soacră-me era o femeie care merea pe la ca și, merea încoace, încolo... apăi io rămânem: le scăldam – una să cânta, una o scăldam – bărbatu-meu era la vaci, acolo la Gostat – la Colectiv vreau să zâc – vinia: „No, ce faci tu?” „Ia, mă cânt!” „Di ce te cânti?”. Bietu’ socru-mio, mă ajuta, că el o fost om mai bun! Mă cântam și io și ele și apoi le făceam... da’ îmi era greu, foarte greu; că vinia să îmi aducă apă să le pui să le stâmpăr apa... nu mai vinia veci cu vadăra cu apa! Merea în treabă și mă lasă pe mine! Doară, facasă ce s-a face! Da’ am făcut. Doară atuncea era așe de rea: „Că n-am avut de la G. în surț?”. „Nu le-am adus, nu te teme, de la G., că aici le-am făcut!”

Ce? Copiii?

Că în două sunu februarie ne-am măritat și în șase decembre le-am făcut pă fete. Da’ tat în anu’ ăla! Deci... amu am cincizeci de ai, am împlinit nunta de aur, azi iarnă am făcut nunta de aur, cincizeci de ai și fetele au la Sfântu’ Niculae cincizeci de ani. No... așe o fost viața! Foarte grea! Foarte grea... și foarte... proastă am fost, și de lucru, că tat ziceau oamenii: „Lasă, M. mai încet, că, vai, îi ajunge la bătrânețe!”. „Da! Doară și știți voi! Doară io tre’ să lucru!”. Și apăi... lucru pasta măsură nu-i pre bun! Spune părintele ăsta ce o fost aicea, G.: „Vai, soră M., mai lasă-le din ele, că dumniata vrei să fii și cu biserica, și cu lucru, și cu țâțe și cu copii mici...” Păi, îți spui că am fost o femeie trainică, că altfel... uăăă... de când mă ducem! Eee... apoi m-o

curentat!

Unde?

Aci ni, la casă. Era... era fetile de vreo... opt ani **și** copilu'... da, **și** copilu' de doi, că... apăi era mic. **Așe**, mic, mă ținea de rochie... **și** era - destă, al meu, o fost tare deștept, omu' destă - o băgat radio **și** antena de la radio bătea o sârmă care... avem pe veranda, în dreapta **așe**, **și** antena era tot de sârmă **și** sârma de întins hainele - tat de sârmă - **și** atuncea, când întindeam hainele pe sârma aceea atinjea antena sârma asta, de la haine. Tat vidiam io că mă furnică, **așe**, mă furnică **așe**, da' n-am băgat de seamă. Când o fost mai târziu, da' o fost foarte slab curentu' - radio numa **așe**, bârâie numa'... - **așe** o fost, de nu, mă curenta **și** muream. Mai bine muream atunci, la douășpatru de ai. Douășasă, douășcinci - cam **așa** am avut. **Și** mă duc **și** pun mai târziu, că sufla vântu'... pun mai târziu niște cearșafuri, pe acățători: pui mâna asta - amu nu mai pot să mă dezlipesc, că o bătut încolo, cătă sârmă **și** o atins la acolo, la curent... pui **și** pă astălaltă - nu pot să mă mai dezlipesc, rămâi **așe**, pă stâlp, pă sârmă... **Și așe**, auzi dumneata, **așa** îmi trecea curentu'... amu era aici, amu era aici... Că în dejetu' aiesta mic am avut **așe** o... di-am putut băga dejetu' ăsta mic... că o făcut circuitu'...

pământu'... curentu'... Amu era aici, amu era... Na, amu copilu' s-o fost sculată **și** mă ținea de rochie. Da' nu o ajuns la piele, că îl curenta pă el **și** scăpam! Mă ține de rochie **și** treceau carele de la Colectiv, vreo douășpe cară di-a lungul'... Zâc: „No trăsnile-ar Dumnezo, Doamne iartă-mă! Că destea... destea di ce mă văd că io-s aicea?!”. Ba o vinit o femeie de aci, vecină, **și** turna apă pă mine: mai tare m-o curentat!

Normal!

Apăi, nu știu ce să mă fac. O gândit că mi-i rău... mă vede pă stâlp, curentată, **și** punia apă pă mine! **Și** apoi vine unu' mai înapoi **și** zăce: „Fhuooo! Mă, trăsni-v-ar mă! Ia muierea ăia cum stă acolo, aia nu-i bine cu le!”. **Și** o vinit betu', unu', cu cizme de gumă - ăla o fost mai înapoi cu caru' - **și**... încă o fost trecută un pic **și** ăla mai încolo - **și**

vine și m-o luat așe, pă subsuori și o fost cizmele de gumă, o intrat curentu' în ele și m-o dus în casă. Aesta al meu, era la Postă - că apoi, dup-aceea, în saizăci și... în saizăci și vo șapte, opt s-o dus la Postă, la serviciu; s-o angajat! Că nu mai putiai de la Colectiv... bani n-avem, copii eram, no, nu avem ce ne trebe; no, numa' când îmi da banii, la anu', și nu ști când. Și zăc: „Mă, musai să meri în serviciu, ce să mă fac? Că nu putem așa: fără bani și cu copii!“. Și o marș și s-o angajat la Postă și era - unu' V., aicea la Postă - și el merea la trenu' de șapte dimineața și făcea posta dup-aceea... și dup-aceea aude - că era unu', B. - și vine... tati vineu așe, de le sărea burduhanu', că betu' V. desta o vinit că... „Da, ce-ai făcut M? Ce-ai făcut M?“ . Văd că tat stă, stă, stă... da' io - când m-o băgat în casă

— „Oare ce s-o fi putut întâmpla cu femeia asta?“ . Da' io m-am gândit: „Lasă, că dacă mă trezăsc, vă spui io ce s-o întâmplat!“ Și atuncea vine B. și zăce: „Vai, trăsните-ar T! Doară aiceani, la radio, zăce, sârma asta bate pă... aicea... Tu, te pot băga în pușcărie, tu omorai femeia, omorai femeia!“ . Da' era foarte slab curentu'! Că de era tare, acele rămânem! Mă carboniza acele, da' o fost foarte slab și numa' așe... da' tat curent o fost și o...

O trecut, că doară îți spui că aiceani, am avut o gaură și o zis

— Vinia doctoriță de la... „Lasă, doamna V., că nu ai fi bolnavă de... veci de curent, de reumatism, că tat s-o scos!“ . Apoi, așe îmi ardea spatele, îmi ardea, tat, tat, tat... Da' tat bolnavă îs... și așe, tat am reumatism, chiar dacă m-o curentat! No, și apoi așa s-o întâmplat! Multe, îți spui, că multe, multe, multe am pătat în viața me! Altă femeie nu le putea rezista! Nu! Da... și apăi le-am pus la inimă, că acuma și cu inima îs... și cu inima... și cică desta ajută și la inimă, vinu' desta! Noni ăsta ajută și la inimă și dacă nu ieu... așa, nu știu ce să spui... mă strânge așe niște matrice de aici, de la vine și până în gât și așe... nu mai pot să mai suflu. Așe mă strâng așe niște matrice de la inimă și... gândesc că amu-mi trec, amu trec... și beau un pic de apă cu zahăr și apăi îmi revin. No, atâta-i tata boala mea. Așei,

aşe...

Acuma, ce vreau să vă întreb: ce credeţi dumneavoastră - oamenii, pă vremuri, când erai mata tânără, erau mai sănătoşi decât astăzi?

Maaai, poi di-un milion de ori!

Păi, cum aşa?

Păi, cum aşa! Mâncau o felie de pâine cu mălai cu silvoit, usturoi... tăie porcu' - un drag de slănină tăie acolo, şi cu usturoi, şi cu ceapă, şi un pahar de jinars, pâine... şi merea la lucru şi făcea lucru! **Şi** merea şi vinia şi era sănătoşi... cât trăiau oamenii mai demult!? **Şi** cât trăiesc amu? Sănătoşi... şi mânca mâncare care nu era Țațe drăciile cum îs amu, Țațe E-urile în ele.

Da? Da'pe vremea CA. P-ului, nu stropEAU, nu dădeau?

Dădeu, dădeu cum... dădeu, stropiau, d-apoi... cred că şi io din aia m-am îmbolnăvit. Nu ştiu ce să zăc. Nu ştiu... da' îţi spui că noi, acasă, noi veci! Mama me fierbe bulion, face... nu le stropE cu nimica roşiile, se făcea până-i lume! Să face zarzavat, apoi tati cele. Amu tat le stropim cu piatră vânăta, cu var şi mai avem câteva roşii, aşa, de mâncat. Da' îţi spui că Dumnezo ni-o pedepsit că scrie acolo, în Scriptură: „Pentru relele voastre şi Țațe... a voastre, voi la dulceața pământului, voi la dulceața...” Că nu-i mai bun nimica, amu nici când... Nu-i bun! Poate că şi pentru ce am îmbătrânit, da' nu-i mai bun nimica cum o fost când eram tânără, mică, copilă! Făcea mama o tocană de roşii cu acolo... cu ardei, cu smântână, cu ceapă: atâta era de bună! D-apoi amu o poci face, că nu... nu-i bună! Amu numa' carne mâncăm! **Şi** ni-e îmbolnăvim! Cum zăcea un preot - S., de la Cluj - că „Carnea îi cel mai mare cancer!”. Îi otrăvicioasă carnea! Poi, da' nu-i nici sănătoasă... **şi** carnea asta de cumpărat **şi**... du-te! Că **şi** amu avem doi, tri porci... şoldani acele... avem o scroafă a fâta... **şi** să tăiem, să facem; d-apoi, doară la destia nu le trăbă grăsime, nu le trăbe... Cum mâncam atuncea... **şi** tata meu, Doamne iartă-l! **Şi** io - tăie porcu', **şi** slănină de aia mâncam... **aşe** o mâncam, cu pită de mălai... **aşe**

mâncam când eram mică. Beai un pahar de jinars și mereai în treabă. D-apoi amu... cum știi ei, așa fac! Erau trainici, erau oamenii... erau oameni... și lucrau, da' și altfel erau. No, sănătoși! Vezi, dumniata, că oamenii cât trăiesc – optzeci, nouăzeci de ai și destea de amu, la jumate viața să duc! Așezăceam și io când zăcea soacră-mea că: „Du-te, că n-ajungi pensia, până-i lume!... Du-te!” Că n-ajung io pensia, că io mor! Da' n-am murit și ia... pensia... de vo doișpe ai ieu pensie... n-am murit! Tat aci-s! Și am lucrat și bogăt! Și am și muncit până n-am mai văzut bine! Da, așei, țațe laolaltă! Și am fost sănătoasă – am avut noroc de sănătate, că nicio soră dia me' n-o fost chiar așa ca mine. Niciuna, că am fost cinci. Poi, da... io am fost cea mai... io am fost! Am avut una – foarte slabă – aceea ce o dezvirginat-o ăla... așa era de slabă și de neagră, și de slabă... și mama... Aialaltă, la cinci ani după mine – îi la G... da' atâta de slabă și de bolnavă și nu îi bine de fel. Aialaltă... Poi ultima o murit. Mama o murit în 2000.

Dumnezeu s-o ierte!

Și ea o murit în 20... în 2000 pă la Paști, și aia o murit în 2000, pă la Crăciun o am îngropat. Că era, săraca, nu știu, o picat din podu' grajdului, să o și născut mama așa... Da' io nu știu să o și născut așa! Spata asta apăsa pă plămânii și picioru' ăsta... îi era dus jenunchele așa... Și la grădinuță, gardu' înalt... era mai înalt ca ăsta și o picat de acolo și și-o smintit. Doctoru' io zis că când a și de douăzeci de ai să miargă să-i ducă piciorul, să-l pune în ghips și spata să i-o deie așa. Pân' la urmă, ea, săraca, spata aia, apăsa pă plămânul ei – și o lucrat șaișpe ai la covoare – iară în praf și minune... și apoi, amu când o murit, nu o mai putut de... de... nu mai ave aer, numa' să... nu o mai putut și apoi o murit și ea. Biata mama zăcea – că nu o fost măritată – zăcea biata mama: „Uăă! Să moară L. Înaintia me, să vă bateț' joc de ea!”. „Cum ne batem joc de ea, mică? doară îi sora noastră, și cum...?” D-apăi, chiar o murit, apoi că... mama pă la Paști – în duminica Floriilor, cum o fost atuncea Pastile, și ea la Crăciun o am îngropat-o, în Ajunu' de Crăciun! O fost la soră-mia, la Cluj... o fost

beteagă, o fost tare beteagă. **Și** nu mai putea să sufle **și** n-ave aer **și** să nădușe **și**... o murit! O murit la... cincizeci **și** nouă de ai mă tem c-o fost. Cam **așe**...

***Și** nu s-o dus la douăzeci de ani să-i...?*

— Nu, nu! Că s-o temut! N-o vrut să mai margă! De mere', poate că... mai trăia sau era mai bine, **și**... Poi, **așe** cocoșată... era tare cocoșata, da' tare o fost harnică! Țâțe am fost, țâțe, că ni-i neam de ăla, prost: tat lucrî, până nu vezi bine! Că așezăcea soră-mea asta mai mică, de la S... Asta o avut mama... eram de șaispe ai. Zâc: „Un, Doamne, mamă, mai faci copil amu, doară io îs fecioară amu... **și** cum mai faci dumneata copil amu?”. „Lasă, dragu mamii, că îi vidia **și** tu când îi **și** cu bărbat, că...”. No, m-am dus la petrecere – era petrecere atunci – pe când viu acasă, o făcut mama, acasă pă fată, pă soră-mia. Deci, io împlinesc cinșpe... șaispe ai... îplineam în septembrie cinșpe... **și** pă ea o avut în noiembrie, chiar în sara de post. No... **și** amu-i la Cluj. **Și**... **și** aia îi slăbănoagă **și** beteagă **și**... apăi, ști-o Dumnezo Sfântu! Care cum se naște **așa**... **și** cum îi. No, am povestit o grămadă!

Ați povestit și ați povestit frumos. Da, foarte frumos! Foarte repede povestiți!

Io tare repede vorbesc!

Foarte fain ați vorbit! Da, da.

Așa mi-i vorba me, io tare răpezită-s.

Zaceți repede, îi drept, da' să înțelege, nu-i problemă! (...)

No, cum v-o bătut șogorii?

Eram rea, eram rea de gură... No, **și** apoi mă-sa încă era rea de gură! **Și** o vinit odată **și** ni-o adus carne. **Și** o zis cătă mine: „Tu, fă de mâncare la tîcu!”. „Io nu mănânc carne de la tine, că de-mi aduci ceva, arunci...! **Și** după ce ne aduci? Nu ne mai aduce! Du carnea înapoi!”. „Nu o duc!”. „Tu-ți...! Nu o mînc!”. S-o înțelese cu soacră-mia să meargă de acasă **și** socru-mio s-o suit în podu' colniți... că îi zăcea colniță la poiata ceea, mică... s-o culcat. **Și** ea s-o dus, soră-mea o luat fetile de mînă – era de opt ai – s-o dus la vecină. **Și** o vinit el **și** m-o bătut! O vinit, mi-o dat pasta

cap! Mi-o dat mult, mi-o dat... că de la aia am fost și beteagă cu capu' mult. Mi-o dat pasta cap, mi-o dat pasta cap, acolo, în casă dinainte... era canapeiu' lui soră-mea înainte și al meu înapoi! A lu' asta, bătrâna. Și apoi io m-am plimbat de pe un canapei pă altu'. Nu știam unde mă love. Da' n-am putut să-i dau una, acolo în coaie, să nu mai mă lovască! N-am putut, că tat m-o ținut de mânuri și îmi da pasta cap. Mi-o dat pasta cap și oarecum am ieșit pă jiam, afară. Și aiceani, era o femeie, o fostă el închis - atuncea o vinit de la închisoare, că o tat furat de pă la... no, ce-o putut, treaba lui ce-o făcut - și era femeia aceea, lele A.: „Hai, dragu mamii! Hai, dragu mamii! Siuai de minune, bagabondule și scrofule și ordinarule... tu vrei să o omori pă nevasta asta!? Hai încoace!”. Și am sărit pasta gard la le. Că de nu, mă mai bate! Și apoi io, dacă o vinit bărbatu-mio acasă, i-am spus: „Ia, omule, ce-am pățit cu frate-te”. „Poi da, că ți-i gura mare și... io nu te-am bătut, da' te-a bate el!”. „Aaa, tu de aceea te-ai însurat? L-ai pus pă el să mă bată, în locul tău?! No, dă-i pace!”. Zăce, să șed... „Da' înseamnă că tu l-ai... tu l-ai chemat să mă bată!” No, zâc: „Numa bine, că altu' nu mă mai ai! Am plecat!”. El o marș la tren dimineața; io m-am îmbrăcat - mi-am făcut de sara, banii, ce-o fost, tat, tat, tat mi-am luat cu mine, că mi-am făcut acolo o grămadă de... am țesut acolo, mama me'... am... mi-am luat banii tati cu mine și hainele mi-am pus într-o plasă și m-am dus! El, când am văzut că mere... m-am dus tat după el, da'... după ce-o trecut - m-am gândit io că-și face posta și nu știu ce-și m-am dus tat după el și când am văzut că el trece acele, să treacă la gară: adio! Mi-am luat ocazia și m-am dus la L! Numa' atuncea o fost bine la părinții mei cum am fostă de am făcut niște... am țesut niște covoare acolo, la ei. Asta o fost sâmbăta sara... și io am vinit vineri seara, mă tem că... Și bieții, părinții mei: „Da' ce-ai pătat, tu fată? fără ai vinit înapoi?”. Zâc: „Ia, m-o bătut I”. Că I. îl chema. „Vai, futu-i gura ce l-o făcut încă!”. Betu' tata meu o fost beteag de dizenterie... făcea sânje. Și l-o internat în D. Și io am zis că mărg înapoi: „De meri înapoi, nu mai ai ce căuta la noi! Te-

am măritat noi, amu dacă meri înapoi te măriți tu!" **Și așe** că am rămas... copiii o rămas aicea. **Și** vai! **Și** mă cântam! Nu era voie să mă cânt, că viu! „Lasă-i... fără copii ai vinit, când te-ai dus... fără copii ai vinit! Lasă-i acolo!“. Cum să mă duc? „Vai, mamă, lasă-mă, nu mă...” Nu m-am dus. **Și** apoi la... nu o vinit câinele de bărbatu-mio după mine! Numa' tat îmi trimitea vorbă – că lucra la moară, oameni acolo – că să viu înapoi. **Și** soacră-mea, că să viu, că nu m-o țâpat. **Și** mere... oi vini nechemată, că am marș nețâpată! **Și** atuncea am... o fost... asta o fost chiar la lăsat, de Postu' Paștilor. **Și** am stat șapte săptămâni, omule, acolo, la mama **și** la tata! Șapte săptămâni, închipuie-l'... pântru copii... că nu i-am... că nu m-o lăsat nici să mărg, să-i vād! „Dacă meri înapoi, treaba ta! Noi nu te mai...“. No, și apăi n-am vinit și când o fost sâmbăta de Paști o vinit omu' meu la mine. Că **așe** vorbește, **așe**... mai... „Apăi socrule, nu măntrebi di ce-am vinit?“ „Poi, doară o trecut de șapte ai, când ai vinit...“ Tata meu, săracu', să bărbierea... dumnealui nu lucra nimica din sâmbăta, de când intra în sâmbăta... numa' sta, să bărbierea. Nu-l uit veci: „D-apoi, ce faci, socrule?“. „D-apoi, ia, mă barbiresh!“ „No, bine! D-apoi... să vii, Mărioară, acasă!“. „Ba, nu... nu dragă! Știi tu, că o am măritat-o noi cum am măritat și dacă vine... dacă vine înapoi, să mărită e! Dacă o pui pă soră-ta... pă mă-ta di-a măgan... într-o casă, și pă ea, pă voi într-alta și gătați casă, mere, dacă nu, nu!”

Și... bine, asta o fost sâmbătă, de înviere... Sâmbătă, în noaptea de Înviere! **Și** nu m-o lăsat să viu, nu m-o lăsat să viu. Până la urmă, până la urmă tat m-o lăsat! apoi „Las' tată, să mă duc, să-mi vād copiii mei!“ Io abia am așteptat să viu, să-i vād pă copii! Da' când viu acasă!? – nu zâci, omule – casa murdară, țațe murdare, paturile neschimbate de când m-am dus! Vaaai! No! Spală vasele de funingine... Fuăi, câte am avut de făcut! No, da' după ce dracu' m-am dus de aci!? Copiii mei murdari, țațe murdare... că era o tronfolonfă, o... și tat o fost bețiagă, dă-o-n amaru' ei! Amu, cum o fost, așa o fost...! Vai! No, meream **și** frecam vasele și... viniau oamenii la înviere: „No, M., da' desta îi

mai bun bărbat? Ai venit înapoi? A doua oară îi mai bun!?" Zâc: „Trăsni-v-ar să vă trăsniască!”. No... și apăi așa, am venit. Și după ce am venit... o fost făcută ea niște cozonaci acolo, cum i-o făcut. Merem a triia zi de Paști, ori a patra zi de Paști până în grădinuță. Mă scoate afară de acolo! «Ieși afară, mira-s-ar lumea de tine, că asta îi grădina me! Mira-s-ar târgurile și țările de tine!» face câtă mine.

Cine? Soacra?

Soacră-mea, da. Zăce T.: „Vai, mămica, d-apoi nu s-o mirat...”. „Da, du-te sapă, după ce ai venit la mine, aici? Sapă acolo unde ai fost!”. No, și am ieșit din grădină, n-am mai făcut nimica și T. l-o dus în casă... bărbatu-meu... Și apoi nu știu, io dat vo câteva pălmi și ce o făcut... știi-l Dracu' ce-o făcut, Doamne iartă-mă! Și apoi no... n-am ieșit. Și apoi îți spui că o fost foarte rea, soacră-mea o fost... foarte re. Că-i spui și la al meu... de-i avea o soacră așe de re, ferească-te Dumnezo! Da' ia, pentru copii... ce să fac? Mă despărțasc? Să mă duc să... Bărbat nu-mi trăbuia! Veci nu mă mai măritam, până-i lume, da'... așa am fost proști mai de mult, am stat și am răbdat. Bărbatu-mio, că el nu mere de aci nicări, că aci o lucrat trișdoi de ai și el nu mere de aci nicări. Dacă vreau să mă duc, pot să mă duc. Dacă mă duceam, poate că dacă mă duceam undeva - numa' o casă n-am avut posibilitate - vinia poate și el dup-aceea, da'... ce să fac? Așa o fost situația! No, destea le-am răbdat țâțe! Și... n-ai ce face!

Interviul nr. 14

Femeie născută în 1946

Dumneavoastră în ce an sunteți?

Eu îs din 6

Mulți înainte! (...)

No și cum o fost? Cum ați născut?

Da' ce știu? Eu nici nu știam cum tre' să naști acolo, pe masă. Ne cheamă odată să merem la doctor... să merem la doctor acolo ni, să ne... să ne controleze pentru, na... Eu m-am dus acolo, pă când m-o pus acolo pe masă, eu tat mă astupam, tat, iară îmi punea mâna aci: „. Futu-ți Dumnezeu tău muiere, zăce, le mâna de acolo, zăce, că doră am mai

văzut pehizdă, nu numa' a ta!"

Da' unde se întâmpla asta?

La I., centru de comună. Asta¹⁰ zăce „No, lasă dom'le, că asta are un bărbat prost, nu să suie pe le veci!"

Ați fost împreună?

Am fost mai multe, da. „Lasă dom'le, zăce, că asta are un bărbat prost, nu să suie pe le, zăce, dă-i pace, de aia tat face așa!" Da' mie îmi era rușine! Că atuncea așa era, nu ca amu, tului, umblă în cururile gole săracii, Dom'le iartă, copchiii!

Să cam umblă...

Păi spui că copcii i-am făcut acasă.

Povestiți-ne fir a păr cum v-au luat durerile...

Nu știem că cât tre' să și-i de beteag să faci un copcil. Mă gândeam doră ce, cât răbzi... Săpai pe când no, o vinit, o vinit sorocu'. Săpai am avut două fete gemene, am născut atuncea. Două fete gemene... E, ș-apăi o femeie, o vecină de aicea o venit și m-o... le m-o moșit biata de le, că amu ce dracu' să fac? Ș-apăi face, vai! Amu doră o fost și mici, una o avut numa' un kil nouă sute și una o avut două kile două sute. Săpoi m-o pus pe o căruță și m-o dus la G. Și ea biata s-o dus paste deal, ca să margă la doctoru' să aranjeze de cumva și ceva, să nu mă bage în temniță, că nu era voie pe vremea lu' Ceaușescu să naști acasă și să... pierzi copchiii. Și doră ani, îs de treisaptele de ani fetele.

Mulți înainte!

Încă la una i-o murit bărbatu', săraca, amu în patru mai.

Dumnezeu să-l ierte!

Da. Și, trece vremea cu bune, cu rele... țâțe le trecem

Câți copii aveți?

Patru

Să vă trăiască! Deci prima dată două gemene și după aia...?

Nu, nu, că gemenele o fost cele mai mici, am avut prima dată...

A, ați mai avut doi.

10 În momentul realizării interviului de față este și o vecină.

Am avut, da.

Și tot acasă?

Numa' pă băiat l-am născut la centru de comună, acolo nu era așe ca la oraș să te... unde voiem noi, acolo ne punem jos și naștem. Copcilu' mi de patruștrei de ani; el îi primu' și fata după el îi de patruzeci, amu o împlinit, în primăvara; ăstea îs de treisapte de ani, gemenele. Acestea jemene dom'le, că chiar ieri am povestit cu ce era brigadir. Zăce: „Tu știi când ne-ai furat erbicidu'?”. Atuncea nu să auzea de erbicid, ști-o jaru' de ce, nu am auzât de erbicid. Și eu când vineri de pe vale, p-acolo nu umblam cu mașini și cu de astea, umblam pe jos. Și-am văzut acolo într-un loc erbicid așe într-un sac, praf, acolo așă. Eu m-am gândit că-i praf de ăla de pus pe cartofi, eu l-am luat sacu' și am vinit cu el câtă casă. Și ăla când o coborât în jos să mai erbicideze, nu o fost nicării sacu'. No, s-o dus acolo la L. că acolo ne era centru nostru, dă telefon la Poliție: „De-i auzi ca cineva ceva o pătat, să știi că ia, mi-o furat sacu' de erbicid”. No, eu vineam pe drum și i-am dat la o femeie, o vecină de acolo mai jos: „Tu ce-ai acolo?” „De ăla de pus pe cartofi” „Da' de unde ai?” „Am gășât-o acolo, zâc, pe vale o făceau destia” Da' n-am știut eu că ce îi. Ea, săraca, s-o dus și o pus pe cartofi și pe când o gătat de pus pe cartofi, o fost Salvarea pe le, că era să moră, că s-o intoxicat de aeru' ăla. Eu n-am mai avut aer să suflu, m-am dus și eu la Gerla și am făcut fetele. Acasă le-am făcut.

A, atuncea le-ați făcut?

Dară! „Dom'le, doră eu mai am încă, nu tre' să nasc amu! Nu să poată, tre' să mai stau batăr tri-patru săptămâni!” Nu să pote-nu să poată. Doră numa' n-am avut aer, tat am suflat și am făcut fetele. No, zi tu...

Acasă.

Acasă le-am făcut.

Deci o fost înainte de vreme?

Dară!

De la erbicid vi se trage!

O stat săracile în incubator trii săptămâni, le-o ținut acolo în incubator pe fete că-ți spui că una n-o avut numa'

un kil nouă sute și una două kile nouă sute. Io cât o mătahală și am făcut doi mâți de copii, atâta mă!

*A **și** de la erbicid ați pățit?!*

Da, așe zăc...

Da' chiar atunci înainte ați umblat cu erbicidul?

Am umblat zăua... sara, dimineața le-am făcut. În noaptea aia dimineața le-am făcut...

***Și** era moașa sau...?*

Femeia aceia... amu ni, să mai pricepe pe sămne așa mă, mai mere - înainte acasă făceau femeile copiii - și mai mere. D-apăi biata de le și cumnată-mea asta mă de aci, o venit săraca la mine și aia îi spune: „Strânge tu bine, aicea așa de șale, tu c-apăi, zăce, odată a naște”. Păi chiar așa o fost. Amu de când rămân apăi tat mărg la doctori. Doră știu că și fetele mele tat mergeau și știe că ce are; de mine n-o știut nime că am doi copii gemeni. Eu nu m-am dus la doctor... nu!

Atunci v-ați dat seama că-s doi când ați născut? Sau până atunci ați știut totuși?

N-am știut! O mătușă de-a me știu că cu vreo două săptămâni așa înainte zăce: „Tu! Tu îi face doi copii ca mama”. Mama lui tata o făcut de două ori gemeni. Zăce: „Tu îi face doi copii ca bună-ta, tu! Zăce, că ești pre multă!”. No, așa s-o bănuir dumneaei așe, și așa o fost. Da' așa, să mă duc la doctor să...

A, de ce? Că aveai burta mare, de aia o zis asta.

E, că aveam burta mare. **Și** știi cum îmi era burta? Eram într-o lătură așa cumva, așa gândem că de-o parte eram așa mai, nu știu... ori una o stat în partea asta și o fost mai mică, era strâmbă burta așa și mă sâmtăm eu că-s strâmbă la burtă, d-apăi nu știu de ce, așa mă vedem eu. După aia așa mă gândem: „Mă, poate de aia am fost eu strâmbă la burtă că una o fost mai mică” Poate nu de aia, ce știu eu?... Sti-ne biata!

***Și** prima dată când ați născut, prima dată, câți ani aveai?*

Doușunu' de ai. **Și** la două patru am avut pe aialaltă și la... pe estea mici. Ș-apoi am gătat de făcut copchiii.

Amu-s de tri zăci de ai și nu s-a mărită!

Da, îs altfel acuma, așa-i!

Amu-s de tri zăci de ai și nu să mărită și eu la douășapte de ai avem patru copchii.

Și prima dată? Primu' a fost băiatu', nu? Pe el unde l-ați născut?

La I.

Deci v-ați dus la...

La centru de comună, da.

Și ați zis ca acolo era mai bine decât în G.

Era mai bine că ne lăsa acolo... În G. era mai strict acolo așa, cum să spui... Bine era ordine acolo, aicea la I. era copchiii cu tine în pat, ne face de mâncare, ne întreba doamna aia că ce să ne facă de mâncare la fiecare, nu așa ca la un spital, că aicea la I. era numa' așa, un punct sanitar. *Și* amu tat așa îi... Așa era!

Da' cum să zic, vă obliga să nașteți în pat? Nu! Vă lăsa să nașteți unde vreți? Că eu am auzit că se năștea lângă pat

Eu în jenunchi am făcut fetele ăstea, jos în mijlocu' casii, pe ăstea mici.

În mijlocul casii? Și cine v-o ținut?

Spui că cumnată-mea mă tine săraca. Bărbatu-meo săracu' o ieșit din casă și s-o dus... vai... că nu-i plăce bietu' nici să stea acolo. Apăi știu ca tot trece nănașu-meo pe aici cu căruța, că atuncea era Colectiv și cu căruța merei la să naști. Nu era telefone, n-aveam telefone! Face: „No, hai tu șină să te duc”, „Du-te nănașule că nu viu!” Mă gândem așa, în prostia me: „Nu mă duc cu tine nănașule, să mă vezi că eu îs beteagă, tre' să fac copchil” Era rușine oarecum. Ș-apoi chiar săracu', cu dumnealui: m-o pus în căruță, după ce am născut fetele le-o... Vai... da' biata femeie aceia de m-o moșit, și o văzut că-s doi, dom'le! Pă când' la una nu o mai gășât foarfecele să mai taie și la aia buricu! Vai de mine! D-apăi ce să ne facem? Ce știu... cu cuțātu' cre' că i l-o tăiet la una, Doamne iartă-mă, săraca!

S-o pierdut? S-o speriat? De obicei cu ce se taie?

Eu gândesc că cu foarfecele. Ș-apăi săraca biata

bătrână, mi-o îmbrăcat fetele, că amu aveam hăinuță. Cumpărai și atuncea cât de cât, nu le cumpărai ca acuma nu te teme! **Și** mi le-o îmbrăcat și m-o pus în căruță și m-o dus. **Și** era drumu' rău atuncea, nu ca amu! Când am ajuns în L. de acolo, de la sediu de la L. O dat telefon după Salvare. Ș-apăi când am mers în G. Ș-apoi când am ajuns în G. „No, hai să te pui sus pe masă să-ți ieu placenta”. Nici nu știem ce-i aia. Mă cată: „Păi ție ți-o venit placenta, miră-te că n-ai murit!” zăce. Da, așa am pătat!

Da înainte la primele sarcini, nu v-o zis? Nu știați de placentă? Numa' acuma v-o zis?

Îi zăcea „locu'”. Eu nu știem de placentă. Ce știu ce gândem eu că-i placenta, Doamne iartă-mă!

Da, că se zicea altfel.

Altfel îi zăceau acasă.

Și zaceți că bătrâna s-o speriat...

Vai biata! Vai biata! până o murit mi-o tat zis „Tu io tat atâta m-am gândit, eu în temniță n-am fost de când îs, d-apăi asta sigur mă bagă în temniță!”. Săraca le s-o dus aicea piste deal la G. să ajungă mai repede ca mine s-o gândit le, da' poate că n-o ajuns mai repede, nici nu știu, că n-am mai văzut. Să-i spuie la doctor că ia ce-o făcut și să nu mă bage în temniță, că ea nu-i de țină cu nimic. Da' eu spui că așa m-am gândit că numa' de la erbicidu' ăla. N-aveam dureri să zăci că așa am niște dureri... N-avem aer, aer nu mi-o ajuns să mă satur de el. Apă, eu ce știu! De la aia, nu de aia, Dumnezeu Sfântu' știe!

*Da' ați apucat să puneți **și** dumneavoastră pe cartofi?*

Eu n-am pus! Numa' cât l-am adus, am umblat cu el. L-am desfăcut sacu' așe... și femeia aceia și-o luat săraca cu pumnu', și și-o pus le acolo într-un vas, în oarece. **Și** o marș și o pus pe cartofi. Ș-apăi le săraca, atuncea o și dus-o Salvarea, că o fost să moară! Tat o înnegrit și tat o... pfai! Ș-apăi ce o zis că o umblat Poliția p-aicea că, de unde l-am găsit că doră ăla pe sămne trebuia să șie supravegheat. Eu știu ce trăbuie să șie! Sti-l dracu'! Doră amu îi lichid, n-ai ce... Atuncea pe sămne era praf. Eu l-am găsat așa, la o margine, unde-i fântâna aia acolo chiar pe

vale, gândem: „No las' că-l punem pe cartofi, ce bine îmi pare!”, că de unde praf de cartofi? Am gândit că-i praf de cartofi. Așa am pătat io!

Da' prima dată când ați născut nu v-a fost teama? Adică...

Nu știei de ce să te temi. De ce mă gândem eu că m-oi teme... Nu știem că... mă gândem că doră ce? Cum fac țațe femeile copchii, doră și eu oi pute face.

A, deci nu era...

Nu știem eu că de ce tre' să mă tem. Așe era.

Și după aia când ați știut, deja v-ați obișnuit, nu v-a mai fost frică.

Nu că nu mi-o fost frică, frică ori la cine îi. De morte, mă gândesc că și de asta una, da no dacă așa o fost așe, ce să fac? Mai grele-s de ăstealalte necazuri, peste noi, pă când' vin. Căpăi noi am avut patru copchii, apăi am fost doi omeni săraci, n-am avut nimic-nimic-nimic. Ne-am făcut o căsuță, apoi vite avem, de țațe. Apoi am însurat copchiii, am măritat, după aia la câțiva ai mi-o murit omu' și amu de opt ai îs singură. No, ș-apăi stau singura aci, mă. Zi, îi bine așe? Apăi tat zăceu ominii: „Apăi de-i ave un copil, a sta unu' cu le”. Da stă? Nu stă nime amu cu tine, nu stă, nu stau că să duc. No, păi ce să facem? Asta îi. Așani, tat stau și mă gândesc așeni, noaptea când' nu mai poci dormi, cum durmem înainte „Apăi doră nu-s numa' eu singură”. Numa' să mă trezăsc că vine cineva, mă strânge de grumaz, doră n-or ave ce duce de la mine că n-am bani. Or vini, m-or strânge de grumaz, oi muri dracului aicea în casă!

Da, n-ați mai fost bolnavă? N-ați mai avut probleme de sănătate, pe vreme lui Ceaușescu? Până în '8 g? Operații?

Operații de apendicită am avut și de hernie. D-apăi ce? Alea o fost nimica! Atuncea erai beteag, merei, te opera, nu dădei la nime nimic, nu dădei bani ca amu. Vai, când mi-o operat omu', dom'le, o avut o tumore la plămân, bărbatu-meo, și mi l-o operat: am dat cinci sute de euro, amu-s nouă ai! Atuncea era bani, cinci sute de euro! Adică

era mult, eu mă gândesc **așe**, nici nu era euro **așe** mulți bani, cum să spun, nu era **așa** scump euro atuncea. Știu că era cam două sute optzeci, cam **așa** ceva era. No, ș-apăi vai, ce ne-o garantat că trăiește... **și** o trăit exact nouă luni. În patru martie l-o operat **și** în patru decembrie o fost în pământ.

Unde l-ați operat? La Cluj?

La Cluj, la Institutu' Inimii l-o operat. Acolo avem o nepotă... avem o nepotă, era le profesoară la Facultate de Biologie **și** ave doctori **și** ave de ăștia, cunoștințe la Cluj. Ș-apăi le o avut pe cineva acolo **și** le l-o dus acolo **și** o fost **și** oarecumva că o zis că nu, banii înainte n-o vrut să le nimica că până vede ce îi până nu știu ce... Ș-apăi când mi l-o gătat de operat **și** o văzut că s-o deșteptat, că ei tot **așa** o gândit, că nu s-a trezi.

Era mai în vârstă?

D-apăi, no, de saispatru de ai... La saistrei l-o operat **și** la saispatru o murit. Forte bine! **Și așa** de bine s-o făcut după operație, **și așa** umbla, **și așe**... **și** după aia...

Și înainte nu umbla? înainte de operație?

Ba da, umbla, da' zâc eu: **așe** și-o revenit, bine, bine, bine. **Așa** era de aspru, **și** s-o îngrășat **și** era forte bine. Tare puțin o ținut binele ăla!

Da' ei după ce l-au operat, au garantat că o să fie bine?

Daa, c-a **și** bine...

Da' nu s-o mai dus la control?

E, cum nu? Mere **și** face citostatice **și**... o marș, cum să nu meargă? **Și** după aia, când' am văzut că o fost bolnav... Dom'le, când o fost bolnav, după aia nu pute umbla de picioare. Eu **așa** m-am gândit **așe**, poate că... un picior îl dure, stângu'. Mă gândem, poate l-o paralizat **și** am dat telefon după copchii **și** o vinit copchii **și** l-o dus la Cluj... **și** când l-o adus înapoi de la Cluj, că nu l-o internat în spital, eu m-am gândit că poate l-or interna o țără **și**... Zăce „No, să știi femeie că amu-s gata” „De ce mă omule?” că zăce, io cred că o mai văzut el pe acolo, mă gândesc eu **așe**. Zăce „De ce nu mai pot umbla de picior”. **Și** o mai

târâit picioru' așe după el o săptămână, și după aia o picat la pat și veac nu s-o mai sculat! Nu o mai putut să se sprijine în picioru' ăla deloc-deloc-deloc.

A și asta, probabil ziceți dumneavoastră că de la după operația aia ceva...

Da.

Da' ce v-o zis copiii? Doctorii?

Copchiii nu mi-o zis nimica, ca copcii. Te mințasc copchiii. Ei o fost acolo cu doctorii și cu deste... **Și** cum spui, cu nepoata, cu nepotă-mea, aia de era acolo profesoară de biologie, acolo în Cluj la facultate... Amu lor sigur le-o spus, da' ieii nu mi-o zis mie, să nu mă necăjesc, să nu gândesc eu că... Așe mi-l lăuda, cât îi de bine și cum l-o curățat și așa... Nici n-o zis că are cancer, nu mi-o zis copchiii... până după ce o murit.

Păi, dacă făcea citostatice, avea cancer.

Păi da! Păi eu mă gândem că no, că te proteste Dumnezeu. Săracu' când o marș și o făcut, nu știu, cam a doua tură, cam așe, știu că-l duce fata de la Cluj și s-o culcat la le nopcea și o zis că când' s-o sculat i-o picat păru', așe pe perină, și le l-o dus și l-o tuns. **Și** ave o fătută și când' o vinit cu bună-se acasă și cu mă-sa, o ridicat clopu' așe din cap și să ne arate că l-o tuns pe bună-se chel. Da' el era supărat, că vide că i-o picat păru', da' după aia umbla așa, cum să spui? Nu i-o fost rușine să nu să ducă în sat, să nu merem la biserică, să nu... Vine săracu', mere la biserică. După aia i-o crescut păru' și așa o avut un păr fain! D-apăi tat s-o dus. No... După aia știu că o mai fost un om de aicea de la noi așe bolnav și le o zis că după citostatice, o zis că tre' să mai facă și nu știu ce rază. Ș-apăi când' o făcut razăle alea, o zis o femeie de aicea „Tu, zăce, nu tre' să lași să margă la rază, zăce, că omu' meu după rază o murit”. Mă gândem: „No, du-te-n sărăcie no, amu doră...”. **Și** o marș bietu' și... de șaptespe ori o marș acolo la rază și i-o făcut razăle alea, ș-apoi tare l-o slăbit că atunci, exact după razăle alea, și eu m-am bănuir după aia, că după ele... o fost mai... l-o ticăloșit mai tare și nu mai era cine o fost înainte. No, păi nu știu... Amu eu gândesc

că ei, dacă știau că alea te slăbăsc, pă de ce trebuia să le facă oare? Nu știu ce să zic...

Nu, asta-i tot un tratament, tot pe tumoare. Că citostaticele le atacă chimic și razele le atacă altfel... așa se fac combinate, de multe ori le combină. Știți? E un tratament după... să nu se mai formeze la loc.

Am un frate, nu o fost bolnav de când îi el. După ce o împlinit șaptezeci de ai, așe dintr-odată, așe l-o durut acolo jos, la fund așe. Și i s-o făcut o bubă acolo la fund... hemoroizi. Ș-apăi no, o vinit copchiii și l-o dus la Cluj, l-o operat. Pă când' l-o operat, dom'le, tat s-o umflat așe, s-o făcut, cât un munte era! Și i s-o înflat aici așe, o parte iară în burtă și era roșu așe, bietu' de el. Și doctoru' s-o dus în concediu, că vara au concediu și l-o lăsat la altu' c-apăi o zis că dacă no, dacă mere la... l-o lăsat la cineva. Ąla l-o operat de partea asta, ce știu eu ce i-o mai făcut pe acolo? L-o operat așe la burtă, l-o tăiet așe. După aia s-o mutat în iastalaltă parte, a tria oră l-o operat și în parte asta. Dom'le! După aceea ne-am dus la el și zăce cătă un frate de-a meu „Mă! tu stăi aci, ele să margă afară”, noi femeile „să-ți arăt eu ce am eu aicea”. Zăce frate-mio „Tu ce desfăcut era săracu', în pielea golă zăce, îl ține acolo în spital”. Era la Medicală unu oare, acolo sus? Acolo la Cluj, la... așa cred că la Medicala unu îi de... la „upu” cum zăc ei, acolo la urgențe.

Pe Clinicilor?

Acolea pe undeva. Și s-o înflat, mă ieratați acolo jos la coie. Zăce” Tu, știi cât mi-s tu? Cât un balon umflat”. I-o tăiet și ălea, iară l-o operat. No, după aceea, nu s-o mai vindecat nicicum, nicicum. L-o apucat tomna, era tomnă și din mai tat în spital era. Și l-o apucat tomna acolo în spital și o zis că trebe să-l opereze că amu are la prostată. L-o mai operat și la prostată. După aceea, că trebe să-i mai puie la burtă plasă, l-o mai operat. Amu în anu' ăsta iară l-o operat și i-o pus altă plasă. Zăce „Să-i cumpărați plasă bună, zăce, cu patru sute cincizeci de euro, alea-s cele mai bune”. No, de alea i-o cumpărat. Amu i-o luat alta, c-amu tat îl dure aicea, așe într-o parte și aci mă, așa su' coste, i-

o ieșit așe ca un, cât un borcan. Ș-apăi aicea i s-o rupt plasa și i-o ieșit mațale cre' că și i se băga pe su' coste, bietu' de el. Ș-apăi amu spui că-l operară, da' nici amu nu-i bine-bine. De fapt bine! Amu bine n-a mai și nicicum că îi de săptesdoi de ai îi... no... Numa' că atât o fost de sănătos, de n-o fost beteag de când îi el, niciodată! Da' de atuncea, un pai n-o mai ridicat de jos, că nu mai fo' cine ridica. Și-i un bărbătoi, și mare, și... d-apăi degeaba no, asta îi crucea nostă. O zis el „Ăstea mi-s numa' de necaz zile, nu că mi-s de bucurie, mai bine, zăce, murem atunci, mai bine era”. Asta îi ce să facem? Astea-s, n-avem ce face!

Interviul nr. 15

Bărbat născut în...¹¹

Acuma ce voiam să vă întreb: când oamenii sunt bolnavi, apelează la preot? În ce fel? Cum?

În majoritatea cazurilor când unul se duce la spital asta, când nu e urgență și nu e urgență și merge la spital, vine să spovedește, să-mpărtășește și ne rogă: „Uite să te rogi pântru mine”, iar familia de acasă în data când îi propus pântru operație și-l operează, atunci vine cu textu' la biserică și face liturghie pentru ajutorul lui ca să poată să fie, să se facă sănătos.

Chiar în ziua aia?

În ziua aia. În ziua aia vine. Chiar în ziua când îl operează vine și, sau ne telefonează că acuma știți că să mai: „Vezi că atunci îl operează pă tata sau pe mama și fă bine fă o slujbă pântru el”. Și asta o facem. Asta o facem totdeauna pentru că ei sunt, adică la noi la țară omu-i conștient că mai întâi lucrează Dumnezeu și apoi medicul. Mai întâi lucrează Dumnezeu și dup-aceea medicul. Ei, nu putem să negăm medicina sau pe medic pentru că și el este omul lui Dumnezeu. Și acuma mai nou, din câte am

¹¹ Dintr-o eroare de aplicare a chestionarului, nu am cules și vârsta interviuatului, însă este vorba despre un bărbat cu vârsta între 50 și 60 de ani, adică născut undeva în deceniile șase sau șapte ale secolului trecut. Este vorba, cum o să se vadă din text, despre un preot, iar valoarea documentară a mărturiei sale a recomandat textul pentru includerea în volum (n. coord.).

auzit și medicii îi trimit pă pacienți sau când îi ultima... „Mai du-te și-ntr-altă parte”, spuneau înainte mai du-te și-ntr-altă parte, acum nu. Acuma spune „Du-te și la biserici, și la preot să se rege pântru tine”. Da.

Acuma ce voiam să vă mai întreb. Ați avut un caz special, fericit?

Nu, să știți că multe cazuri fericite sunt. Adică în urma rugăciunilor pe care le facem. De exemplu sfântul nostru: copilul lui o avut tumoare pă creier, a lu' sfātu. Și operat de câte ori, A., de câte ori o fost operat!

De tri ori.

De tri ori o fost operat. Și pân' la urmă că nu, no. O vinit sfātu' la noi, ne-am adunat trei preoți, de vreo nu știu cât era, nouă mazluri am făcut... copilu' la școlă, premiant cu premiuntâi, l-ați văzut: o vinit în bisericuță copilu' s-acuma îi pă clasa a treia. Și n-o murit.

Și i-o dispărut.

O dispărut. I s-o micșorat, s-o micșorat așa și până aprobe spre dispariție când o fost anu' trecut de-acolo. Și atuncea, totuși, asta-i cum lucrează Dumnezeu. Lucrează și Dumnezeu prin preoți și prin Sfintele Taine. Și-apoi mai este altceva. Taina Sfântului Maslu, când ne adunăm șapte preoți – sau noi la sate nu ne putem aduna câte șapte că n-avem, doi-tri sau cum ne adunăm, în fiecare lună eu fac Taina Sfântului Maslu – și-atunci mulți dintre care sunt prezenți la Taina Sfântului Maslu simt ajutorul. Simt ajutorul. Simt ajutorul.

Și la asta vin mai ales bolnavii care au probleme de sănătate.

Toată lumea pentru că, bolnavii în special, dar toată lumea. Bine pentru că Maslu este vindecător și trupește și sufletește. Iertarea păcatelor și din astea. Și vin cu toții, vin la o dată pă lună facem aicea la I., Taina Sfântului Maslu. Și-apoi încă ceva. Doar, cine este doctorul doctorilor? Dumnezeu, că de-aici trebuie să zâci, Iisus Hristos între apostolii lui o avut un medic, nu? Apostolul Luca. Și pictor și medic. La sfinții părinți câți nu găsim taumaturgi din ăștia, medici care de exemplu numa'

Sfântu' Pantelimon, o făcut întâi medicina, dup-aceea s-o întâlnit cu părintele Emolaie s-o devenit un tămăduitor vestit care mergea în lume și vindeca așa, numa' cu privirea-i vindeca. Sau mai departe Sfinții Apostoli: Sfântul Apostol Petru și Apostolul Ioan când mergeau și ieșeau la lume, nu să puteau apropie tati de el, sau să margă la fiecare separat. Numa' decât umbra lor să treacă peste bolnav - să vindecau bolnavii. Acuma cu știința nouă așa de înaintată, este adevărat că medicina ar trebui să fie și mai bine pusă la punct, da' mai scârțâie încă un pticuț. Dar totuși, avem medici cu frică de Dumnezeu. Avem medici cu frică de Dumnezeu. Acuma poate v-o mai spus și cum ați fost pân' sat că mai sunt medici care au boala avariției. Păi da' e om, e om. Și poate că nu-i cere la om. Dar omu' se simte oarecum îndatorat sau ca un mod de recunoștință, adică cât de cât îi dă ceva la domnu' doctor, că o făcut ceva. Ei, veți găsi poate prin sat și care acuză. Acuză că așe, c-așe... Păi dar dacă nu era, ce să-ntâmpla? Și acuma nu toți medicii sunt așa. Vezi că de vreo două luni, de trei luni soția o avut un atac cerebral.

Doamna dumneavoastră?

Da. Și ne-am dus la Cluj, la Urgență, o luat-o băiatu' și cu ginerele și s-o dus cu le la Cluj la Urgență. Nicăieri locuri, nicăieri locuri. Nu găsesc locuri decât acolo la... unde-s la Psiho, mai era ceva acolo. No, Dom'le ajută! O venit o doctoriță cu frică de Dumnezeu și fata me îi mai ră un pic de gură ca și mine, că-i inginer și lucrează tat cu oameni, de douăzeci de ani, tat cu oameni lucrează. Ș-apoi când aude „Da, doamna doctor, da' căutam, da' nu știu ce, stai puțin, stai așa...” Și îi spune că „Uită o ducem, pă mamă-ta o ducem la CFR-eu jos. În secția mare”. Dup-aceea nu i-o spus nimica fata: „No bine, dacă dumneavoastră... no, o ducem acolo”. Dup-aceea îi spun la fată: „Dacă mama o fost tot timpu' conștienta, nu o fost să aibă pierdere de conștiință sau ceva, tot timpu' o fost conștienta, păi dacă o ducem pă mamă-ta și o băgam între ăia acolo, ce să-ntâmpla cu mama ta acolo, când îi vede pă ăia tati în halu' ăla? Să gânde: «No, mâine și io-s ca și

ăștia!»". Și-o dus-o doamna S, așe o cheamă, doamna S, o dus la CFR-eu și o tratat-o excepțional de frumos. Ei, dacă eu ca și recunoștința am vrut să îi ofer ceva, păi mă poate opri cineva? Fără să-ți ceară. N-o cerut niciun ban, nimic absolut; și sunt probleme și probleme, știți? S-atuncea de aceea spun că sunt oameni cu frică de Dumnezeu. Și care judecă, nu dinăștia pe care nu-i dore capu': „Mars acolo!", cum i-ai băga în ciurdă, cum spun io la țară. S-atuncea nu, totuși, totuși noi cu-atâta putem să-i ajutăm, cu rugăciunile pe care le înălțăm către Dumnezeu. Și exact când spunem atuncea facem rugăciunea cum o spun ei, facem Sfânta Liturghie, sau Maslu sau un Acatist, după-mprejurări. Fiecare după-mprejurări.

Așa, ce voiam să vă-ntreb, am mai auzit în alte părți, aicea n-am auzit, da există, deci în alte părți am auzit că se crede în sat, se credea în satul acela că unii oameni, oameni, femei mai ales, pot să facă rău altora. Rău care se manifestă printr-o boală. Și atunci omul când se simte oarecum bolnav se gândește că i s-a făcut o făcătură, i se zicea în zona asta și-atuncea de obicei apelează la preot, la călugăr, nu la oricine, la unii care știe că fac lucruri de genul ăsta, că pot să desfacă sau ceva de genul ăsta. Există pe-aici așa ceva? Ați auzit?

Există, sigur. Există. Există, adă-mi un pic molicfelnicu' di pă masă. Și ochelarii. Există situații așa ceva pentru că noi credem că există Satana, Diavolu' lucrează. Diavolu' cum să lucreze? Tot prin om, că nu poate vini el cu conte su cu copite sau ceva să margă direct la om să facă. Tot prin slujitorii lui lucrează și fac rău. Sunt femei, vrăjitoare. Pentru că știți că și în vechime și în istorie, că spune că „Cercetați istoria!", așa, vrăjitorii o fost în vechime, și în timpul Mântuitorului și înainte de Mântuitor tot o fost vrăjitori de când îi lumea. Și ei lucrează cu Satana. Și-atunci dacă eu am avut ceva cu dumneata sau cumva... sau aicea mai mult să produc neînțelegerile ăstea unde sunt dezbinări în familie. La soție, la soț sau ceva, și-acolo se produc mai mult problemele ăstea. Și-atuncea ăstea se pot, se pot desface

tot cum ați spus dumneavoastră, prin preot. Prin preot, pentru că uite cartea asta-i făcută Dumnezeu știe de când și numa' un pasaj să vă citesc de la dezlegările de farmec și de blastăm, unde-i mai greu să vă citesc pentru că asta prestulbură. Aici am să vă citesc partea asta de-aicea sau dincoco, care-i mai greu un pic. Adevărul este că și pentru preot este foarte greu. Ascultați numa' ce spune aicea: „Vă blastăm pă voi a tot viclenilor, începătorii răutăților, blăstămaților, urâților diavoli, ori de unde sunteți și ori de câți sunteți, pe voi care otrăviți și fermecați locurile și casele oamenilor, ale robilor lui Dumnezeu, cu numele, pe voi lucrătorii răutăților, împreună cu cel ce s-a dat pe sine vouă, vicleanul om”, deci pă omul ăla nu-l mai numește om, că-l numește „vicleanul om”, care face lucruri de-astea „ca să fiți aduși casei acestea s-o supărați s-o năcăjiți”. Deci dacă olițălnicul este atâta de vechi și îs făcute aici rugăciunile de sfinții părinți, de sfinții părinți, ei acuma adevărul este că nu toți preoții le citesc, nu toți preoții le citesc sau făcând o analogie la botez, sunt lepădările, rugăciunile dinainte care pe la oraș mai puțin le citesc preoții că-s forte ocupați și dacă nu citesc exorcismele la botez se poate să dăuneze asupra copilului mai târziu. Așa că sunt, ei, diavoli lucrează cu vrăjile și ce de-astea și avem și-am avut cazuri de multe ori aprobe săptămânal avem câte un caz din ăsta că „Vai domn părinte, mă tem că-s așa sau așa!” „Ba nu-i nimic, că dacă ești așa haida în fața ta, hai aicea că io-ți citesc ș-apoi dacă ești așa, ti dezlega, dacă nu ești așa apoi tat nu păcătuiesc nimnică că ți-o citesc”. Ca să fie omu' încredințat că l-am scăpat de grija respectivă, și să știți că sunt multe. Sunt multe cazuri din astea care chiar moare.

Da, și se crede că a fost făcut ceva.

Da, și sunt cazuri cunoscute, că i-o făcut cineva și n-o marș nicăieri și că moare.

Acuma ce voiam, dacă puteți, fără să dați nume, să-mi descrieți un asemenea caz.

Cazuri din astea?

Da, da' fără să-mi dați nume. Poveste

Da' la noi săptămânal să-ntâmplă din astea, vin cu probleme din astea săptămânal, vine că „Domn părinte...”, da' femeia nu știe cine-o făcut.

Evident.

Ci să duce la un alt preot sau la o altă vrăjitoare și-i spune „Fii atent că vecină-ta Marie, sau o Marie de-acolo de la voi din sat, ți-o făcut să mori pentru că vre să-ți ieie bărbatu'!”, sau în fine, cazuri din astea. „Vre să-ți ieie bărbatu'” Femeia, atuncea năcăjâtă, amărâtă vine la mine „Domn părinte, așe mni-o spus! Am fost la vrăjitori și la descântători, și uite ce mi-o spus!”. A, nu mereți... „Lasă tanti nu te, nu te teme că nu săntâmplă nimic”. „Păi cum nu?” „No, pă mâini dimneață vii la biserică, să vii aicea la noi la biserică, îți facem rugăciuni și nu să-ntâmplă nimic lele Marie”. Și nu i s-o-ntâmplat nimic. Vă spun un caz concret, da' eram încă, nu eram aici, eram la I. Vine o femeie, din N., plângând la mine noaptea târziu, că vine de la Cluj parcă, sau de unde. Noaptea târziu, vai nu știu ce, s-o fost însurată coptilu' numa' atuncea și cu nevasta, tat cu soția lui, trăieau bine, nu aveau nime împreună și că i-o spus ei cineva că i-o făcut nevasta lui, adică soția i-o făcut lui ca să moară să potă fi liberă. „Da' no, tanti totuși după ce, di pă ce cunoști dumneata că i-o făcut să moră sau ceva sau cum? cum să manifestă copilu'?” „Păi domn părinte, vânzând de la serviciu într-o sară o dormit, s-o dus până-n G., nu s-o coborât în L!” „Vai tanti...!”

O adormit?

O adormit în tren, s-o dus până acolo și le o considerat că de-aicea s-o dus acolo. „Vai tanti, io eram conductor pă vremuri, și-am adormit și m-am dus până-n B., nu m-am coborât acasă, și-n B. când am ieșit tat m-am trezât și-am sărit jos din tren și uite că n-am murit! Du-te acasă liniștită că nu-ți more ficioru'”. „Așe mni-o spus că more ficioru' meu că i-o făcut le și more”. „Du-te acasă și să nu ai nimică nu nora că nu-ți more ficioruto!”. Deci niște idei care oarecumva să face legătura între una sau alta, că Diavolu' pune-n legătură. Te face să te-mpiedici, să te lovești sau să în fine, să te sfădești cu cineva. Că ți le

scote-n cale, Diavolu' ți le scote-n cale. S-atunci omu' dacă este credul:

„Că mni-o făcut cutare!” și sunt cazuri de-așa natură.

Ce-am întâlnit își interpretează anumite boli care apar ca fiind, deci nu, deci copilu' se simte rău sau ceva nu-i în regulă cu el, atunci în mod sigur este, atunci s-a ntâmplat ceva.

Apoi așei și cu aiesta pântru că să produc într-adevăr căderi psihice, dar sunt alte interpretări, și omul le interpretează de multe ori. Chiar și noi preoții le interpretăm cum poate că iese ceva de-acolo. Un caz de-aicea la noi concret. Colegu', preotu' greco-catolic, după ce o făcut mai multe năzbâtii, multe, multe, multe, o avut o decădere psihică. O stat, cât o stat în spital, vreo patru luni sau nu știu cât o stat în spital, acolo sus. Și pe urmă, după ce s-o liniștit, el o avut conștiința, așa cum are conștiința tot așa, că Dumnezo l-o pedepsit pântru ce o făcut, pântru că acolo nu știu dac-ați văzut dumneavoastră, la bisericuța unde ați fost la noi, la aia veche, o spart-o, nu știu... nu știu cum o fost. O marș el cu alt preot și la ăla i-o și murit sotia, o rămas cu șapte copii, și de aici cei care o rupt lacătele tati s-o dus.

Ăștia-s greco-catolici.

Greco-catolici îs, sigur, că bisericuța era acolo și era păstrată pentru monument istoric. Și ei o intrat abuziv în le, o rupt lacătu' și o... El, dup-aceea ne-o dat în judecată. Tat am umblat în judecată vreo șapte ani, de nu mai mult. Când gașe una că el acuma-și le doctoratu-n drept, preotu no, în fine, să-i ajute Dumnezo Sfântu'. Și după ce o venit din spital, o venit la noi, și-o cerut iertare. „Părinte te rog să mă ierți că atâtea greutăți câte ți-am făcut” „Să știi că nu le-am pus la suflet niciodată. Totdeauna am pus câte o părticică la Sfânta Liturghie, pentru că Dumnezo nu vrea rău”. „No te rog să mă ierți face când faci maslu să viu și io” „Bine, vino” Când am făcut maslu o vinit și-o slujit împreună aicea cu noi, cu ajutoru și-o stat aicea împreună cu noi și conștiința lui era că i-o venit boala respectivă... și nevastă-sa și... adică doamna preuteasă și soacră-sa, o

venit la mine acasă „Părinte i-ai făcut ceva?” „Cum să-i fac mă? Da ce io-s...? Nu-s vrăjitor să fac io treburi din astea! Io m-am rugat lui Dumnezeu, eu n-am, n-am făcut altceva. Io nu știu să fac sau să desfac de treburi de-astea. Io mă rog lui Dumnezeu”. **Și** părintele este bine acuma, slujește încontinuu tot aicea cu noi și ieri am fost împreună și...

*Da' ei unde-**și** fac slujba catolicii?*

Aicea.

A, în...

Da. Asta o fost biserică romano-catolică. Romano-catolică o fost, cumpărată de ortodocși și pă urmă le-am dat-o să aibă să facă ei slujbă. Prima dată o fost mulțumiți, a doua oară n-o mai fost mulțumiți; apoi le-o trebuit și cealaltă. Am dat-o și pă cealaltă. Ne tat sfădeu.

*Deci nu orice preot poate să facă **și** să desfacă?*

Adică preotul poate, orice preot ar putea să desfacă, dar depinde puțin **și** de darul pe care, pentru că noi preoții avem harul, toți avem numa' harul lui Dumnezeu. Da' nu avem toți darurile pentru că darurile sunt deosebite. **Și** altu' are daru' într-un fel că dacă am ave **și** haru' **și** daru' tati unu' ca altu', înseamnă că am fi șablonați. S-atunci, atuncea haru' l-avem toți preoții, toți preoții pot să facă, dar oamenii simt ei **și** au curaj: „Nu, mă mai duc la mănăstire că la mănăstire oricum călugării acolo... **și** sfânt **și** stă acolo **și** nu are...” că noiăștia, vedeți că mai scăpăm câte unu' câte o glumă sau alta, sau ceva prin sat **și** no **și** de noi...

A, deci atuncea oamenii aleg de fapt să se ducă la un călugăr nu?

Oamenii, oamenii-**și** aleg, sigur. Oamenii, oamenii.

Da, da unii preoți capătă, se știe, într-o zonă se știe că ăla de-acolo face.

Da, da. **Și** la noi sunt.

Și toată lumea să duce.

Și noi avem cazuri de-ăstea în protopopiatul nostru, **și** noi avem, avem trei cazuri am avut da' tat mai avem, tat mai avem. No sunt, da' ce să-ntâmplă. Nu trebuie acuzate nici problemele astea pentru că sunt acuzători.

Nu acuzăm. Le văd din perspectiva celor care apelează.

Fiecare când are năcazu' lui să ducă unde, adică omul până bine, totul e bine. Când dă de năcaz apoi oriunde mere. **Și** la Dracu' mere numa să deie de bine. No **și** de multe ori este că o fost la șapte, zece vrăjitori sau vrăjitoare ș-apoi vine „Mă, face, am fost paste tat, nu mai știu, amu viu la dumneata”.

Dumneavoastră când ziceți vrăjitori vă referiți ta, la laici.

La laici. Sigur. Preoți nu sunt vrăjitori.

Da, da.

La laici.

Da, da.

La țișăncile ăstea de prin Cluj di pă Horea, la țișăncile noster din Dej, la pă unde sunt de-ăștia, sunt care le ieu bănuți, duc găina, duc pământ di pă șapte morminte, apă sfințită de popi sau nu știu pă unde **și** sunt; **și** asta-i situația.

Și acuma întrebarea mea ar fi, sunt, după cum știți dumneavoastră, că nu știu, sunt și preoți care știu să facă, deci să dezlege una, da' să lege, să facă de rău.

Nu. Io cred că nu. Preoții nu să ocupă de **așa** ceva. Io adică, conștiința mea aceasta este.

Am înțeles.

Niciun preot nu caută să facă rău la nime niciodată. Da' asta-i conștiința mea. Că poate ați auzat că zăce că mă duc la popa **și** plătesc slujba de mniesu' noptii.

A, n-am auzit.

De mniesu' noptii. Nu, la mniesu' noptii este slujba pentru miezu' noptii, se numește Miezu' Noptica pe care o fac în mănăstiri călugării. În toate mănăstirile. Ș-apoi eu când de să mai întâmplă să mai apară pă la noi **așa** ceva: „Du-te la mănăstire să face la mniesu' noptii slujbă, eu nu mă scol la mniesu' noptii să fac slujbă, că eu am timpul meu”.

Ce credeți despre slujba asta de la miezul noptii?

Să pedepsească pă cineva. Deci să o avut cu nora sau

cu copilu', sau cu ceva să-l pedepsească Dumnezeu. De parcă Dumnezeu s-ar uita tătdeauna după gura mamei când își blastămă copilu' sau în fine. Cam astea sunt problemele. Preoții cred, io sunt convins că niciun preot nu caută să facă rău sau să dezbine o familie sau ceva, că asta-i convingerea mea. Poate că-s preot învechit, da' nu știu.

Ideea era dacă apelează la dumneavoastră, din câte înțeleg eu apelează la dumneavoastră și în situația în care ei nu merg neapărat la un medic. Ci pur și simplu se simt rău și... Deci pentru mine e important dacă ei se simt mai confortabil să apeleze la dumneavoastră și doar în situații foarte grave să se ducă la medic, sau invers, în situațiile foarte grave când se duc la medic și văd că medicul nu le dă rezolvarea, apelează la dumneavoastră. Deci cam asta ar fi.

Și una și alta sunt cazurile. De exemplu, vine la noi că „Îs vrăjitori și au făcut și îs rău!” și se vede pă față și știi că-i bolnav și doră îți cunoști parohia, știi ce ai în parohie. „No bine, haida că-ți facem, da' tu auzi, da' la doctor fost-ai?” „Păi că n-am fost”. „Ia du-te la un psiholog, sau te du undeva ș-apoi îi vede ce Ț-a spune și doctoru' să... că acuma io ce-am știut am făcut, du-te la doctor”. Sau invers că merge la medic în oraș ș-apoi vine la noi. „Bine, ai fost la doctor?” „Am fost și nu găsește nimnica, da' io tat așes și nu-mi găsește nimnica”. „No bine, haida atuncea să facem și noi să vedem da de găsăm noi ceva”. Da' cam ăstea sa, ăstea să îmbină una cu alta.

Da, deci dacă vin la dumneavoastră și dumneavoastră îi sfătuiți să meargă la doctor.

Da, la medic. La medic, sigur, sigur. „Du-te la medic, du-te și te consultă un medic și vezi” că acuma după ce vine și spune îți dai și tu seama că preot cam ce-ar fi, cam unde ar fi necazul, ș-apoi îi spui: „No du-te ori la un psiholog, ori te duci la un chirurg, ori te duci la internezi, du-te la doctoru' nostru că-i foarte bun” și no.

Ați întâlnit cumva la ceilalți din sat pentru problemele psihice de exemplu că o problemă psihică este neapărat de natură diavolească?

Nu. Nu-i totdeauna.

E considerată de ceilalți că e posedat de sau...?

Nu, este cazul când este așa, dar nu totdeauna.

Deci nu e considerată totdeauna că oricine are o problemă psihică înseamnă că e...?

Nu, nu totdeauna. Păi care are epilepsie? S-acuma, înainte tata lumea zăce că are Dracu', că-l stăpânește Dracu' sau ceva. Ei acuma epilepsia o știm cu toții, nu, încă-i netratabilă, nu se poate trata, o mai ameliorează cum o poate și nu că... totdeauna că copilu-i destul de credincios și vine în fiecare duminică-n biserică și îl apucă când îi lună plină, sau când nu știu cum, îl apucă și îl chinuie - atuncea poți să spui că îl stăpânește Diavolu'? Asta este o boală

Nu, deci oamenii au ajuns la conștiința că există, că asta-i totuși o boală și n-are legătură cu Diavolu'?

Da, păi mulți, mulți îs conștienți că îi o boală din asta. Acuma luând după Evanghelie, există și cazurile așa pântru că când o marș la Iisus Hristos tată cu copilu' bolnav, ce-i spune „Vai Doamne fă ceva că îl apucă, trânteste în foc, face...” da' copilu' avea Diavolu', nu era epileptic. Și îl stăpânea Diavolu'. S-atunci Hristos o certat Diavolu', și o ieșit Diavolu' și copilu' o rămas sănătos. Sau în Gadara cu porcii, atunci că o intrat porcii-n apă și ei... Sunt și cazuri din astea, dar acuma încă ceva să rămânem înțeleși: Diavolu' nu-i mai prost acuma, așe de prost, înainte când era oameni îndrăciți să apuca și îi ducea pân' spini pă dealuri și tat să sfârticau, vineu dimneața pă răsăritu' soarelui tat rupți și tat sânjerați pântru că p-acolo îi purta pă ăia îndrăciți. Acuma da' îi prost el să mai margă, mai găsaște p-acolo oameni? Mere-n autocar, mere-n autobuz, mere-n tramvai, mere pă tren și el nu-i trebe bilet, că nu-și cumpără bilet să știți, dar lucrează acolo. Și lucrează cu mult mai rău ca și cum o lucrat mai înainte pentru că să te duci să îndemni, că numa' Diavolu' îndeamnă, să omori șeptesprăzece oameni o dată sau o sală de copii pă tati să-i împuști cum s-o întâmplat în Occident și p-acolo, acolo el stăpânește! El stăpânește. Sau la noi,

du-te că dacă n-o vorbit Ion în sara asta cu tine, fă una; țâpă-te jos de la etaju' patru sau ceva! Păi el îi stăpânește. Sau du-te și te spânzură că te-o sfădit mama sau tata! Atuncea categoric. Atuncea nu mai este o boală psihică, numai că ce să-ntâmplă? C-o mai avut și cazuri din astea de spânzurați sau ceva - în momentu' când ajunge omu' acolo își pierde conștiința. Nu mai... rațiunea nu mai lucrează la el nimic atuncea. El vede, i-o pus așa-nainte și cu așa să duce-nainte până la locu' unde-i chemat. **Și** am stat, M. O fost medic aicea la noi și acuma-i la Cluj la asta, la medicina legală, și am stat „Mă, noi nu avem voie să le facem la ăștia nimic. O rugăciune acoalea când îi ducem la mormânt, la groapă și puțin de tat. Da' fă-i o carte, totuși să am io un pic de dezlegare câtuși de cât, scrie acolo că n-o avut toate facultățile mentale”. S-atunci în baza ceea ce scrie el, cum o fost la G. și la estea, în baza ce scrie el mai pot și io lungi un pic acolo, ca să nu duci ca păun câine la groapă, știți?

Da, da, da.

No **și** de-asta spun că sunt unde lucrează Diavolu' **și** stăpânește Diavolu'. Stăpânește. Păi citeam în Sfinții Părinți, copilașii cum mai pă vremuri, dumneavoastră n-ați apucat, la țară, tati umblau la vaci. La vaci, la oi, tati să adunau tati copiii acolo „Mă haida să vedem, face, cum vine Diavolu'”. Unu' se leagă, îl leagă pă unu' de gât și-l leagă de un spin acolo jos că să vadă că vine Diavolu' la el, la el? Când l-o legat acol de spin jos, da' face: „Mă, da' cumva mă dezlegați de-acolea” Când l-o legat acol de spin jos, și i-o făcut, o vinit, el l-o văzut, ăștialaltă n-o văzut nimnica, un șarpe mare spre copil, așa să intre la gura lui. El s-o tras înapoi, spune că au... și-atunci ești a i-o tăiet așa la copilaș. **Și** întreabă „Mă da' ce-ai făcut, ce te-ai tras mă?” „Păi voi n-ați văzut?!” „Nu, ce?” „Mă, o vinit un șarpe atâta ni de mare, drept în gură să-mi intre” face. No, ș-atuncea își găsește el momente... așa că lucrează. Eu sunt convins că lucrează Diavolu'. Sunt convins că lucrează. Ei, depinde și unde-și găsește cuibu'. Unde-și găsește cuibu'. **Și** el caută cuiburile alea cam murdare. Alea cam murdare.

Pentru că majoritatea crimelor de-acolo pornesc, ori de la restaurant, ori de la discotecă, ori de la iubire sau de acolo pornesc majoritatea. **Și** acolo-și caută. Acolo-și caută.

Ați avut vreodată vreun no, posedat, să fie o persoană aici, posedat, care să nu se termine cu moartea?

Nu, nu am avut. Aicea la noi la I. nu s-o-ntâmplat așa ceva. Nu s-o-ntâmplat așa ceva la noi. La la mine-n comună când facem pă la B., C., p-acolo mai era, da' nu-i prea cunoșteam eu pentru că eu stăteam în I... Da' nici în I. nu am avut așa ceva. Iar spânzurați și necaz de-astă am avut, da' așa ca să fie posedat de Diavol, să facă rău la... O fost vreodată... nu cred c-o fost nime...

Slujba la sinucigași îi diferită de cea de la moartea unui om obișnuit.

Da, da. E diferită.

Și nu e îngropat în cimitir, nu?

Noi nu-i îngropăm acolo, c-avem cimitir separat, da' în orașe nu au cimitir separat **și** acolo unde-l pun, acolo-l pun. Dar cred că și-n oraș au undeva un colț p-acolo pă undeva. Noi avem cimitiru' separat al spânzuraților. **Și** ai celor care se sinucid.

Da' familiile în care se sinucide cineva, prin spânzurare am înțeles că ați avut câteva cazuri, sunt după-aceea evitate de ceilalți din sat? Se crează o...?

Nu se crează nime absolut pentru că noi intervenim, că ei rămân oarecumva cu un stres deosebit, c-o nu poți să descrii ce-i în mintea lor, acumă fiecare: „Oare nu din cauză că l-am sfădit atunci? Oare nu din cauză că l-am lăsat să be? Oare nu... din cauză că...?”, și omu' rămâne **ase** c-o conștiință, s-atuncea deși s-o spânzurat sau ceva, seara noi mergem acolo, ca și la ăstălalt. Mergem seara acolo, da' nu facem rugăciune pântru ăla, ci pentru cei din casă. Facem dezlegări ca să-i liniștească și pentru cei care-s în casă, care o rămas în familie.

Deci nu le schimbă în rău relațiile cu vecinii sau cu ceilalți?

Nu, nu. Nici vorbă.

Și ei continuă să locuiască...?

Toți le vin în ajutor. Ş-apoi încă ceva: s-o sinucis, l-o dus acasă, c-acasă să-l ducă, unde să-i facă un ptic de mormântare sau ceva? Noi facem feştanie-n casă apoi. Dup-aceea şi omu' se simte liniştit.

Interviul nr. 16

Femeie născută în 1951

Dumneavoastră din ce an sunteţi?

Io-s din cincizeci **şi** unu'.

Mulţi înainte! Când eraţi dumneavoastră copilă, aşa ca ele1 bolnavă aţi fost vreodată?

N-am fost niciodată.

Niciodată n-aţi fost bolnavă?

Până ce-am făcut copil la nouăsprăzece ani: m-am măritat la saptispe ani, la doi ani mi s-o dus bărbatu' în armată (...) **Şi** după aia la doi ani de zile, am făcut copii gemeni - o fată **şi** un băiat. **Şi** n-am fost bolnavă niciodată.

Nici răcită?

Aşa răcită, că am tuşit o dată asta nu o fost nimica da', să fiu bolnavă...

Şi ce v-o dat când aţi fost răcită?

Ce să ne deie? Atuncea se făceau cu leacuri de astea băbeşti, ceaiuri. Dacă păţei ceva sau te loveai la un deget îţi dădea mintă, sau ceaiuri din astea băbeşti, sau de romoniţă. **Şi** din astea ceaiuri beam din mintă, mentă cum este acum **aşa** pe pământ aicea la noi. No, după aia am avut copiii ăştia, din şaptezeci am avut copii, doi copii gemeni. Soţu' mi-o fost dus, pe când o venit el o fost casa asta făcută. O fost dus în armată, casa asta eu am făcut-o **şi** cu socru-meu **şi** cu tata meu. O fost o căsuţă mică, am stat aici la nişte bătrâni. Merem la pădure ca un bărbat, acolo la pădure, tăiam lemne, făceam grămadă, de acolo aduceam... Ne-am născut paisprezece fraţi; pe tata l-o lovit maşina prin şaptezeci **şi** şapte **şi** l-o omorât, atunci o mers la moară. Patru fraţi mi-o murit, o fost foarte greu.¹²

Da' cum o fost cu tatăl dumneavoastră?

Tată-meu o mers la moară cu căruţa **şi** dumnealui o mers dinapoia maşinii **şi** când o fost acolo la capătu' L.,

12 De faţă erau **şi** două nepoate, sub zece ani.

acolo o venit o mașină de la Cluj, s-o băgat așa pe dumnealui și l-o rupt în două, l-o omorât drept pe loc. O mai rămas patru frați necăsătoriți. Mama mi-o fost singură la părinți, o mai fost doi frați da' o murit și dânsa, o fost cam bolnavă cu inima. Paispe copii! Ne spunea câteodată, zăce: „Tu dragu mamii, nu mi-o ajuns niciodată tocana de pere, de ștergem laboșu', de vă săturam”. No, și după aia... am fost mulți copii, că ne-o tot așezat pe toți, toți ne-am așezat bine; și dacă am fost mulți, toți am fost împrăștieți. **Și** trei frați amu mi-o murit și mai am șapte frați. Am avut o soră și aia o fost bolnavă de inimă, aia mai mare, o fost bolnavă de reumatism, așa se făcea ca lemnu', da, și o murit la patruzeci și doi de ani. **Și** am avut iar o soră și o avut așa un dul la piept și o fost internată odată să o opereze și ea nu s-o lăsat. **Și** o fugit de acolo din spital și apoi nu știu, s-o tras la stomac, că după aia o operat-o la stomac și o făcut de aia, ciroză de aia, nu știu cum se zice, la stomac. **Și** apoi nu o mai scăpat altu', de doi ani o murit. **Și** un frate o paralizat. O avut tensiune, nu o băut medicamente și o mai o dat câte un șprîț și... **Și** ăștia alți, nici ăștia... că am un frate care, așa de la ficat îi ies așa pete. O fost la doctor și o zis că un pic are grăsime la ficat și nu mai știu ce. Tata o fost un om sănătos, nu o fost bolnav. **Și** ei o fost zece frați. **Și** soțul. Mai mult noroc am avut noi că am fost mulți, decât alții că o avut un copil.

*Când ați fost prima dată în spital, dumneavoastră?
Când ați ajuns în spital prima dată?*

Prima dată, când am făcut copiii ăia doi, prin șaptezeci.

Unde i-ați născut?

I-am născut la G. și după aia ne-o mutat la I., că și acolo eram mulți și eram vreo șase femei care am avut tot câte doi și eu în spital n-am mai fost niciodată numa' când am făcut copilu' al doilea în șaptezeci și șapte și amu... numa' am avut niște vârsături, nu știu de la ce. Nu, că așa nu am fost beteagă, de nu știu ce leacuri, că aicea mai faci câte una alta, te faci cu unsoare de porc, dacă te doare ceva, mâsurile **și** ăstea te faci cu unsoare de porc, că zăce

că no, îți trece. Sau mai faci și boli de ăsteani. Sunt care merg și la popi bogății și de pe la noi. No zăce că mi-o făcut farmece, că mi-o făcut asta, mi-o făcut pe dincolo și merg și probălesc în toate felurile. Și vin plătesc slujbe la dom părinte, nu știu mai ce...

Da' dumneavoastră nu ați pățit? Nu v-o făcut careva? N-ați avut o pretină?

O avut pretina, da' eu nu am crezut în ele, îți zic drept că eu am crezut în Dumnezeu. O fost bogăte de o crezut. Și am eu un nepot care o fost odată la un popă și i-o spus: „La spatele casii tale ți-o făcut cineva cu un mort, mi te-o legat de nu ți însura niciodată”. Și nici amu nu-i înșurat, no... și nu cred, nu știu de ce nu cred.

Cum o zis cineva pe aicea cu cine am mai vorbit, că nici ea nu o crezut până nu o pățit.

Sunt care o pățit bogăte. Când am avut eu copilu' ăsta mai mare, dintre destia gemeni. O vorbit cu o fată aicea în sat vreo șase ani de zile și nu l-am lăsat să o ieie, că am zis că-i săracă, că nu știu ce, că nu știu ce. O venit cu alta, no: de aia nu mi-o plăcut că-i cam negricioasă, poate îi țigancă (...) Da am marș la Nicula, acolo zăce că să nu te uiți după de ăstea. Zăce să nu crezi, poate că... zăce de ce zăce și la biserică: este și demon de ăsta este și să crezi în Dumnezeu, da' și Dracu' te furișează.

Deci, de ce ați fost la Nicula? Ați crezut că i-o făcut fata la fecior?

Da, am gândit că i-o făcut. Tat atâta s-o învățit șase ani de zile și tat acolo o ajuns înapoi de unde o pornit, tat pe asta o luat-o.

Ați zis că prima dată și prima dată ați fost în spital în maternitate, da' nu ne povestiți cum a fost atunci? Cum v-au luat durerile, ce făceați.

Când m-am dus atuncea de acasă m-au luat durerile, era prin șaptezeci, și inundații și m-am dus tat așani, deabia m-am dus cu o femeie de mână și m-o coborât în jos de m-am dus la o căruță și cu aia m-am dus acolo. Și-apoi într-o noapte, drept că ai dureri așa de moarte, nu altceva. Și-apoi prima dată am făcut pe băiat și apoi am stat vreun

ceas de vreme și s-o rupt apa și am mai făcut unu! Tulai Dom'le! Atuncea așa aș fi vrut să moară amândoi! Tulai, da zic, ce-oi face cu amândoi? Aveam nouăsprezece ani. Ce m-oi face cu doi copii? D-apăi ne-o ajutat Dumnezeu. O fost greu, foarte greu. Îi greu cu doi copii! Și-s multe pe lumea asta.

Da' s-au purtat frumos cu dumneavoastră la spital, atunci când ați născut? Cu cine ați născut? Cu moașă sau cu doctor?

Atunci cu un doctor, d-apăi cine-l mai ține minte? Cu un doctor am născut. „Vai tanti, zăce, că încă mai vine altu'!”, zăce. Ni mă, tulai, doi! Da' ce m-oi face?! Nu s-o purtat urât, că mai urât să poartă amu ni cu oamenii. Că așa vorbesc cu ei, ca eu niște câini, așa vorbesc cu ei. Trebe să vorbască frumos, că n-ar vrea nimeni să fie bolnav. Atunci era... nici nu știei așa. Aveam doi copii, eram și eu de nouăsprezece ani, ce? Nici nu știem că-s pe planeta asta sau pe cealaltă?! Sau când am fost mireasă, așa era un omăt... cu cizme de box eram, până aicea ni era omātu'! Vai Doamne! Ferească Dumnezeu ce omăt o fost! Și cu căruță și cu... puneai atuncea lepedeaua acolo și te duceai după nănași. Sirăștau era seara, sâmbătă seara. Nu, nu s-o purtat urât atuncea și n-am avut atuncea no... copiii sănătoși, nu mi-o fost bolnav niciunu', că bolile ăstea, ce știu eu? Să mai transmit și... și copilu' esta mai are o țără cu inima. Are și el amu, că tot îl supără la inimă și îi o țără mai grasă că fata, fata nu-i așa grasă. Că zăce atuncea că no, dacă ai doi copii gemeni și unu' zăce, că nu a trăi că nu știu ce, că ce știu dacă-s în legătura laolaltă, nu știu ce poate să se întâmple. Apăi no, până amu nu s-o întâmplat, apăi ști Dumnezeu ce a fi de aci încolo sau...

Dar erau gemeni, băieți amândoi...?

Fată și fecior! Da' și amu, dacă au ceva unu', laolaltă: să nu-i zăci la celălalt că nu lasă unu' câtă altu'. Tăn așa, laolaltă. Orice are, din orice îi dă unu' la altu'.

Ați mai avut în familie așa...?

Mama me.

Tot așa o avut gemeni?

Tot așe și unu' i-o murit.

A murit la naștere atunci?

Nu la naștere, că o trăit și după aia o murit. Și nu am mai avut niciun frate. Da' așe, aicea în sat, am fost atuncea vreo șase-șapte femei care am avut tot câte doi, câte doi, câte doi.

A, de aicea din sat?

Da. O fost două clase cu câte trizăci și vreo doi, trizăci și vreo patru de copii. Atâția o fost. Amu cine mai face așa? Pocăiții ăștiani, de mai fac.

Și a doua oară? Că ați zis că ați mai născut o dată.

Am mai născut... am avut tri nașteri. Unu' o murit. Am avut un băiat și la opt săptămâni m-am dus cu el la doctoriță (o fost tare frumos și așa zăce femeile că din diochi o murit). Ș-apăi noaptea tot s-o cântat copilu' și am zis așa mai spre dimineață, zic: sun după Salvare și mă duc cu el la medic. No și am sunat după Salvare și m-am dus cu el la medic și i-o făcut o injecție așe în cap. Și nu o durat mult timp și o murit. Nu știu de ce, că n-o fost bolnav niciodată. Și după aia l-am avut ăsta al trilea. În șaptezeci și șapte l-am avut. ăsta-i operat de tri ori până amu.

Da? Păi ce probleme are?

La intestin. O avut fisură pe intestin.

Păi cu o făcut fisura pe intestin?

Când o marș în Irak, de vreo trei ani de zile o fost în Irak. Și acolo la D. O fost la armată, că amu lucră la armată la S... Și când o marș acolo la antrenamente, știi cum merg cu greutatea aia în spate, o zis că no, acolo făcea instrucție cu ei și când acolo, să stea să le povestească, ce știu eu ce să le spuie acolo, că ce... cum făceau ei instrucție, o zic că el s-o lăsat dintr-odată cu greutatea jos. Și el o simțit atunci o fisură. O simțit-o, da' n-o știu că ce-i, c-o gândit că are hemoroizi sau ceva. Și când o mers atunci la doctor la Cluj (...) și o țără s-o infectat atunci că era gata să moră, că făcea puroi. Ș-apoi s-o dus la Cluj și nu l-o cicatrizat, la Spitalu' Militar. Și o făcut a dora oară, și o făcut a tria oară și amu... Și când vine aicea și lucră ceva sau ceva, trebe să am apă caldă. Și

când lucra la armată, acolo la D., merea cu lighianu' cu el. **Și** tat cu frică îs cu el. S-o îmbolnăvit. **Și** amu când o fost de-o făcut iară, știi că aici la armată le tot face, l-o găsit iar cu un rărunchi. Doră atunci când o mers la Irak, i-o făcut iară țate analizele, țate celea. Amu nu știu cum poate să fie. **Și** o zis că i-o găsit numa' un rinichi acuma. Tat cu probleme. **Și** au și ei doi copilași, da' amu s-o mutat acolo la S., la armată, la J. acolo. Acolo s-o mutat. (...)

Deci ați zis că tatăl dumneavoastră nu o fost bolnav niciodată...

Tata meu, nu o fost bolnav niciodată. Numa' așa o fost lovit la un ochi, l-o lovit de copil, cineva cu prașca și când l-o lovit, dumnealui nu s-o dus la doctor atunci și s-o făcut albastru pe ochi. **Și** apoi o fost numa' cu un ochi; d-apăi o lucrat ca zece oameni. Mama me o fost o țără mai bolnăvicioasă și o trăit optzeci și patru, optzeci și cinci de ani aproape.

Da' în ce constă că era mai bolnăvicioasă? Se îmbolnăvea tot timpul? Sau lua medicamente?

Mai bolnăvicioasă, că așe cu inima, și îi lua medicamente. **Și** de tensiune, avea tensiune.

Și cum se manifesta boala asta de inimă?

Așa roșea dumneaei săraca, și așa zăce că gândești că îi pier puterile. Obosea ușor. No, că avea greutate mare, atâția copii. Să faci numa' paispe copii și... n-o fost așa bună lumea. Nu-ți ajunge... odată cu un frate, de la mămăligă rece ne-am bătut, de su' perină. Nu ca amu, că di țate celea este, de nici nu știi ce să mănânci!

Și ziceți, cum o fost bătaia?

El mi-o luat-o și eu i-am zis să-mi lase și mie, ceilalți o venit să le dăie și lor, și mămăligă rece, nu o fost balmoș sau de ăstea... cum mănâncă amu, de țate celea. O fost greu atuncea! **Și** la mama mea i-o fost foarte greu!

Și... cum v-ați bătut?

! D

No, păi ne-am bătut, unu' câtă altu'. Ne-am scuturat o țără.

Și la cine o ajuns mămăliga?

La tati câte o țără. Ne-am împărțit tati câte un picuț, tati am fost mulțămii. O fost foarte greu atuncea!

Da, am mai auzit că ascundeau, puneau pâinea la grinzii.

Era și mălai atuncea. Era câte o grămadă, făcea mama în cuptor și în mălai băga câte-o dărabă de slănină. Acolo în el. Și-apoi când scotea de acolo, la toți tăia cu slămina aia așe friptă. Și atuncea de-abia ne ajunge câte-un moloioc de ăla. N-o fost așa ca amu, bani, de țate celea. Amu nu-i greu la nime, numa' chiar cine nu muncește și cine... nu să descurcă. Dacă lucruri o țără și ești sănătos, poți trăi hodinit. Sau dacă ești bolnav și cum erai așani, no, răcit, aveai ventuză și aprindei pă aia cu o flacăra de aiani, făceai ventuză pe spate, puneai de trei ori și gata, nu te mai dureau spatele.

Ați făcut și dumneavoastră ventuze?

La mămica tot îi pune, că zăce săraca că o dor spatele. Și avea ventuze o mătușă de aci, și noi aveam da' o fost dată la un mai știu cine. Și o soră de-a lu' tata o avut aci ni, da' și dumneaei își puneă des. Că o zis că mai tare te vindecă ca doctoru'.

Da, v-o pus ventuze și dumneavoastră?

O dată! Dar după aia nu am mai stat că m-am temut.

Da' de ce? O fost rău?

Îs fierbinți când ți se pune acolo, și-apoi să umflă. O zis că să trage rău' din om când să trage acolo.

Și era dureros? Adică doare?

Nu era dureros, da' așa gândești că, știi cum stai așe, te strângea de spate, cum se făcea așa ca pituțale. Cum puneă la serbinte, tat să trăge la deal. Te învăleau cu o cârpă acolo, așa stătei. Stătei o jumătate de ceas bun și ți le lua. Păi, tri zile după olaltă tat îți pune. Zăce că te face sănătos. (...)

Și mama dumneavoastră le știa? Plantele?

Mama me, tat zăce, no esta dragu mami-i așe, și de aia minciunică, de aia pune să se uște că-i bună. Știe țate felurile de plante. Aveam o soră, aia care o fost bolnavă, că așa avea acolo, țate așani. Într-o cămară de aia, puse țate,

de stomac... apăi de nu știu ce, de țâțe felurile, puse tat acolo. Tat face, tata iarna, șerbe din țâțe.

La nicio naștere n-ați avut probleme? La naștere vreau să zic.

Nu! Și când am făcut ăștia doi copii, mai făceam doi încă atunce și eram de noăsprezece ai. N-am avut nicio problemă.

Am mai auzit aicea multe femei, cu cine am mai vorbit prin sat că nășteau foarte repede.

Dapăi aci mă, era o femeie care o născut două fete și acasă le-o născut. Și încă o venit o femeie, știi că mai demult era moașe. Era una, vai acuma să năcăje, că o zis că una așa o înnegrit după ce o născut. Tulai Doamne mă băga în temniță! D-apăi și amu îs faine și sănătoase, nu le-o fost nimica. Le pune-i pe un cenușer și gata. (...)

Mama numa' copiii ăia doi gemeni. Atunci mai demult ne culcam în poiată. Și în poiată era pat, acolo deasupra, că dacă eram mulți nu încăpem tati în casă. Și pune pat acolo, deasupra porșilor, a vitelor și acolo așa fain te culcai, erai o grămadă. Numai dimineța, știu pe când o venit copiii în casă, vai zăce moșă: „Hai că v-o adus moșă doi porumbei!” Erau copiii născuți. Da' amu îs condiții.

Da' de ce i-o fost frică la vecina dumneavoastră de temniță? Era pe vremea lui Ceaușescu? Sau la moașă i-o fost frică?

La moașă i-o fost frică că o înnegrit fata o țără, știi? O înnegrit o țără după ce o născut. Ș-apăi „Vai, zăce, mi-ți băga în temniță! Ce m-oi face? Mi-ți băga”... „Nu ți teme!”, zăce iastalaltă care o născut; zăce: „Da' aș fi vrut să moră una!”

A, că erau tot așa, gemene.

Tot așa jemene o fost. Zâc: „Ia că ți-o prins bine, că ai fi vrut să moră” Că amu o ajută, că bărbatu' i-o murit...

Că am întâlnit, că multe femei nășteau acasă și voiau să nască acasă. Nu voiam să meargă la spital. Dumneavoastră cum de ați mers la spital? Ați vrut să mergeți la spital?

Eu am vrut să mă duc, că zic poate cine știe ce pățesc acasă? **Și** eu nu prea credeam așa, d-apăi zic dacă am doi și-oi muri?! Sau cine știe ce-a fi. De aia m-am dus, nu că nu știu cum eram. Aicea la noi acasă, o născut până-i lume femei! Nime nu mere! Puneau cenușeru' acolo dedesubt, ca și de ăla de tort și acolo nășteu. **Și** vinea moșa, tot venea o săptămână, la oameni, la femei și le spăla, le punea la rând și copilu' și erau sănătoși. Nu erau atâția bolnavi ca **și** acuma. Amu eu știu de la mama me, că doră eram micuță, no acolo, dacă ești mic tat știi atuncea. Dacă am fost atâția copii unu' după altu'.

Dânsa acasă v-a făcut?

Acasă. (...) **Și** cu ăla atuncea, mă tem că o dus-o și pe dumneaei. Mă tem că l-o făcut pe căruță. **Și** socra me, un copil mai mic, ducându-să la G., când o fost acolo, pe vale, pe la un păr, acolo l-o făcut pe o căruță. Ș-apoi o zis că și-o băgat mâna să vadă, că-i fișior sau îi fată. Să caute să vadă că ce îi.

***Și** o mai dus-o? O mai ajuns la spital?*

Păi amu dacă pe căruță... n-o mai avut ce să facă. O întors-o înapoi și o venit acasă.

A, deci nu s-o mai dus până la urmă la spital.

Nu. O venit cu copilu' acasă, o venit moașa acolo la dumneaei și nu era atâta... Dacă să opăre o târă la fund, îi șerbeii târâtă de grâu și cu zama aia și îi spălăi pe la fund, de opăreală. Nu erau atâtea unsoruri ca amu, de asta, de cea, de cca. Erau... *Deci erau leacuri din ăstea **și** atuncea?*

Erau. Sau dacă-i mere burta sau ceva și aveai o țâruga de orez și zămucă de orez...

Ați prins vremea când erau păduchi?

Păduci? Eu... când o fost copiii mei gemeni la școală la G., la Cooperare acolo, între tati copiii... păi când o venit odată acasă, tat văd fata... „Da' ce Dumnezeu?!” Pă când mă uit, păduci! Doră o fost... cât? I-am născut în șaptezeci, la școală doră n-o fost atuncea așa de... să nu șie așa de corăntănie acolo.

Da' uită-te că i-am găsit atuncea. Ș-apăi cu petrol... **Și** m-am dus la doamna la școlă: „Doamnă, aicea între tati

copiii...?” Merei acolo și... fugeu șobolanii colo, pe unde erau, la internat. Tre’ să ai grijă! Crezi că amu nu sunt păduci? Pi la copii și pl la ăștia? Cum mărg pe la... Da’ aicea, o fost la noi pe vale. De meri pe acolo, aia să-ți spuie o istorie. Acolo este o femeie bătrână, pe vale. (...)

Și ce voiam să vă întreb... dumneavoastră n-ați luat niciodată de la școală păduchi, n-ați avut probleme?

Da’ cum nu? Și eu am avut păduchi; d-apăi cum? Păi dacă acolo atuncea am fost, acolo aveu tati copiii, atuncea. Tat mămica săraca: „Vai tu fată dragă, să vă spălăm să nu vă găsească păduchi la școală, să ne facem de rușine tat neamu’” Așa zăcea. Ave, că venea câte unu’ așani, să umble cu pieptenu’ unu’ de la altu’ și atâta era, bogăt. (...)

ăla bolund?

Nu o bolund, nu-i bolund! Zic alții, da’ nu. Așe cu barbă... Ș-apoi pe fecioru ăsta al meu mai mic, apăi îi și deac la biserică, o fost, și tunde și la armată lucră. Ș-apăi l-am adus aicea¹³ să-l tundă. D-apăi ce, că i s-o umplut mașina de... Ș-apăi am pus un lighian, m-am suflulcat ș-apăi așa l-am spălat țucu-te de nu știi! Dom’le... făcut-am bogăte! Numa câți morți am îmbrăcat...

Da? dumneavoastră îi îmbrăcați pe toți?

Dacă more... no cum o fost vecina asta pă când’ o vinit fată-sa o fost îmbrăcată. Și câți am mai îmbrăcat, neamuri și de ășteani!

Da’ numa neamuri sau...? Aicea cum e: familia își îmbracă mortul sau cum?

Păi da, familia. Sunt care nici nu pun mâna, că să tem.

Și cheamă pe cineva.

Eu pui mâna. Nu mă tem. Am îngrijit și aicea ni o bătrână, am îngrijit, foai de capu’ meu! Tat eu am îmbrăcat-o. Asta o fost bătrână, bătrână. Ș-apăi aicea ne-am făcut o casă, cum am îngrijit de babă. Am îngrijit de babă și o avut șase copii. N-o îngrijit-o nime, las’ că te îngrijesc eu! O fost o casă veche, bătrânească și am străcat-o și am și plătit-o, jumătate, că o fost copii mai

13 Face referire la un bărbat din sat, considerat nebun (n. coord.)

necăjâți. **Și** dumneaei o fost necăjită, o avut șase copii și i-o fost greu. **Și** o fost bolnavă de tânără, bătrâna asta. Avea tensiune, da' mânca usturoi, mânca usturoi și înghită nu știu câte... de la un bob de fasole până ajunge la zece: albă, iată.

A, am mai auzit asta. Deci fasolea asta așa, nefiartă?

Nefiartă, înghită, pentru tensiunea, înghită. De la unu' până la zece.

Da cum? Într-o zi unu' sau...?

Într-o zi unu', într-o zi doi, într-o zi doi, într-o zi doi până ajunge la...

A, doi câte doi, în fiecare zi. Cinci zile câte doi.

Da. **Și** întrerupe cinci zile **și** iară. **Și** așa îi regla tensiunea, numa' usturoi și din ălea mânca.

Da? Deci nu lua medicamente...?

Nu lua medicamente. Era câteodată, dacă era mai micuț usturoiu, îl îngița bătrâna. **Și** așa n-avea treabă.

Da' stelnița ați văzut?

Stelnița? N-am văzut da'... văd **așa** o de aiani, când am strâcat casa aia veche erau așa niște gonje, negre, apăi nu știu, ălea o fost așa mai... Apoi ăștia zăce: „Da' ăstea-s stelniță, ăsteas stelniță!”, cum o fost pe casa aia care o fost de-o sută și, ce știu eu câți ani o fost casa aia? Ș-apăi când le-am omorât acolo, păi te imputai de nici nu puteai să stai pe lângă ele. Acolo să băgau în lemn, în lemn să băgau și acolo mâncau. **Și** cum erau și cariile acolo, ș-apoi ele își făceau loc și să duceau acolo. Că erau și carii de ălea care mâncau...

Deci n-ați avut, n-ați văzut...?

Nu. Numa' cum o strâcat aici la casă atuncea, am văzut aicea.

Da' ați zis că ați spălat mulți morți. Vă cheamă să spălați morții?

Pe mine? Da, este care mă cheamă. Țineri-mio nici nu mîncă aicea, că am umblat cu morți. Apăi amu ce să fac dacă alții să tem?

Unde, aici în casă nu mănâncă?

Aici la noi în casă. Numa' când vine fata, ea face.

Atunci mănâncă, da' în rest nu mănâncă.

A, deci dacă gătiți dumneavoastră nu mănâncă! Că ați umblat cu morții. A, dacă gătește fata dumneavoastră... Bine, păi doră nu umblați în fiecare zi!

Odată, aicea mă, am îmbrăcat o femeie, c-o fost mai slăbucă, mai micuță. Și aia ni-o fost neam, da' o fost aci vecină ș-apoi o venit după mine. No, țațe s-o dus „Vai! Eu nu pui mâna!”. Am pus mâna și am rădicat sus, am îmbrăcat, am luat-o așa ni pe mânuri și m-am dus în casă, că aicea se pune jos până aduce sicriu, știi? No, am îmbrăcat fain. Că aicea așa să zăce că să spală, da' să spală cu o cârpucă așeni, de... Ți s-a iartă ție păcatele în ceea lume, că iei păcatile di pe om. No s-apă asta o fost. Eu-s mai bărbătosă, nu mi greață, nu nimic. Nici de betegi nici de...

Asta nu știam. Deci dacă dumneavoastră spălați, spălați așa cu cârpa, vi se iartă dumneavoastră păcatele?

Păi, zăce că ceva păcate din ele că, mortu' ăla, l-ai ajutat cu ceva, știi? Și-l îmbrece și no...

Da' ce zaceți dumneavoastră: oamenii altă dată erau mai sănătoși sau mai bolnavi ca acuma? Acuma cum sunt?

Altă dată era mai sănătoși. S-amu-s oamenii mai bolnavi.

Și ăia tineri îs mai bolnavi ca înainte. Da' copii atâția bolnavi, mai-nainte cine te îngrijea atâta? Cine te-ngrijea? Noi eram tati acolo cu rochii lungi. Pită cu silvoită îți pune acolo și mâncai și-ți pare bine că era și de aia. Și pământ mâncai și de țate și erai sănătos, nu te dure nimica. Amu... așa te ține ca pe... Amu la doctor, amu la doctor, amu la doctor. Mai sănătoși erau oamenii. Și oamenii, da' bătrânii atuncea... Că eu am venit aicea la o bătrână, că l-o ținut pe bărbat-meo, era o căsuță micuță acolo din sus. Să trează dimineată și era o glăjtă de jinars pe masă și mămăliga cu brânză sau cu tocană, cu ce era, tocană de pui, beu două-tri păhară. Nu să năcăjau atâta: tulai să fug, să fac, să dreg!” Nu fuje nimeni la serviciu mai-nainte, aicea une am vinit eu. Numa' după aia no, și-o găsit oamenii serviciu și s-o dus, și cu o țâr' de pensie. Înainte

ce ave? Câte-un rânduc de pui, sau ceva puneai în coșarca, te ducei cu niște oucă la deal, cu grostior și făceai de puteai trăi. Nu era chiar așa ușor. Și mai sănătoși erau oamenii, mai sănătoși. Amu atâtea dulciuri și atâtea, nici nu știi ce le cumpără amu la copii!

Sumar

Introducere 5

Interviul nr. 1 9

Interviul nr. 2 45

Interviul nr. 3 61

Interviul nr. 4 75

Interviul nr. 5 91

Interviul nr. 6 97

Interviul nr. 7 121

Interviul nr. 8 145

Interviul nr. 9 157

Interviul nr. 10 165

Interviul nr. 11 191

Interviul nr. 12 201

Interviul nr. 13 235

Interviul nr. 14 263

Interviul nr. 15 273

Interviul nr. 16 287